

muzeum

Národní muzeum
rekonstrukce
vize
budoucnost

NÁRODNÍ
MUZEUM
195 let

muzejní
a vlastivědná
práce

zvláštní vydání | 2012
ročník 50

muzeum

muzejní a vlastivědná práce

Zvláštní vydání

Ročník 50 / 2012

(Vychází od roku 1963)

MUZEUM: Muzejní a vlastivědná práce je nejstarším domácím kontinuálně vycházejícím oborovým periodikem s výhradním zaměřením na muzejní a muzeologickou tematiku. Obsahem tohoto recenzovaného odborného periodika jsou především studie, materiály, odborná sdělení, zprávy, recenze a anotace z širokého spektra muzejní problematiky včetně teoretické i praktické muzeologie, výstavnictví, muzejní pedagogiky, konzervátorství, restaurátorství a preparátorství, práce s veřejností, výstavní kritiky a problematiky kulturního dědictví obecně, včetně vědních oborů zastoupených v českých muzeích. Časopis vychází 2x ročně.

Vydává / Published by: Národní muzeum

© Národní muzeum, Praha – 2012

Vedoucí redaktor / Editor-in-chief: Pavel Douša

Redakce: Centrum pro prezentaci kulturního dědictví

Časopis Muzeum: Muzejní a vlastivědná práce vychází s finanční podporou Ministerstva kultury.

Fotografie na obálce: Vizualizace nové galerie vzniklé upravou a zastrešením dvora.

Redakční rada / Editorial Board: Doc. PhDr. Karel Boženek, Ph.D. (Slezská univerzita v Opavě), Mgr. Milan Jančo (Národní památkový ústav, Praha), PhDr. Petr Janeček (Národní muzeum, Praha), Ing. Jan Josef (Národní památkový ústav, Praha), Mgr. Marek Junek, Ph.D. (Národní muzeum, Praha), Mgr. Denisa Kera, Ph.D. (Filozofická fakulta UK, Praha), Mgr. Barbora Klipcová (Regionální muzeum a galerie v Jičíně), Mgr. Adolf Knoll (Národní knihovna, Praha), Dr. Mladenko Kumović (Muzej Vojvodine, Novi Sad, Serbia), Mgr. Jana Poláková (Muzeum romské kultury, Brno), Mgr. Vladimíra Sehnalíková (Umělecko-průmyslové museum v Praze), PhDr. Michal Stehlík, Ph.D. (Filozofická fakulta UK, Praha), Mgr. Lenka Šaldová, Ph.D. (Národní muzeum, Praha), Mgr. Martin Šimša (Národní ústav lidové kultury, Strážnice), Doc. PhDr. Irena Štěpánová, CSc. (Filozofická fakulta UK, Praha), Prof. Dr. Hildegard Vieregg (Hochschule für Philosophie, München, Germany), PhDr. Jiří Woitsch (Etnologický ústav AV ČR, Praha).

Adresa redakce / Address: Národní muzeum, Centrum pro prezentaci kulturního dědictví,

Vinohradská 1, 110 00 Praha 1, tel.: +420 224 497 373, e-mail: pavel_dousa@nm.cz, muzeum@nm.cz

Internetové stránky: www.nm.cz, www.emuseum.cz/muzeum/

Tisk / Print: Press Island, spol. s r. o., Litomyšl

Grafický návrh / Graphic design: Jindřich Fialka

Distribuci povinných výtisků, výtisků pro předplatitele a volných výtisků zajišťuje Oddělení obchodu a marketingu, Národní muzeum, Václavské nám. 68, 115 79 Praha 1, tel. +420 224 497 159, fax. + 420 222 246 047, publikace@nm.cz. Zde se také přijímají objednávky předplatného, z ČR i ze zahraničí, a poskytují informace o cenách předplatného. Přímý prodej zajišťuje stánek v Nové budově Národního muzea, Vinohradská 1, 110 00 Praha 1.

All subscription queries and claims for missing issues should be sent to Marketing and Communications Division, National Museum, Václavské nám. 68, 115 79 Praha 1, Czech Republic, tel. +420 224 497 159, fax +420 222 246 047, publikace@nm.cz. The journal is also available in the bookshop of the National Museum New Building, Vinohradská 1, 110 00, Praha 1, Czech Republic.

ISSN 1803-0386, ISBN 978-80-7036-373-7 registrační číslo MKČR E 18212

museum

Museum and Regional Studies

Supplementum

Volume 50 / 2012

(Issued since 1963)

MUSEUM: Museum and Regional Studies is the oldest purely museological journal in the Czech Republic. The peer-reviewed scholarly journal focuses on all aspects of contemporary museum work and publishes studies, articles, essays, materials, news and reviews from fields of theoretical and practical museology, museum exhibitions, museum education, preservation, restoration, taxidermy, museum presentation, museum management, as well as other related aspects of contemporary cultural heritage issues. The journal is published twice a year in Czech language with English abstracts.

Obsah

- 2 Editorial
- 3 Slovo ředitele
Michal Lukeš
- 9 Historická budova
- 9 Z dějin expozic a výstav Národního muzea 1891–1949
Milena Běličová
- 16 Investiční řízení rekonstrukce Historické budovy Národního muzea
Milan Plaček
- 20 Projektování obnovy Historické budovy Národního muzea
Zdeněk Žilka
- 28 Obnova Historické budovy Národního muzea z hlediska památkové péče
Pavel Jerie
- 33 Depozitáře a výstavní prostory v hlavní budově Národního muzea
Petra Štefcová
- 40 Nový depozitář Národního muzea v Terezíně
Milan Plaček
- 44 stěhování
- 44 Management sbírky v době stěhování Národního muzea
Dagmar Fialová
- 54 Logistika stěhování Národního muzea
Václav Šeda
- 57 Stěhování Historického muzea
Martina Ohlidalová
- 62 Stěhování zoologických sbírek Národního muzea z Historické budovy na Václavském náměstí do depozitářů v Horních Počernicích
Jiří Mlíkovský, Jiří Moravec, Petr Benda, Petr Dolejš, Radek Šanda, Miloš Anděra, Jaroslav Hlaváč
- 71 Stěhování Knihovny Národního muzea – změna nejen prostorová
Martin Sekera
- 77 nové vize
- 77 Národní muzeum v České republice, jeho role ve společnosti a postavení v kontextu českého i světového muzejnictví
Tereza Macková
- 81 Nové expozice Národního muzea
Dagmar Fialová (ed.), Marek Junek, Milan Libertín, Martin Musil, Jan Sklenář
- 100 Národní muzeum a návštěvník
Petra Belaňová
- 105 Národní muzeum není jen jedna budova!
Magdaléna Kroupová
- 110 Značka Národního muzea
Ivana Havlíková
- 114 eSbírky.cz – platforma pro prezentaci sbírek českých muzeí
Kateřina Musílková
- 116 Národní muzeum na sociálních sítích
Kateřina Perglová

Contents

- 2 Editorial
- 3 Foreword by the Director
Michal Lukeš
- 9 Historical building
- 9 From the history of National Museum exhibitions and exhibits, 1891–1949
Milena Běličová
- 16 Capital management of the refurbishment of the National Museum historical building
Milan Plaček
- 20 Designing the refurbishment of the historical National Museum building
Zdeněk Žilka
- 28 Refurbishment of the historical National Museum building from the viewpoint of preservation
Pavel Jerie
- 33 Depositories and exhibit areas in the main National Museum building
Petra Štefcová
- 40 New National Museum Depository in Terezín
Milan Plaček
- 44 moving
- 44 Collection management during the National Museum moving
Dagmar Fialová
- 54 Logistics of the moving the National Museum
Václav Šeda
- 57 The moving of the Historical Museum
Martina Ohlidalová
- 62 Moving the zoology collections of the National Museum from the old building on Wenceslas Square to depositories in Horní Počernice
Jiří Mlíkovský, Jiří Moravec, Petr Benda, Petr Dolejš, Radek Šanda, Miloš Anděra, Jaroslav Hlaváč
- 71 Moving the National Museum Library – a change not only in terms of space
Martin Sekera
- 77 new visions
- 77 The National Museum in the Czech Republic, its role in society, and its position in the context of the Czech and global museum industry
Tereza Macková
- 81 New National Museum exhibits
Dagmar Fialová (ed.), Marek Junek, Milan Libertín, Martin Musil, Jan Sklenář
- 100 The National Museum and the visitors
Petra Belaňová
- 105 The National Museum is not just One Building!
Magdaléna Kroupová
- 110 National Museum as a brand
Ivana Havlíková
- 114 eSbírky.cz – the platform for Czech museums collections
Kateřina Musílková
- 116 The National Museum on social networks
Kateřina Perglová

muzeum

Dne 15. dubna 2013 uplyne 195 let od založení Národního muzea. U příležitosti stotřicátého (1948) a stopadesátého (1968) výročí vydalo Národní muzeum dva významné sborníky, obracející se hlavně do historie instituce. Nyní, takřka na prahu třetího staletí svého fungování, Národní muzeum předkládá veřejnosti představu o své budoucnosti.

Zvláštní vydání časopisu *Muzeum: Muzejní a vlastivědná práce*, které právě držíte v rukou, vzniklo v přelomové fázi vývoje největšího muzejního ústavu České republiky. Národní muzeum načas opustilo svou Historickou budovu, která nyní podstupuje náročnou a potřebnou rekonstrukci. Dominantě horní strany Václavského náměstí a především rekonstrukci samé se věnuje první část našeho sborníku. Přináší řadu informací o stavu budovy, řízení rekonstrukce, hledisko projektanta ing. arch. Zdeňka Žilky či stanovisko památkové péče z pera Pavla Jerieho. Samostatná kapitola pojednává o podmínkách panujících ve výstavních prostorách i depozitářích v Historické budově. Ty se však přesunuly do dalších objektů – o nových depozitářích v Terezíně informuje náměstek pro investiční rozvoj Mgr. Milan Plaček. Do nich a do depozitárních budov v Horních Počerni-

cích směřovaly muzejní sbírky během velkého stěhování v letech 2010–2011. Jaké budou nové expozice a jaké jsou vize moderní paměťové instituce, zodpovídá třetí část sborníku, která se již cele obrací do budoucna. Moderní – avšak tradici pochopitelně ctící – Národní muzeum se formou nových přírodovědných a společenskovedních expozic vrátí do své Historické budovy, zároveň však nabízí návštěvníkům řadu výstav a expozic v dalších objektech. Budoucí návštěvníci tak dostanou k dispozici podstatně větší prostory v Historické i Nové budově (objektu bývalého Federálního shromáždění a Rádia Svobodná Evropa), jež spojí podzemní chodba. V současnosti vedená marketingová kampaň pak veřejnosti připomíná i další pozornosti hodné objekty Národního muzea v Praze a mimo ni s cílem vysvětlit, že Národní muzeum není jen jedna budova.

V úvodu sborníku *Národní muzeum 1814–1948* vymezil Gustav Skalský čtyři epochy dějin této instituce. V závěru druhého století své existence se Národní muzeum ocitá na prahu epochy další, v níž se před ním otevírají zcela nové příležitosti, úkoly a výzvy.

Redakce

Slovo ředitele

Michal Lukeš

Foreword by the Director

The article describes the transformation of the National Museum from a stagnating institution of the Normalisation period to an institution that is worthy of the 21st century. Despite many successes in facility management, care for collections and their presentation, the condition of the historical building on Wenceslas Square remained a limiting factor. The acquisition of the former Federal Assembly building paved the way towards the refurbishment of the main building. Following years of difficult preparations, the National Museum is now awaiting a major change comparable in stature to the erection of its historical building. The principal concept is to build a modern National Museum to international standards, the core of which is embedded within a complex of two buildings interconnected both for the visitors and in terms of equipment into a single museum and cultural facility.

Keywords: National Museum, main historical building, new building, refurbishment

Národní muzeum je jednou z nejstarších českých odborných a kulturních institucí. Již za několik let, v roce 2018, oslaví své 200. narozeniny. Za své dlouhé existence napříč třemi stoletími se stalo největší a nejvýznamnější sbírkotvornou institucí naší vlasti, se kterou je spojeno mnoho generací významných českých osobností. Národní muzeum zažilo doby rozkvětu i doby, kdy mu zrovna nebylo příliš práno. Nepříliš šťastným obdobím byla i doba před rokem 1989. Od muzea ostatně jako od všech podobných institucí se neočekával tvůrčí přístup ke kultuře, výstavní a jiné veřejné výstupy byly nejen přísně kontrolovány, ale výstavní plán muzea byl často nadřizovanými orgány přímo vytvářen a sledován.¹ Národní muzeum, které bylo dříve otevřenou kulturní institucí a jedním z nejvýznamnějších odborných a intelektuálních center naší vlasti, se pomalu proměnilo v šedivou a neaktivní instituci, obzvláště v době tzv. normalizace po

roce 1968. Veřejnost začala muzeum vnímat jako sovětskými vojáky rozstřílený dům na Václavském náměstí, ve kterém najde velrybu a sbírku minerálů.²

Zázemí muzea začalo být v té době stejně neutěšené jako jeho veřejné působení. Do objektů muzea se neinvestovalo a sbírky byly uloženy v doslova hroživých podmínkách. Po roce 1989 se stejně jako celá společnost i Národní muzeum mohlo svobodně nadechnout a začít další etapu své existence v demokratickém uspořádání. Dědictví předešlé doby však bylo více než složité. Sbírkové předměty byly uloženy na desítkách různých míst – v nevyhovujících a přeplněných depozitářích v Historické budově, roztroušeny po mnoha bývalých venkovských farech a školách... Většina budov, včetně té hlavní – budovy Historické – byla v havarijním stavu. Muzeum též muselo začít řešit problémy, které mu přinášelo vydávání majetku v restitucích.³

¹ Viz např. výstupy společného projektu Red Museums Národního muzea a Moravského zemského muzea a navazující výstavy Rudá muzea, Národní památník na Vítkově (8. 12. 2011–1. 4. 2012)

² Více viz SKLENÁŘ, Karel. *Obraz vlasti. Příběh Národního muzea. Praha – Litomyšl, 2001.*

³ Za doby komunistického režimu bylo mnoho zabavených nemovitostí předáno do správy Národního muzea a byla v nich zřízena odborná pracoviště, ale též expozice. Vedení Národního muzea tak muselo v 90. letech 20. století řešit např. nové sídlo Českého muzea hudby, otázku Tyršova muzea tělesné výchovy a sportu, záležitost expozice Muzea knihy ve Žďáře nad Sázavou a mnohé další.

PhDr. Michal Lukeš, Ph.D.
Generální ředitel
Národního muzea
lukes_michal@nm.cz

4 V Terezíně Národní muzeum získalo z majetku AČR dvoje bývalá kasárna – Magdeburská a Hamburská. Rekonstrukce Magdeburských kasáren proběhla v letech 1994–1997, přední trakt náleží Památníku Terezín, v další části jsou umístěny depozitáře a pracoviště Národního muzea. Hamburská kasárna musela na svou opravu počkat až do roku 2011 z prostředků programu „Národní kulturní poklad“.

Oba objekty dnes slouží jako moderní depozitární areál určený především pro sbírky Historického muzea a Knihovny Národního muzea. V Horních Počernicích potom Národní muzeum získalo bývalý areál zimoviště Československých cirkusů a varieté, ve kterém vybudovalo rozsáhlý depozitární areál určený Přírodovědeckému muzeu, včetně pracoviště odborných oddělení. Objekt byl kolaudován v roce 2000, ovšem jeho kompletní dovybavení příslušným úložným mobiliářem se podařilo...

Plně obsazený autobus městské dopravy vypravený během muzejní noci dokládá velký zájem veřejnosti o tuto akci.

Rozvoj Národního muzea byl tedy v mnoha ohledech limitován a omezen. Díky podpoře Ministerstva kultury se krok za krokem začalo dařit řešit kritickou situaci uložení a péče o sbírkové předměty. Postupem času se podařilo prosadit a realizovat investice do získaných objektů v Terezíně a v Horních Počernicích a vybudovat zde depozitární prostory, ale též pracoviště pro odborné pracovníky, preparátorské a konzervátorské dílny apod. a vytvořit tak předpoklady pro kvalitní uložení sbírek.⁴ Postupně též byla realizována celá řada investičních akcí do zchátralých objektů muzea. V roce 2004 byla slavnostně otevřena nová budova Českého muzea hudby v Karmelitské ulici, o rok později Národopisné muzeum v zahradě Kinských, postupně byl opraven zámek ve Vrchotových Janovicích včetně rekonstrukce nádherného parku, opraven a zpřístupněn Památník Bedřicha Smetany v Jabkenicích a v neposlední řadě byl v roce 2009 slavnostně otevřen opravený Národní památník na Vítkově a vybudováno v něm muzeum našich moderních dějin.

Po více než deseti letech od roku 1989 se tak situace vyplývající z neblahé minulosti začala lepší.⁵ Souběžně s opravami budov, budováním nových expozic a výstavních prostor a vytvářením lepšího prostředí pro péči o sbírky se Národní muzeum soustředilo na zlepšování svého obrazu v očích veřejnosti pod heslem: „Národní muzeum má své dveře otevřené!“ Začalo pořádat výpravné výstavy pro široký okruh návštěvníků, stalo se zakladatelem tradic muzejních nocí jak v Praze, tak v celé České republice, postupně vybavuje své prostory, aby byly pro návštěvníky co nejpříjemnější, zlepšuje poskytované služby. Muzeum též začalo používat moderní způsoby komunikace a marketingu, posiluje svoji roli ve vzdělávacím procesu, soustředí se na pořádání řady doprovodných a kulturních akcí. Postupně se tak zbavilo pověsti šedivé a uzavřené instituce a naopak se snaží být příjemným místem, kam lidé přicházejí nejen strávit svůj volný čas, ale též se vzdělávat a setkávat se jak s historií a příbuznými obory, tak se seznamovat se zázraky a poklady přírody.⁶

Nadále však zásadním a limitujícím faktorem pro další rozvoj Národního muzea zůstával žalostný stav jeho Historické budovy. Budova postavená na základě projektu architekta Josefa Schulze byla pro veřejnost otevřena v roce 1891. Od té doby však neprošla zásadní rekonstrukcí, naopak byla neustále poškozo-
vána. V roce 1945 se stala cílem německých letadel, v roce 1968 pak zase sovětských vojsk. Při stavbě metra v 70. letech 20. století byla narušena její statika. Vedle těchto technických poškození byla budova stabilně ovlivňována okolním prostředím, inhalacemi a otřesy. Expozice stárly a muzeum se postupně stávalo muzeem své vlastní historie. Původně veřejné prostory byly postupně uzavírány a nahrazovány depozitáři a kanceláři. Přestávaly fungovat bezpečnostní a protipožární systémy, až musela být v roce 2011 budova z bezpečnostních důvodů uzavřena pro veřejnost.⁷

O generální rekonstrukci Historické budovy Národního muzea usilovalo vedení Národního muzea od počátku 90. let. Dlouhou dobu však bez valného úspěchu. Zásadní zlom nastal v roce 2005, kdy se po mnoha složitých jednáních podařilo s podporou Ministerstva kultury změnit zákon 178/2005 Sb. o zániku Fondu Národního majetku a doplnit ho o ustanovení, že část tzv. privatizačních prostředků bude určena na rekonstrukci Národního muzea a Národní knihovny.⁸ V červnu 2006 pak následovalo usnesení Vlády ČR, kterým bylo mimo jiné rozhodnuto o rekonstrukci Národního muzea a souvisejících záležitostech a uvolněny finanční prostředky v celkové výši cca 4,5 mld. Kč.⁹ Ve stejném roce se vedení Národního muzea podařilo přesvědčit vládu ČR o převedení budovy bývalého Federálního shromáždění do správy muzea.¹⁰ Národní muzeum tak získá-

lo nejen šanci na generální opravu Historické budovy, ale též nové prostory v horní části Václavského náměstí pro rozšíření svých expozic, přestěhování pracovníků, sbírek a jejich kvalitní uložení. Sen několika generací muzejníků se mohl začít plnit! Před celým Národním muzeem a všemi jeho pracovníky však vyvstal ohromný kus koncepční, technické, odborné, ale též i prostě fyzické práce.

Akce rekonstrukce Národního muzea byla rozdělena do čtyř základních celků. Stěhování sbírek a dovybavování depozitářů, rekonstrukce zmiňovaných Hamburských kasáren v Terezíně, převzetí a příprava bývalé budovy Federálního shromáždění a její částečná úprava za účelem zvýšení bezpečnosti návštěvníků a úpravy prostor pro výstavy a expozice a konečně vlastní přípravné práce a následná generální rekonstrukce Historické budovy. Práce na přípravě rekonstrukce začaly okamžitě po uvolnění schválených prostředků. Do konce roku 2011 byly

Chátrající průčelí hlavní budovy Národního muzea – na obrázku opadávající omítka levého nárožního rizalitu

...též až v letech 2009–2010 z prostředků programu „Národní kulturní poklad“. V roce 2010 se Národnímu muzeu povedlo získat bývalá Kasárna pod Radobýlem v Litoměřicích pro potřeby Českého muzea hudby a postupně probíhají jejich úpravy pro depozitární účely.

5 *V současné době se pracuje na koncepčním řešení špatné situace Náprstkova muzea. V následujících letech bude nutné modernizovat uložení sbírek tohoto odboru Národního muzea i přistoupit k rekonstrukci objektů na Betlémském náměstí, včetně vybudování nových expozic a zkvalitnění návštěvnického prostředí tohoto významného muzea. Náprstkovo muzeum je posledním odborem, jehož situace doposud nebyla zásadním způsobem řešena.*

6 *Od roku 2002 Národní muzeum přehodnotilo svou výstavní...*

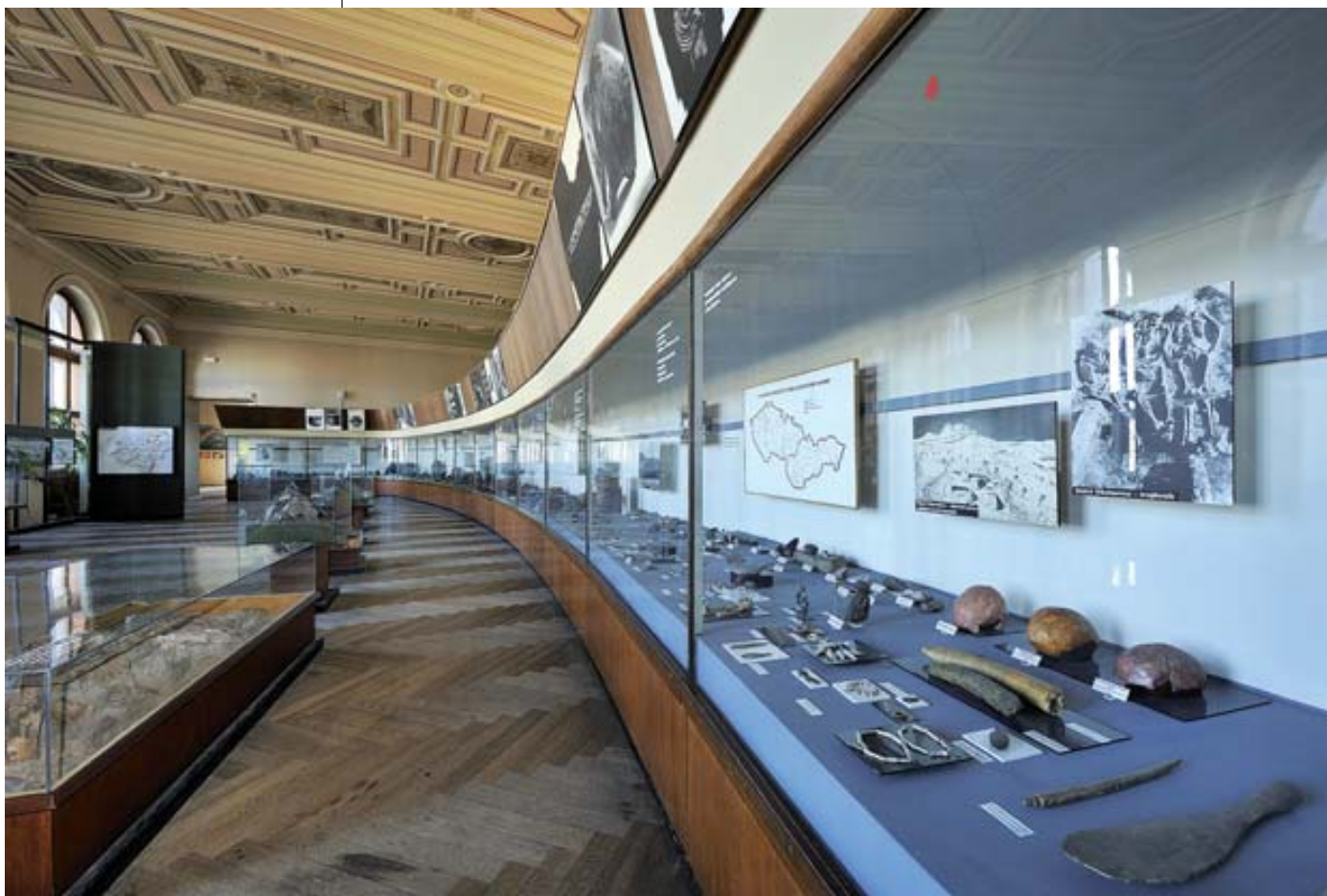

Neudržitelný stav Historické budovy dokumentuje i detail pořízený při průzkumu fasády jejího průčelí (2006).

Expozice dějin pravěku vystěhování v roce 2011 do-sloužila; v rekonstruovaném muzeu získá novou podobu i místo. Foto Oto Palán

nejen vybaveny potřebné depozitární prostory, ale též dokončeno stěhování veškerých sbírkových předmětů z Historické budovy do nových a trvalých úložišť. Pracovníci Národního muzea tak uskutečnili vůbec největší stěhovací akci v dějinách českého muzejnictví. Souběžně se stěhováním a péčí o sbírky probíhaly přípravné a projektové práce na Historické i Nové budově. Byly uskutečněny všechny potřebné analýzy a prů-

zkumy a na konci roku 2010 zahájeno řízení vedoucí ke stavebnímu povolení, tak aby vlastní stavba mohla být zahájena na začátku roku 2011. Na začátku roku 2010 však došlo ze strany Ministerstva kultury k zásahu do rozběhnuté akce. Národnímu muzeu bylo uloženo redukovat původní projekt rekonstrukce Historické budovy a snížit plánovaný rozpočet o cca 0.5 mld. Kč, zároveň ministerstvo začalo uvažovat o zbourání části bývalého Federálního shromáždění. Na základě těchto úvah a úkolů ze strany Ministerstva kultury byly práce na několik měsíců přerušeny, uskutečněny úpravy projektů a pozastaveno stavební řízení. Po náročných jednáních se potom veškeré práce naplno obnovily v létě roku 2011.

Národní muzeum po letech náročných příprav nyní stojí před velkou změnou srovnatelnou se stavbou jeho Historické budovy. Základní koncepční tezí je vybudování moderního muzea mezi-národní úrovně, jehož jádro leží v komplexu dvou budov návštěvnický a technologicky propojených do jednoho muzejně-kulturního celku. Dvou budov, které se vzájemně doplňují a vzájemně eliminují své nevýhody plynoucí z jejich původních účelů a doby vzniku. Nové Národní muzeum bude maximálně otevřené veřejnosti a přívětivé k návštěvníkům různého zaměření.

Historická budova byla architektem Schulzem postavena pro muzejní účely a její architektura je v mnohém nadčasová. Při výběru architekta rekonstrukce bylo základním zadáním zachovat původní tvář budovy, nehledat moderní architektonické prvky, pouze budovu nápaditým a elegantním způsobem proměnit v muzejní prostor 21. století s veškerým komfortem a zázemím, které dnešní návštěvník očekává. Zůstane tedy zachováno nástupní foyer, monumentální schodiště, Pantheon i historické výstavní sály. Výstavní a veřejný prostor však bude rozšířen o prostory, které byly za léta existence budovy přeměněny na depozitáře a pracovny. Obě nádvoří muzea budou zastřešena. V jednom vznikne dvorana pro společenské akce, koncerty, vernisáže, místo pro kavárnu a muzejní obchod, v druhém expoziční prostor pro velkorozměrné exponáty. Hrozivým způsobem zničené sály původní Královské české společnosti nauk budou opět proměněny v sály s veřejným provozem. Pro návštěvníky bude zpřístupněna i kopule budovy muzea s nádherným výhledem na Prahu. V přízemí muzea, kde se dnes nachází

zchátralé technické instalace, vznikne zázemí pro návštěvníky, šatny, sociální zařízení, prostory pro školy. Historická a Nová budova pak budou propojeny podzemní cestou, která bude lemována výstavními galeriemi a vlastní spojovací chodba pak poskytne zajímavý multi-mediální zážitek.

Nová budova Národního muzea (bývalé Federální shromáždění) pro instituci znamená nejen možnost rozšířit své veřejné působení v atraktivní lokalitě Václavského náměstí, ale též základní předpoklad pro generální rekonstrukci Historické budovy a zlepšení pracovních podmínek a zázemí pro všechny pracovníky. Do Nové budovy byly přestěhovány veškeré administrativní provozy, pracovny Historického muzea a Knihovny Národního muzea. Většina těchto provozů zde zůstane i po rekonstrukci v souladu s tezí, že prostory Historické budovy budou maximálně přístupné veřejnosti. Mimo zázemí pro pracovníky muzea bude Nová budova sloužit a již též slouží návštěvnickému provozu.¹¹ Bude využita pro pořádání dočasných výstav i stálých expozic, konferencí a dalších kulturních a odborných akcí. Nachází se v ní celá řada konferenčních sálů, muzejní restaurace, ale bude zde vybudován i speciální vchod a zázemí pro handicapované návštěvníky a rodiny s menšími dětmi.

Život do muzea pochopitelně vnáší výstavy a expozice a před Národním muzeem leží velký úkol i velká šance vybudovat reprezentativní, moderní a unikátní expozice, jaké doposud Česká republika neměla. Nové stálé expozice

Vizualizace vestibulu před vstupem do spojovací chodby k Nové budově NM s originálem sousoší Géníů

...politiku, redukovalo počet výstav, začalo se soustředit na zajímavá témata a fenomény, propojovat odborné kapacity jednotlivých součástí muzea. Vznikla tak celá řada návštěvnický velice atraktivních a úspěšných výstav jako Voda a život, Lovci mamutů, Republika, Příběh planety Země, Beatlemánie či Vynálezcí a vynálezy. Více o výstavách, doprovodných programech apod. ve výročních zprávách Národního muzea 2002–2010, viz www.nm.cz.

7 Viz doporučení HZS HMP ze dne 19. 4. 2011 Čj.: SAA-5377-1/2011

8 Viz zákon 178/2005 Sb., návrh napříč politickým spektrem předložili poslanci Miloš Melčák, Jiří Karas, Eduard Zeman a Ivana Levá. Celková částka byla pro Národní muzeum i Národní knihovnu stanovena na 2 mld. Kč.

9 Usnesení vlády ze dne 7. června 2006 č. 716 k dokumentaci Programu péče o národní kulturní poklad.

10 Usnesení Vlády ČR ze dne 22. listopadu 2006 č. 1342 o změně příslušnosti hospodařit s budovou bývalého Federálního shromáždění v Praze a se souvisejícími pozemky.

11 Národní muzeum budovu fyzicky převzalo v červnu roku 2009. Okamžitě ji zpřístupnilo veřejnosti formou komentovaných prohlídek. V září 2009 se zde již konala první výstava Košíckého zlatého pokladu. V současnosti je budova maximálně využívána pro výstavní a veřejný provoz. Konalo se v ní více než 20 výstav a mnoho dalších kulturních akcí.

12 Více in: LUKEŠ, Michal, FIALOVÁ, Dagmar. Předběžný investiční záměr akce Projektová příprava a realizace stálé expozice v Historické a Nové budově Národního muzea 2012–2018. Praha: Národní muzeum, 2012, s. 7. Interní materiál.

13 V roce 2011 Národní muzeum spustilo projekt „Národní muzeum není jen jedna budova“, který má za cíl upozornit veřejnost na všechny objekty instituce po dobu uzavření Historické budovy. Projekt jako stěžejní teze komunikace muzea bude pokračovat i pro ukončení rekonstrukce a bude zastřešovat fungování muzea jako jedné velké, rozmanité, ale přesto kompaktní instituce.

budou mít jedinečné postavení v kontextu naší vlasti a dalších muzeí. Národní muzeum je národním muzeem České republiky, a expozice tomu budou odpovídat. V prvním patře Historické budovy se návštěvník bude moci seznámit s dějinami a přírodou okolo nás, zajímavou a poučnou formou si připomenou základní události, zákonitosti a příběhy. V druhém patře budovy pak bude mít příležitost detailněji poznat jednotlivá témata a obory z přírodních i humanitních věd. V muzeu pochopitelně zůstane zachována část mineralogické expozice i kostra „velryby“ – plejtváka myšoka. Obě základní větve expozic, historická i přírodovědná, budou navzájem propojeny a budou se snažit ukazovat vývoj přírody a člověka ve vzájemných souvislostech. Expozice budou pochopitelně postaveny na unikátních sbírkových předmětech ze sbírek Národního muzea, ale prezentovány formou příběhů, za použití nejmodernějších multimediálních a dalších metod. V přízemí Historické budovy pak návštěvník najde i Pokladnici muzea s těmi nejvýznamnějšími exponáty. Expozice v Nové budově pak budou rozšiřovat záběr expozic v budově Historické. Návštěvník zde najde Dětské muzeum zaměřené na předškolního dítěte a výpravnou expozici Země a život. V obou budovách budou též dostatečné prostory pro dočasné výstavy jak z vlastních sbírek Národního muzea, tak ze sbírek jiných institucí, a to z Čech i ze zahraničí. Návštěvník si bude moci podle svého zaměření a zájmu vybrat z několika tematických okruhů. Obě budovy budou propojeny statickým i virtuálním orientačním systémem. Multimediální části expozic budou centrálně řízeny prostřednictvím unikátního počítačového programu.¹²

Národní muzeum však není pouze jedna budova, Národní muzeum je

mnoho budov, více než 20 000 000 sbírkových předmětů, mnoho témat a příběhů. Obrazně řečeno muzejní komplex na Václavském náměstí je jakýmsi sluncem, okolo kterého se točí řada planet – specializovaných muzeí a expozičních prostor. Všechny objekty Národního muzea jsou navzájem výstavně, marketingově a propagačně propojeny. Lákají veřejnost k opakovaným návštěvám a nabízejí nepřeberné množství témat, příběhů a kulturních a vzdělávacích akcí. Taková již začala být současnost Národního muzea, ale taková především bude jeho budoucnost jako největší české muzejní instituce, instituce velice pestré, ale zároveň jednotné, využívající své rozmanitosti pro moderní a atraktivní prezentaci rozličných témat na úrovni 21. století.¹³ Tomu, jaké Národní muzeum bylo, je a především bude, je věnováno toto speciální číslo časopisu *Muzeum: Muzejní a vlastivědná práce*.

Literatura a zdroje

Doporučení HZS HMP ze dne 19. 4. 2011, č.: SAA-5377-1/2011

LUKEŠ, Michal, FIALOVÁ, Dagmar.

Investiční záměr akce Projektová příprava a realizace stálé expozice v Historické a Nové budově Národního muzea. 2012.

SKLENÁŘ, Karel. *Obraz vlasti. Příběh Národního muzea.* Praha – Litomyšl, 2001.

Usnesení vlády ze dne 7. června 2006 č. 716 k dokumentaci Programu péče o národní kulturní poklad.

Usnesení Vlády ČR ze dne 22. listopadu 2006 č. 1342 o změně příslušnosti hospodařit s budovou bývalého Federálního shromáždění v Praze a se souvisejícími pozemky.

www.nm.cz

Zákon 178/2005 Sb.

Z dějin expozic a výstav Národního muzea 1891–1949

Milena Běličová

From the history of National Museum expositions and exhibits, 1891–1949

The National Museum officially started operation with the opening of its historical building on Wenceslas Square in Prague on 18 May 1891, and by the end of the 19th century it had built the exhibition of its collections relocated there from the Nostitz Palace at Na Příkopě Street. At the time, the customary museum practice was to exhibit all items in the collections and temporary exhibits were rare. Renewed activity after the declaration of the Czechoslovak Republic in 1918 followed the period of stagnation during the World War I; the building was upgraded and exhibit activity increased even though no special area had been allocated to it. Most expositions were cleared during the World War II; the collections were evacuated and the building housed three major German ideological exhibits. The building was severely damaged by a bomb during a German air raid on 7 May 1945. The first part of specialised expositions opened on 8 May 1946, renewed on the basis of new scientific knowledge and presentation methods. The National Museum was nationalised on 1 January 1949 and took a pre-eminent position in the national network of museums, directed by the Ministry of Culture.

Keywords: National Museum, exposition, exhibit, museum collections

Provoz Historické budovy tehdejšího Muzea království Českého na Václavském náměstí v Praze byl oficiálně zahájen dne 18. května 1891 o 12. hodině polední prvním veřejným slavnostním shromážděním České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, která v ní také našla své nové sídlo.¹ Rozdělení místností budovy mezi její uživatele bylo v následujícím roce upraveno smlouvou zemského výboru království Českého se správním výborem muzejní Společnosti.² Zemský výbor jako výkonný orgán zemského sněmu zasahoval téměř do všech oblastí zemského dění – ze zemských prostředků byla dotována i činnost Muzea a financována stavba nové budovy.³

Ještě před úplným dokončením stavby začalo stěhování sbírek ze stísněných

podmínek Nostického paláce na Příkopě – v roce 1890 byla přestěhována většina mineralogické sbírky,⁴ v březnu 1891 archiv.⁵ Po stěhování hned následovala výstavní instalace sbírek, aby mohly být co nejdříve zpřístupněny, na což byl vyvíjen značný tlak veřejnosti. Na své schůzi 2. května 1891 projednával správní výbor Muzea přání, aby budova „byla přístupnou učiněna k ohlédání aspoň některých místností vnitřních“ po dobu konání zemské jubilejní výstavy.⁶ V červnu 1891 vyhověl zemský výbor žádosti, „aby slavná správa účastníkům II. sletu všesokolského bezplatně prohlédnutí sbírek muzejních na průkaz legitimací slavnostní ve dnech od 27. do 30. června t. r. dovoliti ráčila“, ovšem „s tou podmínkou, že návštěva má se státi pod dohledem a dle bližších nařízení technic. dozorce budovy po menších

Historická budova

1 Archiv Národního muzea (dále ANM), Registratura Národního muzea (dále RNM), 1891, č. 116, pozvánka na shromáždění, 30. 4. 1891, tisk.

2 ANM, RNM, 1892, č. 58, přípravná jednání, 29. 1. 1892; č. 154, opis smlouvy, 30. 3. 1892 – kromě Muzea a České akademie byl v suterénu umístěn Zemský archiv a několik bytů technického personálu, možnost využití části prostor si ponechal i zemský výbor.

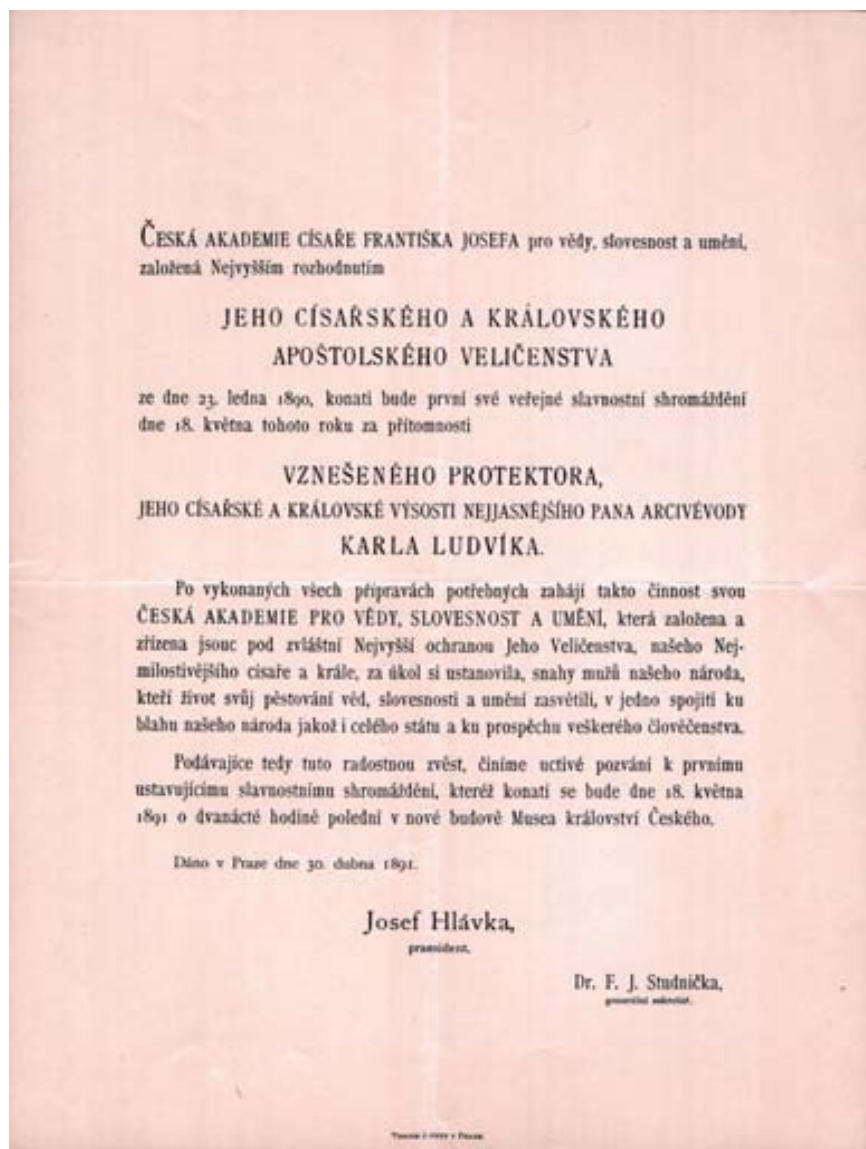
3 JANÁK, Jan, HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. Praha: NLN, 2005, s. 307.

4 TUČEK, Karel. Mineralogické sbírky. In: *Národní muzeum 1818–1948*. Praha: Národní muzeum, 1949, s. 169.

5 ANM, RNM, 1892, č. 215, zpráva V. Schulze správnímu výboru, 11. 5. 1892.

6 ANM, RNM, 1891, č. 104, koncept dopisu zemskému výboru, 4. 5. 1891.

PhDr. Milena Běličová
Národní muzeum
milena_belicova@nm.cz

Pozvánka na slavnostní shromáždění České akademie, 30. 4. 1891. ANM, RNM, 1891, č. 116

7 ANM, RNM, 1891, č. 121, žádost Slavnostního výboru sjezdu všesokolského správy Muzea, 20. 5. 1891; opis usnesení zemského výboru, 17. 6. 1891.

8 ANM, RNM, 1891, č. 307, zemský výbor o uzavření budovy, 16. 9. 1891; zaslání vstupenek, 19. 9. 1891.

9 OBENBERGER, Jan. Zoologické oddělení. In: Národní museum 1818–1948, s. 182–187.

10 ANM, RNM, 1892, č. 177, JUDr. Karel Adámek, 29. 3. 1892.

11 „Kostra velryby je 22 m. dlouhá a místo, které na dvoře pro ni vyhlédnuto bylo, jest pouze 19 m. dlouhé a tudíž umístění její na dvoře, jeví se býti nemožným.“ ANM, RNM, 1892, č. 176, Ant. Frič, 26. 3. 1892.

skupinách 30 až 40 osob“.⁷ 29. září 1891 Muzeum poctil osobní návštěvou císař František Josef I., čemuž předcházely rozsáhlé přípravy a mimořádná opatření – budova byla od středy 23. září do 30. září 1891 uzavřena pro veřejnost a zemský výbor poslal na žádost jednatele správního výboru prof. Dr. Josefa Emlera „200 vstupenek oprávněným ke vstoupení do nové budovy musejní dne 29. září t. r. o 2. hodině odpolední a sice 150 pro pány členy společnosti Musea království Českého a 50 pro jejich paní“.⁸

Jednu z prvních stálých expozic vybudoval prof. Dr. Antonín Frič, který spravoval v letech 1854–1913 zoologické muzeum, jehož součástí tehdy byly i sbírky geologicko-paleontologické a entomologické. V prostorách druhého

patra instaloval skoro celou přírodovědnou expozici, která v této podobě zůstala až do doby okupace.⁹

Velryba

Součástí velkého sálu savců se stala i legendární „velryba“ – kostra samice plejtváka myšoka. Už v roce 1887 ji od norských velrybářů koupila „Společnost z hostince, zvaná Pondělní jour fixe u Gebauera“ a Vojta Náprstek ji do doby dokončení nové muzejní budovy dočasně umístil ve svém Průmyslovém muzeu, kde už mu roku 1892 překážela a dožadoval se jejího odvezení.¹⁰ Původní záměr vystavit ji na muzejním dvoře se ukázal jako nereálný,¹¹ tak bylo zvoleno jiné řešení: „Kostra dá se umístiti v sále pro ssavce určeném, který jest 27 m. dlouhý; muselo by však postavení definitivnímu předcházeti důkladnější odmaštění, které by několik set zlatých stálo. Kostra by se v řečeném sále mohla postaviti provisorně a pak poznenáhla jedna část po druhé odmasťnovati. To by trvalo asi 2 leta [...] Nepřistoupí-li se na umístění kostry velryby do sálu pro ssavce, tak by nezbývalo než uložit ji rozloženou do nějakého skladiště aneb ji dárcům vrátit.“ – nechybělo mnoho, a Muzeum mohlo být bez „velryby“! Po dalším jednání byla kostra přestěhována, za velmi složitých podmínek odmaštěna a 1893 instalována v sále č. 10 na speciální železné konstrukci – zavěšení u stropu pochází až z doby reinstalace zoologické expozice roku 1967.¹²

Přírodovědecké sbírky

Přírodovědnou expozici ve druhém patře zahajovalo 7 sálů geologicko-paleontologických: jako první byly 15. května 1892 v sálech číslo 1 a 2 zpřístupněny sbírky Joachima Barranda a Kašpara

hr. Šternberka (Barrandeum a Sternbergeum), expozice karbonu, permu a křídly v sálech 4 a 5 byla dokončena 1897.¹³ Pokračovala expozice třetihor v sále č. 6, diluvia (sál 7) a všeobecných geologických sbírek (sál 9). Na to navazovala česká zoologická sbírka v sále č. 9, všeobecná sbírka savců (sál 10), všeobecná sbírka ptáků (sály 12 a 13), sbírka plazů, ryb a obojživelníků (sál 14), sbírka hmyzu (sál 16) a sbírka nižší fauny (sál 17).¹⁴ Součástí původní instalace byla i botanika, kterou prof. Dr. Ladislav Čelakovský přestěhoval na jaře 1892 a Dr. Bohuslav rytíř Jirůš vytvořil ve dvou rohových sálech č. 11 a č. 12 v prvním patře zdařilou instalaci, která zůstala na svém místě až do roku 1934, kdy botanické oddělení budovu opustilo.¹⁵ Mineralogická sbírka, moderně instalovaná prof. Karlem Vrbou, byla zpřístupněna 28. září 1892 ve velkém sále č. 17 vedle Pantheonu v nových prosklených skříních, navržených stejně jako ostatní nábytek architektem budovy Josefem Schulzem – jako doklad původního zařízení budovy slouží svému účelu dodnes. V následujícím roce byla instalována sbírka českých nerostů (sál 13 a 14), sbírka broušených drahokamů a ozdobných kamenů (sál 15) a sbírka meteoritů a hornin (sál 16).¹⁶

Historické sbírky

V ostatních prostorách prvního patra byly postupně instalovány a otvírány společenskovední expozice: 28. září 1892 vzácné rukopisy a tisky z knihovny v tzv. „sále kimélií“ (č. 1);¹⁷ roku 1894 instaloval Ing. Eduard Fiala 9 vitrín numismatické sbírky (sál č. 2 s kanceláří v č. 3),¹⁸ která tehdy zahrnovala i sbírku pečetidel.¹⁹ V souvislosti se stěhováním se roku 1892 ze správy archivu osamostatnila sbírka historické archeologie a 1893 sbírka pravěké archeologie.²⁰ Ve

třech velkých sálech (č. 4–6) vybudoval moderní expozici českého pravěku prof. Dr. Josef Ladislav Pič.²¹ Ve zbývajících sálech prvního patra vystavil prof. Jan Koula své sbírky historické archeologie a etnografie: v rohovém sále č. 7 instaloval interiér barokní lékárny a renesanční pražskou pavlač z roku 1617, do sálu č. 8 umístil sbírky historické archeologie, sály 9 a 10 byly věnovány sbírkám českého i zahraničního národopisu.²²

Zpřístupnění sbírek

Instalační práce sice ještě pokračovaly, ale 14. července 1893 „nejuctivěji podepsaný správní výbor klade si za čest oznámiti veleslavnému zemskému výboru království Českého, že ve své schůzi dne 1. července t. r. konané jednomyslně se usnesl, aby ony sbírky Musea král. Českého, jejichž pořádání pokročilo tak dalece, že obecnstvou mohou býti učiněny přístupnými, otevřeny byly veřejné návštěvě následovně:“. Počínaje 13. červencem 1893 byla stanovena pravidelná otvírací doba, kdy ve vymezených hodinách v úterý a v sobotu bylo otevřeno bezplatně; v ostatní všední dny a v neděli pak měly probíhat v hodinových intervalech skupinové prohlídky s výkladem „za vstupné 1 zl. za 1–4 osoby a 30 kr. za každou osobu další“ a určitý poplatek „v garderobě“. Toto oznámení zároveň v dalším odstavci

Původní instalace „velryby“ – plejtváka myšoka na kovové konstrukci. ANM, RNM

12 SKLENÁŘ, Karel. *Obraz vlasti. Příběh Národního muzea.* Praha: Paseka, 2001, s. 292–293.

13 PRANTL, Ferdinand. *Geologicko-paleontologické sbírky.* In: *Národní museum 1818–1948*, s. 156.

14 ANM, RNM, 1900, b. č., *Konsignace místností oddělení zoologického a geologicko-palaeontologického, b. d.*

15 KLÁŠTERSKÝ, Ivan. *Botanické sbírky.* In: *Národní museum 1818–1948*, s. 204.

16 TUČEK, Karel. *Mineralogické sbírky, s. 169.*

17 SKLENÁŘ, Karel. *Obraz vlasti, s. 290.*

18 NOHEJLOVÁ-PRÁTOVÁ, Emanuela. *Numismatické oddělení.* In: *Národní museum 1818–1948*, s. 110.

19 ANM, RNM, 1894, č. 813, *správní výbor V. Schulzovi, 9. 8. 1894.*

20 ANM, RNM, 1892, č. 215, *zpráva V. Schulze, 11. 5. 1892; č. 232, návrh V. Schulze, 19. 5. 1892.*

21 ANM, RNM, kart. 40, 1894, č. 525, *žádost J. L. Piče, 19. 5. 1894 – v květnu 1894 žádal navýšení financí o 1390 zl. na modely dvou hradišť do prvního sálu (140 zl.), pořízení nástěnných maleb, instalačního příplatku pro sluhu (250 zl. ročně) a další výdaje.*

22 DROBNÁ, Zoroslava. *Historicko-archeologické oddělení*. In: *Národní museum 1818–1948*, s. 98.

23 ANM, RNM, 1893, č. 291, oznámení správního výboru, 14. 7. 1893.

24 ANM, RNM, 1894, č. 345, zemský výbor, 4. 4. 1894.

25 NOVOTNÝ, Miloslav. *Knihovna*. In: *Národní museum 1818–1948*, s. 55.

26 ANM, RNM, 1895, č. 1346, Č. Zíbrt, 16. 10. 1895; koncept protokolu, 7. 12. 1895.

27 ANM, RNM, 1900, č. 1009, oběžník, 19. 6. 1900.

28 ANM, RNM, 1914, č. 906, oběžník, 29. 3. 1914.

29 ANM, RNM, 1914, č. 825, 859, 879, pozvánka, prezenční listina a protokol o schůzi komitétu, 24. 3. 1914.

30 ANM, RNM, 1914, č. 2308, správní výbor, 23. 9. 1914.

31 ANM, RNM, kart. 95, *Jednatelská zpráva o Museu království Českého za rok 1920*.

32 ANM, RNM, 1923, b. č., *Správa Národního musea v Praze*, b. d. (před 1. 12. 1923).

33 ANM, RNM, 1923, č. 394, zemský správní výbor, 27. 4. 1923.

dočasně ruší nedělní prohlídky.²³ Rozpočtová komise zemského sněmu pak ve svém návrhu z ledna 1894 „vyslovila naléhavé přání, aby zemský výbor o rychlé dokončení vnitřního zařízení Musea, jakož i o úplné spořádání a vystavení všech sbírek Musea království Českého v nové budově musejní horlivě pečoval.“²⁴ Do počátku nového století byly všechny muzejní sbírky vybaveny novým nábytkem a nainstalovány – ovšem převážně ještě ve starém výstavním stylu, kdy naprostá většina sbírkových předmětů byla součástí stálé expozice. Tento způsob uložení nepřinášel mnoho možností ani důvodů k dočasným výstavám, i když k mimořádným příležitostem byly pořádány: např. roku 1898 připravila knihovna ke 100. výročí narození Františka Palackého výstavu jeho života a díla.²⁵

V říjnu 1895 požádal knihovník Dr. Čeněk Zíbrt výbor Muzea o svolení, „aby mohl vydati stručnou knížku o Museu, obsahující dějiny Musea a stručného průvodce po sbírkách musejních, pokud nyní jsou srovnány“, a členové výboru se na příští schůzi usnesli tištěného průvodce po sbírkách vydat.²⁶ Už v roce 1900 vznikla potřeba druhého doplněného vydání,²⁷ které vyšlo roku 1905, v březnu 1914 bylo opět rozprodáno a začalo se jednat o dalším.²⁸ 24. března 1914 poprvé zasedal Komitét pro oslavu stoletého jubilea Musea království Českého se čtyřmi přípravnými subkomitétu,²⁹ ale o půl roku později už byly starosti vážnější – řešilo se vybudování bezpečnostní komory v suterénu budovy, kam by se mohly ukrýt nejcennější předměty v případě jejich válečného ohrožení.³⁰

Vznik ČSR

Snahy o modernizaci činnosti Muzea a jeho celkové koncepce začátkem 20. stole-

tí, ke kterým přispěla generační výměna kustodů sbírek, utlumila 1. světová válka a s ní spojená špatná ekonomická situace. Vznik samostatné Československé republiky podnítil národní uvědomění a přispěl ke zvýšení zájmu o Muzeum a jeho sbírky. Zvýšila se návštěvnost, v roce 1919 přišlo 264 253 osob, v roce 1920 při 306 otvíracích dnech už 439 644 osob – z toho téměř polovina v červnu, v době konání všesokolského sletu. Skupinové návštěvy vojáků, kterým byl ve sbírkách poskytován odborný výklad, organizoval generální inspektor armády Josef Svatopluk Machar. „Zájem návštěvníků byl ožívován příležitostnými výstavkami, jakou byla kupř. výstavka lužicko-srbská, kterou navštívil též p. prezident republiky. Významná byla jubilejní výstava Komenského spojená se slavností v Pantheonu konanou. Zemský správní výbor deponoval v Museu Hollareum a v sále rytin instalována trolá výstava děl Hollarových. K zahájení jejímu dostavil se p. prezident republiky. Také v některých jiných odděleních přeměněno bylo uspořádání sbírek, tak v oddělení historické archeologie a v numismatice.“³¹ Významnými technickými změnami prošla budova Národního muzea v roce 1923, kdy bylo zavedeno ústřední parní topení a elektrické osvětlení všech místností (do té doby bylo pouze v Pantheonu).³² Národopisné sbírky se osamostatnily od historické archeologie a spojené se sbírkami Národopisného musea československého se přestěhovaly do letohrádku Kinských na Smíchově.³³ Tím se vyprázdnily sály č. 9 a 10 v prvním patře a bylo možné uskutečnit další reorganizaci expozice historické archeologie, kterou Dr. Karel Guth instaloval historicky v časovém vývoji (sál č. 8 památky doby románské a gotické, sál č. 9 předměty doby renesanční a raně barokní, mezi sloupky u vchodu ze schodiště dvě

barokní lékárny, v sále č. 10 památky barokní a 19. století). Do uvolněného sálu č. 7 se přesunula numismatika.³⁴

12. dubna 1924 byla slavnostní vernisáží v Pantheonu za účasti prezidenta T. G. Masaryka a dalších představitelů československé politiky a diplomacie zahájena návštěvnicky úspěšná muzejní výstava k 500. výročí úmrtí Jana Žižky z Trocnova, trvající do 28. září, která „shromáždila přehledně nejvýznamnější a nejvzácnější památky listinné, literární i obrazové, domácí i zahraniční [...] originály listin a pečeti Žižkových, nejstarší zobrazení jeho ze stol. XV. a XVI., zapůjčené z Göttingu a Ženevy, kolekce zbraní ze stol. XV., vykopávky z Trocnova“.³⁵

V budově se nekonaly pouze výstavy ze sbírek Národního muzea: obrovský zájem o zapůjčení prostor k realizaci výstav projevovaly nejrůznější spolky a instituce, takže nebylo z kapacitních důvodů možné všem vyhovět – např. Obec Námořníků revolucionářů, ústředí Praha, žádala o bezplatné zapůjčení místností od 26. října do 16. listopadu 1924 na výstavu dokladů a památek odboje čsl. námořníků na Jadranu.³⁶ Výbor pro oslavu tisícího výročí mučednické smrti sv. Václava se dokonce pokusil o rezervaci prostor na oslavy milénia v roce 1929 a dostal odpověď, že správní výbor „souhlasí zásadně s uspořádáním svatováclavské výstavy v Národním muzeu, že však ve věci samé nemůže dnes učiniti definitivního usnesení, poněvadž není možno na pět let napřed určovati, v kterých sálech by se výstava umísťovala“.³⁷ V březnu 1936 přišla Československá tisková kancelář se záměrem uspořádat v Národním muzeu „velikou výstavu fotografií ze života pana prezidenta Osvoboditele“ se vernisáží 28. října v Pantheonu, ale

nakonec ji do stanoveného data nestihla připravit.³⁸ Československý ústav zahraniční dostal souhlas správního ředitele i předsedy kuratoria k uspořádání výstavy „Masaryk a zahraniční krajané“ v březnu 1937 v sále kimelií, přes obavy ředitele knihovny Dr. Josefa Volfa, že budou ohroženy ve skříních uložené sbírky a může dojít k poškození vitrín, s podmínkou, že bude dodržen termín a výstava bude „pod dozorem úředníka knihovny vzhledem k tomu, že jde o její výstavní sál“.³⁹ Řady organizačních přesunů oddělení a sbírek dosud nebylo využito k vyčlenění volných prostor k pořádání dočasných výstav – stále ještě byly instalovány mezi vitrínami stálé expozice.

Aktivní výstavní a s tím spojenou přednáškovou činnost vyvíjelo pravěké oddělení: v prosinci 1938 zahájilo „Výstavu řeckých a římských památek v souvislosti s českými nálezy“, trvající až do listopadu 1939; v červnu 1939 uspořádalo výstavu památek z doby kamenné, na podzim 1939 „Výstavu slovanské kultury v Čechách“ a v dubnu 1940 „Pravěké obřadní památky“.⁴⁰

Okupace a válka

15. března 1939 obsadili Národní muzeum němečtí vojáků a ubytovali se v něm

Výstava k 500. výročí úmrtí Jana Žižky z Trocnova, 12. 4. 1924. Foto Jano Šrámek, ANM, Hradní fotoarchív, neg. 2791

34 DROBNÁ, Zoroslava. Historicko-archeologické oddělení. In: Národní muzeum 1818–1948, s. 101.

35 Venkov, roč. XIX, č. 89, 13. 4. 1924, s. 3; č. 195, 19. 8. 1924, s. 4.

36 ANM, RNM, 1924, č. 127, Obec Námořníků revolucionářů, 6. 9. 1924.

37 ANM, RNM, 1924, č. 118, dopis Výboru pro oslavu, 17. 11. 1924; odpověď jednatele K. Domina, 17. 12. 1924.

38 ANM, RNM, 1936, V-výstavy, 18. 3., 3. 4. a 12. 9. 1936.

39 Tamtéž, 14. 11. a 15. 12. 1936.

40 ŠVEHLA, Jaroslav. Bomby kolem Pantheonu. Národní muzeum v Praze v letech 1939–1945. Praha: Pragotisk, 1946, s. 23–24.

*Hlavní budova Národního muzea po zásahu bombou
7. 5. 1945*

na tři dni – v budově po nich zůstala spoušť. Sbírek se jejich pobyt naštěstí nedotkl, ale byl to impulz k rušení nebo výrazné redukci expozic, cennější sbírkové předměty byly postupně baleny a ukládány do suterénních a sklepních prostor budovy nebo odváženy do bezpečnějších objektů hradů a zámků na venkově. Zlato z numismatiky a pravěku bylo během války uloženo v trezoru Živnostenské banky. Nutnost evakuace sbírek se zvyšovala od roku 1943 s rostoucí hrozbou leteckých útoků, po americkém náletu na Prahu 14. února 1945 byly sbaleny sbírky z druhého patra a uloženy v přízemí a suterénu. Ve druhém patře zůstala část zoologické expozice, kde riziko poškození preparátů stěhováním a vlhkostí bylo vyšší než při ponechání na místě; Němci o přírodniny až na výjimky neprojevovali zájem.⁴¹

Už v lednu 1941 však část dosud vystavených sbírkových předmětů a především nábytek v expozicích výrazně utrpěly rozhodnutím německé komise uspořádat v Národním muzeu pompézní putovní výstavu „Německá velikost“ (Deutsche Größe) převzatou z Mnichova a nařízením do týdne zcela vyprázdnit celé první patro budovy. Obsah pěti sálů pravěké expozice se během tří dnů nouzově stěhoval do druhého patra, histo-

rická archeologie naopak do přízemí. Přednostovi mineralogického oddělení se nakonec podařilo dosáhnout toho, že se vitríny nerozebíraly, ale jen odsunuly ke stěnám, nejvíce tak utrpěly rozebrané vitríny knihovního sálu kimelií. Výstava byla zahájena 15. března 1941 a během sedmi týdnů konání ji nuceně navštívily desetitisíce Čechů i Němců z celého protektorátu. Skutečných exponátů bylo pomálu, převažovaly ideologické texty a fotografické montáže. Do konce války Němci v Muzeu realizovali ještě další dvě výstavy – na podzim 1941 „Na cestě k nové Evropě – Kniha a meč“, na jaře 1944 výstavu obrazů Říšské pracovní fronty „Ctěte práci“. V mezidobí byla částečně krátkodobě obnovena jen pravěká a mineralogická expozice, takže v okamžiku, kdy přišla pohroma největší, byla většina výstavních sálů prázdná.⁴²

V pondělí 7. května 1945 v 17 hodin 47 minut zasáhla střední trakt pravého dvora muzejní budovy letecká bomba, prolétla pracovnicemi geologicko-paleontologického oddělení ve druhém patře, numismatiky a mineralogie v prvním patře a poškodila kancelář knihovny v přízemí. Tlaková vlna zasáhla i přilehlé výstavní sály: největší škody na sbírkových předmětech utrpělo zoologické oddělení – byla zničena sbírka vajec a zdemolován Fričův oblíbený sál exotického ptactva. Velkou část preparátů se naštěstí restaurátorům podařilo vyčistit a opravit.⁴³

Poválečná rekonstrukce

Hned po skončení války se začalo se stavební rekonstrukcí poškozené budovy a na podzim i s obnovou expozic, většína byla slavnostně otevřena do roka a do dne – 8. května 1946. Ve druhém patře byla reinstalována přehledná sbír-

⁴¹ ŠVEHLA, Jaroslav. *Bomby kolem Pantheonu*, s. 39, 65, 67, 70–75; OBENBERGER, Jan. *Zoologické oddělení*, s. 193.

⁴² ŠVEHLA, Jaroslav. *Bomby kolem Pantheonu*, s. 67–70; SKLENÁŘ, Karel. *Obraz vlasti*, s. 343–349.

⁴³ ŠVEHLA, Jaroslav. *Bomby kolem Pantheonu*, s. 87–90; OBENBERGER, Jan. *Zoologické oddělení*, s. 193.

⁴⁴ PRANTL, Ferdinand. *Geologicko-paleontologické sbírky*, s. 159.

ka stratigrafie českých starších prvohor v sále č. 1; v sále č. 8 nová systematická paleontologická expozice; přebudována byla i geologická sbírka.⁴⁴ V prvním patře byla po opravě poškozených výstavních skříní obnovena expozice nerostů, v sále č. 7 výstavní sbírka numismatiky.⁴⁵ V prostorách pravěkého oddělení (č. 2–6) byla ve třech větších sálech instalována přehledná expozice českého pravěku s využitím starých sbírek i přírůstků z nových výzkumů, doplněná rekonstrukcemi a modely. Nově objednané vitríny měly být „co nejsvětlejší, nejpevnější, vzduchotěsné, skladné a vzhledné“. Dva menší sály byly ponechány pro příležitostné výstavy.⁴⁶ Expozici obnovil i nový vedoucí historicko-archeologického oddělení PhDr. Vladimír Denkstein – do května 1946 sály 8 a 10, poškozený sál č. 9 až po stavební úpravě v prosinci 1946. Navíc dostalo oddělení rohový sál č. 11, kde v dubnu–květnu 1947 uspořádalo výstavku k 25. výročí úmrtí houslového virtuosa Františka Ondříčka a po ní výstavku „K dějinám stavby a výzdoby Národního muzea“. V roce 1948 byla realizována nejprve výstava „Karel IV. v podobizně 14. století“ a 15. dubna otevřena výstava „Počátky Národního muzea 1818–1850“ ke 130. výročí jeho založení.⁴⁷

K 1. lednu 1949 bylo Národní muzeum postátněno a činnost jeho i dalších kulturních institucí byla centrálně řízena a kontrolována: „*Ministerstvo kultury ve snaze získati přesný obraz o činnosti museí na poli výstavnictví a zvýšiti ideovou i odbornou úroveň výstav pořádaných museí rozhodlo, aby mu byly napříště předkládány ke schválení definitivně vypracované tematické plány /libreta/ všech výstav a důležitějších expozic těmito ústavy uskutečňovaných, a to vždy nejméně dva měsíce před jejich otevřením...*“⁴⁸

Literatura

JANÁK, Jan; HLEDÍKOVÁ, Zdeňka; DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005.

Národní museum 1818–1948. Praha: Národní museum, 1949.

SKLENÁŘ, Karel. *Obraz vlasti. Příběh Národního muzea*. Praha: Paseka, 2001.

ŠVEHLA, Jaroslav. *Bomby kolem Pantheonu. Národní museum v Praze v letech 1939–1945*. Praha: Pragotisk, 1946.

Tato práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO).

Zoologická expozice po leteckém náletu, 1945.
ANM, RNM, Fotoalbum 1945

⁴⁵ TUČEK, Karel. *Mineralogické sbírky*, s. 174; NOHEJLOVÁ-PRÁTOVÁ, Emanuela. *Numismatické oddělení*, s. 117.

⁴⁶ ANM, RNM, 1946, IX. Pravěké oddělení; NEUSTUPNÝ, Jiří. *Pravěké oddělení*, In: *Národní museum 1818–1948*, s. 85.

⁴⁷ DROBNÁ, Zoroslava. *Historicko-archeologické oddělení*, s. 102.

⁴⁸ ANM, RNM-Vědecko osvětový útvar (VOÚ), kart. 1 – Ministerstvo kultury, č. j. 19.502, 25. 1. 1954.

Investiční řízení rekonstrukce Historické budovy Národního muzea

Milan Plaček

Capital management of the refurbishment of the National Museum historical building

The article focuses on the capital management of the refurbishment of the National Museum historical building, necessitated by its alarming structural condition. The government adopted its decision on the financing in 2006, the Ministry of Culture registered the refurbishment of the historical building in the programme financing information system in 2007, and then intensive work on pre-investment activities started based on the Ministry's instructions. In co-operation with the project manager selected in a tender, the Museum prepared a schedule for the retrofit in 2008, and the tenders concerning the preparation of the relevant documents and surveys took place afterwards. The selected project manager will direct the project.

Keywords: National Museum, structural condition, refurbishment, management

Novorenesanční budova Národního muzea je monumentální architektonickou dominantou pražského Václavského náměstí. Od svého otevření v roce 1891 byla budova intenzivně využívána na úkor svého stavebnětechnického stavu. Nízký rozpočet muzea limitoval průběžné provádění údržby a rozsah restaurátorských zásahů na výtvarných dílech a přispěl k zanedbání budovy, která nese výrazné znaky zpoždění v zahájení rekonstrukce. Závažně je narušen zejména vnější plášť, a to v důsledku enormního dopravního provozu severojižní magistrály, která budovu permanentně poškozuje. Stavební stav objektu, architektonických prvků, výtvarných děl, umělecko-řemeslných prvků, technického zázemí a veškerých inženýrských sítí je alarmující a mnohde hrozí havárií. Je proto zřejmé, že generální rekonstrukce budovy je nevyhnutelná.

Počátkem devadesátých let minulého století začalo vedení Národního muzea připravovat podmínky pro integrální

rekonstrukci muzejního paláce. Prioritně bylo nutné vyřešit zázemí pro vystěhování budovy zcela zaplněné sbírkovými předměty. Aby bylo možné tento náročný úkol realizovat, byly v předstihu vybudovány velkokapacitní depozitáře v Praze-Horních Počernicích a v Terezíně. Pro část sbírek byly upraveny pronajaté prostory zámku na Zbraslavi. V roce 2003 vypracovalo muzeum předběžný investiční záměr rekonstrukce, ve kterém popsalo stavebně technický stav objektu, základní koncepci rekonstrukce s akcentem na rehabilitaci původního stavu, a stanovilo aproximativní investiční náklady související s přípravou, realizací a uvedením stavby do provozu.

Významným mezníkem v přípravách na rekonstrukci byl rok 2006, kdy vláda České republiky vyslyšela požadavek Národního muzea a rozhodla jak o financování rekonstrukce Historické budovy muzea, tak i o rozšíření muzea o budovu bývalého Federálního shromáždění. K původnímu záměru tak byla technicky i koncepčně přičleněna nemo-

Mgr. Milan Plaček
Národní muzeum
milan_placek@nm.cz

vitost bývalého parlamentu včetně jeho propojení s historickou muzejní budovou podzemní pasáží. Propojením budov vznikla příležitost vytvořit unikátní muzejně-kulturní komplex o výstavní ploše 11 300 m².

V roce 2007 byla rekonstrukce Historické budovy zaregistrována Ministerstvem kultury v informačním systému programového financování a návazně byly zahájeny intenzivní práce na předinvestičních činnostech podle pokynů ministerstva. Organizace a řízení mimořádně náročného procesu přípravy byla zpočátku zajišťována výhradně prostřednictvím vlastních kapacit muzea, a to odborem náměstka pro investiční rozvoj v součinnosti s odborem náměstka pro centrální a výstavní činnost. Vedení Národního muzea si současně plně uvědomovalo, že kvalitní zvládnutí přípravné fáze je rozhodující pro samotný výsledek rekonstrukce, který je v daném případě umocněn jejím enormním rozsahem a ekonomickou náročností. K zajištění profesionálního řízení unikátní, složité a rozsáhlé investiční akce proto přizvalo projektového manažera, od kterého očekávalo, že svým potenciálem a zkušenostmi bude zárukou úspěšného zvládnutí akce. Činností projektového manažera bylo na základě výsledku otevřeného výběrového řízení pověřeno „Sdružení muzeum“, složené s firmou IDS Praha a.s. a FRAM Consult a.s. Praha. Vedení Národního muzea jasně vymezilo kompetence pro řízení akce a ponechalo si její komplexní řízení z hlediska časového, věcného a finančního. Projektový manažer poté převzal zodpovědnost zejména za dodržení časového harmonogramu přípravy a realizace rekonstrukce, dále za organizaci předprojektové a projektové přípravy, zajištění servisu veškerých výběrových řízení, komplexní legislativ-

ní přípravu stavby, dohled nad prováděním stavby včetně kontroly věcné a cenové správnosti vystavovaných daňových dokladů v souladu se smluvními podmínkami a v neposlední řadě za eliminaci potencionálních zdrojů rizik.

Muzeum ve spolupráci s projektovým manažerem vypracovalo v roce 2008 časový harmonogram rekonstrukce, následně realizovalo výběrová řízení pro vypracování rozhodujících podkladů a průzkumů, konkrétně stavebně historického průzkumu, stavebně technickou pasportizaci, pasportizaci uměleckých a uměleckořemeslných prvků, diagnostiku stavu budovy včetně průzkumu sítí a technicko-ekonomickou studii proveditelnosti. Dále byla stanovena koncepce zpracování uživatelského záměru a nalezena optimální varianta propojovací chodby mezi objekty Historické a Nové budovy Národního muzea. V tomto období současně Národní muzeum zajišťovalo digitalizaci původní historické projektové dokumentace z důvodu jejího ochránění a možnosti následného využití ze strany zpracovatelů projektu. Dále probíhaly práce na zpracování uživatelského záměru a aktualizovaného investičního záměru. Závěr roku 2008 a počátek roku 2009 byl obdobím řešení především problematiky výběrového řízení na zhotovitele projektové dokumentace. Výběrové řízení bylo po vlek-

Průzkum průčelí Historické budovy Národního muzea (2006)

Rozpadající se konzole části korunní římsy hlavního průčelí Historické budovy Národního muzea (2006)

lých a složitých jednáních ukončeno v závěru roku 2009, kdy byla podepsána smlouva o dílo s vybraným uchazečem na zpracování projektové dokumentace Historické budovy a spojovací chodby, kterým se stalo „Sdružení Národní muzeum“, zastoupené projektovými ateliéry VPÚ DECO Praha a. s. a SUDOP Praha a. s.

V roce 2010 byly zahájeny projekční práce na dokumentaci pro územní rozhodnutí a následně na dokumentaci pro stavební povolení. Průběh projektové přípravy byl průběžně sledován formou pravidelných výrobních výborů a koordináčních porad, přičemž jako zcela úvodní část dokumentace byla zpracována „Studie novodobých zásahů do objektů Historické budovy“, která poskytla koncepční, dispoziční, provozní, technické, technologické a estetické řešení budoucí podoby objektu. V průběhu zpracování byly projektové dokumentace průběžně konzultovány s orgány památkové péče.

V návaznosti na dokončení jednotlivých dokumentací provedl projektový manažer jejich technické a legislativní projednání s dotčenými orgány státní správy a správci inženýrských sítí a následně podal žádosti o povolení staveb příslušných stupňů. Výsledkem tohoto procesu bylo vydání rozhodnutí o umístění stavby pro spojovací chodbu v listopadu roku 2010 a pro Historickou budovu v květ-

nu 2011. Průběh přípravy v úvodu roku 2011 byl poznamenán rozhodnutím Ministerstva kultury redukovat původní stavební program o část suterénních prostor s cílem dosáhnout výrazné úspory investičních nákladů.

V důsledku tohoto rozhodnutí došlo od února do července roku 2011 k utlumení projekčních prací a bohužel i legislativního povolovacího procesu ve finální fázi bezprostředně před podáním žádosti o vydání stavebních povolení pro Historickou budovu a spojovací chodbu. Po obnovení projektové činnosti a redukování původních rozpočtových nákladů akce z 3,8 mld. na 3,3 mld. Kč v červenci roku 2011 došlo postupně k přepracování všech dosud již zpracovaných a příslušnými orgány odsouhlasených dokumentací, což vedlo ke kompletnímu opakování již provedené legislativní přípravy akce, a to jak ve stupni nového zajištění již vydaných územních rozhodnutí, tak ve stupni opakovaného projednání dokumentací pro stavební povolení, aktualizování majetkoprávních podkladů, smluv s jednotlivými vlastníky pozemků, inženýrských sítí atd. Průběh projektové a legislativní přípravy byl také negativně poznamenán změnou energetické koncepce Historické budovy muzea, prosazovanou Ministerstvem kultury. Utlumení přípravné fáze ve výše zmíněném období únor–březen 2011 se negativně projevilo především v kumulaci zpracování jednotlivých stupňů dokumentací a jejich následném projednávání s orgány státní správy, zejména orgány památkové péče, jejichž stanoviska byla, s ohledem na památkový charakter Historické budovy, pro zdárný průběh rekonstrukce naprosto podmiňující.

V současné době je dokončováno opakované projednávání dokumentací pro

spojené územní a stavební řízení Historické budovy včetně vydání stavebního povolení spojovací chodby. Intenzivně se pracuje na dokumentaci pro provedení stavby, předběžných restaurátorských záměrech a dokumentaci pro výběr nejvhodnějšího generálního dodavatele stavby. Tato předrealizační fáze bude završena v roce 2012 zadáním tendru na zhotovitele stavby. Následně bude muzeum s vybranou stavební firmou finalizovat smluvní vztah včetně časového harmonogramu jednotlivých částí stavby.

Řízení vlastní stavby pak převezme projektový manažer a bude zahájeno předáním staveniště dodavateli stavby a následným odborným dozorem nad prováděním stavby v souladu s projektovou dokumentací ověřenou ve stavebním řízení a závaznými stanovisky orgánů památkové péče. Dále bude jeho povinností sledovat postup výstavby z odborného stavebnětechnického hlediska, včetně kvality provádění dodávek a prací, restaurování a odborných oprav uměleckých děl a uměleckořemeslných prvků, předepsaných zkoušek materiálů, konstrukcí, kontrola stavebních a montážních deníků, kontrola postupu výstavby dle časového harmonogramu, kontrola souladu postupu prací s platebním kalendářem, pravidelný reporting apod. Vlastní realizační etapa bude završena organizací přípravy podkladů pro odevzdání a převzetí stavby, zahájením zkušebního provozu včetně organizace kolaudačního řízení, zajištěním odstraňování vad a nedodělků vyplývajících z kolaudace, vyklizením staveniště dodavatelem stavby a předáním dokumentace skutečného provedení stavby muzeu. Následně bude Národním muzeem a projektovým manažerem provedeno závěrečné vyúčtování díla, celkové

vyhodnocení stavby a kontrola průběhu zkušebního provozu včetně uplatňování reklamací v záruční době na základě smluvních procedur.

O tom, zda se výše uvedené postupy a opatření směřující ke kvalitnímu zajištění organizace a řízení stavby podaří naplnit, se budou moci první návštěvníci muzea přesvědčit již v roce 2017, kdy je plánováno zpřístupnění muzejní budovy po rozsáhlé rekonstrukci v plném lesku její dávné krásy.

Také suterény se během let fungování Historické budovy ocitly v havarijním stavu (2008).

Projektování obnovy Historické budovy Národního muzea

Zdeněk Žilka

Designing the refurbishment of the historical National Museum building

The article describes the project of refurbishment of the historical National Museum building. The principal goal of the design preparation for the refurbishment project is to honour the historical design, preserve the original material as much as possible, and complement it with missing parts and items while meeting extreme user requirements for equipment and technologies combined with the required maximum variability for future use.

Keywords: National Museum, project preparation, refurbishment, modern alterations, interior, exterior, furniture

Hlavní budova Národního muzea byla dokončena v roce 1891. Kompozicí a celkovým stavebním objemem výrazně přesahovala výškovou úroveň zástavby v okolí na horním konci Václavského náměstí. Společně se stavbou byly provedeny úpravy navazujícího okolí se založením veřejného parku (Čelakovského sadů) a pěších ploch před hlavním vstupem, které byly provedeny jako prodloužení plochy Václavského náměstí až k mohutnému nástupnímu schodišti do budovy s rampami a kašnou. Pevné spojení hlavního vstupu s hlavním městským prostorem – Václavským náměstím – vydrželo až do 60. let minulého století, kdy byla zahájena výstavba tzv. severojižní magistrály (dálničního průtahu centrem města), která budovu od náměstí komunikačně oddělila. Při výstavbě stanice metra (konec 60. let 20. století) byly na stranu budovy muzea realizovány z vestibulu stanice metra dva výstupy, avšak bez jakékoliv vazby na hlavní vstup. Zmíněné úpravy okolí budovy muzea byly příčinou jejího odtržení od současné městské struktury. Jedná se o stav, jehož řešení je v současné době mimo možnosti daného rozsahu zadání, avšak s výhledem, že dojde k obnově původní stavu.

Navrhovaná koncepce obnovy budovy respektuje současný hlavní vstup se všemi návaznostmi včetně původních bočních obslužných vjezdů. Přímé komunikační spojení pro pěší provoz mezi stávající stanicí metra a budovou se nepředpokládá, z hlediska historického založení budovy není ani žádoucí a nebude k němu směřováno ani při následných úpravách komunikací před hlavním vstupem. Z navrhovaných úprav uvnitř budovy vznikají dva nové vstupy, a to na obou bočních fasádách (východní a západní). Jedná se o úpravy vyvolané zejména požární bezpečnostními předpisy, zároveň využitelné pro vnitřní provoz budovy. Nadále zůstane zachován původně provizorní vstup z jižní strany od ulice Škrétkovy do úrovně zvýšeného přízemí (vznikl při stavbě metra jako náhrada za uzavřený hlavní vstup). Nově se zřizuje přímé propojení mezi Historickou budovou NM a Novou budovou NM (bývalé Federální shromáždění) spojovací chodbou vedenou pod Vinohradskou ulicí. Vstup do chodby v Historické budově je součástí nových úprav v jejím levém nádvoří. U Nové budovy NM chodba ústí na současné patio pod soudobou nástavbou s přímým propojením do budovy.

Ing. Arch Zdeněk Žilka,
Ateliér AR18
zilka@centrum.cz

Po dobu své více než stoleté existence budova neprošla celkovou rekonstrukcí a prodělala pouze tři opravy většího rozsahu, které byly vyvolané dílčím havarijním stavem daným vnějšími vlivy. Na konci 2. světové války budovu zasáhla letecká bomba, která vážně poničila střední trakt objektu, jenž byl v prvních dvou mírových letech opraven. V rámci této rekonstrukce byla v podstřeší kolem dokola obou nádvoří vybudována půdní vestavba kanceláří a depozitářů. Druhá oprava (v letech 1970–1972) následovala po devastaci čelní fasády při okupaci Československa v roce 1968. S touto etapou časově souvisely i rozsáhlé podzemní práce na stavbě metra. Podzemní odstřely narušily statiku nosných konstrukcí a bylo nutné část budovy stabilizovat.

Současný stav Historické budovy Národního muzea je nepříznivý jak pro návštěvníkový provoz, tak pro běžný technický a administrativní provoz. Sbírkové uložené v depozitářích a umístěné v expozicích byly před stěhováním uchovávány převážně v nevyhovujících, nestabilních mikroklimatických podmínkách, které přispívají k jejich postupné degradaci. I přes průběžně realizovanou údržbu a dílčí restaurování vykazuje budova, zvláště pak ve vnějším plášti, narušení způsobené zejména v důsledku enormního dopravního provozu severojižní magistrály, drážního tělesa Hlavního nádraží, pražského metra a vlivem agresivního pražského ovzduší. V současné době průběžně probíhají zajišťovací práce včetně nezbytných restaurátorských zásahů na sochařských dílech a stavebních prvcích jednotlivých fasád muzea. Obdobná je situace i u významných soch a sousoší. Inženýrské vybavení objektu je zcela dožité, zejména rozvody topení a elektroinstalace, a lze je označit za havarijní a významně komplikující provoz muzea.

Obnovu Historické budovy lze členit do dvou druhů úprav: novodobé intervence a obnova původní materie.

Novodobé úpravy jsou navrženy v souladu s uživatelským zadáním a zahrnují:

Zastřešení obou dvorů

Je navrženo v úrovni těsně nad korunní římsou ve tvaru sedlové celoprosklené střechy s oboustrannou valbou s hřebem nepřesahujícím úroveň hřebenů současných střech. S touto úpravou souvisí zrušení současných půdních vestaveb provedených v letech 1947–1948 na uličních křídlech včetně obnovy původního sklonu střech a původních břidlicových krytin; cílem řešení je založit nové možnosti využití prostorů dvorů jakožto multifunkčních sálů umožňujících prezentace různých druhů expozic s rychlou obměnou (při zatemnění a s využitím sofistikovaného světelného parku a bodových tahů se jedná o kvalitu srovnatelnou s filmovým ateliérem/studiem nebo divadelním jevišťovým prostorem) včetně 3D vizualizací.

Nosnou kostru nové střechy tvoří ocelové vazníky orientované ve směru kratšího rozpětí dvora s uložením vždy nad osou meziokenního pilíře s dolní pásnicí probíhající nad stávající římsou. Horní vnější plášť střechy bude opatřen systémem zasklením izolačními dvojskly s lištovanou spárou ve směru spádu střechy a s tmelenými spárami kolmo na spád střechy. Veškeré zasklení bude pevné s vysokým stínícím koeficientem a se zabudovanými stínícími žaluziemi. Sklon střech včetně krytiny bude obnoven v původním tvaru s obvodovým kapacitním odvodňovacím žlabem. Žlab bude opatřen automatickým vyhříváním a bezpečnostním přepadem pro případ rychlého odvedení srážkových vod.

Vizualizace nové společenské dvorany v levém nádvoří z nadhledu, vlevo průhled do schodišť ke spojovací chodbě do Nové budovy

Sklo v rovině podhledu bude neprůhledné a bezpečnostní (kalené nebo s drátěnou vložkou) s požární odolností 15 minut. Nosná ocelová konstrukce musí též vykazovat požární odolnost 15 minut. Meziprostor zastřešení bude v zimním období vzduchově temperován.

Ve vnitřním prostoru střechy budou instalovány další technické systémy:

- bodové tahy, které budou kotveny ke spodním pásnicím příčných nosníků v počtu 4 ks o únosnosti každého max. 650 kg;
- zatemňovací žaluziové systémy, kotvené na spodní vnitřní úroveň zasklívacího rastru vnějšího prosklení, s pevným bočním vedením a elektricky ovládaným naklápěním;
- osvětlení;
- pro servis zařízení budou zřízeny pojízdné revizní lávky.

Zřízení salonku v kupoli střední věže vybudováním nové podlahy na úrovni parapetů oken

Podlaha bude provedena z křížového rastru složeného z ocelových nosníků

uložených na obvodovém zdivu v modulaci pilastrů, na němž bude spočívat skleněná podlaha – rovinná vícevrstvá skla s protismykovou úpravou povrchu a vodotěsně tmelenými spárami. Uprostřed dispozice nad vrchlíkem stávající skleněné kupole nad Pantheonem bude kruhový otvor lemovaný celoproskleným zábradlím. Po stranách jsou v návaznosti na vstup do korpusu věže situována dvě přístupová schodiště kovové konstrukce opět z celoproskleným zábradlím. Užití skla na podlaze, zábradlích apod. je podmínkou úpravy, neboť by nemělo dojít k zásadnímu zclonění přístupu denního světla ke světlíku nad Pantheonem.

Přístupové komunikace jsou navrženy tak, aby byl zajištěn přístup „suchou nohou“ průchodem pod rohovým soklem sousoší „Láska k pravdě“, respektive „Láska k minulosti“ (obě od Bohuslava Schnircha). Jedná se o protažení dvou kubusů, jednoho se schodištěm, druhého s pojízdnou šikmou plošinou, které se nad střechou setkají na společné podestě s průchodem do věže.

Prohloubení části východního nádvoří za účelem zajištění přístupu k novému propojení do Nové budovy NM – chodba (pasáž) pod Vinohradskou ulicí

Vyústění chodby je prostorově propojeno se společenským sálem umístěným na úrovni přízemí přes kaskádu schodišť symetricky situovaných podél východní stěny, která zároveň zajišťují odstup nově vložených konstrukcí od původních dvorních fasád Historické budovy. Touto úpravou se vyčleňuje současná úroveň dvora plnící funkci dopravní obsluhy do provozně i bezpečnostně uzavřeného objemu odsazeného od dvorních fasád při zachování napojení na stávající prů-

jezd z ulice Vinohradské. Všechny zmíněné funkce se nacházejí v povětrnosti uzavřeném prostoru s udržovaným klimatem pod jednou prosklenou střechou.

Kromě schodišť je zajištěno bezbariérové propojení dvojicí symetricky situovaných výtahů obsluhujících všechny navazující úrovně.

Přestropení východního dvora v úrovni zvýšeného přízemí pro nový objem obslužně parkovacích garáží (s kapacitou parkování 16 míst včetně 1 místa pro vozíčkáře)

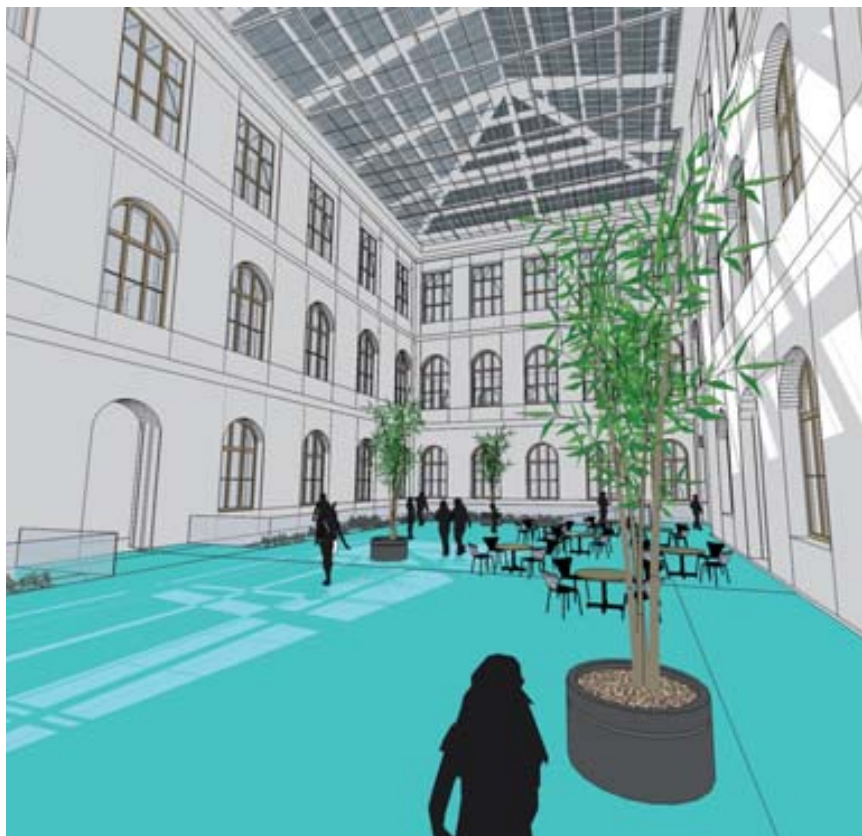
Nová plocha stropu nad garážemi bude využita jako společenská dvorana propojená v úrovni přízemí na historický vstupní vestibul a schodišťovou halu. Propojení je navrženo ve čtyřech okenních osách, upravovaných na dveře symetricky situovaných ve středním rizalitu:

- dvěma krajními okenními osami do historické schodišťové haly,
- jednou okenní osou do kavárny,
- jednou okenní osou do muzejního shopu.

Kavárna (stolečky) i muzejní shop (pojízdné regály) budou využívat přílehlou plochu podlahy v prostoru společenské dvorany. Dále je též navrženo propojení dvorany do chodby podél přednáškových síní ve východním křídle k přímému zpřístupnění obnovených přednáškových sálů.

Obnova původních prostor

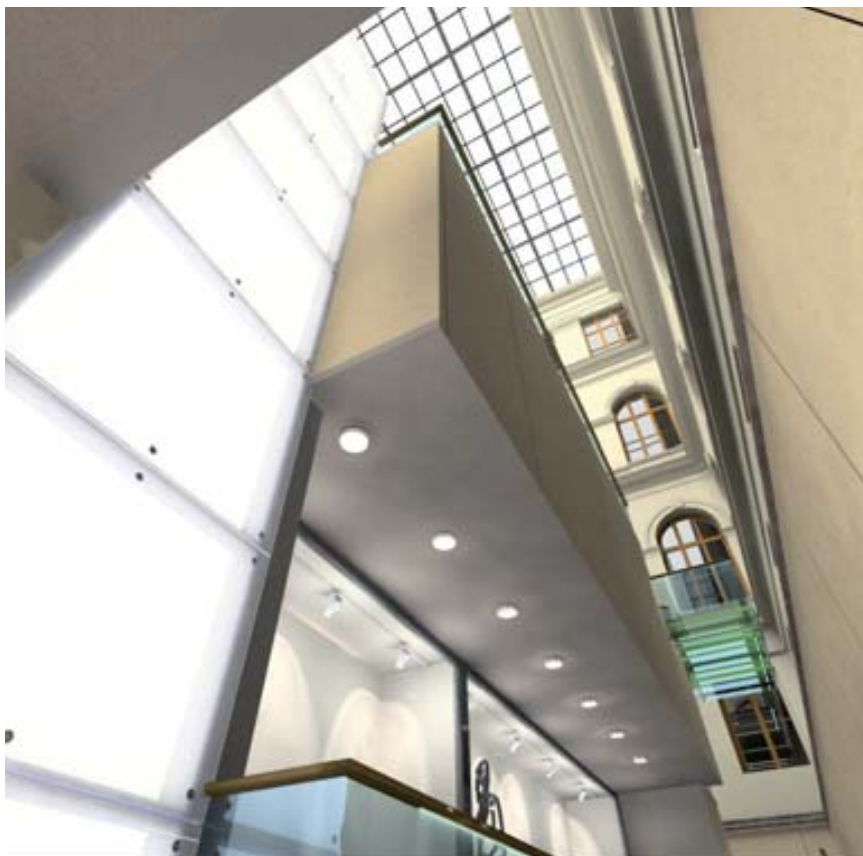
Současné vnitřní prostory v úrovních přízemí, 1. patra a 2. patra vykazují vysokou míru autenticity a budou pietně rekonstruovány, respektive restaurovány:

V suterénech a v podstřeší je míra úprav předurčena rozsahem nově umísťovaných technologií, technického vybavení a depozitárního zázemí, vše pro nové sofistikované funkce budovy, jako jsou strojovny systémů větrání, chlazení a automatického hasicího zařízení (strojovny SHZ), sklady a depozitáře knihovny, provozní zázemí muzea (aranžovny, režie, velín, šatny personálu apod., v podkrovních prostorech pracovny některých oddělení, strojovny větracích zařízení odvodu kouře a tepla, strojovny rekuperace tepla apod.).

K zásadnější úpravě současné dispozice 1. suterénu patří zřízení nového vestibulu s přímou vazbou na obě původní schodišťová ramena směřující do hlavního vestibulu na úrovni zvýšeného přízemí se šatnami a toaletami pro návštěvníky – sloupová síň s přímým propojením na hlavní vstupní vestibul v přízemí a také důležitý komunikační středobod, na který jsou navázány vstupy z prostoru garáží (přístupy imobilních), k výtahům do horních podlaží, přístup do Pokladnice Národního muzea, rovněž průchod do provozního zázemí muzea.

Vizualizace zastřešené dvorany z pohledu návštěvníka

Odsazení nově vložené vestavby garáží od dvorních fasád v levém nádvoří s detailem podsvícené výtahové šachty a galerie.

Zároveň zůstanou patrné všechny tři původní průjezdy včetně zachované průhledové osy středního průjezdu.

V přízemí budou zachovány a pietně restaurovány prostory historického zasedacího sálu muzea a historické ředitelny, bude zde také místnost vyhrazená pro Společnost Národního muzea. Pietně budou restaurovány (po odstranění druhotných vestaveb) tři původně navržené přednáškové sály ve východním křídle. Celé jižní křídlo do ulice Škrétovy včetně východní a západní nárožní věže bude (po odstranění vestavby pro Českou akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a scelení sálu do původně projektované podoby) vyčleněno jako bezpečnostní výstavní prostor (celkem 5 výstavních sálů), který bude vybaven automatickým hasicím systémem a zařízením na řízené vnitřní prostředí.

V západním křídle bude zachován historický knižní depot a v nároží do Čelakovského sadů a Václavského náměstí prostory pro studovnu a zázemí knihovny s novým schodištěm do depozitáře knih v 1. suterénu. V přední části vesti-

bulu budou zřízeny dva osobní výtahy pro veřejnost obsluhující všechna podlaží.

V prvním patře bude pietně zachován a restaurován prostor Pantheonu jako památný prostor České země. Po celém obvodu budovy budou rehabilitovány výstavní sály.

Boční trakty schodiškové haly středního křídla budou využity pro výstavní účely (kabinety), tři místnosti v pravém traktu pro dětský koutek.

Ve druhém patře bude pietně zachován a restaurován ochoz Pantheonu. Po celém obvodu budovy budou rehabilitovány výstavní sály. Boční trakty schodiškové haly středního křídla budou využity pro výstavní účely (kabinety), v zadní části budou zřízena hygienická zázemí pro návštěvníky včetně oddělených kabiněk pro imobilní a vlastních úklidových kabiněk.

Ve třetím patře budou kolem světlíku nad historickým schodištěm situovány pracovny Přírodovědeckého muzea, dále bude samostatně vyčleněna kuchyňka s denní místností k šatnám dozorců. V zadní části do Škrétovy ulice bude uprostřed ve vazbě na nový nákladní výtah a provozní schodiště zřízena hala pro manipulaci. Z haly jsou přístupy do půdního prostoru k technickým zařízením. Všechny prostory vybudované jako půdní vestavba v roce 1947 v půdách kolem obou nádvoří budou odstraněny.

Rekonstrukce fasád

Z hlediska architektonického bude třeba při navržených opravách fasád dbát na to, aby se pokud možno rehabilitovala autentická historická realizace s respektováním prokázaného autorského záměru architekta Schulze. Protože se projekt

dle zadání zabývá zejména opravami kamenných a omítaných partií pláště, přichází v úvahu zvláště řešení jejich povrchových úprav. V souladu se závěry SHP bude sledován trend střídme sjednocující kamenné a omítkové, resp. štukové části.

Při opravách kopulí střešních věžic bude docházet k nezbytným náhradám dožilých částí z měděného plechu, podobně při opravách oplechování říms apod. Bude třeba užít měděných plechů s povrchovou úpravou, která jednak nastartuje zrychlený proces tvorby měděnky, jednak ji pro přechodné období imituje.

Souhrnně budou všechny umělecké a uměleckořemeslné prvky fasád Historické budovy NM restaurovat specializovaní restaurátoři s příslušnou licencí MK ČR. Jedná se o sochy, další kamenné a štukové prvky, kovové, resp. plechové (pasířské) doplňky věžic atd.

Okna

Okna jsou původně dvojíta ven a dovnitř otvíravá (od otevření muzea nebyla opravována, vyjma obnovy nátěrů u některých z nich), provedená z měkkého dřeva, povrch je fládrovaný, stav venkovních ráků a křidel lze z většiny hodnotit jako špatný, na slunných stranách zvláště špatný – nevyhovující. Budou repasována tak, že vnitřní části oken budou obnoveny v původní materii, vnější části budou vyměněny za okna nová včetně ráků. Okenní křídla budou provedena s izolačním dvojsklem a těsněním v polodrážce. Výměna ráků oken ve stávajících navazujících štukových prvcích fasády není bez jejich poškození možná. Navrhuje se proto venkovní rámy ponechat na místě, v jejich stávající polodrážce profil odfrézováním (odříznutím) ztenčit a po obvodu v kontaktu

s omítanými bosovanými špaletami provést odříznutí v bezpečné distanci od špalety (cca 4–5 cm). Následně do oslabeného rámu zvenku vložit nový rám stejného tvaru, avšak z tvrdého dřeva, jehož profilace polodrážek by odpovídala novým rákům křidel s izolačním dvojsklem. Nový rám bude důkladně propojen se starým rámem, aby nedocházelo ke kroucení dřeva. Nová křídla s izolačním dvojsklem budou provedena v kopii podle původních křidel s téměř neznatelnou úpravou.

Původní dveře

Vesmš jde o rámové dveře s profilovanými výplněmi, ve velké většině provedené z měkkého dřeva s fládrovaným povrchem. Většina dveří bude repasována. Některé dveře (vstupní, do Pantheonu apod.) budou restaurovány.

Některé dveře budou muset být z důvodů požární bezpečnosti upraveny. Takto upravené dveře budou opatřeny samozavírači a magnetickými kontakty EPS nebo budou muset být kromě „požární“ úpravy vybaveny elektrickými zámky a kontakty EZS; zavedení těchto prvků do křidel dveří a jejich zárubní je v případě fládrovaných povrchů standardní truhlářský úkon.

Dřevěné podlahy

Ve většině výstavních sálů a jiných místnostech jde o vlysové podlahy kladené na hrubé podlahy fošnové, které jsou

Stav exteriéru okenních ráků a okolních omítek zjištěný průzkumem v roce 2006

uložené na dřevěných polštářích ve vyrovnaném násypu. S ohledem na jejich stav a na extrémní nároky na kapacity kabelových tras se navrhuje komplexní repase dřevěných podlah spočívající v jejich odborném rozebrání, přeformátování v dílně, přebroušení a nové položení stejnou technologií. Tímto postupem se podaří zpřístupnit většinu podlah pro rozvody instalací. Pro přístupy do tras instalací budou zřizovány odnímatelné části podlah ve tvaru celistvých parket nebo vyčleněných částí z lemovacích bordur při stěnách.

Kamenné a teracové podlahy

V některých prostorách jsou kamenné podlahy naprosto nedotknutelné: Pantheon, vstupní vestibul, schodišťová hala, chodby u přednáškových sálů a v historickém ředitelství. Podlahy budou důsledně ochráněny a následně restaurovány. Jakékoliv rozvody instalací jsou vedeny mimo plochy těchto podlah. V jednotlivých případech nutného překrytí původních teracových podlah novými vrstvami (vyrovnávacími) bude pokládka prováděna na separační vrstvě (vratná úprava).

Štuky a malby

Stávající štukové prvky a dekorativní malby budou obnoveny restaurováním. Veškeré drážky pro vedení instalací ve stěnách budou muset být prováděny šetrně a jen v dimenzích nezbytně nutných pro uložení instalací, přechody mezi jednotlivými podlažími přes profilované fabionové římsy, stěnové římsy apod. budou prováděny podchodem profilu za jeho současného vyztužení tak, aby nedošlo k nadměrnému poškozování.

Vybavení budovy původním mobiliářem

Bude zachováno původní uspořádání expozice mineralogie včetně vybavení

původními vitrínami, které budou restaurovány. K restaurování byly vybrány také další kusy původního mobiliáře, jenž byl zhotoven podle návrhů arch. Josefa Schulze. Jedná se zejména o původní sedací nábytek a stoly, jež budou využity pro vybavení budovy. Dále pak jde o skladovací skříně na knihy, z nichž většina bude v budově umístěna, některé z nich na původní místo. Původní vestavěné skříňové vybavení historického depozitáře knihovny bude restaurováno in situ včetně navazující ocelové konstrukce podlažních vestaveb a skleněných podlah. Ostatní dobové kusy mobiliáře, jako jsou prosklené vitríny a výstavní vitríny, budou odborně za účasti restaurátora opraveny a jejich umístění v budově bude posuzováno společně s řešením expozic.

Nové technické systémy v budově

Bude zajištěna nucená ventilace všech prostor v budově. Pro potrubní rozvody vzduchu budou využity původní větrací průduchy a podzemní propojovací kanály, které pro původní systém větrání a teplovzdušného topení budovy založil profesor Kelling z drážďanské univerzity; sloužily do roku 1922, kdy bylo zavedeno nové parní topení s litinovými radiátory sporadicky umístěnými po budově s centrální kotelnou ve 3. suterénu za poměrně náročného prohlubování suterénu.

Budou provedeny nové rozvody elektroinstalace, datové rozvody, systémy elektrické požární signalizace a zabezpečení budovy. Páteří kabelové rozvody budou ukládány pod dřevěné podlahy (budou komplexně repasovány), aby bylo zabráněno nadměrnému zasahování do stěn a zejména do bohatě štukem a malbou zdobených stropů.

Po rekonstrukci muzeum získá cca 2 500 m² nových ploch pro expozice, při součtu se stávajícími plochami (cca 7 000 m²) bude muzeum disponovat s 9 500 m² ploch vhodných pro vystavování. Získá tři nové přednáškové sály, každý o kapacitě cca 100 míst, s obnovenou původní výzdobou. Dojde též k rozšíření skladovací kapacity pro knihy. Nové, klimatizované a požárně bezpečnostně zajištěné depozitáře pojmu 3 870 běžných metrů knih, přičemž pro původní historický depozitář knih, jež je svým konstrukčním založením velmi vzácnou technickou památkou, bude zajištěno klimatizované prostředí a kvalitní zajišťovací systémy protipožární a bezpečnostní ochrany.

Základním cílem projektové přípravy rekonstrukce je ctít a udržet budovu jako gesamtkunstwerk dochovaný v takřka úplném tvaru, při maximálně možném zachování původní materie a jejím doplněním chybějícími částmi a kusy, jež došly k újmě v průběhu věků (např. destrukce původního dekorativního zasklení stropu nad Pantheonem a schodišťovou dvoranou), byly z budovy vystěhovány – sochařská výzdoba – anebo byly poškozeny druhotnými neodbornými zásahy, při extrémních uživatelských nárocích na technické vybavení budovy v kombinaci nároky na maximální variabilitu v budoucím využívání.

Obnova Historické budovy Národního muzea z hlediska památkové péče

Pavel Jerie

Refurbishment of the historical National Museum building from the viewpoint of preservation

The article assesses the project of the refurbishment of the historical National Museum building in terms of conservation. The author concludes that the project sensitively meets all requirements of heritage protection while maintaining and developing the functionalities and possibilities for use of the landmark property.

Keywords: National Museum, refurbishment, conservation

1 Na hlavním průčelí pod tympanonem je historický nápis MUSEUM REGNI BOHEMIAE.

2 Josef Schulz, 11. 4. 1840–15. 7. 1917.

3 NOLL, Jindřich, VYBÍRAL, Jindřich. Josef Schulz, katalog výstavy v Rudolfinu. Praha, 1992.

4 WIRTH, Zdeněk, MATĚJČEK, Antonín. Česká architektura XIX. století. Praha 1922.

5 POCHÉ, Emanuel, LÍBAL, Dobroslav, REITHAROVÁ, Eva, WITLICH, Petr. Praha Národního probuzení. Praha 1980; BENEŠOVÁ, Marie. Česká architektura v proměnách dvou století. Praha 1984.

6 SRŠEŇ, Lubomír. Architektura, výzdoba a původní vybavení hlavní budovy Národního muzea v Praze. Praha 1999; KSANDR, Karel, ŠKRANČ, Pavel. Národní muzeum, architektura a výzdoba hlavní budovy. Praha 2011.

7 DENKSTEIN, Vladimír. Vývoj koncepce Pantheonu a umělecké výzdoby Národního muzea v Praze v 19. století. Časopis Národního muzea – Historické muzeum, roč. 142, 1973, str. 65–87.

8 Josef Emler, 10. 1. 1836–10. 2. 1899.

9 Hlavní slovo měl bezesporu architekt, stavitel a největší český mecenáš. Josef Hlávka, 15. 2. 1831–11. 3. 1908.

Řekne-li se Národní muzeum, snad každý si nejprve vybaví monumentální budovu, která dominuje pražskému Václavskému náměstí a která je tedy nejen hlavním sídlem naší nejpřednější muzejní instituce, ale přímo jejím symbolem.

Povaha a význam Historické budovy

Výběr místa i volba architekta byly neobyčejně šťastným počinem. Budova Muzea království českého¹ se po zbudování Národního divadla stala dalším symbolem obrozené národní emancipace. Bylo tak přirozené, že v roce 1962, při prohlášení prvního souboru národních kulturních památek, bylo vedle korunovačních klenotů, Pražského hradu i řady dalších významných památek do seznamu zařazeno jak Národní divadlo, tak Národní muzeum.

Autorem budovy je Josef Schulz,² architekt, jenž patří mezi významné tvůrce evropské úrovně. V povědomí je známý především jako autor obnovy Národního divadla po požáru roku 1881 a spoluautor pražského Rudolfinu.³ Ač stavba muzea byla od počátku vysoce respektována, zejména u starších badatelů byl oceňován její impozantní architektonický koncept, ale na škodu byl považován přílišný racionalismus.⁴ Jiný je pohled

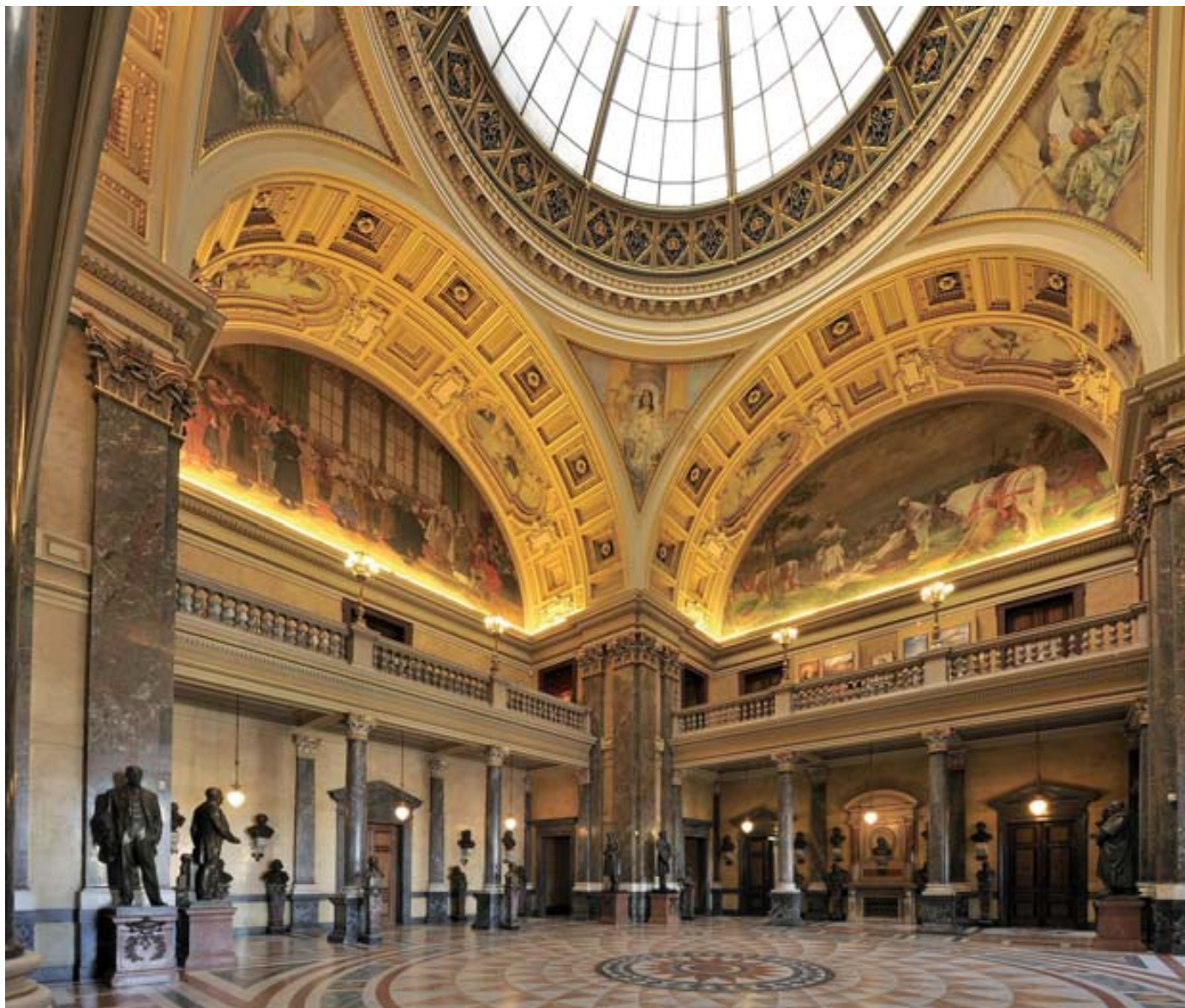
historiků umění dalších generací, kteří vyzdvihují zejména přehlednost dispozice a jasný kompoziční prostorový koncept.⁵

Na výzdobě budovy Národního muzea se podílelo několik generací malířů a sochařů, včetně mnohých, které řadíme do generace Národního divadla. Za všechny je třeba jmenovat Bohuslava Schnircha, Antonína Wagnera, Vojtěcha Hynaise, Františka Ženíška, Václava Brožíka či Julia Mařáka, ale i velká řada uměleckých řemeslníků.⁶ Včlenění Pantheonu do konceptu budovy dokládá Schulzovu ideu postavit muzejní stánek nejen jako sídlo muzejní instituce, ale jako monumentální zvětšení významu českých dějin a kultury.⁷ Na této představě se spolu s architektem podílela komise v čele s historikem a archivářem Josefem Emlerem,⁸ soutěžní poroty, stavební výbor⁹ i sami autoři výzdoby.

Pozoruhodné je i vybavení budovy původním výstavním mobiliářem, který navrhl architekt Schulz. Leštěný černý nábytek, dýhovaný ebenem, má protiprachové jelenicové těsnění. Dochovaly se i části vybavení zasedacích místností a také ve své době jeden z nejdokonaleji řešených knihovnických depozitářů, který má z důvodu prosvětlení skleněné podlahy. Mnohé prostory jsou osazeny historickými svítlidly. Pantheon s plastika-

Pavel Jerie

Národní památkový ústav
jerie@up.npu.cz

mi významných vědců, literátů, umělců i politiků je místem významných shromáždění celonárodního i celostátního významu.

Již záhy po zbudování se začal projevovat nedostatek místa pro uložení sbírek i pro pracoviště muzea.¹⁰ V roce 1948 byla dokončena vestavba do podkroví kolem obou dvorů.

Muzejní budova byla poškozena bombardováním a granáty v roce 1945¹¹ a severovýchodní nároží bylo narušeno poklesy při výstavbě metra v roce 1978. Po ostřelování Sovětskou armádou 21. srpna 1968, kdy bylo poničeno hlavní průčelí i interiéry, se muzeum stalo přímo symbolem hanebnosti okupace republiky armádami Varšavské smlouvy.¹²

Potřeba rekonstrukce

Historická budova Národního muzea je dnes, po více než sto dvaceti letech provozu,¹³ v neuspokojivém stavebně technickém stavu a nesplňuje provozní nároky kladené na hlavní sídlo celostátně významné národní instituce, kterou bezesporu Národní muzeum je. V havarijním stavu je fasáda objektu, opadávají části říms i balustrád, omítky, některá exteriérová výtvarná díla musela být sejmuta. Ve špatném stavu jsou střechy budovy, havarijní jsou mnohé okenní výplně. Dožilé jsou inženýrské sítě a technické vybavení muzejní budovy.

Příprava obnovy Národního muzea se stala velmi naléhavým úkolem a bylo třeba ji zajistit jak z hlediska opatření finančních prostředků, ale i všech ne-

Pantheon Historické budovy Národního muzea

10 Návrh na přístavbu do Čelakovského sadů vypracoval Jan Koula v roce 1913–1914, nerealizováno. Mezi válkami byly vyčleněny pro novou muzejní budovu pozemky v Troji i na dalších místech, ale pro nedostatek financí nerealizováno.

11 7. 5. 1945.

12 Oprava hlavního průčelí, při které byly opraveny střelbou poškozené omítky a kamenné části průčelí vyvložkovány kamenem a zpatinováno, proběhla v letech 1970–1972. Záhy se však technologicky nedomyšlené zásahy barevně propály.

13 Slavnostní otevření se konalo 18. 5. 1891, císaře zastupoval jeho bratr, arcivévoda Karel Ludvík, stejně jako při otevření Zemské jubilejní výstavy.

Mobiliář v expozici mineralogie by měl zůstat zachován i po rekonstrukci.
Foto Ota Palán

14 Zásadním bylo rozhodnutí předat Národnímu muzeu budovu bývalého Federálního shromáždění a spojit obě budovy chodbou pod Vinohradskou třídou.

15 Vypracování všech dalších stupňů předprojektové a projektové dokumentace bylo zadáno firmě VPÚ DECO Praha a. s., architektem je Ing. arch. Zdeněk Žilka, AR 18, projektovým manažerem je Inženýring dopravních staveb a. s.

16 V souladu se zákonem č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, v platném znění.

17 Je dokladem o pečlivosti projektanta a promyšlenosti i úspornosti konstrukčního řešení.

18 Modely jsou pro reliéfní prvky fasády, interiérovou výzdobu, litinové kandelábry rampy, dekorativní mříže i plastické klempířské prvky kupole hlavní věže i věží nárožních, bust na hlavním schodišti i mnoha bust v Pantheonu. Budou využity pro obnovu dnes velmi poškozených litých reliéfů na průčelích. Soubor je kvalitou i rozsahem tak unikátní, že NPÚ doporučil uvažovat o jeho vystavení na vhodném místě přímo v budově.

19 Prvoplánově se vyskytly i názory řešit nástup do muzea z prostoru metra či přímo z úrovně Václavského náměstí vnitřkem rampy do úrovně 1. suterénu apod.

zbytných průzkumů, dokumentace stavu budovy, její výzdoby a vybavení, zajištění náhradních prostorů pro sbírky zde uložené i pro pracovníky muzea, tak aby nebylo přerušeno plnění poslání Národního muzea jako vědecké instituce.¹⁴

Uživatelský záměr je datován 15. 1. 2009.¹⁵ Následně zpracovaná studie rekonstrukce Historické budovy Národního muzea a spojovací chodby byla projednána ve Vědecké radě generální ředitelky Národního památkového ústavu dne 25. 5. 2010. Právě tomuto ústavu přísluší odborný památkový dohled při přípravě celkové obnovy Historické budovy. Národní památkový ústav je konzultantem zpracovatelů předprojektové a projektové dokumentace. Vypracovává též písemná vyjádření pro výkonný orgán památkové péče, kterým je Odbor památkové péče Magistrátu hlavního města Prahy.¹⁶

Pohled památkové péče

Památková péče si je vědoma, že se jedná o jednu z nejvýznamnějších budov naší neorenesance velkého architektonického, uměleckého i historického významu. Součástí hodnoty budovy je však i její funkce, pro kterou byla postavena, kterou přes všechny problémy a omezení stále plní a i nadále by plnit měla.

Muzejní budova je však v mnohém výjimečná i z dalších hledisek. Přímou v budově se dochoval velice bohatý soubor původních plánů, a to včetně detailních technických konstrukčních výkresů.¹⁷

V půdních prostorech byl uložen i velice bohatý soubor sádrových modelů řady detailů výzdoby.¹⁸ Existuje též rozsáhlý soubor historických fotografií z doby výstavby, po otevření budovy i z dalších let. Muzeum je zachyceno i na mnoha filmových záběrech.

Pietní obnova vnější podoby muzea i zachování hlavního nástupu z muzejní rampy jsou základem, na kterém je od samého počátku shoda investora, památkové péče i zúčastněných projektantů.¹⁹ Z pohledu památkové péče je důležité dochovat i pro budovu typickou náročnou úpravu interiérů určených veřejnosti, včetně všech složek výzdoby, vybavení historickými svítidly, a to včetně dobového zpracování použitých materiálů.²⁰ Mnohé prvky zanikly či podlehly utilitárním přestavbám a úpravám. Šablonou malované sokly sálů a v roce 1945 zničené prosklení ve stropě Pantheonu i na hlavním schodišti²¹ zachytily fotografie, které na skleněné desky pořizoval přímo architekt J. Schulz.²² Jsou, spolu s jednou skleněnou tabulí s barevným, fotografiím odpovídajícím ornamentem, dostatečnými podklady umožňujícími věrohodnou rekonstrukci.

Zcela zásadní pro naplnění záměrů muzea je propojení budovy Historické s objektem bývalého Federálního shromáždění. Byla zpracována řada variant, jak tento úkol řešit. Prokazatelně nejvhodnějším se ukázalo situování nástupu do tunelu, situovaného v ose bočního křídla pod průjezdem, z prohloubené části levého nádvoří u Vinohradské třídy.

Památková péče po dlouhém zvažování respektuje požadavky muzea na získání dalších prostorů pro expozice i návštěvníky muzea překrytím obou nádvoří s proskleným podhledem v úrovni hlavních říms. I nadále však zůstanou ve stá-

vající úpravě průčelí těchto dvorů se všemi náležitostmi typickými pro exteriér.²³

Schulzův racionalismus se zřetelně projevuje v prostorách, které byly ryze provozní a technické. V podkroví jsou stropy z vlnitého plechu na přiznaných ocelových nosnících, působivé je řešení knihovního depozitáře²⁴ i nýtovaného krovu hlavní kupole. Výhled okny z prostoru střední věže je pozoruhodný. Dokládá, jak významným urbanistickým počinem výstavba muzea byla, v jak širokém území města se dominantně uplatňuje. Proto byl akceptován uživatelský záměr zpřístupnění interiéru kupole návštěvníkům. Řešení nástupu tak, aby nebylo nutné chodit po střeše muzea, nebylo jednoduchým úkolem. Bylo nezbytné doložit, jak se zbudování nového nástupního schodiště a výtahu pohledově uplatní z výše položených poloh Nového Města a Vinohrad.

V době výstavby budovy Národního muzea se nepočítalo s tím, že návštěvníci budou chtít odložit zavazadla, nebyla zde možnost občerstvení, ostatně vstup byl zdarma a nebyly zde pokladny atd. Pro zvýšení komfortu proto byla vytipována možnost využít historická schodiště ve středním křídle k původnímu kočárovému vjezdu a zřídit v 1. suterénu, který je v úrovni nádvoří, nové prostory pro návštěvníky se šatnami a dalším návštěvníckým zázemím.²⁵

Expoziční sály i jednací sály, depozitáře knihovny i další prostory musí odpovídat po obnově a přestavbě budovy nejen požadavkům, které jsou formulovány investorem či památkovou péčí, ale i platným normám, stavebním a bezpečnostním předpisům. V úzké spolupráci investora, projektanta i památkové péče bylo třeba volit taková řešení, aby budova Národního muzea byla i nadále funkčním organismem, a přesto zůstávaly zachovány ty hodnoty, pro které byla prohlášena národní kulturní památkou.²⁶

V sálech i v dalších pro veřejnost určených prostorách jsou převážně parketové podlahy. Jsou uloženy na minimálních vrstvách zásypů. Řešit uložení všech kabeláží v podlahách je proto velice náročné. Právě NPÚ doporučil pro přístup ke kabelovým trasám využít demontovatelných prahů a podlahových kazet ve dveřních průchodech.²⁷

Ve vestibulu, chodbě přízemí ředitelství i v prostorách okolo hlavního schodiště jsou velice náročné teracové podlahy, porušené jen lokálně. V Pantheonu se nachází krásná původní mramorová podlaha. U těchto podlah památková péče jednoznačně trvala na zachování, opravě a restaurování.²⁸ Více o nich se dočtete v článku Zdeňka Žilky v této publikaci.

Historické fotografie, spolu s dosud v muzeu dochovanými fragmenty, ukazují, že proměnou prošla řada svítidel. Některá byla nahrazena jinými typy po poškození v roce 1945. Jedná se zejména o koridory okolo hlavního schodiště a závěsná svítidla v Pantheonu.²⁹ Právě Schulzovy fotografie a fotodokumentace v NPÚ umožňují návrat k původnímu řešení.

Podrobné inventarizace umělecké i uměleckořemeslné výzdoby muzea se staly podkladem pro seznamy děl k restaurování, ke konzervaci či k obnově odbornými řemeslnými kapacitami. Zpracování předběžných restaurátorských záměrů, technologických postupů, stejně jako nároky na ochranu či odstojení byly řešeny v úzké spolupráci s Národním památkovým ústavem.

Oprava a obnova exteriéru budovy bude velmi náročná. Je to dáno velmi špatným stavem omítek, mnohých kameninových prvků i výzdoby a oken. Fasáda muzea, pojatá vzhledem jako kamenná, kombinuje části z kamene s plochami omítek, které jsou řešeny ve strukturách a dělení tak, aby kámen napodobovaly. Reliéfy odlité na bázi hydraulického po-

Zpustlá balustráda hlavní budovy Národního muzea (2006)

20 Přírodní i umělé mramory, dekorativní výmalba, umělecká díla atd. Charakteristické je i užití fládrování na dveřích a oknech.

21 Dnes nahrazeny umělou hmotou.

22 Jsou uloženy ve fotosbírci NPÚ.

23 Zasklení dvorů je spojeno s odstraněním podkrovní vestavby z roku 1948 a s obnovou střech pokrytých břidlicí.

24 Depozitář bude opraven v původní podobě s nahrazením novodobých výtahů novými v dimenzích historických ručně poháněných výtahů na knihy.

25 Jde o prostory s klenbami, dosud využívané jako sklady a depozitáře.

26 Zda se to podařilo, ukáže až realizace. Projektová dokumentace pro realizaci stavby k tomu vytváří předpoklady.

27 Osvědčilo se již u dalších historických budov, např. v Nostickém paláci v Praze.

28 Projekty požadavek respektují.

29 V Pantheonu byla novodobě opravena i stojanová svítidla na ochozech.

jiva jsou na fasády kotvené skobami a jsou kombinované s reliéfními částmi modelovanými „z ruky“. V havarijním stavu jsou balustrády i hlavní římsa, kde kamenné bloky spočívají na traversových konzolách, maskovaných konzolami, imitujícími prvky kamenné. Při přípravě obnovy fasád památková péče věnovala pozornost nejen zprostředkováním zkušenosť z obnovy jiných budov ze stejné doby, ale i dílčím laboratorním průzkumem.³⁰ Návrh řešení obnovy vnějších oken byl ověřen realizací opravy a výměny jednoho vzorového okna. Také o rekonstrukci oken najde čtenář další podrobnosti v článku Zdeňka Žilky.

Devastované a účelově upravované jsou plochy chodníků i parkové plochy okolo muzea.³¹ Prakticky až na drobné fragmenty byl zničen plůtek okolo budovy s osvětlovacími kandelábry a zanikly dvě monumentální praporové žerdě s dvojicemi luceren před muzejní rampou. Při stavbě metra byl zbudován zadní vstup do muzea s nástupním vnějším schodištěm. Požadavkem památkové péče, zahrnutým do předprojektové i projektové dokumentace, je rekonstrukce části oplocení s kandelábry veřejného osvětlení, obou vlajkových stožárů a kultivace zadního příležitostného vstupu.

Velice hodnotné je původní vybavení muzejní budovy. Dotváří její neopakovatelnou atmosféru. Spojení tohoto mobiliáře s některými sbírkami je již nepochybnou historickou hodnotou, hodnou uchování. Z pohledu památkové péče je potřebné maximální možnou část historického vybavení uchovat a v budově využít. Nové vybavení, které je nezbytné doplnit o nové typy pro nové funkce, musí být vybráno z kvalitní soudobé produkce či navrženo tak, aby kvalitou designu a provedením odpovídalo kvalitě návrhů a provedení mobiliáře historického.³²

Nejen dominantní postavení budovy v centru Prahy a její exteriér, ale i sály Ná-

rodního muzea spolu s jejich výzdobou i řazením, monumentální nástup, vestibul i schodiště a samozřejmě Pantheon jsou tak charakteristickými, že činí návštěvu této budovy zcela nezaměnitelnou s jinými muzei v našem státě i ve světě. Je nejen požadavkem památkové péče, ale jistě i svrchovaným zájmem Národního muzea jako instituce tyto jedinečné hodnoty využít³³ a neumenšit při nové instalaci.

Při přípravě a samozřejmě i při vlastní realizaci obnovy každé památkové budovy, a o to více u tak významné budovy, je důležitou podmínkou vzájemný respekt a spolupráce všech zúčastněných subjektů, tedy zejména investora, projektanta i památkové péče.³⁴ Lze zodpovědně konstatovat, že při přípravě předprojektové i všech stupňů projektové dokumentace celkové obnovy Národního muzea tomu tak je.

Literatura a zdroje

- BENEŠOVÁ, Marie. *Česká architektura v proměnách dvou století*. Praha 1984.
- DENKSTEIN, Vladimír. *Vývoj koncepce Pantheonu a umělecké výzdoby Národního muzea v Praze v 19. století*. Časopis Národního muzea – Historické muzeum, roč. 142, 1973, str. 65–87.
- KSANDR, Karel, ŠKRANC, Pavel. *Národní muzeum, architektura a výzdoba hlavní budovy*. Praha 2011.
- NOLL, Jindřich, VYBÍRAL, Jindřich. *Josef Schulz, katalog výstavy v Rudolfinu*. Praha, 1992.
- POCHE, Emanuel, LÍBAL, Dobroslav, REITHAROVÁ, Eva, WITLICH, Petr. *Praha Národního probuzení*. Praha 1980.
- SRŠEŇ, Lubomír. *Architektura, výzdoba a původní vybavení hlavní budovy Národního muzea v Praze*. Praha 1999.
- WIRTH, Zdeněk, MATĚJČEK, Antonín. *Česká architektura XIX. století*. Praha 1922.

30 Vyhodnocení vzorků barevných historických úprav, materiálový průzkum vzorku kovů střešního pláště a doložení existence zlatení prvků střech na nárožních věžích zadního průčelí.

31 V souvislosti se stavbou severojižní magistrály a metra došlo k značným proměnám okolí budovy.

32 Do výběru nového mobiliáře NPÚ zasáhl řadou podnětů a připomínek.

33 Nové instalační přístupy bude možné uplatnit při tvorbě expozic především při novém propojení s Novou budovou a v této budově.

34 Složky odborné – NPÚ i výkonné – odbor památkové péče MHMP.

Depozitáře a výstavní prostory v hlavní budově Národního muzea

Petra Štefcová

Depositories and exhibit areas in the main National Museum building

The article is a brief summary on the condition of the historical National Museum building in 2001 to 2011 in terms of application of the principles of preventive care for collection items.

Keywords: *historical National Museum building, care for collection items*

Historická budova Národního muzea na Václavském náměstí je sídlem této instituce, založené roku 1818, od května roku 1891. Od té doby neprošla budova žádnou rekonstrukcí, jedinou rozsáhlejší stavební úpravou byla výstavba podstřešních depozitářů kolem obou dvorů realizovaná v padesátých letech minulého století. Značný vliv na celkový stav objektu měly jak práce na stavbě pražského metra, tak i vybudování tzv. severojižní magistrály, obklopující budovu Národního muzea ze dvou stran. Objekt tak dnes nevyhovuje nejen kvalitou a úrovní technického a technologického vybavení, ale v mnoha směrech ani požadavkům na správné a bezpečné deponování a vystavování sbírkových předmětů.

Sbírkové předměty a okolní prostředí

Bezpečným a osvědčeným prostředkem zpomalení procesu stárnutí materiálů sbírkových předmětů je zajištění optimálních podmínek pro jejich deponování (a vystavování) a minimalizace všech rizikových faktorů.¹ Mezi základní faktory ovlivňující proces stárnutí materiálu patří teplota a vlhkost, záření, přítomnost/nepřítomnost plyných polutantů, prachu aj.

Atmosférické znečištění a prach

Lokalita, v níž je situována hlavní Historická budova Národního muzea (dále

HB NM), je nepříznivě ovlivňována nejen znečištěním z velkých zdrojů města Prahy, ale i značným dopravním ruchem v bezprostředním okolí objektu. Efekt tohoto jevu je poměrně dobře viditelný na fasádě budovy (depozice pevných částic projevující se ztmavnutím exponovaných ploch; tzv. soiling). Až do konce roku 2011 byla na jednom z dvorů HB NM v gesci Hygienické stanice hl. m. Prahy dlouhodobě provozována měřicí stanice monitorující stav ovzduší (sledování množství oxidů síry /SO_x/, oxidů dusíku /NO_x/ a prašného spadu). Hlavním zdrojem oxidů síry je spalování fosilních paliv; v souvislosti se zavedením emisních limitů pro zdroje znečišťování ovzduší došlo sice v posledních letech v dané lokalitě k poklesu znečištění oxidem siřičitým (z průměrné roční hodnoty 60,1 μgm⁻³ v roce 1993 postupně na hodnotu cca 6 μgm⁻³ v roce 2000), znečištění oxidy dusíku a prašnými částicemi je však stále velmi vysoké, což dobře dokumentují grafy na obr. 1a) a 1b), zobrazující naměřené množství oxidu dusíku v jednotlivých měsících let 1993 až 2011.

Oxidy dusíku jsou především produkty spalování pohonných hmot. Z nich zejména oxid dusičitý může při styku s vodou vytvořit kyselinu dusičnou, způsobující korozi kovů, hydrolýzu materiálů obsahujících celulózu aj. Sorpce oxidů dusíku na stavební materiály je poměr-

¹ ŠTEFCOVÁ, Petra (ed.). *Preventivní ochrana sbírkových předmětů*. Praha: Národní muzeum, 2000 (1. vydání); Praha: Národní muzeum, 2001 (2. vydání).

Ing. Petra Štefcová, CSc.,
Národní muzeum
petra_stefcova@nm.cz

Bývalá expozice zoologie:
i její exponáty trpěly znečištěním prostředí. Foto
Ota Palán

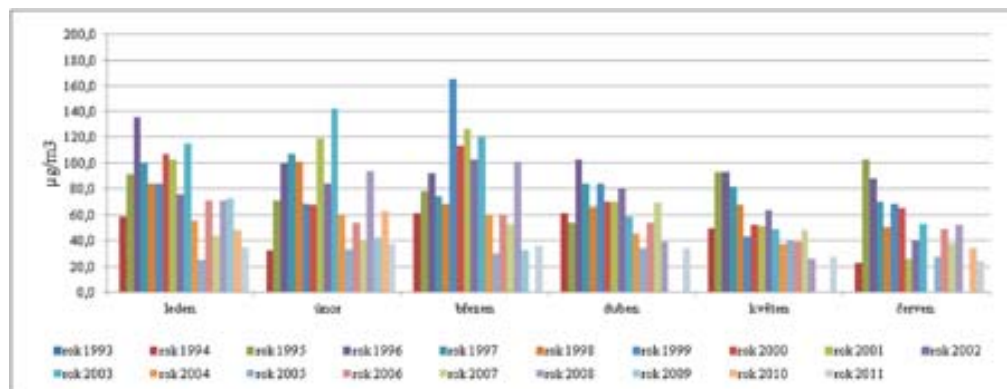
2 Interní archivní materiály
(průběžné výsledky měření kvality ovzduší, Hygienická stanice hl. m. Prahy).

3 Tamtéž.

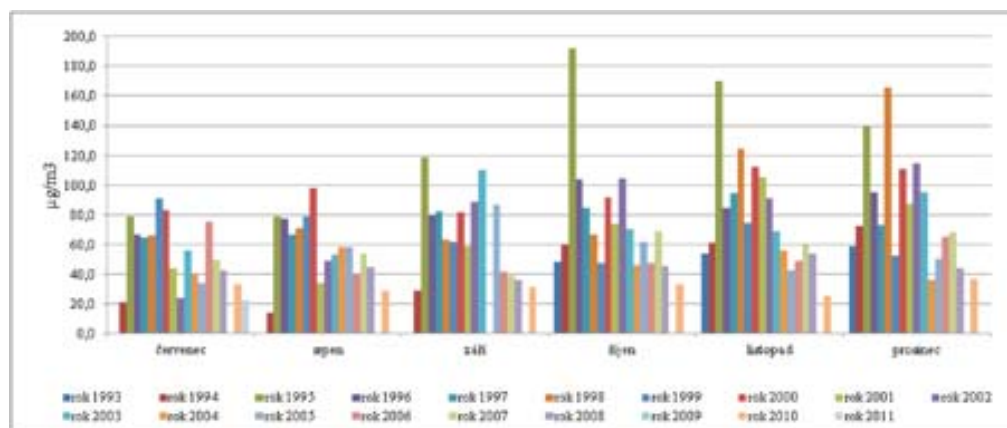
4 ŠTEFCOVÁ, Petra (ed.). Preventivní ochrana sbírkových předmětů. Praha: Národní muzeum, 2000, (1. vydání); Praha: Národní muzeum, 2001, (2. vydání).

5 Preventivní ochrana archeologických kovových předmětů a nové metodické postupy při konzervaci muzejních sbírek, grant MK ČR, identifikační kód projektu: K99P03OMG007.

ně nízká; důsledkem je skutečnost, že množství oxidů dusíku, vyskytující se ve vnitřní atmosféře budovy, může dosahovat až do výše 90 % množství oxidů dusíku obsažených v ovzduší mimo budovu.⁴ K ověření této skutečnosti bylo v období let 1999 až 2001 v HB NM měřeno znečištění ovzduší ve vnitřním prostředí (na čtyřech různých místech, pasivními vzorkovači dle ČSN ISO 9225).⁵ Při těchto měřeních byla zjištěna měsíční maximální koncentrace SO_2 v množství $1,8 \mu\text{g m}^{-3}$ (v porovnání s koncentrací $7 \mu\text{g m}^{-3}$ ve vnější atmosféře lokality) a měsíční maximální koncentrace NO_x $45,7 \mu\text{g m}^{-3}$ (v porovnání s koncentrací cca $90 \mu\text{g m}^{-3}$ ve vnější atmosféře). Takto vysoká koncentrace NO_x byla zjištěna ve vstupní hale budovy, kde (zcela logicky) dochází k nejvyš-

Obr. 1a) Oxidy dusíku v bezprostředním okolí HB NM (leden až červen r. 1993 až 2011)²

Obr. 1b) Oxidy dusíku v bezprostředním okolí HB NM (červenec až srpen r. 1993 až 2011)³

šímu průniku vnějšího prostředí do budovy. V ostatních vnitřních prostorech se maximální měsíční koncentrace NO_x pohybovala v rozsahu 27 až 29 $\mu\text{g m}^{-3}$. Jak následně prokázala měření zátěže ve vnitřním prostředí prováděná na typových materiálech exponovaných ve formě vzorků (materiálových senzorů či speciálních snímačů), bylo znečištění vnitřního prostředí NO_x vyšší, než je žádoucí. Další měření, která by potvrdila, příp. upřesnila výsledky těchto úvodních měření a umožnila přijetí zásadnějších opatření, však již nebyla prováděna z důvodu ukončení grantového projektu.

Záření

Předpokladem správné péče o sbírkové předměty je rovněž jejich ochrana před negativními účinky záření (poškození materiálů je v tomto případě nevratné). Citlivost jednotlivých materiálů vůči působení světla je velmi rozdílná. Zcela obecně platí, že anorganické materiály jsou na působení světla méně citlivé nežli materiály organického původu. Světlo jako takové má charakter elektromagnetického vlnění; škodlivými složkami elektromagnetického spektra jsou záření z infračervené oblasti (IČ záření), vyvolávající místní zvýšení teploty, a jevy s ním spojené (tuto složku záření obsahuje i přímo dopadající světlo) a záření z viditelné resp. ultrafialové (UV) oblasti, které iniciuje zejména v organických materiálech fotochemické reakce. Z výsledků měření intenzity osvětlení a intenzity ozáření ve výstavních sálech (prováděných přístroji umožňujícími kontinuální měření a ukládání údajů o velikosti osvětlení, výkonové úrovni ultrafialového záření a obsahu UV záření) vyplynulo, že stínění rozměrných oken některých výstavních sálů HB NM vnitřními látkovými žaluziemi nepředstavuje

vždy dostatečnou ochranu. V takových případech byla dodatečná ochrana vystavovaných předmětů před účinky záření nejčastěji zabezpečena pomocí ochranných fólií aplikovaných na sklo vitriny.

Teplota a vlhkost

Klimatické parametry v interiéru HB NM (tj. teplota a vlhkost) jsou, tak jako ve většině historických objektů, ovlivňovány zejména tzv. přirozenou ventilací (tj. výměnou vzduchu okny, dveřmi, propustností zdí, průduchy atp.), přičemž celkový efekt je výsledkem celého komplexu jevů (např. rozdílu teplot vně a uvnitř budovy, dispozičním řešením vlastního objektu včetně jeho okolí atp.). V topné sezoně (přibližně od poloviny měsíce září do poloviny dubna) bylo klima v HB NM ovlivněno i vytápěním, ve výstavních prostorech pak má na výsledné parametry vnitřního prostředí vliv i návštěvníkový provoz. V HB NM je celkem 39 výstavních sálů a 235 dalších místností. Část z nich byla využívána jako pracovny či badatelské, část jako depozitáře (pro Přírodovědecké muzeum NM, Historické muzeum NM a Knihovnu NM) a část také pro technické a provozní zázemí budovy. Od roku 1999 do konce roku 2010 probíhal v HB NM kontinuální monitoring klimatických parametrů pomocí dataloggerů (tj. záznamníků naměřených hodnot teploty a vlhkosti), nejprve pouze na několika místech, později byla vybudována souvislá síť, mapující klimatické parametry v interiéru budovy jak ve vertikálním, tak i v horizontálním směru, která byla později rozšířena i o měření v exteriéru (na plášti budovy). Výsledky měření jasně prokazovaly některá obecně známá fakta, jako např. výskyt vysokých teplot v depozitářích i expozicích v let-

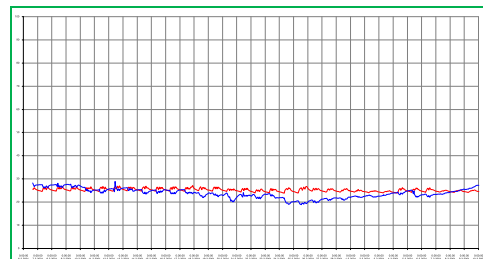
ních měsících roku či velmi nízkou vlhkost v zimě, v některých depozitářích situovaných v suterénu naopak velmi vysokou vlhkost vyskytující se po převážnou část roku. Uvedená exaktní zjištění byla východiskem pro realizaci některých dílčích opatření, vedoucích k alespoň částečné eliminaci zjištěných skutečností (provozování mobilních zvlhčovačích/odvlhčovačích jednotek, úprava režimu větrání okny, ve vybraných výstavních vitrínách pak regulace mikroklimatických parametrů metodou pasivní klimatizace, tj. pomocí sorpčních kazet aj.).

Depozitáře

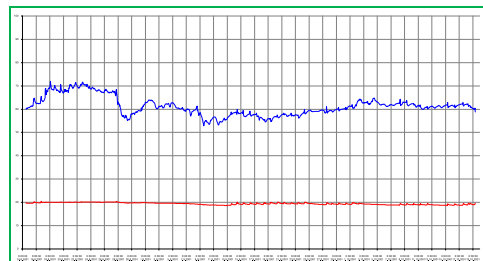
Pro ilustraci výše popisovaných skutečností jsou dále v textu prezentovány ukázky minimalizovaného autentického grafického záznamu časového průběhu naměřených hodnot teploty a relativní vlhkosti ve třech depozitářích situovaných v různých podlažích HB NM (depozitář numismatického oddělení ve druhém suterénu, depozitář prehistorického oddělení v podstřeší budovy a depozitář divadelního oddělení umístěný ve věži HB NM). Jedná se o archivní data z roku 2001, pro daný depozitář mapující situaci vždy ve dvou různých obdobích roku (jarní a podzimní měsíce). Vodorovná osa (osa x) je osou časovou (základní údaje viz též popis pod obrázkem), na ose y jsou vyneseny naměřené hodnoty teploty nebo relativní vlhkosti (rozsah osy 0 až 100, měřítko 10 jednotek).

Z křivek na obr. 2a je zřejmé, že v tomto období byla v uvedeném depozitáři naměřena stabilní, i když poněkud vyšší teplota (červená křivka, teplota cca 25 °C) a nízká relativní vlhkost (oproti hodnotám relativní vlhkosti v mezích od cca 50 do cca 70 %, naměřeným v podzim-

ních měsících roku, viz modrá křivka na obr. 2b).

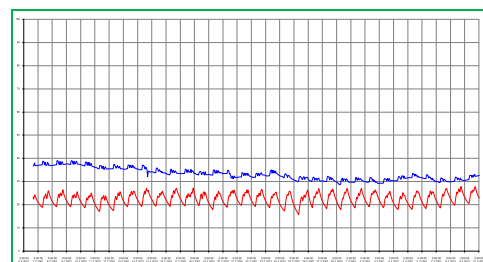

2a) období od 6. 2. 2001 do 10. 3. 2001

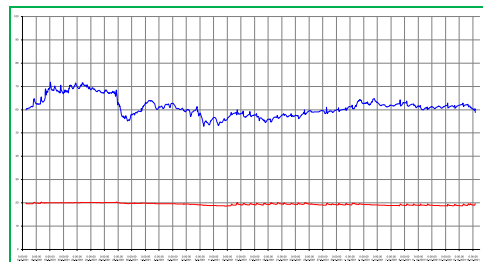

2b) období od 14. 8. 2001 do 19. 10. 2001

Obr. 2 Časový průběh naměřených hodnot teploty (červená křivka) a relativní vlhkosti (modrá křivka) v depozitáři numismatického oddělení (místnost 1a, II. suterén HB NM).

3a) období od 4. 2. 2001 do 10. 3. 2001

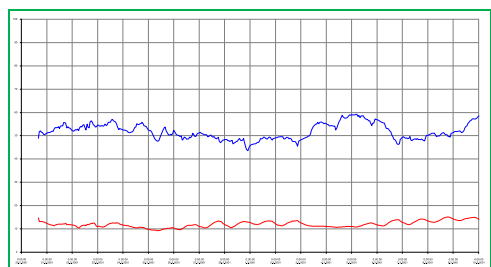

3b) období od 14. 8. 2001 do 19. 10. 2001

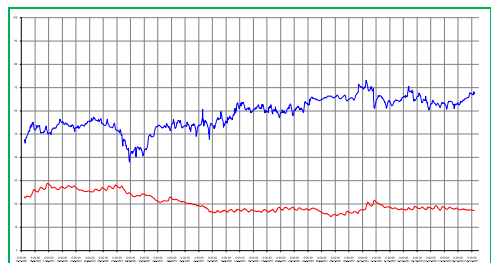
Obr. 3 Časový průběh naměřených hodnot teploty (červená křivka) a relativní vlhkosti (modrá křivka) v depozitáři prehistorického oddělení (místnost č.276, podstřeší HB NM).

Nezanedbatelný vliv vytápění HB NM, v uplynulých letech v mnoha místnostech (pracovnách, depozitářích i výstavních sálech) takřka neregulovatelného, lze dokumentovat na průběhu teplotní křivky na obr. 3a. Typický „pilovitý“ průběh křivky naprosto zřetelně kopíruje vzestup a pokles teploty v průběhu dne (důsledek vytápění objektu). Na začátku teplotní křivky na obr. 3b jsou jasně viditelné naměřené vysoké hodnoty teploty kolem cca 30 °C, na druhé polovině teplotní křivky zahájení topné sezóny.

Z grafů na obr. 4a a 4b je patrné, že v depozitáři divadelního oddělení, umístěném ve věži HB NM, se klimatické parametry v jarních měsících roku pohybovaly v akceptovatelných mezích, zatímco v letních měsících roku zde byly naměřeny vysoké hodnoty teploty (kolem cca 30 °C), v podzimních měsících roku pak vyšší hodnoty relativní vlhkosti pohybující se v pásmu od 60 do 70 %.

4a) období od 20. 2. 2001 do 10. 3. 2001

4b) období od 13. 8. 2001 do 18. 10. 2001

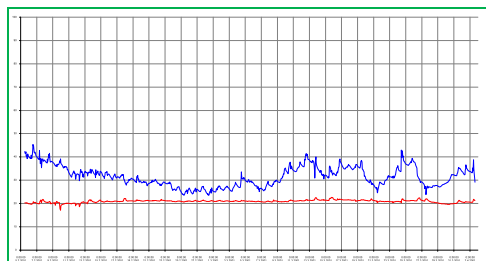
Obr. 4 Časový průběh naměřených hodnot teploty (červená křivka) a relativní vlhkosti (modrá křivka) v depozitáři divadelního oddělení (věž HB NM).

Na základě znalosti výsledků dlouhodobě prováděného monitoringu klimatických parametrů je možno (zcela obecně) konstatovat, že zatímco v některých depozitářích HB NM bylo klima díky jejich poloze a umístění v objektu více méně stabilní a málo reflexní vůči hodnotám klimatických parametrů v exteriéru, v jiných depozitářích byla zjištěna různá míra závislosti na parametrech vnějšího prostředí. Jak již bylo uvedeno na jiném místě, cílem dlouhodobého kontinuálního monitoringu klimatických poměrů v hlavní budově Národního muzea bylo nejen konstatování daného stavu, ale, a to především, přijímání nápravných opatření tam, kde měření signalizovala jejich potřebnost (např. provozování mobilních zvlhčovacích/odvlhčovacích jednotek aj., viz bod 2.3 výše).

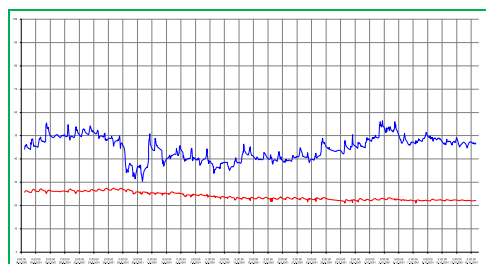
Výstavní prostory

Klimatické parametry výstavních sálů, situovaných jak v přízemí, tak i v prvním a druhém patře HB NM, jsou dosti obdobné klimatickým parametrům v depozitářích. Na grafech prezentovaných na obr. 5a) a 6a) lze zřetelně vidět nízké hodnoty relativní vlhkosti ve výstavním sále Hollarea (přízemí budovy) i prehistorie (první patro) zjištěné v zimním období roku, denní kolísání teploty v průběhu hlavní topné sezóny (červená křivka na obr. 6a) a hodnoty relativní vlhkosti pohybující se v přijatelném pásmu hodnot v letních a podzimních měsících roku (obr. 5b a 6b).

V případě výstavních projektů, kdy byly vystavovány zvláště cenné exponáty, byly proto mikroklimatické parametry ve vitrínách upravovány metodou tzv. pasivní klimatizace, při níž je vlhkost ve vitríně udržována pomocí sorpčních kazet (ArtSorb nebo ProSorb – jde o speci-

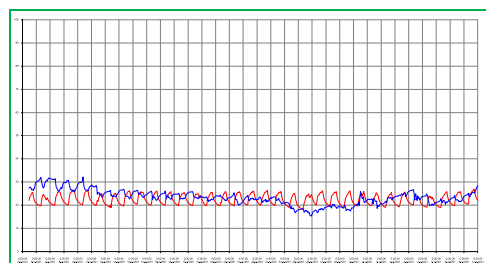

5a) období od 5. 2. 2001 do 10. 3. 2001

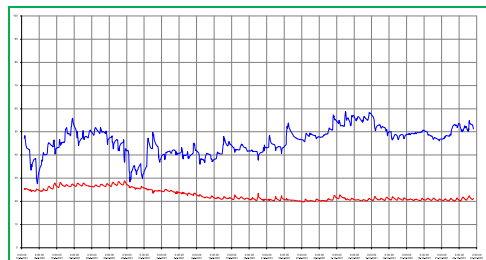

5b) období od 14. 8. 2001 do 15. 10. 2001

Obr. 5 Časový průběh naměřených hodnot teploty (červená křivka) a relativní vlhkosti (modrá křivka) v Hollareu (místnost č. 108a, přízemí HB NM).

6a) období od 5. 2. 2001 do 10. 3. 2001

6b) období od 10. 8. 2001 do 27. 10. 2001

Obr. 6 Časový průběh naměřených hodnot teploty (červená křivka) a relativní vlhkosti (modrá křivka) ve výstavním sále prehistorie (místnost č. 146, první patro HB NM).

álně upravený silikátový gel, který je v určitém rozmezí schopen jak přijímat, tak i vydávat vodní páry; množství pou-

žitých kazet závisí na celkovém objemu vitríny, četnost jejich výměny na naměřených hodnotách relativní vlhkosti ve vitríně).

Depozitáře a výstavní prostory (budoucnost)

Systém úpravy klimatických parametrů v objektu HB NM po jeho celkové rekonstrukci tak, jak je navržen a jehož základní principy jsou uvedeny níže v textu, zohledňuje požadavky na maximální možnou preventivní péči (ochranu) jak deponovaných, tak i vystavovaných sbírkových předmětů. Vychází z technických a technologických možností památkově chráněného objektu při současném respektování klimatické pohody návštěvníků a personálu, jakož i pořizovacích a provozních nákladů. Veškeré depozitáře budou plně klimatizovány, s garantovaným teplotním a vlhkostním intervalem a povolenou rychlostí změny teploty v rozsahu $\pm 2^\circ\text{C}/24$ hod. a vlhkosti max. 5 %/24 hod. Čerstvý vzduch na přívodu do depozitářů bude filtrován pomocí chemisorpčních filtrů (oxidy dusíku, oxidy síry, prašný aerosol), na cirkulaci vzduchu budou zařazeny chemisorpční filtry k zachycení případných produktů degradace (aldehydy, organické kyseliny). Obdobně je řešeno udržování vnitřního klimatu v budoucích výstavních sálech, do kterých je navržen systém větrání pomocí čerstvého vzduchu (s filtrací oxidů síry, dusíku a prašného aerosolu). Všechny výstavní sály i depozitáře budou vybaveny čidly systému měření a regulace pro kontinuální monitoring teploty a relativní vlhkosti; propojení všech čidel do centrálního velínu budovy i na pracoviště centrálního oddělení péče o sbírky umožní operativně reago-

vat na významnější odchylky z požadovaného teplotně-vlhkostního režimu.

Závěr

Hlavní budova Národního muzea je typickým objektem s tzv. přirozenou ventilací. Tento jev, ovlivňující (spolu s mnoha dalšími faktory) klimatické parametry v interiéru budovy, byl však v daném případě zesílen celkovým technickým stavem budovy včetně jejího technologického zázemí. Skutečnost, že budova již delší dobu v mnoha směrech nevyhovovala požadavkům na správné a bezpečné deponování a vystavování sbírkových předmětů, je v článku ilustrována mj. na několika příkladech časového průběhu klimatických parametrů měřených v depozitárních i výstavních prostorách situovaných v různých částech budovy v průběhu let 2001 až 2011.

Literatura a zdroje

Interní archivní materiály (průběžné výsledky měření kvality ovzduší, Hygienická stanice hl. m. Prahy).

Preventivní ochrana archeologických kovových předmětů a nové metodické postupy při konzervaci muzejních sbírek, grant MK ČR, identifikační kód projektu: K99P03OMG007.

ŠTEFCOVÁ, Petra (ed.). *Preventivní ochrana sbírkových předmětů*. Praha: Národní muzeum, 2000, (1. vydání); Praha: Národní muzeum, 2001, (2. vydání).

Tato práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO).

Nový depozitář Národního muzea v Terezíně

Milan Plaček

New National Museum Depository in Terezín

The article describes the remodelling of the Hamburg Barracks in Terezín to a new National Museum Depository. The Museum acquired the property in 1995. UNISTAV a. s. Brno was the contractor for the refurbishment project worth CZK 347 million and based on a design by architect Zdeněk Žilka. The demanding structural modifications, installation of the required equipment and furniture, and landscaping and backyard modifications resulted in a modern facility in the town of Terezín. The only flaw in the good overall results of the refurbishment project is the defects of the installed equipment; warranty complaints have been lodged.

Keywords: Terezín, Hamburg Barracks, depositories, refurbishment, equipment, complaint

Velkokapacitní depozitář Národního muzea v Terezíně byl vybudován po rozsáhlých stavebních úpravách bývalých Hamburských kasáren. Původně vojenská kasárna byla postavena v letech 1780–1784 a jsou významným dokladem účelové architektury s vojenským využitím. Klasicistní budova je zapsána v Ústředním seznamu kulturních památek ČR jako Malá pěchotní kasárna a je součástí městské památkové rezervace Terezín.

V roce 1995 získalo Národní muzeum zmíněnou nemovitost do správy od Ministerstva obrany. Po opuštění objektu armádou byla budova převzata ve značně zdevastovaném stavu a k dalšímu poškození došlo při rozsáhlých povodních v roce 2002. Realizace záměru na konverzi bývalých vojenských kasáren na depozitáře se tak ukázala neodkladná.

V roce 2005 Národní muzeum vypracovalo a předložilo Ministerstvu kultury investiční záměr na rekonstrukci objektu kasáren na velkokapacitní depozitář.

V roce 2007 ministerstvo akci zaregistrovalo v informačním systému programo-

vého financování a uvolnilo na rekonstrukci účelové prostředky státního rozpočtu ve výši 371 milionů Kč.

Záměr využít bývalá vojenská kasárna pro vybudování velkokapacitního depozitáře byl pro Národní muzeum nutností a nezbytným předpokladem pro uvolnění Historické budovy muzea před zahájením její plánované generální rekonstrukce.

Po jednoroční projektové přípravě byla v lednu 2009 zahájena stavební přeměna bývalých kasáren na depozitáře s užitnou plochou 12 104 m². Projektovou dokumentaci pro stavební řízení a projekt pro provedení stavby vypracoval arch. Zdeněk Žilka z ateliéru AR18 Praha, dodávku stavební části rekonstrukce realizovala společnost UNISTAV a. s. Brno.

Časový harmonogram rozdělil rekonstrukci do dvou etap. V rámci první etapy byla v prosinci roku 2009 dokončena rekonstrukce jižního a středního křídla objektu a místně příslušný stavební úřad povolil muzeu předčasné užívání dokončené části stavby. Tím byly vytvořeny podmínky pro zahájení zkušeb-

Mgr. Milan Plaček
Národní muzeum
milan_placek@nm.cz

ního provozu, jehož cílem bylo zejména ověřit správné nastavení instalovaných technologií a zahájení dodávek úložné technologie. V roce 2010 byly zahájeny práce na druhé etapě, spočívající v rekonstrukci severního křídla a uvedení stavby jako celku do provozu v závěru roku 2010.

Samostatně stojící zděná budova obdélníkového půdorysu s jedním podzemním podlažím, třemi nadzemními podlažím a podkrovím je ve střední části propojena spojovacím křídlem, které dělí vnitřní prostor na dvě čtvercová nádvoří. Objekt je napojen na veřejnou komunikaci a vjezd do budovy je zajištěn ze dvou stran. Chodby na straně do nádvoří jsou lemovány zasklenými arkádami.

Rekonstrukce objektu byla projektována s četnými stavebními zásahy do původního prostorového, konstrukčního a dispozičního uspořádání. Vnitřní prostory bylo třeba přizpůsobit novému způsobu využití, kdy bylo nutné zejména zajistit statickou stabilitu vodorovných konstrukcí na zvýšené zatěžovací požadavky, konkrétně nosnost podlahy 10 kN/m^2 u běžných depozitářů a 14 kN/m^2 u podlah s instalací kompaktních posuvných regálů. Budova je vybavena šesti schodišti s šířkami ramen 1500 mm resp. 1800 mm, která byla upravena na chráněné únikové prostory.

Objekt je napojen na všechna potřebná média a energie. Napojení zůstalo zachováno beze změny, protože sítě byly v dobrém a kapacitně zcela vyhovujícím stavu, mimo elektrickou energii, která je nově připojena přes vlastní trafostanici. Budova je vybavena přípojným místem pro případné napojení mobilního dieselagregátu jako náhradního zdroje elektrické energie.

V přízemí bylo vybudováno provozní a technické zázemí pro depozitáře, místnost recepce, pracovny kurátorů, restaurátorské dílny, laboratoř, digitalizační pracoviště, inspekční pokoje, badatelna, manipulační sklady, depozitáře pro uložení sbírek z kamene a kovu, dále trafostanice, rozvodna vysokého a rozvodna nízkého napětí. Dále sem byl umístěn prostor pro příjem a očištění kontaminovaného sbírkového materiálu s instalovanou ethylenoxidovou plynovou sterilizační komorou řízenou počítačovým řídicím systémem a doplněnou abatozem k odstranění ethylenoxidové emise.

V 1. patře byly vybudovány depotní bloky pro uložení knižního fondu, novin a časopisů, dále zde byla umístěna telefonní ústředna, serverovna počítačové sítě a zřízení velín s centrálním řídicím a monitorovacím systémem provozu budovy, kde se soustředí výstupy z instalované elektronické požární signalizace, elektronické zabezpečovací signalizace, vnitřního a vnějšího kamerového okruhu, elektronické kontroly vstupu a ze systému měření a regulace klimatických podmínek depozitářů.

Ve 2. patře byly zřízeny depozitní místnosti pro ukládání různorodého sbírkového materiálu, jako např. fotografie, textil, dřevorezby, keramika, porcelán, sklo, obrazy, zbraně, archeologické fondy apod. Jeden depotní sál byl vyhrazen

V rekonstruovaném objektu Hamburských kasáren funguje i nové digitalizační pracoviště s moderním fotografickým ateliérem.

*Depozitář sbírky zbraní po
přestěhování*

pro uložení velkoformátových předmětů, a to divadelních opon a dekorací, obrazů apod. Dále byly na tomto podlaží zřízeny strojovny stabilního hasicího zařízení s hasebním médiem inergen.

Ve všech podlažích byla vybudována sociální zařízení, opraveny omítky, vybourány stávající smíšené podlahy a dveře. Realizovány byly betonové podlahy, v části prostor byly povrchově upraveny keramickou dlažbou, dveře do místností byly nahrazeny dveřmi s adekvátní požární odolností a s dostatečnou šířkou. Okenní výplně byly vyměněny za nové, vnější okna v přízemí a suterénu byla opatřena kovovými mřížemi. Dále byla vybudována nová silnoproudá a slaboproudá elektrická instalace a zdravotní instalace. Voda po budově byla v souladu s požadavkem archivního zákona rozvedena v nezbytně nutném rozsahu.

Do vestavěného podkroví spojovacího křídla byly umístěny strojovny vzduchotechniky, chlazení a strojovna výtahu. V objektu byl instalován jeden osobní lanový výtah pro 8 osob s nosností 630 kg a jeden kombinovaný osobo-nákladní lanový výtah pro snadnou manipulaci s hmotnějšími a rozměrnějšími předměty s parametry kabiny 2500 mm (šířka) × 2850 mm (hloubka) × 2500 mm (výška) a nosností 4000 kg. Předmětné výtahy za-

jišťují také bezbariérový přístup osobám s omezenou schopností pohybu do všech podlaží objektu. Zabezpečení objektu je adekvátní významu uloženého jedinečného sbírkového materiálu. V budově bylo instalováno stabilní hasicí zařízení, kde použitým hasebním médiem je směs plynů inergen, dále zde byla osazena elektronická požární signalizace, elektronické zabezpečovací zařízení, elektronická kontrola vstupu, kamerový systém a systém centrálního klíče. V objektu funguje systém větrání, který je cyklicky aktivován signálem automatické regulace. Vlhkost vzduchu je udržována pomocí mobilních odvlhčovačů. V zimním období jsou prostory temperovány a vytápěny elektrickými přímotopnými panely. Specializované depozitáře ve středním traktu mají parametry vzduchu udržovány na požadované hodnotě klimatizačním zařízením, které je řízeno a monitorováno systémem měření a regulace. V plně klimatizovaných depozitářích je nastavena vlhkost prostředí v intervalu 45–55 % s přípustnou tolerancí ± 5 % relativní vlhkosti za 24 hodin. Teplota je pak nastavena na 15–18 °C s přípustnou tolerancí ± 2 °C za 24 hodin. Pro fotografické materiály jsou vybudovány dva speciální boxy, ve kterých je udržována teplota 2 °C s přípustnou tolerancí ± 2 °C a relativní vlhkostí 30–40 % s přípustnou tolerancí ± 5 % za 24 hodin. Vzduchotechnické rozvody jsou vybaveny třístupňovou filtrací s mechanickými filtry. Po budově je rozvedena strukturovaná kabeláž pro datové a telefonní rozvody včetně distribuce signálu z anténního zařízení, dále systém měření a regulace pro řízení a sledování jednotlivých funkčních celků v budově – topení, chlazení, vzduchotechnika. Pro potřeby protipožárního zabezpečení a vybraných slaboproudých rozvodů jsou v objektu instalovány

lokální záložní zdroje UPS pro překlenutí krátkodobých výpadků elektrického napájení.

Depozitární místnosti byly vybaveny skladovou technologií, a to převážně kovovými posuvnými kompaktními úložnými systémy ovládanými ručně, které umožní až dvojnásobné využití skladového prostoru oproti běžným stacionárním regálům. Dále byly instalovány kovové stacionární policové regály a atypické úložné konstrukce a skříně např. pro sbírku zbraní, divadelních opon, pro mince, textil, loutky, obrazy, tiskařské stroje aj. Úložnou technologii vyrobila a dodala firma INTEBO Josef Šebek, Zvole u Prahy. Součástí vybavení depozitářů je pomocný pracovní mobiliář pro snadnou manipulaci se sbírkovými předměty, např. schůdky, transportní vozíky, odkládací stoly apod.

Značnou obměnou prošly také venkovní plochy. Betonový povrch na dvorech nahradila čedičová dlažba doplněná drobnými sadovými úpravami. Veškeré transportní komunikace jsou realizovány z pískovcových desek. Podél dvor-

ních fasád je proveden okapní chodníček a odvodňovací žlábek z kamenných dlažebních kostek. K zajištění zvýšeného hasebního účinku byly dvory osazeny požárními hydranty. Degradovaná uliční a dvorní fasáda byla obnovena při zachování původních fasádních prvků portálu, rizalitů, nároží a říms.

Celkově bylo vynaloženo na rekonstrukci a vybavení depozitáře 347 milionů Kč, čímž byla dosažena úspora ve výši 24 milionů Kč oproti původně plánovanému a přiděleným finančním zdrojům akce v objemu 371 milionů Kč.

První poznatky z provozu depozitárního komplexu vzbuzují určité rozpaky, pokud jde o zařízení techniky prostředí ve specializovaných depozitářích. Lokální problém s udržením mikroklimatu s přiměřenou a málo kolísající teplotou a vlhkostí je předmětem záruční reklamace u dodavatele stavby. Závady na předmětné technologii, která představuje významný faktor vhodného uložení sbírek, tak devalvuji celkový dojem z jinak zdařilé rekonstrukce.

Jižní křídlo Ústředního depozitáře Tereziín II.

Management sbírky v době stěhování Národního muzea

Dagmar Fialová

stěhování

Collection management during the National Museum moving

This article focuses on the management of the National Museum collection during the moving from the historical NM building (2006–2011). The management of the NM collection during the relocation from the HNMB continued with its standard procedures except for cataloguing; the work associated with the moving resulted in increased performance in certain areas such as the making of new electronic records, collection documenting, and stocktaking and treatment of collection items. The moving of the collections from the HNMB means a major quality milestone in terms of care for the NM collection – the target depositories from which the collections will not be moved back again (except for the basic library collection) are fully equipped modern facilities and sites where the collections will be afforded proper care. The relocation of the NM collections from the HNMB has been successful primarily thanks to the extreme commitment of all NM employees and excellent co-operation between the contractors who approached the jobs with a great deal of respect to the value of the national cultural heritage.

Keywords: collections management, risk management, collections, care and prevention of collections, museum storage, moving of collections

Sbíрка muzejní povahy Národního muzea (dále jen „sbírka NM“), zapsaná v Centrální evidenci sbírek¹ pod č. NMM/002-05-02/117002, čítá více než 3,3 milionu evidenčních čísel. To představuje téměř 20 milionů jednotlivých sbírkových předmětů.

Sbírka NM je v rámci 5 sbírkových odborů (Přírodovědecké muzeum, Historické muzeum, Knihovna Národního muzea, Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur, České muzeum hudby) rozčleněna do 36 podsbírek:

Tabulka č. 1 – Stav Sbírky NM ke dni 1. 1. 2011²

Podsíbírka	Počet evidenčních čísel k 1. 1. 2011	Stěhování z Historické budovy v letech 2006–2011
Přírodovědecké muzeum (PM)	749 702	
24 – další (sbírka broušených drahých kamenů)	4 803	ano
1 – geologická	3 752	ano
2 – petrografická	24 665	ano
24 – další (sbírka meteoritů)	497	ano
3 – mineralogická	92 300	ano
24 – další (sbírka tektitů)	13 882	ano
4 – paleontologická	142 457	ano
6 – mykologická	287 060	ano
5 – botanická	25 064	ano
7 – entomologická	31 556	ne
8 – zoologická	106 781	ano
12 – antropologická	16 885	ano

1 Centrální evidenci sbírek muzejní povahy vede Ministerstvo kultury ČR na základě zákona č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

2 Početní stav sbírky NM k 1. 1. 2011 byl záměrně zvolen jako údaj ilustrující objem sbírek uprostřed stěhovacích prací.

Mgr. Dagmar Fialová
Národní muzeum
dagmar_fialova@nm.cz

Historické muzeum (HM)	2 047 558	
9 – archeologická	391 132	ano
25 – jiná (sbírka klasické archeologie HM)	7 401	ano
10 – historická	199 401	ano
11 – etnografická	138 979	ne
13 – numismatická	639 937	ano
25 – jiná (sbírka divadlo)	508 143	ano
25 – jiná (sbírka tělesné výchovy a sportu HM)	140 634	ne
25 – jiná (sbírka novodobých českých dějin HM)	21 931	ne
Knihovna Národního muzea (KNM)	154 208	
18 – knihy	21 809	ano
19 – písemnosti a tisky	25 181	ano
25 – jiná (časopisy)	181	ne
25 – jiná (doklady k vývoji knižní kultury)	107 037	ano
Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur (NpM)	158 028	
25 – jiná (numismatika NpM)	16 251	ne
25 – jiná (knihovna NpM)	1 900	ne
25 – jiná (pravěk/starověk NpM)	12 037	ne
25 – jiná (etnografie NpM)	38 503	ne
21 – fotografie, filmy, videozáznamy a jiná média	3 890	ne
20 – negativy a pozitivy	33 004	ne
25 – jiná (asijská sbírka NpM)	52 443	ne
České muzeum hudby (ČMH)	261 270	
25 – jiná (sbírka hudebněhistorického odd. ČMH)	215 447	ne
24 – další (sbírka hudebních nástrojů ČMH)	2 621	podsbírka byla několikrát stěhována z důvodů rekonstrukce depozitářů Terezín II.
25 – jiná (sbírka Muzea Bedřicha Smetany)	35 490	ne
25 – jiná (sbírka Muzea Antonína Dvořáka)	7 712	ne
25 – jiná (Centrum pro dokumentaci populární hudby a nových médií)	podsbírka založena v roce 2011	ne
Celkem sbírka Národního muzea	3 370 766	cca 77,77 %

Jako období stěhování Národního muzea můžeme označit rozmezí let 2006–2011, tedy dobu od rozhodnutí o rekonstrukci Historické budovy Národního muzea a započetí příprav na tuto rekonstrukci do ukončení stěhovacích prací. Z přehledu uvedeného v tabulce č. 1 vyplývá, že stěhování Historické budovy v letech 2006–2011 se dotklo téměř 80 % sbírkových předmětů Národního muzea; pochopitelně šlo o podsbírky těch sbírkových odborů, které měly v Historické budově NM své sídlo (Přírodovědecké muzeum, Historické muzeum a Knihovna Národního muzea). Při-

čteme-li k tomuto vývoji fakt, že v letech 2002–2008 byly v nově rekonstruovaném objektu Českého muzea hudby uloženy prakticky všechny podsbírky s výjimkou sbírky hudebních nástrojů a rovněž část podsbírek Náprstkova muzea je nově ukládána v depozitářích v Horních Počernicích, můžeme konstatovat, že péče o sbírku NM prošla na počátku 21. století zásadní proměnou.³

Sféra managementu sbírek v sobě zahrnuje právní, etické, technické a praktické metody užívané k správě, organizaci, výzkumu, interpretaci a ochraně muzej-

3 Stěhování se pochopitelně netýkalo pouze sbírek muzejní povahy. Národní muzeum pečuje rovněž o archiválie (např. Archiv Národního muzea, Československé dokumentační středisko ad.; archiválii se stěhování netýkalo) a o druhý největší knihovní fond v ČR (v rámci stěhování Historické budovy NM bylo přesunuto 22 běžných km knih). Stěhovaly se i pracovny a laboratoře odborných i správních oddělení. Z hlediska cílových lokalit představovalo stěhování Národního muzea náročný logistický oříšek – „obsah“ po 120 let obývané Historické budovy NM mířil do Nové budovy NM, Ústředních depozitářů Terezín I. a II., Centrálního depozitáře Přírodovědeckého muzea v Horních Počernicích a na zámek Zbraslav, který po dobu rekonstrukce bude sloužit jako úložiště knihovních fondů a pracoviště části Knihovny NM.

Bývalá podoba expozice prehistorie. Foto Ota Palán

ních sbírek.⁴ Management sbírek se zaměřuje na péči o sbírku s cílem jejího dlouhodobého uchování proti „přirozenosti změny a zániku“, na využívání sbírky ve veřejném zájmu a na ochranu záznamů o sbírkových předmětech. Do sféry managementu sbírek tedy řadíme akvizice a deakcesi sbírkových předmětů, správu a evidenci sbírky, péči o sbírky, vystavování, zápůjčky a badatelské využití sbírek muzejní povahy.

Jakým způsobem tedy Národní muzeum reagovalo na období zásadní změny dislokace sbírek? Bylo stěhování negativním zásahem do standardů péče o sbírkové předměty, nebo tato zásadní změna přinesla pozitivní dopady?

1. Organizace managementu sbírky a Režim sbírky NM

Management sbírky muzejní povahy je v Národním muzeu (dále jen „NM“) řízen generálním ředitelem NM a koordinován náměstkem pro centrální sbírkotvornou a výstavní činnost (dále jen „SVN“). Praktický výkon managementu sbírky leží na ředitelích sbírkových odborů, vedoucích odborných oddělení a v konečném důsledku na jednotlivých kurátorech. Na úrovni SVN se sbíhají informace o výkonu managementu sbírky v jednotlivých podsbírkách v oblasti akvizic, evidence a inventarizace, zajišťuje pojištění sbírek a agendu zahraničních výpůjček a zápůjček NM. SVN pro-

střednictvím oddělení preventivní konzervace dbá o dodržování základních klimatických podmínek pro uložení sbírkových předmětů ve všech objektech NM. SVN rovněž provádí kontrolu managementu sbírky NM ve smyslu dodržování zákona č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy.

Stěhování od roku 2006 probíhalo postupně po malých krocích, v souladu s připraveností jednotlivých podsbírek. Finanční prostředky na stěhování byly zajištěny v rámci dotačního programu Obnova a rozvoj materiální základny Národního muzea (ISPROFIN). Prostředky byly využívány na obalový materiál, stěhovací služby, práci brigádníků a vybavení depozitářů.

Tabulka č. 2 – Čerpání prostředků podprogramu Stěhování sbírek z HB NM včetně dovybavení depozitářů.

Program Obnova a rozvoj materiální základny Národního muzea Stěhování sbírek z HB NM vč. dovybavení depozitářů		
čerpání	neinvestiční v tis. Kč	investiční v tis. Kč
2007	1350	
2008	11 000	20 000
2009	16 010	16 615
2010	15 380	0
2011	13 327	0
Celkem	57 067	36 615

Závěrečná etapa stěhování, která časově korespondovala s dobou dokončení rekonstrukce Ústředního depozitáře Terežín II. pro sbírky HM a KNM v letech 2010–2011, byla na základě detailního popisu všech stěhovaných materiálů a jejich rizik definována jako nadlimitní veřejná zakázka. V rámci této etapy bylo završeno stěhování všech pracoven, laboratoří, depozitářů a de-

⁴ LADKIN, Nikola. Collections Management. In: Boylan, Patrick J. (ed.) *Running a Museum. A Practical Handbook*. Paris: ICOM, 2004, s. 17.

instalace expozic. Tato etapa započala v listopadu roku 2010 a skončila v prosinci roku 2011. V tendru zvítězila firma Stahl – stěhovací služba s. r. o.

V době stěhování sbírky NM měl odbor SVN integrující funkci rovněž v oblasti nákupu speciálního obalového a úložného materiálu pro stěhování sbírek a vykonával funkci koordinátora a kontroly postupu stěhování. Vlastní koordinace stěhování byla v roce 2009 zadána externí firmě (Pilslog s. r. o.). Pro závěrečnou etapu stěhování sbírky NM v roce 2011 byl vydán Příkaz GŘ NM č. 1/2011, kterým byly stanoveny zásady zajištění bezpečnosti stěhování sbírkových předmětů, knihovních fondů a dalších předmětů mimořádné kulturní hodnoty z Hlavní budovy Národního muzea do nových úložišť. Tento příkaz stanovil hlavní zásady stěhování sbírkových předmětů, kompetence složek NM a případná opatření v krizových situacích.⁵

Přestože stěhování zejména v letech 2009–2011 zabralo většinu pracovní kapacity odborných pracovníků a vedení NM, neznamenal pozastavení činnosti v oblasti tvorby strategií a vnitřní legislativy. V roce 2011 byl generálním ředitelem NM vydán pro nadcházející období nový Režim sbírky NM, který vychází ze stávajících interních předpisů NM, integruje je a postihuje i oblasti, které dosud interní legislativa nepokrývala. Zároveň jednotlivé sbírkové odbory zpracovaly v roce 2011 vlastní koncepce sbírkotvorné činnosti na nadcházející šesti-leté období; tyto materiály budou v roce 2012 začleněny do nové sbírkové strategie NM.

Jak již bylo konstatováno, za vlastní výkon sbírkotvorné práce v NM, a tedy

i pochopitelně i za stěhování sbírek, jsou odpovědní především vedoucí oddělení a jednotliví kurátoři. Práce se sbírkou představuje jak sféru nezastupitelné duševní činnosti kurátorů, tak ji lze postihnout v oblasti výkonostních ukazatelů, které se týkají akvizic, péče o sbírku, správy a evidence a zpřístupňování sbírek. Porovnáním těchto ukazatelů z výročních zpráv NM v dotčeném časovém intervalu můžeme vysledovat trendy sbírkotvorné činnosti NM v období stěhování NM 2006–2011.⁶ Tuto dobu můžeme zároveň rozdělit na přípravné období v letech 2006–2008 a realizační období v letech 2009–2011.

V rámci stěhování se do Terezína přesunula i restaurátorská pracoviště Historického muzea.

5 Příkaz GŘ NM č. 1/2011 byl pro nedostatek místa z tohoto článku vypuštěn. Může však být poskytnut českým muzejním organizacím jako metodická pomůcka v případě řešení obdobné situace.

6 Bohužel jsou vykazované údaje v některých aspektech poznamenány změnou výkaznictví pro Výroční zprávy v roce 2010 a 2011. Citační údaje výročních zpráv NM viz seznam použitých pramenů a literatury.

Rozebírání „mamuta“ během stěhování proběhlo za značného zájmu médií.

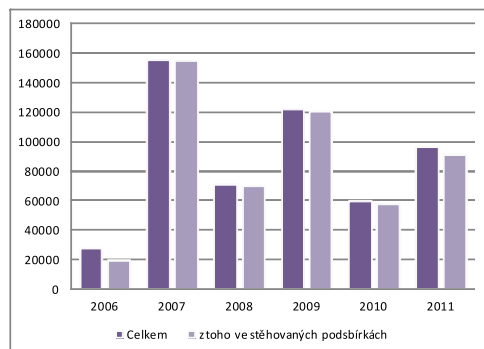

2. Akvizice sbírek

Tabulka č. 3 – Přehled akvizic Národního muzea v letech 2006–2010

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Celkem
PM	8 893	102 083	31 626	93 920	55 013	70 545	362 080
HM	10 421	52 506	38 149	7 193	1 710	19 332	129 311
KNM	48	274	266	19 918	1 213	1 621	23 340
NpM	1 288	535	721	758	1 414	2 078	6 794
ČMH	7 110	65	66	38	259	2 733	10 271
Celkem	27 760	155 463	70 828	121 827	59 609	96 309	531 796
Z toho ve stěhovaných podsírkách	19 362	154 863	70 041	121 031	57 936	91 498	514 731
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Celkem
	v tis. Kč	v tis. Kč	v tis. Kč	v tis. Kč	v tis. Kč	v tis. Kč	v tis. Kč
Vynaložené prostředky	2 989	2 211	3 973	1 715	1 094	2 799	14 781
Z toho program ISO	2 898	1 635	3 576	800	590	1 387	10 493

Graf č. 1 – Vývoj akvizic Národního muzea v letech 2006–2011

Ukazatele v oblasti akvizic sbírkových předmětů v průběhu období stěhování sbírky NM odrážejí kolísání intenzity této činnosti. Důvody, které k němu vedou, ale leží mimo vliv stěhování z HB NM, tkví zejména v oblasti pekuniární – sledované období je rovněž obdobím nástupu ekonomické krize, která výrazně omezuje jak vlastní prostředky, které NM může na akvizice vynaložit, tak i prostředky, jež NM získává z dotačního programu Ministerstva kultury ČR „Integrovaný systém ochrany movitého kulturního dědictví“ (dále jen „ISO“). Nejúspěšnějším v této oblasti byl rok 2007, kdy byly zejména v podsírkách PM pořízeny významné úplatné akvizice.

3. Odborná správa a evidence sbírek

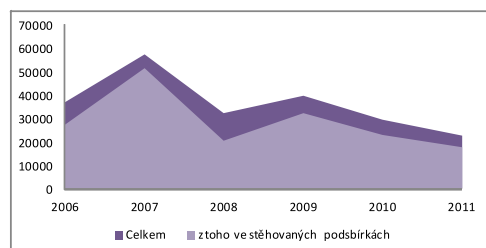
V oblasti odborné správy a evidence sbírek jsou dlouhodobě sledovány tyto výkonnostní ukazatele:

- Nově zapsaná evidenční čísla – jedná se o nově pořízené záznamy u chronologické i systematické evidence.
- Nově pořízené záznamy v elektronických databázích – jedná se o nově pořízené záznamy nově zapsaných evidenčních čísel i přepsané záznamy z předchozích – převážně papírových – inventárních knih a katalogových lístků.
- Digitální obrazová evidence sbírek – přestože současně u některých sbírkových fondů byla z počátku sledované období pořizována i dokumentace analogová, je digitální obrazová dokumentace sbírkových předmětů upřednostňována pro možnost flexibility nakládání s pořízenými snímky.
- Periodická inventarizace sbírky muzejní povahy – z hlediska zákona č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírky muzejní povahy, je NM povinno inventarizovat svou sbírku během patnáctiletého období (2003–2017).

Tabulka č. 4 – Nově zapsaná evidenční data v chronologické a systematické evidenci NM v období let 2006–2011

Nové elektronické záznamy	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Celkem
PM	52 155	50 997	30 995	19 231	14 306	17 824	185 508
HM	0	36 382	21 992	20 595	95 173	71 889	246 031
KNM	5 500	2 728	2 163	3 663	3 052	7 148	24 254
NpM	1 217	1 500	615	279	530	1 600	5 741
ČMH	0	1 672	3 578	5 372	3 411	1 893	15 926
Celkem	58 872	93 279	59 343	49 140	116 472	100 354	477 460
z toho ve stěhovaných podsbírkách	57 655	90 107	55 150	43 489	112 531	96 861	455 793

Graf č. 2 – Vývoj chronologické a systematické evidence sbírkových předmětů v období let 2006–2011

Pořizování nových záznamů v chronologické a zejména systematické evidenci (viz Tabulka č. 4 a Graf č. 2), která vyžaduje předchozí odborné zpracování sbírkových předmětů, celkem logicky stoupalo v období přípravné fáze a klesalo v období realizační fáze stěhování sbírky NM (pokles je zaznamatelný zejména v oblasti katalogizace sbírkových předmětů). Naproti tomu v oblasti pořizování nových elektronických záznamů

Tabulka č. 5 – Nově pořízené záznamy v elektronických databázích v letech 2006–2011

Digitální obrazové záznamy	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Celkem
PM	3 225	4 654	4 745	10 260	2 296	13 229	38 409
HM	2 260	9 333	18 320	37 454	37 917	13 033	118 317
KNM	33 800	6 000	50 104	2 966	3 133	3 136	99 139
NpM	4 053	4 436	4 532	4 435	4 581	3 792	25 829
ČMH	0	112	2 324	1 055	1 444	306	5 241
Celkem	43 338	24 535	80 025	56 170	49 371	33 496	286 935
z toho ve stěhovaných podsbírkách	39 285	19 987	73 169	50 680	43 346	29 398	255 865

Tabulka č. 6 – Digitální obrazová evidence sbírek v období 2006–2012

Digitální obrazové záznamy	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Celkem
PM	3 225	4 654	4 745	10 260	2 296	13 229	38 409
HM	2 260	9 333	18 320	37 454	37 917	13 033	118 317
KNM	33 800	6 000	50 104	2 966	3 133	3 136	99 139
NpM	4 053	4 436	4 532	4 435	4 581	3 792	25 829
ČMH	0	112	2 324	1 055	1 444	306	5 241
Celkem	43 338	24 535	80 025	56 170	49 371	33 496	286 935
z toho ve stěhovaných podsbírkách	39 285	19 987	73 169	50 680	43 346	29 398	255 865

Lze sledovat nárůst této činnosti v období realizační fáze stěhování (viz Tabulka č. 5), a to zejména u HM, které přepis záznamů do elektronických databází spojilo s bezprostředním balením sbírek pro stěhování.

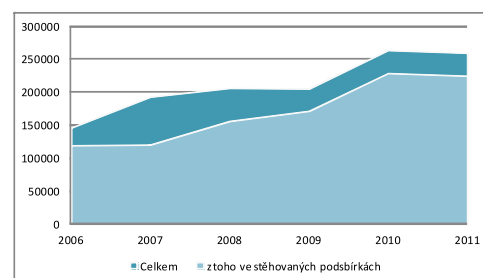
Ve sféře pořizování digitální obrazové dokumentace sbírky NM (viz Tabulka č. 6) lze sledovat rovněž nárůst v letech 2006–2008, tedy v přípravné fázi stěhování, a to zejména u podsbírek KNM. Ve velkém rozsahu pořizovalo digitální obrazovou dokumentaci rovněž HM v letech 2009–2010.

Periodická inventarizace sbírky muzejní povahy byla v letech 2006–2010 realizována dle vnitřního předpisu, který ukládal inventarizovat vždy 1/15 (tj. cca 6,67 %) z celkového počtu evidenčních jednotek dané podsbírky; za aktuální se považuje stav k 1. 1. daného roku. Vzhledem k tomu, že u některých podsbírek, které jsou komplikované z hlediska uložení a způsobu evidence sbírkových předmětů (hromadná evidence u některých přírodovědeckých podsbírek), není

dlouhodobě dosahováno určených kvót pro periodickou inventarizaci v daném roce, provedlo SVN v letech 2010–2011 revizi dosavadního průběhu inventarizace a od roku 2011 jsou stanovovány kvóty inventarizace jako podíl počtu dosud nezinventarizovaných sbírkových předmětů vůči počtu let zbývajících pro dokončení inventarizace. V období stěhování sbírek NM byla směrná čísla pro inventarizaci stanovována ve standardních objemech (dále viz Tabulka č. 7 a Graf č. 3).

Naproti tomu lze konstatovat, že stěhování sbírky NM neznamenal de facto pro postup inventarizace jeho zastavení

Graf č. 3 – Vývoj inventarizace sbírky muzejní povahy v letech 2006–2011

Tabulka č. 7 – Periodická inventarizace sbírky muzejní povahy v letech 2006–2011

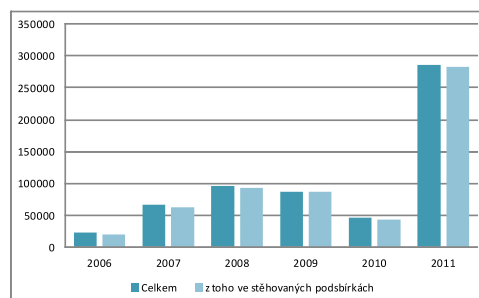
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Celkem 2003–2011
PM	23 234	20 748	24 403	33 070	38 901	48 909	252 786
	3,30 %	2,94 %	3,42 %	4,58 %	5,28 %	6,52 %	33,39 %
HM	86 186	90 186	122 476	127 633	167 000	156 442	1 071 605
	3,79 %	4,53 %	6,13 %	6,78 %	8,21 %	7,64 %	52,13 %
KNM	9 671	9 351	9 438	10 769	22 868	19 008	119 611
	7,10 %	6,74 %	6,61 %	7,19 %	14,95 %	12,33 %	70,99 %
NpM	13 568	32 935	12 141	12 677	11 035	11 019	141 236
	9,52 %	23,12 %	8,08 %	8,36 %	6,01 %	6,97 %	88,41 %
ČMH	13 468	39 937	37 709	21 607	24 156	24 156	201 700
	5,40 %	15,80 %	14,85 %	8,48 %	9,36 %	7,68 %	76,64 %
Celkem	146 127	193 157	206 167	205 756	263 960	259 534	1 786 941
	4,16 %	5,98 %	6,32 %	6,51 %	7,86 %	7,58 %	52,49 %
z toho ve stěhovaných podsbírkách	119 091	120 285	156 317	171 472	228 769	224 359	1 444 002
	3,39 %	3,72 %	4,79 %	5,43 %	6,81 %	6,55 %	42,42 %

či omezení; z globálního pohledu spíše její zvýšení a větší rozběh. Zatímco na počátku stěhování sbírky NM v jeho přípravné fázi se pohybuje stav inventarizace celé sbírky NM kolem 5,50 %, činí celková inventarizace sbírky NM v letech realizační fáze již kolem 7,32 %. Tento nárůst je spojen s kontrolou sbírek a sbírkové evidence v souvislosti s balením i ukládáním sbírek po přestěhování i s přehlednějším uspořádáním sbírek v nových úložištích.

4. Péče o sbírky

Také v oblasti konzervátorsko-restaurátorské péče o sbírkové předměty je patrný nárůst zejména v posledních letech realizační fáze stěhování sbírky NM, a to ve zřejmé souvislosti s definitivním ukládáním sbírkových předmětů do nových depozitářů.

Graf č. 4 – Konzervátorsko-restaurátorské a preparátorské zásahy na sbírkových předmětech v letech 2006–2011

5. Zápůjčky sbírkových předmětů

Přes částečné omezení zápůjček sbírkových předmětů jiným institucím k výstavním a badatelským účelům je z vykázaných dat patrné, že ani tato část sbírkové práce nebyla zcela zastavena. Bohužel se na uvedených ukazatelích projevila změna způsobu jejich vykazování (do roku 2009 byly pouze výčtem vykazovány nové zápůjčky pro výstavní

Tabulka č. 8 – Počet ošetřených sbírkových předmětů v období 2006–2011

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Celkem
PM	6 494	46 502	89 837	70 328	32 247	271 796	517 204
HM	12 772	16 193	3 023	15 510	11 424	11 424	70 346
KNM	299	243	224	152	348	316	1 582
NpM	1 922	2 016	2 245	neuvedeno	2 265	1 897	10 345
ČMH	962	1 754	1 358	1 113	286	549	6 022
Celkem	22 449	66 708	96 687	87 103	46 570	285 982	605 499
z toho ve stěhovaných podsírkách	19 565	62 938	93 084	85 990	44 019	283 536	589 132

Tabulka č. 9 – Zápůjčky sbírkových předmětů jiným institucím v období let 2006–2011

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Celkem
PM	334	224	414	507	1 718	1 110	4 307
HM	887	1 837	1 117	1 527	4 734	5 250	15 352
KNM	10	26	465	142	0	126	769
NpM	189	213	804	302	994	1 194	3 696
ČMH	178	263	215	97	309	387	1 449
Celkem	1 598	2 563	3 015	2 575	7 755	8 067	25 573
z toho ve stěhovaných podsírkách	1 231	2 087	1 996	2 176	6 452	6 486	20 428

účely), a tak je přehled připojen pouze pro úplnost a nelze jej exaktně vyhodnotit.

6. Badatelské využití sbírky

Počet studovaných předmětů

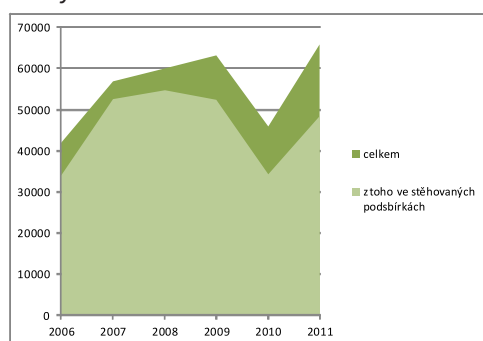
Tabulka č. 10 a Graf č. 5 zobrazují počet badateli studovaných sbírkových předmětů; Tabulka č. 11 a Graf č. 6 odrážejí

počet badatelů, kteří badatelské služby NM v daném období využívali. Na obou grafech je patrný pokles badatelských služeb v roce 2010, kdy byly studovny v HB uzavřeny a přesunuty do Nové budovy NM. Badatelské služby byly poskytovány rovněž průběžně, dle možností stěhovaných podsbírek.

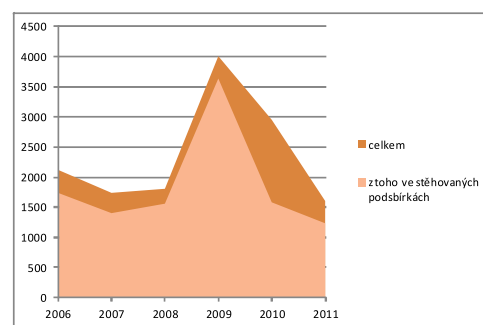
Tabulka č. 10 – Badatelské využití sbírky NM v letech 2006–2011

Počet studovaných předmětů	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Celkem
PM	19 410	44 123	40 414	28 293	27 964	34 170	194 374
HM	13 742	7 313	13 488	21 522	4 043	12 492	72 600
KNM	842	987	814	2 501	2 332	1 761	9 237
NpM	937	714	454	1 351	3 393	8 357	15 206
ČMH	7 060	3 747	4 949	9 508	8 246	9 160	42 670
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Celkem
celkem	41 991	56 884	60 119	63 175	45 978	65 940	334 087
z toho ve stěhovaných podsbírkách	33 994	52 423	54 716	52 316	34 339	48 423	276 211

Graf č. 5 – Vývoj badatelského využití sbírky NM v letech 2006–2011

Graf č. 6 – Počet badatelů ve sbírce NM v letech 2006–2011

Tabulka č. 11 – Počet badatelů ve sbírce NM v letech 2006–2011

Počet badatelů	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Celkem
PM	784	612	747	2 849	638	788	6 418
HM	862	751	784	778	430	364	3 969
KNM	92	41	28	15	522	86	784
NpM	57	57	neuvedeno	66	64	87	331
ČMH	330	281	253	299	1 300	283	2 746
celkem	2 125	1 742	1 812	4 007	2 954	1 608	14 248
z toho ve stěhovaných podsbírkách	1 738	1 404	1 559	3 642	1 590	1 238	11 171

7. Kontrola sbírek v období stěhování NM

V roce 2011 byly GR NM nařízeny kontroly některých stěhovaných podsbírek NM. Konkrétně se jednalo o tyto podsbírk:

- a) 3 – mineralogická;
- b) 4 – paleontologická;
- c) 12 – antropologická;
- d) 9 – archeologická;
- e) 25 – jiná (sbírka klasické archeologie HM);
- f) 25 – jiná (sbírka divadlo);
- g) 25 – jiná (doklady k vývoji knižní kultury).

Kontroly probíhaly na místě, kam byly sbírky z HB NM přestěhovány, tedy ve finálních úložištích. Vzhledem k tomu, že stále probíhá vybalování sbírek a jejich ukládání, byla zvolena metodika odlišná od standardních kontrol – byly fyzicky vybrány předměty a k nim dohledávány evidenční záznamy. Kontroly nezachytily významná pochybení při správě a evidenci sbírek a nezjistily ani poškození sbírek při stěhování. Drobné nedostatky (absence lokačních seznamů, neoznačené regály apod.) připadají na vrub nastěhování do nově vybavených depozitářů a probíhajícím pracím a byly již odstraněny. K úspěšnému a kvalitnímu postupu stěhování lze přičíst i fakt, že během něho došlo k poškození pouze jediného sbírkového předmětu (P6p676/1884, Leopold Blaschke, Skleněný model chobotnice z roku 1884 – zoologická podsbírk).

8. Závěr

Management sbírky NM v době stěhování HB NM pokračoval ve svých standardních úkonech s výjimkou katalogizace; práce spojené se stěhováním se však zasloužily o zvýšení výkonu v některých oblastech, jako je pořizování nových

elektronických záznamů, dokumentace sbírek, inventarizace či ošetření sbírkových předmětů. Přestěhování sbírek z HB NM znamená i výrazný kvalitativní zlom v péči o sbírku NM – cílové depozitáře, ze kterých se s výjimkou fondu základní knihovny již sbírky zpět stěhovat nebudou, jsou plně vybavenými moderními úložišti a zároveň i pracovišti, která budou péči o sbírku sloužit. Stěhování sbírky NM z HB NM se podařilo úspěšně zvládnout zejména díky obrovskému pracovnímu nasazení všech zaměstnanců NM a díky ideální součinnosti dodavatelských firem, které k zakázkám přistupovaly s velkým respektem k hodnotám národního kulturního dědictví.

Literatura a zdroje

- KRECHLOVÁ, Daniela (ed.). *Výroční zpráva 2006*. Praha: Národní muzeum, 2007.
- KRECHLOVÁ, Daniela (ed.). *Výroční zpráva 2007*. Praha: Národní muzeum, 2008, 102 s.
- KRECHLOVÁ, Daniela (ed.). *Výroční zpráva 2008*. Praha: Národní muzeum, 2009, 138 s.
- LADKIN, Nikola. *Collections Management*. In: Boylan, Patrick J. (ed.) *Running a Museum. A Practical Handbook*. Paris: ICOM 2004, s. 17. (231 s.)
- Výroční zpráva 2009*. Praha: Národní muzeum, 2010, 183 s.
- Výroční zpráva 2010*. Praha: Národní muzeum, 2011, 122 s., [cit. 20. 6. 2012]. [HTML/PDF dokument] dostupný z <http://www.nm.cz/download/VZ10.pdf>
- Výroční zpráva 2011*. Praha, Národní muzeum: 2012, 109 s., [cit. 20. 6. 2012]. [HTML/PDF dokument] dostupný z http://www.nm.cz/admin/files/File/VZ-NM-2011_FINAL.pdf

Logistika stěhování Národního muzea

Václav Šeda

Logistics of the moving the National Museum

The article covers the unique project of moving the collections and equipment from the historical National Museum building from the viewpoint of logistics. During the moving, emphasis was placed on the protection of the collections and continuity of operations. More than 46,000 handling units have been moved. The essential requirement for a successful completion of the moving was that all organisational units of the National Museum would actively participate in the moving preparation and execution process.

Keywords: logistics, moving, preparation for moving

Vsouvislosti s rekonstrukcí Národního muzea vyvstala před jeho vedením otázka bezpečného zabalení a přestěhování vzácných sbírek včetně části zařízení do nových nebo dočasných depozitářů. Historický význam této události byl potvrzen skutečností, že sbírky a zařízení Národního muzea se od roku 1891 nestěhovaly. Jednalo se tudíž v dosavadní historii muzea o řešení prvního komplexního stěhování z jeho hlavní budovy. Rozsahem, povahou a zvláštním významem sbírek Národního muzea se jedná o zcela jedinečnou záležitost, která nemá v rámci České republiky srovnání.

Příprava stěhování

Pro zajištění netypického úkolu pro pracovníky Národního muzea, ke kterému mělo dojít poprvé po 120 letech, a sice přestěhování veškerých sbírek a zařízení z Historické budovy Národního muzea se sídlem na Václavském náměstí 68, Praha 1, bylo rozhodnuto na dobu stěhování zřídit funkci logistika, který měl koordinovat všechny práce související s přestěhováním z Historické budovy Národního muzea tak, aby byla na konci roku 2011 připravená k předání zhotoviteli rekonstrukce. Jelikož se jednalo o úkol časově

omezený a natolik specifický, že bylo téměř nemožné získat na tuto funkci kvalitního zaměstnance se zkušenostmi v tomto oboru, bylo rozhodnuto zadat tuto práci externímu dodavateli logistických služeb resp. logistické poradenské firmě. Na základě vyhodnocení nabídek byla vybrána jako nejlepší nabídka firmy Pilslog s. r. o. Úkol koordinace a řízení přípravy a průběhu stěhování veškerých sbírek, zařízení, inventáře a jiného materiálu z Historické budovy Národního muzea začala plnit 15. 6. 2009.

Povaha a zvláštnosti stěhovaného materiálu

Předpokladem pro úspěch stěhování se ukázalo být náročné a dlouhé shromažďování údajů o veškerém stěhovaném materiálu. Ne vždy bylo snadné převést odborný pohled na logistickou měrnou jednotku. Stejně jako logistik se učil myslet v kategoriích „varia“, „přírůstky“, „archiv“, „extraunikáty“, „exponáty“ aj., nakonec i kurátoři přijali slovník „bedna“, „paleta“, „krabice“, „běžný metr“.

Nepostradatelnou úlohu při stanovování požadavků na druh a způsob balení plnili kurátoři jednotlivých sbírek za odborného dohledu Ing. Štefcové z Oddělení pre-

Ing. Václav Šeda
Pilslog s. r. o.
logistika@pilslog.cz

ventivní konzervace a Ing. Ohlidalové z Oddělení správy, evidence a péče o sbírky Historického muzea. Sbírkové sbírky nejrozličnější povahy, jako třeba paleontologické kolekce, historické sklo, vystavované zoologické exponáty, fotodokumentace Divadelního oddělení či sbírky Oddělení mykologie, vyžadovaly specifická řešení balení. Pro některé sbírky bylo dostačující zabalení do standardního hedvábného papíru či do plastické folie, jiné potřebovaly pH-neutrální papír či papír s alkalickou rezervou. O to náročnější bylo zpracování poprávkových řízení a vyhledání vhodných dodavatelů, aby nestandardní požadavky na balení mohly být splněny i v případě omezených přidělených finančních prostředků. Tento úkol se podařilo splnit a sbírky byly optimálním způsobem zabaleny. Velkou pomocí bylo využití ověřených bývalých pracovníků Národního muzea či studentů z oboru při balení sbírek prostřednictvím externích dodavatelů balících služeb. Bez této pomoci by se celé stěhování znatelně protáhlo.

Harmonogram stěhování a výběr stěhovací služby

Jako první krok musela být provedena analýza náročnosti stěhování. Z ní pak vyplynul reálný termín vystěhování Historické budovy Národního muzea do konce listopadu 2011. Při zpracování harmo-

nogramu stěhování bylo nutné zohlednit specifické požadavky jednotlivých sbírek na stěhování při optimálních vnějších klimatických podmínkách nebo zabezpečit sbírky tak, aby nebyly během stěhování dlouhodobě vystaveny negativnímu vlivu počasí. Tento požadavek byl plněn kombinací opatření od zvolení vhodného období, sledování aktuálního vývoje počasí přes volbu vhodného druhu obalového materiálu a jeho vrstvení pro akumulaci vnitřního klimatu ve výchozích depozitářích až po nezbytně nutnou dobu přepravy v přepravních prostředcích s řízenou teplotou. Vlastní harmonogram byl s ohledem na aktuální vývoj stěhování průběžně měněn, v zásadě ale jeho hlavní mezníky zůstaly v původní podobě.

V dubnu tak 2010 mohla být vyhlášena veřejná zakázka na „Stěhování sbírek a zařízení budovy Národního muzea“. Potvrzením dobře odvedené práce všech zúčastněných v přípravné fázi byla skutečnost, že i přes námitky jednoho z uchazečů se nakonec podařilo úspěšně ukončit výběr. Vítězná firma Stahl – stěhovací služba, spol. s r. o. tak mohla 1. 11. 2010 zahájit hlavní stěhování.

Průběh stěhování

Kvalita práce během téměř patnáctiměsíční přípravné fáze vytvořila dobrý před-

Savci z expozice velkých zvířat čekají ukryti pod folií na odvezení.

poklad pro vlastní realizaci stěhování. První dva měsíce stěhování – listopad a prosinec 2010 – charakterizoval prudký nárůst přestěhovaného materiálu, kdy bylo během 1½ měsíce přestěhováno 28,7 % z celkového počtu stěhovaných jednotek. Vysoký odstěhovaný objem byl dán skutečností, že významná část sbírek byla zabalena již předem. V těchto dvou měsících byla v praxi ověřena reálnost plánování, organizační schopnosti logistické koordinace, maximální nasazení techniky a osob a schopnost všech zúčastněných reagovat na operativní změny.

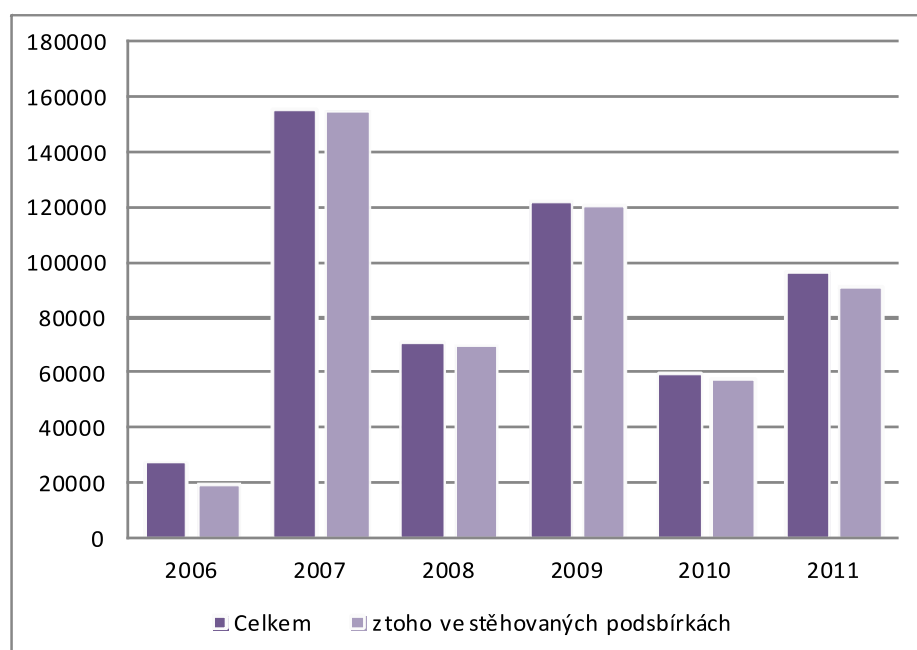
Pokles odstěhovaného objemu v I. čtvrtletí 2011 byl zapříčiněn mj. nepříznivými klimatickými podmínkami a dokončovacími pracemi u některých místností v Ústředním depozitáři v Terezíně.

K opětovnému nárůstu odstěhovaných objemů došlo znovu v dubnu a květnu 2011, kdy se odstěhovalo téměř shodně jako v listopadu a prosinci 2010 – 28,8 % z celového počtu manipulačních jednotek.

Potvrzením nevratnosti stěhování bylo uzavření stálých expozic 7. července 2011. Vedle stěhování stálých expozic prehistorie a protohistorie Historického muzea se ve větším objemu stěhovaly i sbírky ze stálých expozic Přírodovědeckého muzea, a to zoologického, mineralogického, paleontologického oddělení a expozice antropologického oddělení. Některá stěhování probíhala za pozornosti médií, což vyžadovalo specifické a vyšší nároky na jejich organizaci a provedení.

Dokladem úspěšnosti celého stěhování je, že se podařilo ukončit stěhování v rozsahu původního zadání prakticky s jednoměsíčním předstihem. V listopadu 2011 se tak mohly bez časového tlaku odstěhovat i velkorozměrné zoologické exponáty, botanický exponát a demontovat vitríny pod kostrou plejtváka.

Stěhování sbírek a zařízení Historické budovy Národního muzea nemá v dosavadní historii stěhování v České republice co do charakteru a rozsahu srovnání. Bylo realizováno podle plánu a úspěšně.

Stěhování Historického muzea

Martina Ohlidalová

The moving of the Historical Museum

The Historical Museum was preparing to move from the main National Museum building on Wenceslas Square from July 2008 when it began to move the first packaged collections. The main portion of the moving provided by Stahl took place from September 2010 and was completed by moving the prehistoric exhibit in October 2011. Some 1.88 million items were successfully moved during the moving and all areas of the Historical Museum in the main museum building were vacated. Nowadays the Historical Museum has been transferred to the new National Museum building and the Central Terezín Depositories I and II.

Keywords: Historical Museum, moving, Central Terezín Depository

Sbírky Historického muzea tvoří více než 2 miliony sbírkových předmětů, které jsou uspořádány do osmi podsbírek. Prostor Historického muzea společně s Přírodovědným muzeem a Knihovnou Národního muzea byl až do roku 2011 neodmyslitelně spojen s neorenesanční budovou na Václavském náměstí. Historické muzeum zde na počátku 21. století obývalo 24 kancelářských místností, 30 depozitářů, 6 expozičních sálů, 5 místností konzervátorských dílen a 1 fotografický ateliér. Z důvodu nezbytné rekonstrukce historické muzejní budovy se od poloviny roku 2008 začalo Historické muzeum připravovat na stěhování, které začalo o dva roky později. Dne 14. 12. 2011 došlo k oficiálnímu ukončení stěhování Národního muzea z Historické budovy, čímž se také uzavřela jedna kapitola dějin Historického muzea.

Historické muzeum a společenskovědní sbírky Národního muzea

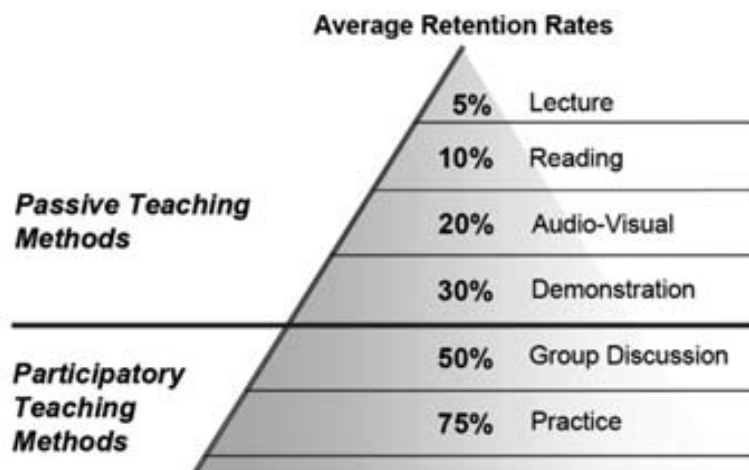
Před nastěhováním do muzejní budovy na Václavském náměstí byly společenskovědní sbírky uloženy od roku 1821

ve Šternberském paláci na Hradčanech a od roku 1846 v Nostickém paláci v ulici Na Příkopě. Do nové reprezentativní budovy muzea na Václavském náměstí se začaly postupně stěhovat už před slavnostním otevřením 18. května 1891. Pro svůj malý rozsah byly společenskovědní sbírky dlouhou dobu součástí Knihovny Národního muzea. K nárůstu a zvýšení významu sbírky došlo až po roce 1841, kdy se stal jednatelem Společnosti František Palacký. Jeho zásluhou se v roce 1846 vyčlenil Archiv a v roce 1881 numismatická sbírka, které po nastěhování získaly v nové budově svůj samostatný prostor (Archiv Národního muzea zde byl umístěn pouze do roku 1941). Při stěhování ostatních společenskovědních sbírek do nové budovy na Václavském náměstí se postupně osamostatnila sbírka historicko-archeologická (v roce 1892) a sbírka pravěké archeologie (v roce 1893). V roce 1921 byla z Historicko-archeologického oddělení vyčleněna etnografická sbírka (v letech 1922–1923 po sloučení se sbírkami Národopisného muzea československého byly sbírky českého a slovenského národopisu odstěhovány do Letohrádku Kinských na Smíchově¹). V roce 1930 došlo k vyčlenění

¹ Národní museum 1818–1948. Národní museum, Praha 1948.

**Ing. Martina Ohlidalová,
Ph.D.**
Národní muzeum
martina_ohlidalova@nm.cz

The Learning Pyramid*

Nové uložení archeologických předmětů v kartonplastových krabicích s polylamovou výplní. Foto Kristýna Urbanová

dalšího oddělení současného Historického muzea – Divadelního oddělení. Při reorganizaci Národního muzea, která zohlednila změny ve struktuře sbírek, byly 1. května 1964 oficiálně zřízeny dvě složky Národního muzea – Historické muzeum a Přírodovědecké muzeum.²

Na začátku 21. století tedy sídlilo v neo-renesanční muzejní budově pět sbírkotvorných oddělení Historického muzea: Oddělení prehistorie a protohistorie a Oddělení klasické archeologie (tato dvě oddělení byla organizační změnou z 1. 7. 2011 sloučena do Oddělení pravěku a antického starověku), Oddělení starších českých dějin, Numismatické oddělení a Divadelní oddělení. Dále v hlavní budově Národního muzea sídlilo ředitelství Historického muzea a bylo zde umístěno konzervátorské pracoviště a fotografický ateliér patřící od roku 1. 7. 2010 do Oddělení správy, evidence a péče o sbírky. V době stěhování Historické muzeum prezentovalo v historické muzejní budově své sbírky pouze v expozici „Pravěké dějiny Čech, Moravy a Slovenska“ instalované v šesti sálech prvního patra. Historickým vývojem a z prostorových důvodů prezentovalo Historické muzeum své sbírky na počátku 21. století zejména v prostorech mimo historickou muzejní budovu. Jedná se o expozice Národopisného muzea v Paláci Kinských, Lapidária Národního muzea, Národního památníku na Vítkově, Památníku Františka Palackého a Fran-

tiška Ladislava Riegra a expozice na dvou mimopražských objektech (tj. na zámku Vrchotovy Janovice a v Muzeu české loutky a cirkusu v Prachaticích).

Historické muzeum v nových prostorech

Hlavním cílem stěhování Historického muzea z hlavní muzejní budovy na Václavském náměstí byla budova bývalého Federálního shromáždění (dnes označovaná jako Nová budova Národního muzea) a rekonstruovaný objekt Hamburských kasáren v Terezíně (dnes označovaný jako Ústřední depozitář Terezín II.).

Nová budova Národního muzea byla navržena architektem Karlem Pragerem a postavena v letech 1966–1973. Původně byla využívána pražskou burzou, pak zde bylo sídlo Federálního shromáždění a od roku 2008 byla sídlem Rádia Svobodná Evropa. 1. 6. 2009 byla budova slavnostně předána Národnímu muzeu. Budovu prohlásilo v roce 2000 Ministerstvo kultury za kulturní památku.

Ústřední depozitář Terezín II. vznikl rekonstrukcí bývalých Hamburských kasáren postavených v klasicistním slohu na konci 18. století ve Velké pevnosti Terezín.³ Budova zrušených Hamburských kasáren byla s budovou bývalých Magdeburských kasáren (dnes Ústřední depozitář Terezín I.) předána Národnímu muzeu státem na konci roku 1993 k využití pro depozitární účely. Obě budovy leží v bezprostřední blízkosti a mimo to, že jsou součástí městské památkové rezervace Terezín, jsou také kulturními památkami České republiky. Rekonstruovaná budova Ústředního depozitáře Terezín I. slouží již od roku 1997 pro uložení větší části sbírek Historického muzea (je zde uložena sbírka novodobých českých dějin, sbírka tělesné výchovy

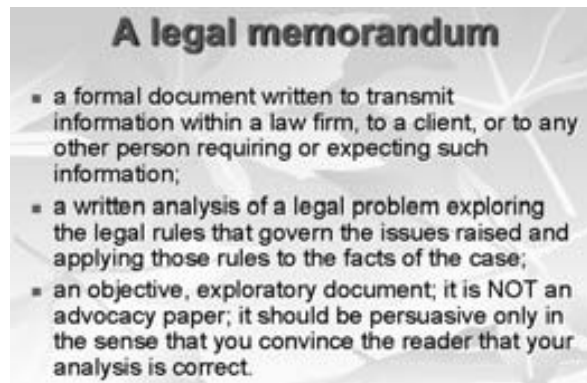
² Průvodce – Historické muzeum. Národní muzeum, Praha 1999; SRŠEN, Lubomír. Dějiny hlavní budovy Národního muzea. Web Národního muzea [www.por-tál]. Dostupný z: <http://www.nm.cz/Historie-NMI/Hlavní-budova/> [cit. 17. 2. 2012].

³ KSANDR Karel. Uživatelský zá-měr Národního muzea na Ústřed-ní depozitář Terezín II., pro budovu čp.: 78, kat. úz.: Terezín. Národní muzeum, Praha 2007.

a sportu a část sbírky etnografické, archeologické, historické a numismatické). Rekonstrukce budovy Hamburských kasáren byla provedena s ohledem na péči o sbírkové předměty nových depozitářů Národního muzea tak, aby splňovala vhodné bezpečnostní i klimatické požadavky současné muzejní péče. Rekonstrukce jižního křídla byla dokončena v prosinci 2009 a severního křídla v prosinci 2010. Přízemí budovy slouží pro provozní účely; nachází se zde pracoviště správy objektu, restaurátorské dílny Historického muzea, digitalizační pracoviště Historického muzea, dezinfekční pracoviště, badatelný a hostinský pokoj. V prvním patře objektu jsou umístěny depozitáře Knihovny Národního muzea. Depozitáře Historického muzea situované ve druhém patře rekonstruované budovy jsou vybaveny moderními úložnými mobiliárními systémy pořízenými s ohledem na ukládaný materiál a zhotovenými ve většině případů na míru pro konkrétní prostory a sbírky.

Příprava na stěhování

Z více než 2 milionů sbírkových předmětů Historického muzea bylo před zahájením stěhování přibližně 1 880 000 uloženo v Historické budově Národního muzea. Od poloviny roku 2008 probíhalo v Historickém muzeu přípravné práce na plánované stěhování z historické muzejní budovy. Jednalo se o balení sbírkových předmětů, fotodokumentaci jejich stavu a vytváření evidenčních přehledů pro stěhování. Na těchto přípravných činnostech se v letech 2009–2010 podílelo mimo zaměstnance Historického muzea také 39 externích brigádníků, kteří odpracovali 18 369 hodin. Pořízený vhodný obalový materiál pro převoz je dnes v některých případech využit i pro trva-

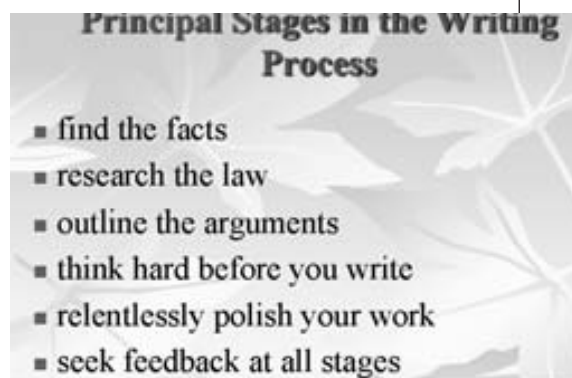

lé uložení sbírkových fondů Historického muzea v nových depozitárních prostorách (např. kartonplastové krabice s polyamovou výplní, lepenkové krabice archivní kvality vhodných rozměrů, obaly na loutky z netkané textilie atd.).

Pro zajištění bezpečného přestěhování sbírek Historického muzea bylo nutné u některých předmětů provést nezbytné konzervační a fixační práce, které byly zadány externím dodavatelům. V Historickém muzeu po dobu dvou let probíhalo nezbytné čištění a přebalení skleněných negativů a čištění a konzervace loutek. Před stěhováním byly dále konzervovány a fixovány tyto soubory sbír-

*Nové uložení vějířů v krabicích z alkalické lepenky.
Foto Martina Ohlidalová*

*Depozitář Oddělení prehistorie a protohistorie připravený ke stěhování. Foto
Kristýna Urbanová*

*Depozitář sbírky doby
bronzové po přestěhování.
Foto Martina Ohlidalová*

kových předmětů: soubor 23 zrcadel, porcelánový servis mexického císaře Ferdinanda Maxmiliána Habsburského, soubor 14 polychromovaných dřevorezeb, soubor 16 obrazů a byly provedeny fixační práce na oltáři Krista Trpitele z kostnice v Choceradech.

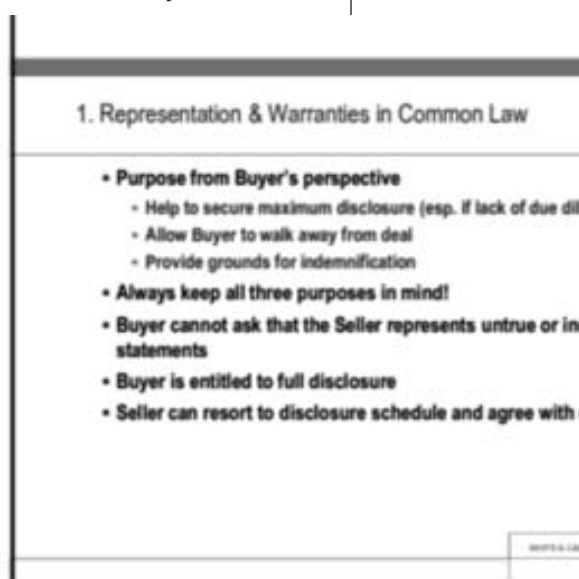
Stěhování Historického muzea

Stěhování Historického muzea z hlavní budovy začalo již od července roku 2008, kdy do prostor Ústředního depozitáře Terežín I. přibýly první svépomocí transportované předměty z depozitáře textilu Oddělení starších českých dějin. Na konci roku začalo své sbírky stěhovat

také Divadelní oddělení. V této době stále probíhala dvouetapová rekonstrukce objektu Ústředního depozitáře Terežín II. Po dokončení první etapy stavby (jižní křídlo) v prosinci 2009 a předání rekonstruované části budovy Národnímu muzeu začalo Oddělení preventivní konzervace Národního muzea centrálně monitorovat klima budovy. Až po ustálení vnitřního klimatu bylo v září 2010 rozhodnuto, že je jižní křídlo připravené k nastěhování.

V polovině roku 2010 vyhrála veřejnou zakázku zajišťující balicí a transportní práce pro stěhování Národního muzea firma Stahl s. r. o., se kterou začalo Historické muzeum vystěhovávat své prostory z hlavní budovy na Václavském náměstí od září 2010. Stěhovací firma se podílela také na balení některých sbírkových fondů Historického muzea, konkrétně na balení sbírky obrazů a polychromovaných dřevorezeb, souboru renesančního a barokního skla, sbírky dřevěných sloupkových hodin, sbírky voskových a slonovinových miniatur, sbírky tenkostěnného římského skla, části sbírky malované a jemné antické keramiky, souboru archeologických velkorozměrných keramických zásobnic a sbírky mečů a pušek. K transportu citlivých sbírkových předmětů byla použita vozidla s regulovanou teplotou. Nejcennější část fondu Historického muzea byla přestěhována ve dvou transporthtech se zvýšenou ostrahou v součinnosti s Policií ČR. Po stěhování se zaměstnanci firmy Stahl s. r. o. podíleli také na následném vybalování sbírek v nových úložištích a jejich ukládání do příslušných skříní, regálů a zásuvek.

Souběžně se stěhováním sbírek začala od ledna 2011 firma Stahl s. r. o. stěhovat také kanceláře jednotlivých oddělení do třetího a čtvrtého patra Nové budovy Národního muzea, kde dnes Historické muzeum sídlí. Z hlavní budovy Národního muzea byl v posledním dubnovém týdnu roku 2011 také přestěhován do nových prostor Ústředního depozitáře Terežín II. fotografický ateliér a restaurátorská dílna kovů, sádky a papíru. Stěhovací firma do nových prostor restaurátorských dílen Historického muzea přestěhovala v tomto týdnu také keramickou dílnu z prostor Depozitáře Přírodovědného muzea v Horních Počernicích. Organizační změnou byly převede-

ny od 1. 5. 2011 pozice konzervátorů a restaurátorů z těchto pracovišť na nová působiště v Terezíně. Mimo centrální zakázku stěhování byly vlastními silami v říjnu 2011 přestěhovány jako poslední restaurátorské dílny textilu a dřeva ze Švýčárny Kinských Národopisného muzea do Ústředního depozitáře Terezín I. Pozice restaurátorů z tohoto pracoviště byly převedeny na pracoviště v Terezíně od 1. 10. 2011. Tím byla dokončena centralizace konzervátorských a restaurátorských dílen Historického muzea s novou působností v místě dlouhodobého uložení sbírkových předmětů – v Terezíně.

Jako poslední prostor Historického muzea byla z hlavní budovy vystěhována expozice „Pravěk dějiny Čech, Moravy a Slovenska“. Po uzavření historické muzejní budovy 7. 7. 2011 začali zaměstnanci Oddělení pravěku a antického starověku připravovat na převoz všechny sbírkové předměty této expozice, které firma Stahl s. r. o. v průběhu léta 2011 postupně odstěhovala. Restaurátoři Historického muzea připravili k převozu v expozici vystavené hroby, nakupení mamutích kostí in situ z Dolních Věstonic a osmimetrový monoxyl. Vlastním přestěhováním těchto těžkých a rozměrných exponátů do velkorozměrového depozitáře v Ústředním depozitáři Terezín II. a zbytků obalových materiálů bylo v říjnu 2011 stěhování sbírek Historického muzea z hlavní budovy ukončeno.

Po stěhování začalo postupné vybalování a nové ložování přestěhovaných fondů v nových prostorách. Tyto práce pokračují v průběhu celého roku 2012. Od druhé poloviny roku 2011 je v Terezíně plně funkční fotografický ateliér a restaurátorská pracoviště Oddělení správy, evidence a péče o sbírky zajišťující tak v místě uložení sbírkových fondů Historického muzea odbornou péči o sbírky a její digitalizaci. Od září roku

WHIT

2. Knowledge Qualification

• Example:

• Except as set forth in Schedule 6.14, there is no proceeding pending or, to the knowledge of the Seller and/or the Company, threatened against the Company

• Seller wants to escape liability for matters he had no knowledge about

• Buyer's guidance: you should only accept it where the Seller has no knowledge and cannot be required to have such knowledge

2011 byla v Ústředním depozitáři Terezín II. otevřena badatelsna, a Historické muzeum tak znovu zpřístupnilo většinu svých fondů badatelské veřejnosti.

Literatura a zdroje

KSANDR Karel. *Uživatelský záměr Národního muzea na Ústřední depozitář Terezín II., pro budovu čp.: 78, kat. úz.: Terezín*. Národní muzeum, Praha 2007.

Národní museum 1818–1948. Národní muzeum, Praha 1948.

Průvodce – Historické muzeum. Národní muzeum, Praha 1999.

SRŠEŇ, Lubomír. *Dějiny hlavní budovy Národního muzea*. Web Národního muzea [www portál]. Dostupný z: <http://www.nm.cz/Historie-NM/Hlavni-budova> [cit. 17. 2. 2012].

Stěhování monoxylu do nového velkorozměrového depozitáře v ÚDT II.

Restaurátorská dílna keramiky a skla v Ústředním depozitáři Terezín II.

WHIT SCALE

Materiality

• Example:

• „The Company is not a subject to any material litigation“

• Why does the Seller want this concept?

• Conceal unpleasant info

• Avoid trivial matters

• Not to provide for technical breach

• Not to be chased for small claims

• Ideal Situation: include objective criteria – define by financial threshold

Stěhování zoologických sbírek Národního muzea z Historické budovy na Václavském náměstí do depozitářů v Horních Počernicích

Jiří Mlíkovský, Jiří Moravec, Petr Benda, Petr Dolejš, Radek Šanda, Miloš Anděra, Jaroslav Hlaváč

Moving the zoology collections of the National Museum from the old building on Wenceslas Square to depositories in Horní Počernice

The moving the zoology collections of the National Museum in Prague were exhibited in a part of the second floor of what is known as the old building on Wenceslas Square in Prague, and deposited in a number of depositories within that building. Built in the late 19th century, the old building was not designed intentionally for storing large collections. As the collections rapidly grew during the 20th century, the depositories became overfilled, which resulted in deteriorating working conditions. This necessitated new depositories to be built and all collections to be moved there. Finally, new depositories were built in Horní Počernice, a quarter of Prague, and the zoology collections were moved there over the span of a decade. The process was completed in 2011. The personal reflections of the curator in charge of the individual collections are provided below. The chapters cover invertebrates (except insects), fish, amphibians and reptiles, birds, mammalian skeletons, and mammals (except skeletons).

Keywords: Zoology collections, National Museum, Prague, Czech Republic, moving, 2011

Sbírký Zoologického oddělení Národního muzea zahrnují všechny recentní živočichy, kromě hmyzu a člověka. Zoologická expozice byla v Historické budově Národního muzea na Václavském náměstí č. 68 umístěna ve druhém patře, v sálech č. 9 (česká fauna), 10–11 (savci), 12 (ptáci), 13 (obojživelníci a plazi), 14 (ryby a paryby) a 17 (bezobratlí), a dále na ochozu druhého patra (podmořský svět a kostry savců).

Úvod

Historická budova Národního muzea, postavená koncem 19. století, byla projektovaná pouze jako budova expoziční (Štěpánek 1975). S depozitáři se tehdy nepočítalo, takže rozsáhlé zoologické sbírky, vzniklé zejména v průběhu 20. století, byly postupně umísťované jednak do menších, pro tyto účely vyče-

ných sálů, jednak do různých, tu lépe, tu hůře oddělených zákoutí sálů používaných pro výstavní účely.

Podmínky pro dlouhodobé uložení sbírkových exemplářů nebyly ideální. Prach, světlo, chemikálie obsažené ve vzduchu a otřesy vyvolávané provozem na dálnici, která Historickou budovu obklopila, i provozem v metru, jímž byla poddolována, si vybíraly svou daň. Nedostatek prostoru v přeplněných depozitářích byl překážkou pro vědeckou i kurátorskou práci. Bylo tedy jen otázkou času, kdy dojde k výstavbě nových depozitářů a přestěhování zoologických sbírek do nich.

K výstavbě nových zoologických depozitářů nakonec došlo v Horních Počernicích, na samé periférii Prahy. Stěhování proběhlo na přelomu 20. a 21. století a ukončeno bylo roku 2011.

Dipl. biolog Jiří Mlíkovský, CSc.

jiri_mlikovsky@nm.cz

RNDr. Jiří Moravec, CSc.

jiri_moravec@nm.cz

RNDr. Petr Benda, Ph.D.

petr_benda@nm.cz

Mgr. Petr Dolejš

dolejs@natur.cuni.cz

Mgr. Radek Šanda, Ph.D.

radek_sanda@nm.cz

RNDr. Miloš Anděra CSc.

milos_andera@nm.cz

RNDr. Jaroslav Hlaváč, Ph.D.

jaroslav_hlavac@nm.cz

Národní muzeum

Bezobratlí (mimo hmyzu)

Stálá expozice zoologie bezobratlých byla dosud umístěna v sále č. 16 v Historické budově Národního muzea na Václavském náměstí. Expozice sestávala z hlavních skupin bezobratlých živočichů seřazených podle tehdejšího uznávaného systému od prvoků až po polostrunatce, doplněných o hmyz. Sál byl pro účely této expozice opravován od roku 1962, aby již o dva roky později mohl přivítat první návštěvníky (Štěpánek 1975). Expozice bezobratlých tedy byla k vidění v takřka nezměněné podobě téměř 50 let. Její stěhování se oproti jiným expozicím, např. ryb, na první pohled zdálo jako relativně snadná záležitost. Všechny exponáty byly upevněny na deskách, které byly zamčeny ve výstavních vitrínách. Menší desky byly situovány na šikmém podkladu, větší stály nad nimi kolmo. Pro stěhování obou typů těchto desek byly pracovníky stěhovací firmy Stahl vyrobeny kartonové bedny. Zástupci hmyzu měli v expozičních vitrínách podobné upevnění, nicméně převážná většina z nich byla představena v na míru vyrobených entomologických krabiciích, které se zasouvaly pod vyjímatelná skleněná okna. Ale o hmyzu bude referováno jinde.

Při stěhování exponátů bezobratlých se hned při manipulaci s první deskou ukázalo, že jejich demontování z výstavních vitrín nebude jednoduché. Desky byly sice přišroubovány jen čtyřmi vruty, ale hlavička každého z nich byla pečlivě zatmelena. Vše se brzy vyřešilo, a tak už za chvíli byly desky demontovány jedna za druhou. Do každé kartonové bedny byla do lože z bublinaté fólie položena právě jedna deska s exponáty připevněnými na vrchní straně. Po okrajích byly desky s největší pečlivostí vypodloženy

polštářky z bublinaté fólie. Prostor v krabici nad exponáty již zůstal nevyplněn – případný materiál (vata, polystyren...) by totiž mohl způsobit poškození jemných a křehkých částí těl bezobratlých živočichů.

O poznání náročnější byla demontáž vrchních kolmých desek, a to i přes to, že desky nebyly nijak přišroubovány, ale jen zavěšeny. Potíž nebyla v tom, že na sobě nesly často rozměrné a přitom křehké živočichy, ale mnohé z nich měly v sobě obdélníkové okénko, za kterým byl umístěn skleněný válec s živočichy naloženými ve formalínu. To samo o sobě na první pohled jako překážka nevypadá. Vše se ale zkomplikovalo kvůli elektroinstalaci. Skleněné válce s tekutinovými preparáty byly totiž nasvětlené důmyslným (bohužel v posledních letech mnohde již nefungujícím) systémem osvětlení. Nejprve tedy musel být povolán elektrikář, který elektrické rozvody ve vitrínách odpojil a odstranil, a umožnil tak pracovníkům stěhovací firmy bezpečnou manipulaci s deskami. Při vyjímání desek jsme museli dbát zvýšené opatrnosti, abychom torzy kabelů původního osvětlení nezvrhli válce s cenným obsahem, ale i nebezpečným formalínem...

Velké vrchní desky se do připravených krabic nevešly. Nemohly proto být položeny vodorovně, ale byly do krabic umísťovány šikmo a byly opět ze všech stran vypodloženy bublinatou fólií a lepicí páskou zajištěny proti případnému nežádoucímu pohybu a sesuvu při transportu. Veškeré exponáty byly převáženy z výstavního sálu do depozitářů Zoologického oddělení v Praze-Horních Počernicích. Tam jsme krabice opatrně převezli do jednotlivých depozitářských místností. V nich jsme desky s exponáty velmi opatrně z krabic vybalili a tak, jak byly, umístili do kompaktorů. Každý exponát na desce jsme opatřili visačkou

Korálový útes, Národní muzeum, Praha, 2011.
Foto Jaroslav Hlaváč

s příslušným evidenčním číslem, a připravili je tak pro inventarizaci.

Zvlášť opatrné zacházení vyžadovalo stěhování skleněných válců s formalinovými preparáty, aby se nerozbily a neunikl dráždivý formalin. Všechny válce byly pečlivě zabaleny do bublinaté fólie a transportovány v plastových přepravkách. Po přestěhování do depozitářů byly válce opatrně rozbaleny,

označeny štítkem se jménem a evidenčním číslem a uloženy do skříní k ostatním tekutinovým preparátům.

Nejtvrdším oříškem se zdálo být přestěhování tří velekrabů japonských (*Macrocheira kaempferi*), původně instalovaných ve zvláštní vitrině na chodbě před sálem č. 17. Bylo jasné, že nohaté obry, představující největší členovce na světě, je nutno přestěhovat v celku, nikoliv po částech, a tak byly z několika kartonových krabic na místě vyrobeny tři krabice velekrabům přímo na míru. Tělo i každá noha velekraba byly podloženy polštáři z kartonu a bublinaté fólie, všechny nohy zafixovány a připevněny ke stěnám „velekrabice“. Velekrab v ní seděl, ani se nehnul. Po přesunu do depozitářů zůstali všichni tři velekrabi ve svých krabicích (již připraveni pro transport na budoucí výstavu), ale protože tak monstrózní krabice neprošly dveřmi, museli být dva velekrabi uloženi ve zvláštním depozitáři určeném pro velké obratlovce.

Zcela odlišný postup byl použit při stěhování 2,5 m vysokého modelu tropického korálového útesu. Samotný korálo-

vý útes se skládal z více než stovky dílčích exponátů, které byly na dlouhých šroubech a hřebících přicementovány k podkladovému sloupu – tělesu korálového útesu. Přicementované exponáty se tak zdály být natolik kompaktní, že jsme se obávali o jejich poškození. Nutno zdůraznit, že v současnosti jsou koráli tak ohroženou skupinou koloniálních živočichů, že figuruji na mezinárodních seznamech ohrožených skupin a v Červených knihách. Proto jsme velmi dlouze zvažovali, zda korálový útes stěhovat jako jedno celé kompaktní těleso, nebo ho rozebrat na dílčí exponáty. Nakonec byly mravenčí prací exponáty jeden po druhém vyňaty z tělesa útesu a pečlivě kus po kusu zabaleny do připravených bublinatých fólií. Ve finále, když byl celý korálový útes demontován, jsme zjistili, že veškeré jeho exponáty zaplnily téměř 20 standardních stěhovacích beden, které vážily přibližně půl tuny.

Ve výsledku bylo všech bezmála tisíc exponátů bezobratlých živočichů přestěhováno během druhého říjnového týdne roku 2011.

Ryby a paryby

Ichtyologický sbírkový materiál zahrnuje širokou škálu různých typů exponátů, z črtivě většiny se však jedná o tekutinový materiál uložený ve skleněných nádobách různého typu. Celkem bylo přestěhováno několik tisíc kusů skleněných nádob. Specifikace stěhování tohoto křehkého materiálu je podána podrobně v části herpetologické.

Druhým nejpočetnějším materiálem jsou různé typy dermoplastických preparátů, které jsou v případě ichtyologie velmi specifické. Jde především o vysokou křehkost obzvláště ploutví a vousů, které se nesmírně snadno poškodí. U expo-

nátů připevněných na samostatně stojícím podstavci bylo přestěhování poměrně snadné, bylo však třeba neustále dbát na to, aby nedošlo k poškození ploutví při vyzvedávání a ukládání do transportních krabic. Část exponátů musela být v transportních krabicích opatrně zafixována bublinkovým igelitem, aby nedocházelo k jejich výkyvům na nosných kovových tyčkách či k posunu podstavců a tím poškození během transportu.

Nejkomplikovanější při stěhování se ukázal fakt, že značná část exponátů byla připevněna z boku těla pomocí kovových tyček přímo do stěny vitrín. Některé z těchto exponátů bylo možné položit do upravených kartonových krabic tak, že byla v protilehlých bočních stěnách vyříznuta polokruhová výseč, která podepřela exponát v oblasti ocasního násadce a pod hlavou v místě připojení k tělu, břicho bylo podloženo bublinkovým igelitem a nakonec byl exponát zafixován z boku proti pohybu. Většinu materiálu však bylo nutno stěhovat ve stejné pozici, tedy připevněnou z boku. Byly proto vytvořeny transportní stěny z dřevotřískových desek ve tvaru písmene A nebo obráceného T, připevněné na paletách. Na tyto stěny byly pak exponáty připevněny stejným způsobem, jako byly uchyceny v expozici. Aby nedošlo k jejich protočení v místě upevnění nosné tyčky do těla, byly podepřeny vypolstrovanými kovovými tyčkami pod hlavou a ocasním násadcem. Takto bylo možné bezpečně exponáty přestěhovat.

Posledním typem stěhovaných ichtyologických předmětů byl suchý kosterní materiál, který se pro transport ukázal jako snadný jak u montovaného materiálu, tak i u disartikulovaných koster či

jejich částí. Bylo však samozřejmě nutné vzhledem ke křehkosti dbát na opatrnost při manipulaci.

Obojživelníci a plazi

Herpetologický sbírkový materiál má poměrně různorodou povahu a jeho stěhování má tak i různá specifika a rizika. Jinak je nutno přistupovat k několika-

Mořský kanic připravený ke stěhování, Národní muzeum, Praha, 2011. Foto Blanka Švecová

Montáž ryb na stěhovací skelet, Národní muzeum, Praha, 2011. Foto Blanka Švecová

metrovému a desítky kilogramů vážícímu dermoplastickému preparátu krokodýla a jinak k různě velkým skleněným válcům s drobnými žábami a ještěry uloženými v alkoholu nebo formalínu. Nutnost kompletního přesunu tohoto materiálu z hlavní budovy Národního muzea do přírodovědeckých depozitářů v Horních Počernicích na vzdálenost cca 20 km postavila v posledních letech pracovníky Zoologického oddělení NM před řadu organizačních i technických problémů, s jejichž řešením v případě tak velkého objemu stěhovaných předmětů (herpetologická sbírka obsahuje přes 21 000 evidovaných obojživelníků a plazů) neměli dostatečné zkušenosti. Lze proto i pochopit obavy, jež z přesunu materiálu, který může snadno podlehnout nenávratnému poškození, panovaly.

Níže je herpetologický materiál rozdělen do pěti základních kategorií, které zohledňují jeho specifika ve vztahu k balení, manipulaci a transportu. V rámci těchto kategorií jsou pak shrnuty základní poznatky, které byly při stěhování příslušných herpetologických předmětů získány a které mohou být užitečné obecně i jiným institucím v případě, že budou vystaveny stěhování sbírek podobného rozsahu (zahrnuty nejsou přípravné práce spočívající v kontrole evidence, čištění a případných drobnějších opravách jednotlivých předmětů).

Tekutinový materiál. Jedná se o obojživelníky a plazy uložené v alkoholu nebo formalínu v především skleněných, a tedy velmi křehkých nádobách (sklo s věkem křehne a stárí některých válců a kyvet přesahovalo 100 let). Výška jednotlivých nádob se pohybovala přibližně od 10 do 100 cm. Jejich objem dosahoval až 25 l (v případě plastických sudů až 60 l) a hmotnost podle naplnění nádob

materiálem a tekutinou dosahovala kolem 20 kg (u sudů až 50 kg). Nádoby byly stěhovány naplněné a základem jejich bezpečného transportu bylo pečlivé balení do plastických „bublínových“ fólií a pečlivé utěsnění ve stěhovacích přenoskách a na míru zhotovených dřevěných bednách (nutné bylo rozřazení materiálu podle výšky jednotlivých nádob). Aby se zabránilo vzájemnému dotyku a poškození válců a kyvet, byly pečlivě obloženy dlouhými pruhy hadrů či plastickými fóliemi a volné prostory mezi nimi byly vyplněny drsným polystyrenem. Vzhledem k pohybu tekutiny ve válcích docházelo často při manipulaci a transportu k vyražení zabroušených vík válců a úniku konzervační tekutiny. Těto situaci tedy bylo nutné předcházet pevnou fixací vík pruhy lepicí pásky i za cenu, že páska nechávala obtížně smývatelné stopy lepu na povrchu nádob. Velká pozornost musela být věnována tomu, aby páskou nebyly přelepeny lokalizační štítky informující o determinaci a původu jednotlivých sbírkových předmětů. U starších sběrů byly tyto štítky často nevhodně připevňovány na povrch válců a při přelepení páskou by mohly být při jejím odstraňování snadno strhnuty. U starých zavíraných válců a kyvet přiklápěných pouze skleněnými destičkami přelepenými svrchu na jejich hrdla bylo nutné materiál i s konzervační tekutinou a lokalizačními štítky přemístit do jiných, lépe uzavíratelných nádob a kontejnerů. Osvědčilo se rovněž použití různých savých podložek, které v jednotlivých přenoskách či bednách zachycovaly vystříkanou tekutinu. V průběhu celého stěhování panovalo riziko zranění o ostré střepy při prasknutí válců. Bylo třeba počítat s únikem agresivních konzervačních tekutin a při několika nehodách,

kdy byl rozbit objemný válec obsahující sběry uložené ve formalínu, bylo nutné použít při likvidaci havárie plynové masky. Užitečné bylo připravit do vystěhovávaných i nastěhovávaných depozitářů záložní prázdné nádoby, aby v případě poškození transportovaných předmětů mohl být vlastní herpetologický materiál i se zbylou tekutinou okamžitě přemístěn a uzavřen do náhradních obalů. Největší nádoby bylo nutné stěhovat individuálně ručně. K transportu byly použity vozy se sníženými otřesy podvozku.

Montované dermoplastické exponáty. Tento typ exponátů představuje suché trojrozměrné preparáty a exponáty, které sloužily především k výstavním účelům. Sem patří především větší preparovaná zvířata upevněná na dřevěných či pískovaných podstavcích nebo skupiny zvířat sestavených to takzvaných dioramat. Velikost dermoplastických exponátů se pohybovala od vysloveně drobných předmětů velikosti ještěrky nebo žáby po dvou až čtyřmetrové „vycpaniny“ krokodýlů, aligátorů, hroznýšovitých hadů a velkých mořských želv. Hmotnost některých z těchto exponátů přesahovala 100–150 kg. Při manipulaci s drobnějšími dermoplastickými preparáty bylo nutno zohledňovat jejich značnou křehkost danou často jejich vysokým stářím přesahujícím i 100 let. Tenká těla hadů musela být celá zasypána drceným polystyrenem. U jedovatých hadů bylo třeba se vyhnout zranění o vyčnívající jedové zuby (suchý jed může působit i po desítkách let vystavování). Manipulaci s největšími exponáty ztěžovala jejich hmotnost a délka. Musely být ukládány a fixovány do dřevěných beden vyrobených na míru. Specifickým problémem manipulace s velkou mořskou želvou kožatkou obrovskou byla její kluzkost způsobená původně nedo-

statečným odmaštěním jejího krunýře.

Vrstva tuku, která po letech vystavování pokryla povrch krunýře, činila želvu prakticky neuchopitelnou. Svým nevábným vzhledem a pachem navíc působila rozpa-ky i otrlým pracovníkům stěhovací firmy.

Kostry, krunýře a kůže. Podstatnou část stěhovaného herpetologického materiálu reprezentovaly želví krunýře, kůže krokodýlů a velkých hadů a kostry různé velkých obojživelníků a plazů. Vyjma koster se jednalo o nejodolnější a nejsnadněji stěhovatelnou část sbírky. K zabalení a ochraně stačilo důkladné zavinutí do igelitového rukávu. Vlastní kostry lze rozdělit na skelety uložené v tekutině, disartikulované kosti v krabicích a montované kostry na podstavcích nebo ve skleněných skřínkách. Ke stěhování tekutinových koster bylo třeba přistupovat stejně jako k výše popsanému tekutinovému materiálu. Montované kosti vyžadovaly individuální péči a jednotlivý ruční opatrný přenos. Menší kostry byly i s podstavci uzavírány do rozměrově odpovídajících papírových krabic. Při transportu nebyly pro svou jemnost zasypávány polystyrenem ani jinak obalovány, ale pouze pevně uchyceny na povrch stěhovaného materiálu.

Vajíčka, subfossilní fragmenty krunýřů a kostí. Jde o nejkřehčí herpetologický materiál. K přepravě byl balen do hedvábného papíru a ukládán do papírových krabiček příslušných rozměrů. Krabičky byly skládány do plastických přenosek a zasypány drceným polystyrenem.

Modely. V rámci herpetologické sbírky představují modely (sádrové kolorované odlitky, rekonstrukce praptáků a dinosaurů apod.) jen zanedbatelnou část stěhovaného materiálu. Ve srovnání s běžnými dermoplastickými preparáty jsou vůči manipulaci odolnější.

Při zachování výše popsaného přístupu bylo přestěhováno 99 % herpetologického materiálu bez jakéhokoli poškození. K největším ztrátám docházelo při manipulaci se skleněnými nádobami obsahujícími tekutinový materiál. I ty však byly vzhledem k velkému objemu přestěhovaných předmětů minimální. Přesto je lze označit za negativní důsledek stěhovací akce, protože v dnešní době jsou nové zábrusové skleněné válce prakticky nedostupné a jejich cena je nebývale vysoká. Pro uložení velkých hadů, ještěřů a krokodýlů přitom zůstávají stále tím nejlepším obalem. Na druhou stranu stěhování přineslo i určitá pozitiva. Hlavním z nich byla celková revize sbírky, fyzická kontrola veškerého materiálu a kontrola jeho náležité evidence.

Ptáci

V sálech č. 9 (česká sbírka) a č. 12 (systematická sbírka) bylo vystaveno na 950 vycpanin ptáků, které reprezentovaly přes 800 druhů ptáků. Celkem sbírka ptáků Národního muzea čítá na 33 000 balek a dermoplastů, 5000 snůšek, 2000 úplných i neúplných koster ptáků a menší počet lihových preparátů, hnízd a modelů. Samotný přesun sbírkového materiálu trval 10 let a byl převážně realizován vlastními silami.

Většina ptáků není příliš rozměrná, takže velikost z hlediska stěhování zpravidla nepředstavovala žádný problém. Výjimkou byl na tři metry vysoký model vyhynulého novozélandského „pštrosa“ moa, pocházející z 50. let 20. století a mezi návštěvníky Národního muzea velmi oblíbený, kterému stěhovací firma musela věnovat zvláštní péči. Krk moa bylo naštěstí možné odmontovat, takže model úspěšně prošel všemi dveřmi, jimiž na své cestě z Historické budovy, v níž se zrodil, projít musel.

Zvláštní výzvou při stěhování ptáků byla kvalita pražských silnic, neboť veškeré otřesy a vibrace způsobované při jízdě stěhovacích vozů se přenášely na stěhovaný materiál, ať se řidiči snažili, jak chtěli. Křehkost vaječných skořápek jistě netřeba zdůrazňovat, méně známé je, že vibrace a nárazy mohou snadno poškodit ptáky s dlouhými krky či dlouhými nohama (připomeňme např. plameňáky, čápy či volavky). Balení takových dermoplastů před jejich převozem bylo tedy nutné věnovat zvláštní péči a dlouhé nohy a krky zafixovat tak, aby se při přepravě vinou nárazů a vibrací nepoškodily, ale zároveň tak, aby je fixační materiál neodřel.

Vskutku složitý problém představovali „letící“ ptáci, tedy dermoplasty vypreparované do podoby ptáků v letu, neboť kvůli jejich roztaženým křídům, náchylným na poškození, nebylo krabice, do níž by se byli vešli, a při stěhování tak vyžadovali individuální péči. Naštěstí jich nebylo mnoho.

Samotné balení a stěhování ornitologické sbírky proběhlo, přes všechny obavy, dosti hladce, byť zabralo neskutečně mnoho času. Problémem byla nepřipravenost depozitářů v Horních Počernicích. Do hlavního ornitologického depozitáře zatékala voda stropem ještě roku 2010. Po odstranění této závady je však s ulehčením možno konstatovat, že ornitologickým sbírkám je v Horních Počernicích lépe, než jim bylo v Historické budově Národního muzea na Václavském náměstí.

Savci (osteologie)

Osteologický sbírkový materiál, savčí kosti či kostry, je ve srovnání s jinými sbírkovými předměty poměrně pevný a odolný, jeho stěhování tak nepředsta-

vuje technicky komplikovaný problém. Osteologická sbírka obsahuje zhruba 12 000 evidovaných položek, z nichž některé jsou drobné lebky či kůstky, jiné však velké lebky či celé montované kostry. Největším preparátem je kostra plejtváka myšoka, ta však nakonec stěhována nebyla a zůstala zavěšena na svém původním expozičním místě v sálu savců v hlavní budově NM, vzhledem k jejímu velmi špatnému technickému stavu způsobenému nedostatečnou preparací v době jejího získání a instalace před více než 130 lety. Osteologický materiál tak z technického hlediska představuje jedinou kategorii, relativně pevný materiál, se kterým se manipulovalo pouze s ohledem na jeho aktuální pevnost či velikost. Lze jej rozdělit na skelety uložené v tekutině, disartikulované kosti v krabicích a montované kostry na podstavcích. Tekutinové preparáty a montované kostry vyžadovaly individuální péči a jednotlivý opatrný ruční přenos. Menší kostry byly i s podstavci uzavírány do rozměrově odpovídajících kartonových krabic. Při transportu byly zasypávány drceným polystyrenem, aby nedošlo k posunům anebo k rozpadu při otřesech způsobených pohybem. S výjimkou montovaných koster a velkých lebek umístěných v zoologické expozici v HB, které byly stěhovány specializovanou firmou, byl veškerý osteologický materiál stěhován vlastními silami a dopravou NM. Vzhledem k charakteru sbírky a individuálnímu přístupu vesměs muzejního personálu byl téměř veškerý osteologický materiál přestěhován bez jakéhokoli poškození.

Savci (ostatní)

Přesun sbírkového fondu savců, který v současné době čítá v různých formách evidence přes 23 300 položek a více než

33 000 kusů, započal vlastními silami již před rokem 2000, a díky tomu nebyl závěrečný nápor spojený se zrušením expozic v hlavní budově NM tak náročný. Dostatečný časový předstih umožnil průběžnou konzervaci a restauraci (zejména depuraci) předmětů a jejich konečné uložení do nových depozitárních prostor v objektu PM v Praze-Horních Počernicích. Souběžně s tím probíhala i digitalizace sbírkové evidence (v současnosti již 100 %) a ve většině případů i do té doby chybějící fotodokumentace. V polovině prvního desetiletí 21. století tak vlastně poprvé za celou dobu existence sbírky savců byla konkrétně známa její struktura jak co do druhové rozmanitosti, tak i početního zastoupení.

Vystěhování příslušné části zoologické expozice z Historické budovy NM v letních měsících roku 2011 (sály č. 10 a 11 – savci, č. 9 – česká fauna) už tedy bylo pouhým završením celého dlouhodobého stěhovacího procesu. Celkem se týkalo 385 exponátů od velikosti drobného rejska až po majestátní exponáty antilopy kudu velkého, zubra, bizona a laminátový model nosorožce indického.

Dvěma největším exponátům – žirafě a slonu africkému – bylo nakonec po delších diskuzích dopřáno, aby rekonstrukci Historické budovy NM přečkaly (spolu s kostrou plejtváka) ve svém domovském sále. Zdůvodnění je vcelku jednoduché – jde o nové exponáty (2002 a 2004) mimořádné kvality, které byly zhotoveny preparátorskou firmou přímo ve výstavním sále a jejich rozměry neumožňují přestěhování do náhradních prostor (to by bylo možné pouze při jejich částečné demontáži, což by vedlo k jejich nenávratnému poškození). Jako náhradní řešení proto byla zvolena cesta uložení do ochranných mobilních kontejnerů, které budou podle průběhu rekonstrukčních prací posunovány v sále.

Zabalený dermoplastický preparát kudu velkého, připravený ke stěhování, Národní muzeum, Praha, 2011. Foto Blanka Švecová

Kontejnery byly konstruovány jako prachotěsné, ale zároveň vzdušné, aby nedocházelo k nežádoucím výkyvům relativní vlhkosti vzduchu, základní klimatické

parametry jsou (a budou) průběžně monitorovány a v případě potřeby lze do kontejnerů instalovat defenzory, které by teplotu a vzdušnou vlhkost udržovaly v přijatelných mezích.

Vlastní stěhování exponátů proběhlo oproti původnímu očekávání relativně rychle (řádově šlo o několik dní). Ve většině případů byly použity standardní obalové materiály (papírové krabice, ochranné fólie), pouze u atypických exponátů (např. gorila, dugong, delfíni) bylo nutné použít náročnější fixaci tak, aby při přenosu a převozu nedošlo samovolným pohybem k jejich poškození. Největším problémem logistiky bylo přestěhování několika dermoplastických preparátů (vycpanin) velkých kopytníků (zubr, bizon, los, okapi), jejichž hmotnost a tělesné proporce (těžké tělo, tenké končetiny) mohly při přesunu způsobit zborcení exponátů. U kudu velkého navíc ještě přistupovala i značná nestabilita exponátu (výška 2,8 m s relativně malou základnou). Před stěhováním bylo proto zapotřebí vycpaniny zpevnit dřevěnými rámy a podpěrami tak, aby i nejnáročnější fázi přesunu po schodišti Historické budovy NM prošly bez úhony, což se nakonec díky erudici stěhovací firmy podařilo. Jako zajímavost lze ještě uvést, že preparát kudu velkého se vzhledem ke své výšce nevešel ani do uzavřené korby stěhovacího auta a musel být přepraven volně na neuzavřené korbě. Při příležitosti stěhování se také podařilo poprvé zvážit největší exponáty – do té doby nikdo neměl představu o jejich

skutečné hmotnosti: zubr 470 kg, bizon 290 kg, los 180 kg a okapi 110 kg.

Celkově hodnoceno, stěhování savců proběhlo bez jakýchkoli komplikací a škod na stěhovaných exponátech, díky připravenosti depozitářů byly všechny exponáty v relativně krátké době umístěny do příslušných depozitářních prostor a míst následného uložení. Veškeré lokalizační změny byly průběžně korigovány v databázi sbírkové evidence a byla také provedena kompletní fotodokumentace stěhovaných sbírek (a z větší části i vlastního stěhování). Stěhování zároveň ukázalo na jednu závažnou věc – neradostný stav velké části sbírkových předmětů. Zatímco při běžné kontrole vystavených exponátů ve vitrínách nebyly vlivy destruktivních faktorů (prudké výkyvy teploty a vzdušné vlhkosti) příliš patrné, při stěhování se ukázalo, že poměrně značná část exponátů je natolik vážně poškozena, že bude obtížné je opětovně použít při instalaci nové expozice. Samozřejmě na tom má podstatný podíl i stáří exponátů (nezřídka 80–100 let) a tehdejší preparátorské postupy.

Vlastní stěhování tedy proběhlo bez problémů a na stavu exponátů savců se nijak nepříznivě neprojevalo, ukázalo však v plné šíři destruktivní následky dlouhodobé expozice v nevyhovujících podmínkách. Do budoucna z toho vyplývají dvě základní poučení – je třeba věnovat maximální úsilí obnově preparátů pro účely nové expozice v rekonstruované budově a zároveň zajistit, aby podmínky ve výstavních sálech odpovídaly technickým možnostem 21. století.

Literatura

ŠTĚPÁNEK, Otakar. *Stopadesát let zoologie Národního muzea v Praze (1818–1968)*. Časopis Národního muzea, Oddíl přírodovědný, 1975, roč. 138–139, č. 1/4, s. 1–159.

Stěhování Knihovny Národního muzea – změna nejen prostorová¹

Martin Sekera

The moving the National Museum Library – a change not only in terms of space

The article covers the moving of the National Museum Library in terms of the historic perspective as well as from the viewpoint of the importance of the moving for the future and the opportunities that this offers. For the Library, the moving has not ended with 2011 – more similar projects will follow in the years to come.

Keywords: National Museum Library, refurbishment, moving

Stěhování Národního muzea, událost skutečně historického významu, není možné sledovat ani hodnotit jen z hlediska jedné části muzejního organismu. Akce vyžadovala pečlivou koordinaci všech muzejních složek a maximální schopnost reagovat na řízení a stěhovací harmonogram tak, aby nedošlo k porušení celého spleťtého plánu koordinovaného náměstkyní pro centrální sbírkotvornou a výstavní činnost Národního muzea a speciálním pracovníkem pro logistiku stěhování.

Zaměříme-li se však výhradně na Knihovnu Národního muzea, je důležité nahlednout stěhovací akci nejen jako proces zásadní prostorové změny, ale také jako proces vývojový, jako etapu ovlivňující roli a funkce Knihovny Národního muzea v souvislosti s jejím historickým i budoucím vývojem. Odkud a kam tato knihovna směřuje od doby poválečné?

1946–2008

V roce 1946 začínala nová životní etapa knihovny. Navzdory naší ustálené představě o optimismu osvobozené poválečné atmosféry byla realita životní praxe různých institucí složitá a drsná. Také situace Knihovny Národního muzea byla neradostná: „Evakuace okupační, návrat knih a vybombardování muzea způsobily takovou desorganisaci skladišť...” píše teh-

dejší ředitel knihovny Miloslav Novotný muzejnímu ředitelství.² Ale nejen technické a prostorové problémy tehdy poznamenávaly začátek poválečné knihovnické obnovy. „Dnešní početní stav zaměstnanců knihovny [...] je neúměrný k úkolům tohoto ústavu, t. j. naprosto nedostatečný. Pro úpravu systemisace předložila knihovna své minimální i maximální požadavky. Dnešní stav nesplňuje ani naše požadavky minimální,” pokračuje dále výpověď ředitele Novotného.³ Skepse vyplývající z finančního, personálního a prostorového nedostatku je asi tradiční konstanta provozního stavu všech knihoven a v každé době. Mění se jen intenzita tohoto pocitu v závislosti na letech příznivějších a méně příznivých. V případě Knihovny Národního muzea však let finančně příznivých mnoho po válce nebylo. Jiné srovnatelně velké knihovny (především Národní knihovna) měly tyto podmínky vždy příhodnější. A tak se v pracovnících Knihovny Národního muzea vypěstovala obdivuhodná schopnost adaptovat se na různé nedostatky jejich pracovního zázemí rozvíjením univerzality dovedností a také improvizací nadání. To se zřetelně projevilo v letech 2008–2011. V tomto období žili knihovníci v podstatě ve výjimečném stavu založeném na nutnosti zvládnout běžné činnosti knihovního provozu a současně i úkoly spojené s přípravami stěhování a jeho provedením.

¹ Tento text navazuje na zprávu o stěhování Knihovny Národního muzea, in: Sborník Národního muzea, řada C – Literární historie, 56 (2011), č. 1–2, s. 44–45.

² Zpráva datována 25. 5. 1946, č. j. 1338/46, uloženo v archivní registratuře Knihovny Národního muzea, aktuálně zpracovává Archiv Národního muzea.

³ Tamtéž.

Mgr. Martin Sekera, Ph.D.,
Národní muzeum
martin_sekera@nm.cz

*Nová studovna v depozitáři
Knihovny Národního muzea
v Terezíně*

Od roku 1946 až do roku 2008 byl pro Knihovnu Národního muzea příznačný především rys sílící stability v počtu personálu a jeho odborné kvalifikaci.⁴ S prostorovými problémy se knihovna vyrovnávala v rámci možností dislokováním svých fondů z Historické budovy – nejvýraznější a dosud funkční zásah tohoto typu se týkal časopiseckého fondu, který byl v roce 1946 přemístěn do bývalého Místodržitelského letohrádku ve Stromovce. Z hlediska ochrany fondu byla velmi špatná volba umístit část fondů základní knihovny do bývalého krytu v tzv. Metru, v podzemí metra nedaleko historické muzejní budovy.

Technologický pokrok v procesu elektronizace zpracování fondů a digitalizace zachytila Knihovna Národního muzea několik let po jeho rozjezdu, zhruba po roce 2000. Od roku 1957 se stala součástí sféry působnosti knihovny významná expozice Muzea knihy ve Žďáře nad Sázavou, sen i předchozích generací českých knihovníků.

2008–2011

V roce 2008 začaly intenzivní přípravy na stěhování. Vyžadovaly velkou míru praktických dovedností, znalostí a předvídavosti, s knihovnickým vzděláním vesměs přímo nesouvisejícími. Bylo třeba připravit uživatelské záměry, nejdříve pro rekonstrukci terezínských depozitářů, dále pro využití Historické bu-

dovy Národního muzea po její rekonstrukci a nakonec i pro život v nově nabyté budově bývalého Federálního shromáždění (Svobodné Evropy). Po uživatelských záměrech následovaly fáze projektové. Adaptovat jednotlivé funkce důležité pro provoz knihovny v nových prostorových dispozicích a stanovit parametry odpovídajícího vybavení (od rozmístění a počtu regálů podle parametrů zatížení podlah, klimatických hledisek až po detailní rozměry mobiliáře), tomu byly věnovány desítky hodin příprav a někdy i vyhocených debat jak uvnitř knihovny, tak napříč celým muzeem a jeho jednotlivými odbornými a technickými složkami. Samostatnou kapitolu tvořily konzultace s architektem rekonstruovaných objektů určených jako nová působiště knihovny. Souběžně šly přes síto jednotlivých pracovišť nákupy dovybavovacích prvků nových prostor a nákupy obalového a transportního materiálu pro sbírky a fondy. Předpokladem pro to vše samozřejmě bylo spočítat a zdokumentovat materiál určený k přestěhování. Mnoho důležitých činností se prolínalo a překrývalo.

Samotné stěhování nastalo pro knihovnu v roce 2010. Ale nikoli v Praze, nýbrž v Terezíně. Zde bylo nejprve na jaře nutné provést rychlou a obtížnými podmínkami (zima, prach, hluk stavby) provázenou akci: přestěhování cca 10 km fondu z jednoho traktu terezínského depozitáře do druhého, aby mohla být dokončena rekonstrukce objektu Terezín II. Stěhování z Historické budovy na Václavském náměstí zahájilo v létě 2010 oddělení knižní kultury. Další knihovní oddělení následovala až ke konci roku a hlavní stěhovací akce probíhaly v roce 2011. Mimořádně náročné bylo přestěhovat dvanáctikilometrový fond základní knihovny z hlavního depozitáře v His-

⁴ Přes všechny politické i organizační změny osciloval počet zaměstnanců knihovny okolo 48 – v poměru k rozsahu fondu jde o nízký počet.

torické budově na zámek Zbraslav, kde Knihovna Národního muzea získala možnost adaptovat pro přechodný depozitář prostory do té doby obývané expozicí Národní galerie. Tato příprava depozitární infrastruktury nebyla jednoduchá, protože se jedná o památkový objekt vyžadující ochranu. Zejména pečlivé výpočty zatížení podlah byly náročné, jim se potom přizpůsobilo regálové rozvržení. Zasluhou precizní práce knihovnic tohoto oddělení se podařilo udržet kontinuitu signatur, historickým vývojem od roku 1891 nesmírně složitě větvených. Protože po rekonstrukci Historické budovy Národního muzea se fond uložený na Zbraslavi vrátí zpět do svého uložení v Historické budově, čeká knihovnu tato obtížná stěhovací akce ještě jednou.⁵ Perspektiva návratu se týká také fondů rukopisů a starých tisků, jež jsou nyní z větší části deponovány v Terezíně. Stěhování oddělení zámeckých knihoven, oddělení mezinárodní výměny a oddělení služeb již neznamenovalo tak velká rizika. Pracovníci zámeckých knihoven našli přechodné útočiště také na Zbraslavi a po rekonstrukci se navrátí do Historické budovy. V tomto ohledu mají výhodu v tom, že fondy v jejich správě jsou kromě malé části v Terezíně rozestěpy po celé republice na hradech a zámcích. Rovněž lidé z oddělení služeb budou v Nové budově Národního muzea pracovat jen přechodně, po rekonstrukci Historické budovy je bude čekat jejich stará historická studovna, ovšem s částečně obměněným vybavením. Oddělení mezinárodní výměny již v Nové budově zůstane natrvalo. Jediné oddělení časopisů, které sídlí ve Stromovce, nemuselo podstoupit stěhovací martyrium z Historické budovy.⁶ Ale zato v Terezíně v souvislosti s jeho rekonstrukcí oddělení přestěhovalo a nově uložilo na 6 km svázaných periodik. Celkem bylo v letech

Studovna oddělení časopisů v pražské Stromovce

2010–2011 stěhováno v rámci různých míst (tedy nejen z historické muzejní budovy) cca 25 km knihovního fondu plus dokumentační materiál a vybavení knihovních pracovišť.

Období 2008–2011 bylo tedy z hlediska životního rytmu Knihovny Národního muzea mimořádně dynamické, vybočující zřetelně z ustálených profesních stereotypů, vyžadovalo rychlé reakce na proměnu situací i notnou dávku rozumné improvizace. Bylo již součástí zlomu, který je možné vidět v období nadcházejícím. Nutno připomenout, že do něj knihovna vstupuje v početně oslabené zaměstnanecké konstelaci, protože v rámci příkazu snižovat mzdové náklady byla v roce 2010 zrušena některá pracovní místa a redukovány pracovní úvazky.

2012 a další roky

Jakým směrem se bude Knihovna Národního muzea ubírat nadále? Současná etapa, kterou je možné označit za přípravu podmínek nové stabilizace, začala rokem 2012. Usazení v nových knihovních působištích Nové budovy Národního muzea, na zámku Zbraslav a v Terezíně bude ještě nějakou dobu trvat, zejména v oblasti poskytování badatelských služeb. Protože je nutné provést revizi všech přestěhovaných fondů, pomáhají nyní pracovníci oddělení slu-

5 Z důvodu návratu fondu do místa jeho původního uložení byla provedena i fotografická dokumentace jednotlivých knihovních metrů čtyřpatrového depozitáře, aby měli budoucí knihovníci i vizuální pomůcku pro přesné uložení knih.

6 Ale i před oddělením časopisů stojí do budoucna stěhovací akce, protože budova letohrádku vyžaduje kromě vnější rekonstrukce pláště budovy (ta postupně probíhá) také rekonstrukci vnitřních prostor. Zatím však není jasné, kam fond z tohoto místa uložit, aby mohl nadále sloužit početné obci badatelů.

Společná studovna Knihovny Národního muzea a Historického muzea v Nové budově

žeb základní knihovně a studovna v Nové budově je zatím otevřena jen v pondělí. Revize je naplánována na 4 roky, ale snad se počet dnů otevřených v Praze pro veřejnost bude zvyšovat a také budou ke studiu uvolňovány další a další zkontrolované řady signatur. Pro studium rukopisného fondu a starých tisků je určena studovna přímo v Terezíně, otevřená vždy v úterý a ve středu. Pro kurátory příslušného oddělení to znamená v těchto dnech pravidelné výjezdy mimo Prahu, ale z důvodu ochrany fondu je nutné toto omezení badatelského (i kurátorského) času akceptovat. Převozy do Prahy by byly finančně náročným rizikem. Na rok 2013 je naplánováno přemístění důležitého a dosud nepříhodně delimitovaného pracoviště konzervační dílny z pražského Žitkova přímo do Nové budovy. Do místností moderně vybavených a hlavně svým prostorem odpovídajících významu naší konzervátorské zodpovědnosti. Bohužel tento důležitý moment oddálilo pozdržení rekonstrukce Nové budovy.

V roce 2013 se vystěhuje z Nové budovy depozitář Parlamentní knihovny, která by zde měla uvolnit cca 3,5 km úložné-

ho prostoru pro knihy. Je zjevné, že pro Knihovnu Národního muzea není proces stěhování ještě zcela ukončen. Systém jejího provozu po rekonstrukci Historické budovy je připravován už nyní, neboť v závislosti na něm se usazuje poslední projektová verze rekonstrukce Historické budovy.

Je možné považovat nejbližší roky 2013–2015/16/17 (plánován konec rekonstrukce) za přípravnou etapu zásadnější proměny činností Knihovny Národního muzea v dalších desetiletích? V něčem ano. Bude to jednak souviset s prostorovými změnami. Všechny vykonané i plánované další přesuny vyvolají potřebu nových pracovních schémat a zásad. V organizační rovině se to bude týkat kontroly a ochrany fondu, nové depozitáře by měly splňovat nároky současných depozitárních standardů. Přítomnost patřičně velké konzervační a restaurátorské dílny v blízkosti zejména těch nejstarších fondů rukopisů a starých tisků je pro knihovnu zcela zásadní zlom. Otevře se tak pole pro předávání zkušeností našich excelentních restaurátorek mladým odborníkům v oboru.

Neméně podstatná je však restaurátorská a konzervační ochrana novějších fondů, které byly tištěny od 19. století. Umožnili to finance, musí vzniknout pracoviště i pro jejich systematickou ochranu. Zvažujeme i proměnu akviziční koncepce sbírek a knihovního fondu v oblasti soudobé literatury, neperiodické a periodické. Celostátně se řeší problematika elektronického povinného výtisku. I to se bude Knihovny Národního muzea týkat. A přirozeně zůstávají tradiční pilíře exkluzivity Knihovny Národního muzea, to jsou naše specifické a unikátní nejstarší fondy, světově jedinečná koncepce evidence a správy fondů zámeckých knihoven a utěšeně se rozrůstající sbírkový materiál knižní kultury.

Zvláštní pozornost věnujeme vědeckým aktivitám. V době, kdy se radikálně reformuje státní koncepce institucionální podpory výzkumu a vývoje, usilujeme o to, abychom v rámci celku Národního muzea udrželi status výzkumné organizace. Počtem svých pracovníků se nemůže naše knihovna srovnávat s jinými velkými knihovnami, jako je Národní knihovna nebo Moravská zemská knihovna. Ale na rozdíl od nich budeme zřejmě více směřovat k vědecké činnosti rozvíjející obor knihovědy, jehož předmět bádání a metodologie přístupu je v jiných knihovnických pracovištích opomíjen. Vědecké individuality v Knihovně Národního muzea jsou, svědčí o tom i to, že Národnímu muzeu přinesly dva výzkumné projekty NAKI.

Součástí tohoto směru je vedle knihovnických činností také ambice neopustit zodpovědnost za součást knihovny, jejíž

hodnota má významně veřejný rozměr. A to je Muzeum knihy ve Žďáře nad Sázavou. Postupně krystalizuje záměr proměnit zdejší expozici v Muzeum baroka. Záměr logický a podporovaný majitelem zámku i samosprávnými orgány města Žďár nad Sázavou a kraje Vysočina. Zda bude realizován, je však zatím nejisté. Vedle toho by však nemělo zaniknout ani Muzeum knihy, a to zejména jako idea, která po zavření expozice ve Žďáře koncem roku 2014 musí žít dále jako podnět k novému pojetí a realizaci. Hledáme cesty k tomu, abychom následnickou expozici vytvořili s jinými institucemi jinde. Kdy – je otázka delšího časového horizontu. Zřejmě bude jinak koncepčně pojatá, předmětem nebude jen knižní kultura, ale bylo by jediné rozumné a efektivní zobrazit expozičně celé písemnictví a literaturu – a možná i další oblasti komunikační kultury v českých zemích jako celek. Je to zatím výhled. Ale bez něj není směr. A o ten je nutné ve zmatené a nejisté době usilovat. Stěhovací etapa je v případě Knihovny Národního muzea také zjevně etapou podstatných organizačně koncepčních změn.

Literatura a zdroje

SEKERA, Martin. *Dostěhováno. A jak dále?* Sborník Národního muzea, řada C – Literární historie, 56 (2011), č. 1–2, s. 44–45.

Zpráva ředitele Knihovny Národního muzea ze dne 25. 5. 1946, č. j. 338/46, uloženo v archivní registratuře Knihovny Národního muzea.

Národní muzeum v České republice, jeho role ve společnosti a postavení v kontextu českého i světového muzejnictví

Tereza Macková

The National Museum in the Czech Republic, its role in society, and its position in the context of the Czech and global museum industry

The National Museum is one of the biggest and most important museum institutions in the Czech Republic. In its history the National Museum played an important role in both science development and national identity establishment. Nowadays it has to build a new public image for itself in the world of new technologies, culture and political conditions. This article describes the role of the museum in history, its current status, and future challenges in the Czech Republic as well as in the context of the global museum industry.

Keywords: National Museum, role of museum, national identity, science, future challenges

Národní muzeum je bezpochyby jednou z největších a nej důležitějších kulturních institucí v Čechách, za což vděčí své bohaté historii, ale i úsilí muzejních pracovníků. Úkolem každého muzea je představovat minulost v kontextu aktuálního vědeckého poznání, a nabízet tak svým návštěvníkům vzdělání, ale i reflexi současnosti. Tato role Národního muzea je navíc posílena výjimečným postavením ve vnímání společnosti. V tomto článku představujeme společenskou roli Národního muzea nejen v historickém kontextu, ale především v současné české společnosti a v porovnání s podobnými institucemi v zahraničí.

Role Národního muzea v dějinách

České Národní muzeum bylo založeno českými aristokraty, které vedla osvícenská snaha o prohlubování vědeckého poznání. Muzeum se ve svých počátcích zaměřovalo především na budování sbírek, které mělo za úkol uchovávat a vystavovat k pozorování a zkoumání. Tato představa o vědeckém účelu muzea zatlačila do ústraní paralelně vznikající

ideu muzea jako nositele hodnot českého národa, jeho řeči a literatury. Koncept muzea jako držitele a hybatele národní identity a kultury podporoval a propagoval František Palacký, který chápal, že role muzea ve společnosti neleží jen v regionálním charakteru, ale bral ho jako významného činitele v kulturním kontextu jako instituce podporující a rozvíjející národní uvědomění.

Role Národního muzea coby nositele a budovatele národní identity byla přerušena v roce 1848, kdy po odeznění revolučních bojů bylo Muzeum pod stálým dohledem rakouských úřadů, a tak se odklonilo od své role budování národa a soustředilo se výhradně na vědeckou práci, která se stala hlavním zájmem ve sbírkotvorné a výstavní politice. Vědecký výzkum byl prováděn na mezinárodní úrovni.

K roli budovatele národní identity se muzeum vrací (nikoliv na úkor vědy) v roce 1918 v nově vzniklém československém státu. Důležitost a význam Národního muzea pak byla uznána i státem, který se od roku 1934 stará o finanční zabezpečení instituce. Dalším význam-

nové vize

Mgr. Tereza Macková
Národní muzeum
tereza_mackova@nm.cz

Historická budova po dokončení, asi březen 1891

ným státním zásahem do fungování muzea je rok 1949, kdy je muzeum převedeno do vlastnictví státu a kdy dochází i k přeformulování jeho poslání a směru činnosti ve smyslu poplatném době a hlásané ideologii.

Po listopadu 1989 byl účel muzea opět omezen na vědeckou, sbírkotvornou a výstavní činnost a bylo nutné definovat a začít pracovat na nové roli Národního muzea ve společnosti. Tento proces stále probíhá, neboť se, vzhledem k politickým i sociálním změnám ve společnosti, jedná o nelehký úkol. Specifickým rysem konce dvacátého století je rozvoj technologií, které mění prezentační možnosti muzeí, a rozvoj turistiky, kdy je nutné prezentační činnost Národního muzea srovnávat s předními světovými muzei.

Národní muzeum ve 21. století

Muzeum ve své historii představovalo kolébku české vzdělanosti, hrálo významnou roli v rozvoji českého muzejnictví i samotných vědních oborů. Ale jeho důležitost neleží jen v oblasti vědy a výzkumu. Vždy bylo taktéž významným hráčem na poli národního uvědomění, budování národní identity a vymezování se vůči svrchovaným mocím. Dodnes má Národní muzeum deklarováno jako jedno ze svých poslání „...přispívat

k rozvíjení národní identity, stejně jako vědomí příslušnosti k širšímu celku evropského a světového společenství a kultury.“¹ V této oblasti klade důraz především na funkci společenské instituce, která podporuje rozvoj společnosti vytvářením místa setkávání, poznání a zábavy.

Národní muzeum si stále zachovává statut největší muzejní instituce v České republice. Je státní příspěvkovou organizací a jeho činnost leží v oblasti akvizice a uchovávání sbírek, vědeckém bádání, vzdělávání a zpřístupňování poznatků veřejnosti.

Zahrnuje v sobě celou řadu vědních oborů. Jeho zájem sahá od přírodních věd (například mineralogie, geologie, paleontologie, mykologie, botaniky, entomologie, zoologie či antropologie) až k vědám společenským a historickým (například antická, středověká a klasická archeologie, české dějiny, národopis, numismatika, dějiny tělesné výchovy a sportu, pravěk a starověk Předního východu a Afriky, mimoevropská etnografie, asijské kultury, muzikologie a knihovněda).

Ve vědě a výzkumu si Národní muzeum zachovává vysoký standard. Je dlouholetým řešitelem mnoha vědeckých a odborných úkolů a jeho pracovníci jsou zapojeni do mezinárodních vědeckých projektů a grantů.² V roce 2009 dosáhlo oficiálního zařazení mezi výzkumné instituce České republiky.

Muzeum svým návštěvníkům zpřístupňuje celou řadu stálých expozic i krátkodobých výstav, ale přibližuje veřejnosti vědu a poznání i prostřednictvím bohaté publikační činnosti, řadou přednáškových cyklů, vzdělávacími programy a dalšími aktivitami. Instituce a její pracovníci

¹ Výroční zpráva 2009 [online]. Praha: Národní muzeum, 2010 [cit. 2012-07-26]. Str. 1. Dostupné z: <http://www.nm.cz/Organizacni-struktura/Dokumenty>.

² Například: Access to Cultural Heritage Networks across Europe (Athena), Biodiversity Heritage Library – Europe, Opening up the European Natural History Heritage for EUROPEANA (OpenUp!), Réseau International des Musées d’Ethnographie (RIME) a další.

jsou členy v celé řadě mezinárodních i domácích oborových organizací.

Na začátku nové éry leží před Národním muzeem a jeho pracovníky nelehký úkol – generální rekonstrukce Historické budovy na Václavském náměstí, které se od jejího otevření v roce 1891 nedostalo žádných výraznějších oprav, byly prováděny spíše dílčí opravy a úpravy, a naopak v průběhu let došlo k významným poškozením. Nacházející rekonstrukce tak přináší nejen možnost vyřešit špatný technický stav budovy, ale taktéž připravit ve spojení s Novou budovou pro návštěvníky moderní muzejně-kulturní komplex světové úrovně.³

Národní muzeum ve světovém kontextu

Národnímu muzeu v jeho činnosti mohou být vzorem a inspirací evropská i světová muzea. Mnohá z nich prošla v minulých letech náročnými rekonstrukcemi, které otevřely prostor pro nové definování jejich poslání, stanovení role ve společnosti a z toho vyplývající nastavení služeb a aktivit směrem k veřejnosti.

Jedním z muzeí, která v nedávné době prošla významnou rekonstrukcí, je Neues Museum v Berlíně, součást berlínského Museumsinsel.⁴ Muzeum bylo významně poničeno za druhé světové války a po většinu 20. století zůstalo veřejnosti uzavřeno. Opravy začaly v roce 2003 pod vedením britského architekta Davida Chipperfielda. Veřejnosti bylo znovu otevřeno v říjnu roku 2009. Architekt za přestavbu budovy získal v roce 2010 cenu RIBA European Award.

Kompletní renovací prochází v současné době i další významné evropské národní muzeum, Rijksmuseum v holandském

Amsterodamu. Jako hlavní architekti rekonstrukce byli vybráni opět zahraniční architekti, v tomto případě Španělé Antonio Cruz a Antonio Ortiz. Otevření hlavní budovy muzea je plánováno na rok 2013. Generální ředitel Wim Pijbes na oficiálních stránkách muzea uvádí, že tato rekonstrukce povede ke kompletnímu „předělání“ či „znovuvytvoření“ muzea, aby instituce odpovídala duchu 21. století.⁵

Pro charakter Národního muzea jako instituce sdružující větší množství vědních oborů, přírodovědných i historických, se může jako vhodné jevit srovnání s národním muzeem ve Skotsku. National Museum of Scotland je součástí větší organizace sdružující pod sebe několik samostatných muzejních objektů.⁶ Sbírky skotského národního muzea sahají od přírodních věd, umění, vědy a technologií až po skotskou historii a archeologii. Muzejní budova prošla tříletou rekonstrukcí, která přinesla výrazné zvýšení výstavního prostoru a počtu vystavovaných sbírek.

Podobně inspirativní mohou být i muzea v USA (Museum of Natural History, Smithsonian Institution), Londýně (British Museum) či Soulu (National Museum of Korea, Seodaemun Museum of Natural History), a to především využitím nejmodernějších prezentačních způsobů, využitím informačních technologií, propojením různorodých témat, vizualizací, vzájemnými odkazy či hlubšími informacemi pro zájemce. Tato muzea představují nejnovější trendy ve světovém muzejnictví a je zde možné nalézt inspiraci především v prezentaci přírodovědných, ale i historických témat či jejich propojení.

Pokud jde o historická témata jako taková, zkušenosti je možné čerpat z muzeí

3 Výroční zpráva 2009 [online]. Praha: Národní muzeum, 2010 [cit. 2012-07-26]. Str. 4–5. Dostupné z: <http://www.nm.cz/Organizacni-struktura/Dokumenty>.

4 Museumsinsel se nazývá část ostrova na řece Spree v centrální části Berlína, na které jsou soustředěny významné muzejní instituce (mimo Neues Museum jsou to Altes Museum, Alte Nationalgalerie, Bode Museum a Pergamon Museum). Celý komplex byl v roce 1999 přidán na Seznam světového dědictví UNESCO.

5 Slovo generálního ředitele k budoucnosti Rijksmuseum dostupné na: <http://www.rijksmuseum.nl/verbouwing?lang=en>. Staženo dne 30. 7. 2012.

6 National Museum of Scotland, War Museum, National Museum of Rural Life, National Museum of Flight, National Museum of Costume, National Museums Collection Centre. Bližší informace k projektu dostupné na: <http://www.eunamus.eu>.

v Berlíně či v Budapešti či u konkrétněji zaměřených institucí – Muzea Varšavského povstání či expozice Židovského muzea v Berlíně. Přínosy těchto expozic nejsou jen veskrze pozitivní, jejich konečné vyznění je třeba kriticky zhodnotit, ale především u dvou posledně jmenovaných se jedná o zdařilé prezentování historických událostí.

Závěr

Národní muzeum v České republice je na prahu 3. tisíciletí nuceno hledat svou novou roli ve společnosti. Vzorem a zároveň společníkem v tomto procesu, jak bylo uvedeno výše, se mu můžou stát evropská i světová národní muzea. Roli evropských národních muzeí pomáhá definovat projekt Eunamus: European National Museums: Identity Politics, the Uses of the Past and the European Citizen, který je iniciativou vědců z Linköping University ve Švédsku. Pozornost je zaměřena na zkoumání historie, dnešního stavu i budoucnosti evropských národních muzeí. Při postupující expanzi a neustálému nárůstu vědních oborů a činností, které muzea vykazují, ale na druhé straně i nárůstu konkurenčních prostředí stojí před národními muzei nutnost vymezit své postavení v dnešním světě, hledat nové výzvy a důvody své existence.

Národní muzeum se stále věnuje shromažďování a uchovávání významných artefaktů a jejich následné prezentaci a předávání směrem k návštěvníkovi. V dnešním světě se ale dostává do působení protikladných zájmů. Má-li zůstat nositelem vysokých hodnot, kultury i národní hrdosti, musí hledat způsoby vyvážení rozdílných oblastí: vědeckého výzkumu a prezentování poznatků, vzdělávání, zábavy, ale i národní identity.

Literatura a zdroje

ARONSSON, Peter, ELGENIUS, Gabriela (ed.). *Building National Museums in Europe 1750–2010. Conference proceedings from EuNaMus, European National Museums: Identity Politics, the Uses of the Past and the European Citizen, Bologna 28–30 April 2011*. Linköping: Linköping University Electronic Press, 2011.

ARONSSON, Peter, HILLSTRÖM, Magdalena (ed.). *NaMu, Making National Museums Program, Setting the Frames, 26–28 February, Norrköping, Sweden* [online]. Linköping: Linköping University Electronic Press, 2007. [cit. 2012-07-26]. Dostupné z: <http://www.ep.liu.se/ecp/022/>.

BURIAN, Miroslav, ŠPÉT, Jiří (red.). *150 let Národního muzea v Praze. Sborník příspěvků k jeho dějinám a významu*. Praha: Orbis, 1968.

KNELL, Simon J., ARONSSON, Peter, AMUNDSEN, Arne a kol. (ed.). *National Museums. New Studies from around the World*. London: Routledge, 2011.

Národní muzeum: 1818–1968. Praha: Orbis, 1967.

SKLENÁŘ, Karel. *Obraz vlasti*. Praha: Paseka, 2001.

SKLENÁŘ, Karel. *Společnost Národního muzea v dějinách i v současnosti*. Praha: ARSCI, 2007.

Výroční zpráva 2009. Praha: Národní muzeum, 2010.

Nové expozice Národního muzea

Dagmar Fialová (ed.), Marek Junek, Milan Libertín, Martin Musil, Jan Sklenář

New National Museum exhibits

The article covers the approach to permanent exhibits in the historical and the new buildings of the National Museum of the Czech Republic once the refurbishment of the historical National Museum building is completed in 2018. A new museum complex will rise on Wenceslas Square in the centre of Prague with 15,000 m² of exhibit and user service area. The new permanent exhibits will be unique thanks to the ultimately rare collections of the National Museum and the remarkable connection between the individual parts of the exhibits. The permanent exhibits in the Historical Building will be entitled as follows: History Around Us, Nature Around Us, The National Museum Pantheon, Stories of Things, Big Stories of the Evolution; and The National Museum Treasury; the permanent exhibits in the New Building will be entitled: Children's Museum, and Earth and Life. Both buildings will be linked by an underground corridor. The corridor will house a comprehensive multimedia presentation on the history of the Wenceslas Square area in the 19th and 20th centuries. Both teams of authors are aware of the scientific content of the new exhibitions while catering to the needs and expectations of the target groups of the new National Museum users in the future.

Keywords: *The National Museum of Czech Republic, permanent exhibition, multimedia, history, nature, museum services, museum users*

Jaké budou nové expozice Národního muzea? Tuto zásadní otázku si již jistě položil každý, kdo alespoň zaslechl o chystané rekonstrukci Historické budovy Národního muzea na Václavském náměstí. Tato „vlajková loď“ českého muzejnictví v sobě po desetiletí nejen skrývala přetékající depozitáře sbírek i v moderní době nevyhovující pracovní a laboratoře muzejních pracovníků, ale také veřejnosti nabízela doslova „muzeum v muzeu“, přehled muzejních výstavních forem od konce 19. století po interaktivní a multimediální současnost.

A. Základní východiska

Otázku „Jaké budou nové expozice Národního muzea?“ si zejména klade vede-

ní Národního muzea, jeho odborní pracovníci i jeho zřizovatel. Již od počátku příprav rekonstrukce Historické budovy Národního muzea (dále jen „HB NM“), od počátku úvah o převzetí budovy bývalého Federálního shromáždění a bývalého sídla Radia Free Europe (dnes Nová budova Národního muzea, dále jen „NB NM“) je problematika budoucích forem prezentace sbírek, návštěvnického a uživatelského komfortu a zejména obsahu expozičního vyprávění důležitým aspektem odborné práce i odborných diskusí uvnitř Národního muzea (dále jen „NM“).

Vnější podoba návštěvnického provozu v budoucím komplexu obou muzejních budov je již jasně definovaná. Spojením

Mgr. Dagmar Fialová
dagmar_fialova@nm.cz
Mgr. Milan Libertín, Ph.D.
milan_libertin@nm.cz
Mgr. Martin Musil
martin_musil@nm.cz
Mgr. Jan Sklenář
jan_sklenar@nm.cz
Národní muzeum
Mgr. Marek Junek, Ph.D.
Filosofická fakulta Univerzity
Karlovy
marekjunek@seznam.cz

Plech ryzího zlata s krystaly na povrchu pochází z unikátního nálezů na lokalitě Křepice u Vodňan (Jižní Čechy, 1927). Přes svou nízkou ryzost jsou vzorky z Křepic nejkrásnějšími ukázkami zlata nalezenými v Čechách nejméně za posledních 200 let a bezesporu patří i k nejlepším v Evropě. Právě proto patří k budoucím významným exponátům nových přírodovědeckých expozic v Historické budově.

1 LUKEŠ, Michal, FIALOVÁ, Dagmar. Investiční záměr akce Nové expozice Historické budovy a Nové budovy Národního muzea 2012–2018. Praha: Národní muzeum, 2012, s. 7. Interní materiál.

HB a NB NM vznikne na vrcholu Václavského náměstí nový prostor pro trávení volného času Pražanů a návštěvníků hlavního města s rozlohou více než 15.000 m². V HB NM se neutěšené vnitřní dvory přeměny na společenskou a výstavní dvoranu, po odstěhování nouzových depozitářů se uvolní nové výstavní plochy a průchody budovou v I. a II. patře. V přízemí budou zcela nové přednáškové a projekční sály ve východním křídle a trezorové výstavní prostory po celé délce jižního traktu budovy. Návštěvníkům se otevře ojedinělá vyhlídka na město z kupole. V dosud neveřejném prostoru I. suterénu se bude nalézat servisní patro pro návštěvníky s velkokapacitními šatnami a toaletami. Podzemní spojovací chodba mezi HB a NM propojí obě budovy, do NB NM bude situován restaurační provoz, ale také vchod a další servis pro rodiny s dětmi a handicapované návštěvníky (bezbariérový vchod s návazností na křižení bezbariérových vstupů do tras Metra A a C).

Optimální podobu obsahové koncepce nových expozic NM jsme v rámci odborné diskuse probíhající na různých úrovních hledali již od roku 2009. Základními východisky pro tvorbu koncepčních a obsahových dokumentů jsou tři základní faktory:¹

a) centrální charakter obou objektů (HB NM je dominantou Václavského náměstí, jež je kulturním i společenskopolitickým centrem života Prahy i ČR; NB NM je vnímána jako kontroverzní, nicméně architektonicky mimo-

řádně cenná stavba a objekt s pozoruhodnou historií a kontextem);

- b) centrální sbírkový a vědecký charakter instituce (historicky vzniklý vlastivědný sbírkotvorný program, který umožňuje pojímat vystavovaná témata multidisciplinárně) a vysoká reprezentativní, vědecká a autentická hodnota sbírkového fondu NM (NM pečuje o 1/3 všech sbírek v ČR, sběrným územím je ČR s evropskými resp. světovými přesahy);
- c) světový význam a jedinečnost sbírkových fondů NM, které překračují kontext území ČR, zejména jde v tomto smyslu o exkluzivitu přírodovědeckých sbírek.

Vlastní koncepce a tvorba expozic v HB NM a v NB NM vychází z moderních přístupů k muzejnímu výstavnictví. Tvorba a realizace expozic nebude zasahovat do stavební podstaty obou budov, bude respektovat daný prostor a využívat jej ke svým komunikačním cílům.

Při tvorbě expozic bude kladen důraz na respekt vůči charakteru národní kulturní památky (HB NM) a estetickým a uměleckým hodnotám této budovy. Do expozic bude zapojen původní výstavní mobiliář navržený architektem Josefem Schulzem (expozice mineralogie, vitríny pro historické sbírky v *Pokladnici NM*, výběrové umístění historických vitrín do expozic apod.). Nově pořizovaný výstavní i informačně-technický mobiliář bude v minimalistickém a nadčasovém designu. Informační technologie budou zapojovány soliterně v rámci dramaturgie expozic (3D vizualizace, projekce dokumentů, animace, audioguide, informační body, bluetooth, wifi apod.). Plně multimediální bude prezentace ve spojovací chodbě v návaznosti na referenční galerii na nástup-

ním schodišti do společenské dvorany. V NB NM, která je rovněž památkově chráněnou stavbou, bude mobiliář plně respektovat design interiérů objektu 60.–70. let 20. století arch. Karla Pragera.

Na počátku roku 2012 byla definitivně koncipována základní obsahová náplň stálých expozic a výstavních prostor v obou objektech. Pro tvorbu nových expozic byly definitivně ustanoveny dva základní autorské týmy – přírodovědecký a společenskovědní.² Při volbě vizuálních a obsahových prvků expozic a výstav budou autorské týmy vycházet z těchto zásad:

- a) **důraz na autentické exponáty** – NM prezentuje v kontextu ČR i Evropy unikátní sbírku dokladů o vývoji našeho území, a to jak z hlediska její komplexnosti, tak i jedinečnosti jednotlivých předmětů;
- b) **důraz na návštěvnický komfort cílových skupin** – pro NM jsou klíčové skupiny rodin s dětmi, školních skupin dětí a mládeže, zahraničních návštěvníků i seniorů a handicapovaných. S ohledem na speciální potřeby těchto skupin bude posuzována obsahová náplň expozic i vybavení muzea (mentální a fyzická přístupnost); počítáme rovněž se spoluprací specialistů na didaktiku tak, aby expozice byly co nejlépe využitelné pro potřeby výuky vyšších stupňů základních škol, střední školy a víceletá gymnázia.
- c) **důraz na interaktivitu a moderní technologie** – NM bude využívat nejmodernější technologie v oblasti expozičně-výstavní i v oblasti návštěvnického komfortu. Moderní technologie umožňují poskytnout návštěvníkům informace o exponátech v souvislostech i nahlédnout pod

povrch věcí. Zároveň umožňují efektivně realizovat nezbytná opatření pro bezpečnost osob i sbírek i další uživatelské služby (průvodcovský systém, ostraha sálů apod.). U moderních technologií je nutné počítat s rychlejším obsahovým, designovým a koncepčním zastaráním i nutností časté údržby, tudíž i možností obměny instalovaných zařízení.

Interaktivitu expozic však nelze spatřovat pouze v zapojení multimédií do výstavního jazyka. Expozice budou koncipovány tak, aby byli návštěvníci aktivně zapojeni do prohlídky muzea prostřednictvím nejrozličnějších mechanických prvků – funkčních modelů, skládaček, hlavolamů i dalších herních prvků, zásuvek, listovačů, haptických exponátů apod.

- d) **důraz na bezpečnost osob a sbírek** – NM bude při realizaci expozice dbát o bezpečnost exponátů (z hlediska principů preventivní konzervace i zcizení či poškození), bezpečnost návštěvníků muzea i aplikaci ekologických materiálů, které nezatěžují životní prostředí.

Stálé expozice a výstavní sály budou v komplexu obou budov tvořit logický a návazný celek. Základem expozičního sdělení muzea budou stálé expozice v I. patře HB NM, tzn. expozice *Příroda kolem nás* (1 606 m²) a expozice *Dějiny kolem nás* (1 285 m²), které budou na jedné straně symbolicky svázány Pantheonem a na protilehlé straně objektu společnou expozicí o antropologickém vývoji člověka. Ve druhém patře bude na tyto základní expozice navazovat multioborová expozice *Příběhy* (3 024 m²), která bude základní sdělení předchozích expozic v konkrétních uzavřených tématech rozvíjet a doplňovat.

² Přírodovědecký tým je veden Milanem Libertínem a Janem Sklenářem; společenskovědní tým vede Marek Junek (pozn. ed.).

Vizualizace rekonstruované Historické budovy Národního muzea v prostoru horní části Václavského náměstí

3 Výstavní sály budou v HB NM situovány zejména do přízemních prostor. Dočasným výstavám zde budou sloužit jednak trezorové výstavní sály (1 113 m²) v jižním traktu muzea a výstavní dvorana (746 m²), která vznikne v místě současného druhého nádvoří jeho zastřešením. Výstavy budou i nadále pořádány v tzv. kuloárech v přízemí Nové budovy a dalších výstavních sálích v tomto objektu o celkové ploše 648 m². Celková expozičně-výstavní plocha se v obou budovách bude rozkládat na 12 805 m², což společně s 2 758 m² pro ostatní prostory pro návštěvníky (přednáškové a projekční sály, respíria apod.) bude vytvářet celkem 15 563 m² pro veřejné využití.

4 Autoři článku děkují za cenné rady, náměty a příspěvky ostatním kolegyním a kolegům, jejichž autorství zde není přímo zmíněno, ale bez něhož by tento článek nemohl vzniknout.

Výjimečné postavení v rámci expozic bude mít expozice nazvaná *Pokladnice Národního muzea* (503 m²), která se bude odlišovat nejen provozním režimem, ale bude také prezentovat výjimečné, vzácné a exkluzivní předměty ze sbírky Národního muzea. Součástí návštěvnického okruhu budou také dva zajímavé experimentální celky – zatím pracovně nazvaná referenční galerie a spojovací chodba – tedy expoziční prostory umístěné v komunikačním koridoru spojeném s přechodem z HB NM do NB NM. Tyto prostory budou jednak reprezentovat bohatství a širší sbírek NM, ale také budou odrážet konkrétní dějiny prostoru, ve kterém se nový muzejní komplex nachází (referenční galerie 55 m², spojovací chodba 74 m²).

V NB NM budou návštěvníkům nabídnuty dvě stálé expozice, které se charakterem budou výrazně odlišovat od expozic v Historické budově. Jednak to bude expozice *Země a život* (1 309 m²), umístěná do prostoru bývalé tzv. Sněmovny národů v pátém patře, jednak *Dětské muzeum* (330 m²), stálá expozice plná interaktivních herních prvků, přizpůsobená vnímání zejména dětí předškolního věku a žáků I. stupně základních škol.

Východiskem pro obsahovou skladbu expozic je vrstvení a rozšiřování základního informačního obsahu (I. patro HB NM) do příběhů jednotlivých předmětů (návaznost expozic *Příroda kolem nás* a *Dějiny kolem nás* na expozici *Příběhy*; návaznost historického celku expozice *Mineralogie* na *Pokladnici* NM; návaznost

expozice *Příroda kolem nás* na interaktivní expozici *Země a život*; návaznost *Pantheonu* a expozice *Dějiny kolem nás* na multimediální prezentaci ve spojovací chodbě). Dynamika výstavního sdělení obou objektů bude zajištěna nejen volbou technologických zařízení v expozicích, ale také proměnou vystavovaných témat v různých časových úsecích. Krátkodobým výstavám budou sloužit nejen výstavní sály v HB i v NB NM, ale i v některých stálých expozicích budou výstavní celky, u nichž se počítá s periodickou obměnou v krátkodobém či střednědobém horizontu.³ Do společenskovední části expozic budou rovněž začleněny odkazy na humanitní expozice a výstavy v ostatních objektech NM (Národní památník na Vítkově, České muzeum hudby, Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur a další objekty).⁴

B. Odborná koncepce nových expozic Národního muzea

B.1. Historická budova Národního muzea (HB NM)

B.1.1. První patro HB NM

První patro HB NM bude věnováno základním expozicím – přírodovědecké a společenskovední, které se budou setkávat jednak v symbolickém místě *Pantheonu*, jednak ve společné části *Člověk a krajina*, která je koncipována jako střednědobá expozice a bude aktualizována zhruba v pětiletém intervalu.

B.1.1.1. Příroda kolem nás

Expoziční okruh *Příroda kolem nás* najde své místo v prvním patře západního křídla HB NM. Návštěvníci mající zálibu v starožitné rázovitosti původních expozičních sálů si přijdou na své v expozici věnované nerostům, tektitům

a meteoritům, představující jeden ze dvou vstupů do výstavního okruhu. Jedná se o vstup z *Pantheonu*, kudy bylo možné vstoupit už v roce 1892, kdy byla tato expozice instalována jako jedna ze dvou prvních v nově otevřeném muzejním paláci. Expozice představuje unikátní celek dochovaný včetně drobných expozičních prvků, jako jsou dřevěné podstavce s dvojjazyčnými zlacenými popiskami nebo skleněné kalíšky na drobná zrna a krystaly. Původní je i uspořádání nerostů celého světa podle mineralogického systému. Tak celistvě zachovaný – navíc ve své době výjimečně kvalitně a značně nákladně provedený – výstavní projekt představuje dnes unikát světového významu. Pro nerosty jsou zároveň tyto klasické výstavní prostředky docela vyhovující. Proto jsme se tento expoziční oddíl rozhodli konzervovat jako jakési muzeum, či spíše „skanzen“ muzea konce 19. století bez větších zásahů, jen s výjimkou osvětlení a elektronického zabezpečení, nutných oprav a odstranění nečetných novějších zásahů. Významných změn se dočká expoziční náplň zachovaného mobiliáře v rohovém sálku věnovaném tektitům a meteoritům, která beztak původní již nebyla. V malém prostoru navazujícím na tuto expoziční část se před návštěvníkem pomocí interaktivních prvků odhalí pestrý a pro mnohé jistě překvapivý svět vlastností minerálů, jako je třeba radioaktivita nebo fluorescence.

Za touto klasickou expozicí bude navazovat výstavní linka věnovaná přírodě České republiky v širším prostorovém i časovém rámci. Expozice tak bude poskytovat představu o naší přírodě širokému spektru návštěvníků od základních škol přes zahraniční návštěvníky až po laické milovníky přírody a odbornou veřejnost. K tomu, aby expozice mohla

uspokojit potřeby takto rozdílných skupin, hodláme dát těmto expozicím dvouúrovňový sdělovací rámec v podobě dvou vzájemně prostupných tras. Půjde o hlavní, rychlé trasy, zaměřené na turisty, rodiny s dětmi a školní skupiny, a dále o s nimi souběžné intenzivní trasy, určené hloubavějším návštěvníkům nebo starším žákům a studentům řešícím samostatné úkoly k určitému tématu. K prostorovému řešení tohoto záměru hodláme využít faktu, že podstatná část prostor má párové vstupy.

První ze sálů tohoto celku bude věnovaný minerálům a horninám, význačným nalezištím a ložiskům. Ve sbírkách muzea je celá řada atraktivních, vzácných nerostů ať už z dnes zavřených dolů či dalších, často světoznámých nalezišť. Milovníci drahokamů a polodrahokamů si však přijdou na své hlavně v *Pokladnici NM* o dvě podlaží níže. Mineralogicko-geologická expozice bude zahrnovat také přehled geologie ČR, příběh vzniku tzv. Českého masivu. O tom, jak se formovalo dnešní území ČR dále, budou vyprávět drobná okénka v následujícím celku. Naším záměrem je neoddělovat od sebe geologickou historii dnešního území ČR a současné proměny života, ke kterým docházelo na místech často od sebe původně vzdálených tisíce kilometrů.

O hlavních momentech vývoje života na Zemi, tak jak jsou zaznamenány ve fosilních dokladech z našeho území, bude vypovídat expoziční celek *Česká okna do pravěku*. Hlavně nálezy z Čech, ale i česká paleontologie mají doslova lví podíl na světovém vývoji oboru a současném stavu poznání vymřelých organismů a jejich vývoje. Klíčové objevy z našeho území a jejich příběhy budou tvořit kosturu tohoto výstavního oddílu ilustrativa-

ného modely i multimediálními digitálními rekonstrukcemi. Cesta povede od prvohorních moří až do pleistocénu, relativně nedávného období rychlých klimatických změn. Tato část střední Evropy díky nim procházela poměrně rychlými změnami ekosystémů a naše území představovalo křižovatku stále se měnících migračních cest mezi východem a západem, severem a jihem. Proto se tento drobný celek nazývá *Křižovatky mezi ledovci*.

Doby ledové a meziledové měly značný vliv na dnešní podobu naší přírody a krajiny, která je náplní volně navazujícího výstavního okruhu, který označujeme *Česká příroda, křižovatka uprostřed Evropy*. Koncepce této expozice je zatím předmětem diskuze. Jistá jsou některá hlavní východiska: Křižovatka nebude standardní expozicí přírody ČR popisující jednotlivé ekosystémy tak, jak je obvyklé ve výstavní praxi našich muzeí v průběhu posledních zhruba třiceti let. Soudíme totiž, že tento typ expozic, jakkoliv velice přínosný, je již u nás zastoupen v míře více než dostatečné. Cílem expozice bude ukázat, jak se naše příroda, formovaná vývojem trvajícím tisíce, miliony let, mění pod vlivem místních i globálních změn. Co kolem nás je nové a co naopak jsou relikty předchozího vývoje. Tématem je tedy naše příroda v globálních souvislostech, dynamická, neustále podléhající vlivu proměnlivých ekologických faktorů, jež posledních tisíciletích nezanedbatelně ovlivňuje člověk.

Člověk na našem území ovlivňovaný biologickými faktory a ovlivňující českou krajinu bude v tomto patře HB NM představovat poslední velké přírodovědecké téma (expozice *Člověk a krajina*). Umístění bude v přechodném sále mezi

přírodovědeckou a společenskou expozicí a bude představovat jejich nej těsnější průnik. Návštěvník se zde seznámí s vlivy biologických i antropogenních faktorů na člověka a jeho tělo tak, jak je dokládají sbírky antropologie a archeologie s četnými přesahy do historie lékařství. Tato část expozice bude v pravidelně v horizontu 5–6 let obměňována, aby aktuálně reagovala na „žhavá“ témata na pomezí společenských a přírodovědeckých oborů.

B.1.1.2 Dějiny kolem nás

Společenskou expozici část s názvem *Dějiny kolem nás* provede návštěvníka základními reáliemi českých dějin v kontextu střední Evropy. Nezaměří se pouze na prezentaci dějin politických, ale propojí je s dějinami hospodářskými, kulturními, náboženskými a s proměnou životního stylu od středověku až po současnost. Se zřetelem na různé potřeby hlavních cílových skupin bude mít expozice několik vrstev, ve kterých si různé typy návštěvníků najdou informaci, kterou hledají. Pro cizince bude na první pohled patrný kulturní, společenský a historický vývoj, školní výpravy najdou doplnění své výuky a v neposlední řadě poučená veřejnost a odborníci budou v rámci expozice moci najít informace, které běžní návštěvníci přejdou, ale pro ně budou mít větší význam (jako např. problém sporu o dějiny, otázka restaurování a konzervování významných předmětů, příběhy předmětů a okolnosti nálezů, vzniku či předání předmětu do muzea apod.).

V rámci společenskou části expozice bude tedy pro návštěvníky připraveno několik prohlídkových tras. Budou si ji moci projít nejen chronologicky, ale pomocí speciálního informačního systé-

i zde bude chronologická linka prokládána tematickými okruhy. Základním cílem je ukázat české dějiny v mezinárodním kontextu a zbortit vžitý názor o 17. a 18. století jako o „jiráskovském“ období temna a jako o chaotické výplni mezi husitstvím a národním obrozením, kdy se snad kromě válek nic neudálo. Základní chronologické členění zahrne období 16. století (nástup Habsburků na český trůn, stavovská monarchie, katolictví versus protestantství, rudolfinská doba), období do roku 1740 (stavovské povstání a třicetiletá válka, katolické Čechy, barokní kultura) a vládu osvícenských panovníků.

Expozice dějin 19. a 20. století bude rozdělena na dvě části. Úvodní, rozsahem menší část ukáže proměny politických a kulturně-společenských podmínek rozvoje společnosti v období vlády Františka I. a počátky formování české národní identity s důrazem na jazykovou a kulturní podobu národního obrození a rok 1848 a jeho význam pro rozvoj české a německé společnosti na území českých zemí. Další část pak znázorní komplikovaný vývoj na základě pěti zevrubně pojatých témat: válečné konflikty, politika, kultura, nacionalismus a ekonomika, které budou rámovány základním chronologickým vývojem. Leitmotivem této části expozice je snaha ukázat organizaci a kontrolu veřejného života, jimiž moderní společnost byla postupně svazována. Na jednu stranu dochází k růstu kulturních, politických, ekonomických a společenských aktivit, na straně druhé občan je pod stále větším a větším dozorem státu. Tyto dvě základní tendence můžeme zjednodušeně chápat jako střet autoritativního způsobu vládnutí a demokracie (bachovský absolutismus vs. přelom 19. a 20. století; 1. světová válka vs. 1. československá republika; 2. světo-

vá válka vs. období let 1945–1948; 50. léta 20. století vs. Pražské jaro; normalizace vs. postkomunistické období).

B.1.1.3. Pantheon

Pantheon je symbolickým prostorem HB NM, tohoto „památníku české práce a Slávy českého umění“.⁵ Myšlenku vytvořit „světový chrám“ národních osobností, prostor vyjadřující úctu a vděčnost významným lidem, kteří se zasloužili o rozvoj muzea i českého národa, vyslovil František Ladislav Rieger již v polovině 19. století,⁶ ale tehdejší muzejní budova ani finance však vytvořit takový sál neumožňovala. Architekt Josef Schulz navrhl Pantheon ve svém projektu budovy muzea, aniž by byl zahrnut do soutěžního zadání, a tak tato myšlenka přispěla k jeho vítězství.⁷ První „rozvrh osobností“ byl schvalován Zemským sněmem (r. 1893, dokončen 1905); ingerence vládní moci do obsahu Pantheonu se stala normou i v dalších obdobích, a tak jeho ikonografický program logicky vždy odrážel politickou atmosféru dané doby. Po listopadu 1989 se obsazení portrétů vrátilo k humanistickým a demokratickým zásadám; poslední změnou bylo osazení busty Karla Čapka v roce 1998.⁸

Pantheon představuje bezesporu architektonicky a umělecky nejvýznamnější interiér v HB NM.⁹ Antikizující průčelí Pantheonu je vřazeno do hlavní fasády budovy do Václavského náměstí a „výmluvně tak předává sdělení o dovršení procesu obrozujícího se národa, který hledá sebeurčení ve vztahu k antickému základu evropské kultury“.¹⁰ Na výzdobě interiéru se podíleli nejvýznamnější umělci generace Národního divadla (František Ženíšek, Vojtěch Hynais ad.) a sochařský program představuje pozoruhodnou galerii sochařské portrétní tvorby 20. století.

5 Toto svolání poslance a zakladatele hlineckého muzea Karla Adámka cituje SKLENÁŘ, Karel. *Obraz vlasti. Příběh Národního muzea. Praha, Litomyšl: Nakladatelství Paseka, 2001, s. 281. (419 s.)* ISBN 80-7185-399-2.

6 Tamtéž, s. 282.

7 Tamtéž.

8 Tamtéž, s. 283.

9 ZATLOUKAL, Pavel. *Architektura 19. století. Průvodce výstavou 10 století architektury. Praha: Správa Pražského hradu a DaDa, a.s., 2001, s. 72. (205 s.)* ISBN 80-86161-39-0.

10 Tamtéž.

O úpravách ikonografického programu Pantheonu v rámci rekonstrukce se ještě povedou diskuse na úrovni muzejníků, památkářů i významných osobností kulturního a politického života – má být Pantheon konzervován v čase jako památník? Pokud ano, tak ke kterému časovému mezníku? Nebo má i nadále sloužit jako živý prostor k uctění velkých synů a dcer českého národa? Pokud ano, na základě jakých pravidel?

Restaurovaný prostor Pantheonu však zcela jistě bude doplněn a oživen decentními multimediálními doplňky, které umožní jeho zajímavé osvětlení i rozšíření jeho sdělení o životní příběhy osobností, jež jsou v Pantheonu připomínány.

B.1.2. Druhé patro HB NM

Druhé patro HB NM bude věnováno stálé expozici se společným názvem *Příběhy*. Půjde o vybrané tematické celky, které budou částečně vycházet ze základních expozic *Příroda kolem nás* a *Dějiny kolem nás* v prvním patře HB NM. Právě tyto vzájemné odkazy umožní připravit různorodé moduly návštěvnických tras. Návštěvník tedy nebude muset prohlížet expozice pouze pasivně a kontinuálně „od vchodu k východu“, ale pomocí interaktivního informačního systému bude veden konkrétním tématem dle své volby, preferencí i svých časových možností – v informačním systému se budou informace vrstvit, členit a prolínat mezi expozicemi v rámci celého muzejního komplexu i ostatních objektů NM. Tento přístup bude návštěvníky muzea motivovat k dalším opakovaným návštěvám muzea, vlastnímu bádání a objevování i k novému stylu aktivní komunikace o návštěvě muzea a využívání získaných poznatků ve virtuálním prostředí a na sociálních sítích.

B.1.2.1. Příběhy – společenskovední část (Příběhy věcí)

Bohatství společenskovedních sbírek Národního muzea poskytuje neuvěřitelně rozsáhlou základnu pro prezentaci témat spjatých s kulturním, ekonomickým, společenským a politickým vývojem. Výhodou nově vzniklé expozice *Příběhy věcí* je víceoborové pojetí, které umožní podívat se na jednotlivá témata z různých úhlů pohledu a poskládat je do strukturovaného vyprávění, jež dokáže zaujmout rozdílnou návštěvníkou obec. Centrem pozornosti budou vždy významné sbírkové předměty v úzké návaznosti na lidskou činnost v nejširším slova smyslu (člověk – umělec, politik, sběratel, vědec, falzifikátor, politik, idealista, válečník apod.). Důležitou roli pak bude v jednotlivých příbězích hrát věda a neutuchající lidská snaha o překonávání úrovně vědeckého poznání konkrétní doby.¹¹

Základní koncepce *Příběhů věcí* bude postavena na unikátních předmětech, které má Národní muzeum ve sbírkách. Každý z nich obsahuje vlastní pozoruhodnou historii; každý z nich vypovídá nejen o době svého vzniku i o době „svého života“, ale také o společnosti a konkrétních lidech, kteří daný předmět používali. A druhotně má každá věc svůj „život po životě“, který se rovněž odrazí v expozičním vyprávění. Nápadně je tento postup možno ukázat na tématu *Člověk a falza*. NM má ve svých sbírkách řadu předmětů, které nejsou originály, ale vznikly druhotně jako falzum. Jde o artefakty hlásící se do starověku, raně slovanského období (slovanskí bůžkové) nebo středověku (šachová figurka jezdce z Kutné Hory, meč kata Mydláře, Rukopisy královédvorský a zelenohorský). Většina těchto falz vznikla v konkrétní době a s určitým

¹¹ Expozice *Příběhy věcí* je určena především pro studenty středních škol, kteří ji mohou využít při výuce společenských věd, historie, ale i dalších předmětů. Další cílovou skupinu tvoří zájemci o konkrétní téma, odborná veřejnost a turisté. Podobně jako pro expozici *Dějiny kolem nás* platí fakt, že celková koncepce expozice, libreto a následně scénář budou konzultovány s předními odborníky z Akademie věd ČR, z českých vysokých škol a z dalších významných muzejních a kulturních institucí v ČR.

cílem. V dnešní době je sice vnímáme jako falza, ale historicky se tyto předměty staly součástí národního příběhu a především v 19. století sehrávaly důležitou roli v dějinách a iniciovaly vznik mnoha národních mýtů a stereotypů, inspirovaly kulturu a umění či podnítily rozvoj české vědy. A právě okolnosti nálezů a nálezců, včleňování do národního příběhu, boj o pravost a role významných osobností v tomto procesu vyprávějí zásadní příběh, který má své místo v expozici NM. Současně se jedná o téma z hlediska návštěvníka vděčné, které může pomoci např. vyvrátit řadu historických stereotypů a mýtů a podnítit zájem o další studium a myšlení v souvislostech vývoje českých i světových dějin.

Další témata, která bude možné tímto způsobem ztvárnit, jsou například: *Příběh pravěku a archeologie*, *České stopy za hranicemi*, *Člověk muzejník a sběratel*, *Člověk a věda*, *Krása a ošklivost*, *Člověk a písmo* atd. Návrh témat je dílčí, v dalším období dojde k jeho zpřesnění v návaznosti na konečné definování expozice *Dějiny kolem nás*.

B.1.2.2. Příběhy – přírodovědecká část (Velké příběhy evoluce)

Tento expoziční okruh bude umístěn ve druhém patře západního křídla Historické budovy. Okruh bude tematicky sledovat několik zásadních evolučních kroků, které vykonaly živočišné organismy na cestě do všech prostředí na povrchu planety Země. V rámci vzájemně navazujících čtyř velkých témat budou ukázány a vysvětleny rozdílné strategie, které jednotlivým skupinám živočichů umožnily rozvoj a úspěšnou adaptaci na různá životní prostředí. Důraz bude přitom kladen na maximální využití autentických sbírkových předmětů, interaktivní prv-

ky a multimedia budou umocňovat jejich výpověď a dokreslovat vzájemné vztahy. Expozice bude sestavena rámcově s ohledem na zoologický systém a fylogenezi, což mj. výrazně usnadní její využití při výuce hlavně středoškolské biologie. Jednotlivé skupiny budou zastoupeny preparáty současných zástupců doplněných u dnes vymřelých skupin exponáty z oblasti paleontologie. Obdobně koncipovaná expozice v současnosti v ČR zcela chybí a plné zařazení fosilních skupin do podobného projektu je poměrně vzácné i celosvětově.

Expozice bude zahájena bezobratlými živočichy, tematickým celkem *Vykročení všemi směry* – příběh bezobratlých. Těžištěm expozice, jež představí bezobratlé v jejich ohromné diverzitě, budou drobné příběhy různých skupin s určitým společným morfologicko-funkčním kontextem (např. konvergence, přizpůsobení obdobným životním podmínkám, rozmnožovací strategie atp.). Tyto příběhy budou spoluvytvářet atmosféru větších ekologických celků. Příkladem takového celku je společenstvo korálového útesu. V kontinentálním prostředí nahlédneme do sladkovodních společenstev (stojaté a tekoucí vody) a společenstev suchozemských biotopů s důrazem na základní ekologické fenomény a evoluční experimenty jejich obyvatel.

Další celek se bude věnovat zásadnímu kroku pro vývoj života na Zemi – vystoupení obratlovců *Z vody na souš*. V prvním ze dvou sálů věnovaných této části bude pozornost zaměřena na evoluci a diverzitu rybovitých obratlovců, kteří v průběhu vývoje Země obývali rozličné vodní ekosystémy. Cílem je představit tyto obyvatele rozličných vodních prostředí a jejich adaptace na často extrémní podmínky. Významné

téma budou představovat například různé formy přizpůsobení k přijímání kyslíku ze vzduchu. V následujícím sále budou tématem první obratlovci, kteří dokázali zcela opustit vodní prostředí – obojživelníci a také plazi, kteří již dokonale ovládli všechny suchozemské biotopy. Expozice bude vypovídat o cestách morfologických a anatomických změn, jimiž vedla evoluce obojživelníky z vody do korun stromů a plazy do vyprahlých pouští.

Další sál se bude v příběhu nazvaném *Skuteční Ikarové přírody* věnovat skupině, která jako jediná v současnosti opravdu ovládla vzduch. Explosivní radiace ptáků na začátku třetihor vedla k obsazení širokého spektra adaptivních zón, často i opakovaně různými evolučními liniemi. Předvedeni budou specializovaní výškoví letci (rorýsi, některé vlaštovky), specialisté živící se nektarem z květů (kolibříci, nektarinky) i ptáci létající pod vodou (tučňáci, alky). Dominantou expozice by měla být maketa vyhynulé nelétavé diatrymy. Vše bude doplněno zvukovými ukázkami zpěvu ptáků. Interaktivní prvky a multimedia zprostředkují návštěvníkům informace podle jejich vlastního výběru.

Velké příběhy evoluce uzavře příběh savců v tematickém celku nazvaném *Ovládnutí všech živlů*. Savci, jako jediní současní obratlovci, získali schopnost trvale žít na souši, ve vzduchu i ve vodě. Stejně jako v minulosti bude sálu dominovat kostra plejtváka myšoka, druhého největšího živočicha, jaký kdy na světě žil a příklad savce, který dokonale zvládl návrat ze souše zpět do vodního prostředí. V expozici však budou zastoupeni i další savci velmi dobře přizpůsobení životu ve vodě. Některé druhy budou představeny dokonalými modely, které

jsou pro výstavní účely vhodnější než preparáty skutečných zvířat. Vzdušnému prostředí se výborně přizpůsobili netopýři, ve vzduchu se ovšem dokážou pohybovat i další – vzájemně si nepřibuzní – savci, kteří se pohybují polétačným způsobem čili plachtivým letem – letuchy, poletušky, šupinatky a vakoverky. V sálech však samozřejmě budou také hojně zastoupeni savci suchozemští ze všech základních ekologických skupin, býložravci (např. kopytníci, zajáci, lenochodi, někteří vačnatci a hlodavci), masožravci (šelmy, hmyzožravci, mravenečníci, luskouni, někteří vačnatci) a všežravci (někteří hlodavci a vačnatci, pásavci).

Příběh savců se uzavře evolucí primátů, zakončenou naším vlastním druhem. Evoluci člověka bude věnována zvláštní pozornost, a to včetně témat těsně provázaných s příběhy z oblasti společenskovedních oborů.

B.2.3. Pokladnice Národního muzea

Smyslem této části stálých expozic je exkluzivně zpřístupnit vybraný soubor nejcennějších sbírkových předmětů NM z drahých kovů a drahých kamenů, a to v kontrastu toho, jak se tyto materiály vyskytují v přírodě (krystalovaný minerál, surovina, plech, drát či nugget), jak jsou člověkem zpracovávány (volný drahý kámen leštěný či vybroušený, „cihla“, „prut“, „mince“) a jak se potom uplatňují v konkrétním historickém klenotu (nádobí, osobní šperk, mince, dekorační předmět) i kontextu.

Expozice bude částečně navazovat na bývalou expozici „Kabinet drahých kamenů“ v HB NM; ale její zaměření bude významně rozšířeno jak materiálově (drahé kovy), tak i oborově (využití drahého kamene/kovu v konkrétních histo-

Hlava Kelta z Mšeckých Žehrovc. Jedinečná opuková hlava boha-héroa ze Mšeckých Žehrovc (okr. Rakovník) se objevuje ve všech publikacích o Keltech. Tento světově proslulý nález bude jedním z lákadel nových expozic v Historické budově.

rických předmětech). Základní uspořádání expozice bude v podstatě systematické (od diamantů přes křemen k organickým hmotám, zlato – stříbro, imitace a syntetické materiály); ale současně v sobě obsáhne několik vybraných dílčích celků (intermezza) se samostatným příběhem (chrámové a cechovní klenotnice, poklady šlechtických rodů, šperky krásných dam, drahé kameny jako předmět sběratelství, stříbrné klenoty raného středověku, stříbro a zlato v mincích, zlaté poklady pravěku).

Expozice bude přístupná ve zvláštním režimu s průvodcem, s možností objednat rezervaci časových vstupenek přes internet.

B.2. Spojovací chodba a tzv. referenční galerie Národního muzea

Prostor podzemní spojovací chodby přináší nejen optimální logistické spojení mezi HB a NB NM, ale zároveň i výzvu, jak si koncepčně a výstavně poradit s poměrně dlouhým a úzkým prostorem, aby nepůsobil klaustrofobicky. Prostorová dispozice vybízí k návratu k prezentaci způsobem renesančních galerií. Tato chodba bude primárně sloužit k frekventovanému pohybu návštěvníků. Stěny chodby budou mít podobu matice složené z obdélníkových segmentů, do kterých bude možné umístit multimediální zařízení nebo vitrínu na reálné exponáty. Fyzické prezentování 2D nebo 3D předmětů, vyžadujících detailní vnímání se současným zastavením návštěvníka, není v tomto prostoru ideální. Z provoz-

ních a bezpečnostních důvodů bude třeba šetřit prostorem a z hlediska psychické pohody návštěvníků bude žádoucí prostor opticky zvětšovat pomocí zobrazovacích ploch, popř. zrcadlením.

Obě budovy NM, tedy jak HB NM, tak i NB NM (původní budova Pražské burzy peněžní a zbožní z let 1936 až 1938, účelově přestavěná arch. Karlem Pragerem v letech 1966–1974 pro účely Federálního shromáždění), patří k důležitým místům paměti českých a československých dějin 19. a 20. století. HB NM je spjata nejenom s rozvojem české vědy a českého muzejnictví, ale od přelomu 19. a 20. století se stala důležitým národním symbolem a svědkem všech významných událostí a shromáždění, které se výrazně zapsaly do národních dějin. Revoluce, demonstrace a protesty, manifestace loajality a odporu, oslavy, pohřby, průvody a pochody nebo tanky defillovaly na horní části Václavského náměstí a stávaly se důležitou součástí národní historie. Tato pestrá mozaika dějin se stane i základní náplní multimediální chodby, která bude v podzemí spojoval HB a NB NM. Multimediální projekce, založená na prezentaci fotografických, zvukových a filmových materiálů, bude navozovat jednak cestu časem ze století devatenáctého (tj. z HB NM) do století dvacátého (tj. do NB NM), jednak bude evokovat atmosféru doby a návštěvníci se tak stanou svědky nejvýznamnějších událostí českých a československých dějin uplynulých více než sta let. Projekci politických událostí doplní prezentace dobové každodennosti. Každá z projekcí bude ozvláštněna několika dobovými trojrozměrnými artefakty, které doplní atmosféru audiovizuální projekce (klobouky, čepice, další součásti oblečení, vojenský materiál – např. střely a část bomby z roku

1945 a 1968, odznaky, medaile, vyznamenání, bankovky apod.).

Těžištěm prezentace však budou digitální technologické prostředky. Celá chodba se tak promění v kompaktní zobrazovací zařízení. Především budou k těmto účelům sloužit boční stěny a stropní podhledová deska, tak aby se obsah zobrazoval plynule na všechny části a mohlo se využít i částečné kubické projekce. Prostředky k proměnění stěn v zobrazovací zařízení mohou být různorodé (od projektorů s led-laserovými lampami až po displeje a programovatelné led panely).

Volba konkrétní technologie bude závislá na rozvoji a dostupnosti těchto prostředků v době realizace, ale již dnes můžeme odhadnout trendy, kterými se tato sféra ubírá.

V úvahu tedy připadá např. kombinace projekce s prosvětlenými plochami a programovatelnými led zobrazovacími panely. Prosvětlené plochy by mohly plnit zároveň funkci zvukového systému pomocí transducerů, které umožňují rozechvívat plochy, a tím je ozvučit. Ozvučení ovšem lze řešit i klasickým akustickým systémem, popř. ozvučením jen některých úseků směrovými akustickými reproduktory či směrovými ultrazvukovými reproduktory.

Další variantou, jak proměnit stěny chodby, je instalace segmentů velkoplošných bezrámových displejů, které vytvoří iluzi jednolitě zobrazovací plochy. Tato zobrazovací plocha může být v místech možného dosahu návštěvníků dotyková. S tímto interaktivním rozhraním úzce souvisí zobrazovaný obsah. Návštěvník bude mít možnost dotykem či pohybem svého těla měnit prezentovaný obsah (stratifikaci odborné úrovně obsahu, jazykovou mutaci atd.). Celý zobra-

zovací systém musí být zcela nezávislý na případných změnách a doplňcích obsahu.

Dotyková vrstva na zobrazovacích plochách může být realizována např. odpovídající kapacitní technologií SAW – Surface Acoustic Wave či pomocí IR technologie. Tuto vrstvu lze aplikovat i na jinou plochu, než je zobrazovací panel, čímž lze vytvořit interaktivní prvek na vitrínách atd. U velkých ploch je možné uvažovat i o vytvoření tzv. „neviditelných“ dotykových vrstev pomocí kamerového systému a vyhodnocovacího softwaru. Tímto způsobem vznikají velkoplošné vícedotykové vrstvy (multi-touch). Zmíněné technologie se v současné době velmi rozvíjejí.

Na zobrazovacích plochách je možné pomocí snímacích prvků na základě IR technologií měnit obsah průchodem návštěvníků nebo jejich gesty. Umožnit proměny obsahu lze také pomocí jiných technologií RFID/NFC či čárovými kódy (vstupenka či jakékoliv jiné standardizované zařízení, např. mobilní telefon, ID karta).

Cílem zobrazovacích ploch je prezentovat jakýkoliv digitální obsah s možností jeho změny v každém segmentu zobrazení a zároveň umožnit tyto změny v reálném čase (návštěvníkem i aktualizací nastavení vzdáleným přístupem operátora). Formě a obsahu prezentace pak nebudou kladeny žádné překážky. Různé segmenty zobrazovacích ploch umožní nezávislé ovládání každým kolemdoucím návštěvníkem. Zobrazovací segmenty budou modulární a zároveň v menším rozsahu kombinované s vitrinami pro prezentaci 3D exponátů.

Jak již bylo řečeno, bude celá spojovací chodba ozvučena za účelem zvýšení

Dětské muzeum využije zkušeností, které autoři výstav získali při tvorbě částí expozic určených dětem.

atraktivnosti prezentovaného obsahu. Způsob ozvučení může být v celém prostoru nebo jen v konkrétních segmentech, tak aby nedocházelo ke vzájemnému rušení návštěvníků vedlejšími zvuky. Celkový pocit z průchodu chodbou by měl za pomoci technických prostředků a odborného obsahu navodit příjemnou a hravou atmosféru. Pro budoucí ekonomicky udržitelný

provoz systému je nutné klást důraz na nízkou spotřebu energie a nízké emise tepelného záření. Celý systém musí být stavebnicový pro případnou údržbu a výměnu dosluhujícího zařízení.

Spojovací chodba představuje v rámci nového muzejního komplexu jediný prostor, u něhož budou multimédia základním výrazovým prostředkem. Na straně HB bude spojovací chodba ústít do proskleného průčelí zahloubení společenské dvorany. Zde osazené vitríny budou využity k prezentaci průřezové expozice (tzv. referenční galerie) o sbírkách Národního muzea s odkazy na stálé expozice ve všech objektech Národního muzea.

B.3. Nová budova Národního muzea

B.3.1. Dětské muzeum

Prostor výstavních sálů ve II. patře NB NM bude věnován samostatnému Dětskému muzeu. Smyslem tohoto prostoru je aktivní přístup k zejména k mladším věkovým skupinám dětského návštěvníka (předškolní děti a I. stupeň základ-

ních škol) z hlediska jejich speciálních potřeb (učení hrou, vyprávění, aktivita). Dětské muzeum bude členěno na přírodovědnou a historickou část. V přírodovědné části budou na velkém modelu / prolézačce děti moci poznávat tajemství jim jinak nedostupných prostředí – jako téma se nabízí např. „kdo žije ve stromě“ (ekosystémy), společenský hmyz a jeho stavby (mraveniště), budou se zde učit poznávat ptáky podle zpěvu nebo další zvířata podle jejich specifických zvukových projevů. Součástí bude řada dalších prvků pomáhajících poznat a pochopit přírodní jevy, nebo třeba jen posilovat pozitivní vztah k přírodě. K takovým prvkům můžeme řadit třeba interaktivní hru s pachy a vůněmi, se kterými se děti mohou setkat v přírodě, nebo zvířecí masky / převleky pro nejmenší děti. V historické budou moci děti pomocí historických kostýmů a rekvizit prožít děje klasických českých i světových pohádek nebo historických událostí, případně je vyprávět kamarádům a rodičům např. pomocí replik klasických loutek; zahrají si na primitivní hudební nástroje (tzv. Orffovy nástroje) a díky multimediálním zařízením rozezvučí a rozehrají místnost v jemných harmoniích. Dětem i rodinám s dětmi budou k dispozici speciálně vyškolení lektori, kteří budou připravovat i konkrétní výukové programy.

Výhodou Dětského muzea bude, že děti se ocitnou v komfortním a jim přátelském prostředí (předměty umístěné v dosahu dětského návštěvníka a přizpůsobené jeho dimenzím, důraz na hygieničnost materiálů, zabránění úrazům – např. absence ostrých hran a rohů – a důraz na zvyky dětského návštěvníka – potřeba vytvářet „domečky“, vyvíjet fyzickou aktivitu a zvuky, schopnost pouze krátkodobé koncentrace apod.),

a zároveň nebudou rušit „dospělejší“ návštěvníky v rámci jiných expozic. Toto Dětské muzeum ovšem nemá znamenat rezignaci na zvláštní potřeby dětského návštěvníka i v rámci ostatních tras HB a NB NM, kde budou edukační a hravé prvky a dětská zákoutí zakomponovány do standardních návštěvnických tras.

B.3.2. Země a život

Celková plocha této stálé expozice včetně galerie bude téměř 1 040 m²; je jí vyhrazen sál ve čtvrtém patře NB NM, včetně galerie na úrovni pátého patra NB NM přístupné z hlavního výstavního sálu. Jak vyplývá z názvu, hlavním tématem je interakce prostředí (neživé přírody) a bioty (živé přírody). Hlavní nosnou linií celé expozice bude souvislost mezi vývojem zemského povrchu v geologickém čase a reakcí ekosystémů na jeho změny – ať už se jedná o jejich evoluci nebo rozmístění po zemském povrchu. Expozice tak předvede návštěvníkovi planetu Zemi a její život jako dynamický, neustále se proměňující systém.

Významným geologickým procesem modelujícím tvář naší planety již od svrchního Archaika (před asi 3800 miliony let) je desková tektonika. Díky rozdílným teplotám uvnitř Země dochází v plastické astenosféře ke vzniku konvekčních proudů, které jsou hlavní hybnou silou pohybu litosférických desek, a tím i kontinentů. Při kolizi dvou kontinentálních desek, které jsou proti sobě tlačeny, vznikají vysoká pásemná horstva. Pohyby litosférických desek jsou provázeny zejména ve svých okrajových částech hojnou vulkanickou činností a zemetřeseními. Ty mají okamžitý vliv na živou přírodu v blízkém i vzdálenějším okolí. Z hlediska geologického času jsou

výsledkem pohybu desek dalekosáhlé změny v rozmístění pevnin a moří. Tyto geologické jevy – stejně jako mnoho dalších, obvykle s nimi úzce souvisejících – formují jednotlivá prostředí, kterým se organismy neustále musí přizpůsobovat. Právě s deskovou tektonikou je velice úzce svázána existence tak specifických ekosystémů, jako jsou ekosystémy pouští, glaciálních oblastí, tropických pralesů nebo třeba korálových útesů. Tyto ekosystémy vznikaly často na několika místech naší planety najednou a v průběhu času je vytvářely stále se měnící organismy, jejichž adaptační „výstroj“ byla znovu a znovu zkoušena novými podmínkami.

Prohlídka expozice začne na galerii, kde se návštěvník pomocí krátké filmové sekvence seznámí s fenoménem deskové tektoniky a jeho základními principy. V prostoru galerie najde návštěvník rovněž modulární vitríny, v nichž budou umístovány dočasné výstavy představující jednotlivé ekosystémy (ať již zaniklé či současné) v detailnějším záběru než ve stálé expoziční části. Z galerie bude možné přehlédnout celou expozici. Tu budou tvořit tři hlavní celky představující mořské, kontinentální a pobřežní prostředí. Logická trasa prohlídky bude směřovat od mořských ekosystémů k suchozemským. Z mořských prostředí budou prezentována hlavně šelfová moře. Význačnou část expozičního celku

Také Nová budova Národního muzea bude po rekonstrukci plnit nové úlohy.

bude například představovat ekosystém korálových útesů se svými fosilními obdobami, neboť korálové útesy jsou příkladem ekosystému obzvláště silně svázaného s geologickými jevy. Další část expozice bude věnována pobřežním ekosystémům a tzv. aktivním i pasivním okrajům kontinentů včetně souvisejících geologických fenoménů. Z pobřežních ekosystémů bude věnována pozornost příbojovému prostředí, mangrove a ústím řek. Výjimečným jevem jsou oblasti sopečné činnosti, a to jak v mořském, tak i kontinentálním prostředí, které jsou zpravidla vázány na rozhraní litosférických desek. Organismy se přizpůsobily i tomuto katastrofami postihovanému prostředí a vytvářejí zde specifická společenstva. V rámci kontinentálních ekosystémů bude pozornost věnována chladným zaledněným oblastem a jejich rozšiřování a přesouvání právě v závislosti na paleogeografických změnách. Dalším významným fenoménem souvisejícím s deskovou tektonikou je aridizace centrálních částí kontinentů a fenomén vzniku stepí. Paleontologicky dobře dokumentovatelné a doložitelné jsou ekosystémy pánevních oblastí často ovlivňované říční činností, prostředí jezerní nebo bažinné – rašeliništní.

Výše nastíněný koncept bude doplněn řadou drobných témat interakce neživého a živého světa, jako je zachování fosilií, schopnost organismů vytvářet minerály k zpevnování a ochraně svých těl nebo horninové masy tvořené tělními částmi uhynulých organismů.

Jednotlivé fenomény budou kromě vlastních exponátů – fosilií, geologických objektů i modelů a dioramat – přiblíženy interaktivními multimediálními prvky, jejichž rozhraní bude většinou fungovat zhruba v intencích dotykové obra-

zovky. Obecně budou v této expozici právě interaktivní prvky hrát významnou roli, a to včetně mechanických, sloužících především k přiblížení mechaniky geologických jevů. Počítáme například se zahrnutím modelu, na němž lze simulovat různé typy říčních toků za použití vody. Vlastní exponáty budou pocházet především ze zahraniční sbírky paleontologického a zoologického oddělení, podstatnou úlohu v přípravě výstavy bude mít i mineralogické oddělení NM. Výrazným exponátem tohoto okruhu bude např. model kostry dinosaura rodu *Amargasaurus*.

V současnosti podobně komplexní expozice zabývající se paleogeografickými změnami a jejich důsledky na jednotlivé ekosystémy nikde v České republice není, v této podobě se jedná o značně originální projekt i v mezinárodním měřítku.

B.4. Výstavní sály

B.4.1. Trezorové výstavní sály v HB NM

Trezorové výstavní sály, situované do jižního traktu přízemí HB NM nabídnou 1 200 m² k pořádání exkluzivních výstavních projektů. Tento hlavní výstavní prostor NM bude sloužit velkým multidisciplinárním výstavním projektům a vzhledem vysokému zabezpečení a důrazu na řízený režim prostředí umožní pořádat i velké projekty se zahraniční účastí.

B.4.2. Výstavní dvorana v HB NM

Prostor druhého zastřešeného nádvoří umožní připravovat střednědobé expozice s náročnými prostorovými instalacemi a velkorozměrovými exponáty. S časovým intervalem cca pěti let budou

střídána témata společenskovední a přírodovědná. Pro první období po otevření muzea k roku 2018 se nabízí např. téma zakotvené v historickém kontextu 100. výročí založení samostatného československého státu, materiálově opřené o sbírku Lapidária Národního muzea.

B.4.3. Tzv. kuloáry v NB NM

Bývalé prostory finanční burzy a později kuloáry Federálního shromáždění převzaly po dobu rekonstrukce úlohu hlavního výstavního prostoru NM. Jako výstavní sály budou sloužit i v novém komplexu muzejních budov – jejich prostor je mimořádně vhodný pro pořádání výstav a umožňuje velkorysé pojetí výstavního designu a kvalitní návštěvnický prožitek.

C. Cílové skupiny a návštěvnické trasy

Od počátku tvorby nových expozic v HB a NB NM mají tvůrčí týmy na zřeteli budoucí publikum muzea. Základním prvkem muzejní komunikace je znalost cílových skupin, jejich potřeb a očekávání. Období příprav expozic bude tedy také obdobím výzkumů muzejního publika, jeho chování a zvyklostí, kontextu, ve kterém lidé chodí do muzea, a bariér, pro které do muzea nechodí.

Hlavními cílovými skupinami v oblasti expozičně-výstavní a kulturně-vzdělávací činnosti, ve kterých vidí NM těžiště pro vrstvení své komunikace s nimi, jsou:

1) rodiny s dětmi

komfort z hlediska fyzické přístupnosti (bezbariérové vstupy pro kočárky, přebalovací pulty, intimní zóny pro kojící matky), komfort z hlediska mentální přístupnosti (dětská linka v expozicích, interaktivní koutky,

možnost společné práce a bádání či objevování, možnost nechat děti si samostatně a bezpečně hrát ve speciálních zařízeních, tematické dny pro společnou návštěvu);

2) školní výpravy

komfort z hlediska fyzické přístupnosti (možnost udržet skupinu pohromadě, možnost společného učení a třídění poznatků, možnost oddechové zóny); komfort z hlediska mentální přístupnosti (nabídka speciálních programů pro školní třídy dle věku a probírané látky, nabídka speciálních tiskovin, metodická pomoc učitelům před návštěvou, dostupnost informací ve virtuálním prostoru);

3) cizinci a krajané

komfort z hlediska fyzické přístupnosti (možnost odpočinku, nákupu dárků, zážitku z prostředí; standardní vybavenost pro dospělé návštěvníky); komfort z hlediska mentální přístupnosti (základní informace o přírodních a dějinných souvislostech našeho území, snadná orientace v objektu, informace v jazykových mutacích, možnost samostatného bádání a objevování v elektronických bázích);

4) senioři a handicapovaní

komfort z hlediska fyzické přístupnosti (možnost bezbariérového vstupu a pohybu po objektu, možnost samostatného využití základní vybavenosti – toalety, výtahy, nájezdy; odpočinkové zóny uvnitř expozic, poučený personál, možnost vypůjčení invalidních vozíků); komfort z hlediska mentální přístupnosti – speciální vybavení pro smyslově postižené (např. vodící lišty, zvukové signály, Braillovo písmo, haptická zóna, speciální počítače a čtecí zařízení);

5) **soukromí badatelé a odborná veřejnost**

komfort z hlediska fyzické přístupnosti (snadná dostupnost reprezentativních typů sbírkových předmětů a možnost jejich studia „zblízka“; zastoupení materiálových a srovnávacích souborů sbírkových předmětů, které budou ukryty ve výsuvných výstavních prvcích, v místech mimo frekventované trasy, kde je možné v klidu se věnovat jejich studiu); komfort z hlediska mentální přístupnosti (dostupnost kvalitních, detailních informací k jednotlivým sbírkovým předmětům, mnohovýrobní informační systém dostupný zájemcům z prostředí domova, možnost využívat příručních knihoven v badatelných NM bez nutnosti ukončení prohlídky muzea).

6) **ostatní veřejnost**

komfort z hlediska fyzické přístupnosti (snadná orientace v pohybu po objektech, odpočinkové a občerstvovací zóny, poskytování aktuálních informací); komfort z hlediska mentální dostupnosti (informace přístupné obecně vzdělaným lidem, možnost vlastního objevování a bádání, budování národní hrdosti, bonusy pro věrné návštěvníky apod.).

Nový muzejní komplex uprostřed hlavního města bude poskytovat mnoho možností, jak v něm strávit volný čas nebo návštěvu Prahy. Z hlediska potřeb, zájmů a preferencí publika jsme vytypovali několik možných tras:

- a) **Grand tour** – vícedenní celková prohlídka všech expozic v HB i NB NM, mimo *Pokladnice*;
- b) **Pokladnice NM** – samostatná návštěva, nutnost rezervačního systému;

- c) **Historická budova NM** – HB NM bez možnosti návštěvy placených zón v NB NM s výjimkou *Dětského muzea*;
- d) **Interaktivní expozice NM** – NB NM bez možnosti návštěvy placených zón v HB NM;
- e) **Přírodovědný okruh** – kombinace expozic *Příroda kolem nás* a *Velké příběhy evoluce* v HB NM a interaktivních expozic v NB NM; možnost volby konkrétního tématu návštěvy;
- f) **Historický okruh** – kombinace expozic *Dějiny kolem nás* a *Příběhy věcí* v HB NM a *Dětského muzea* v NB NM; možnost volby konkrétního tématu návštěvy;
- g) **Dětský okruh** – kombinace možností 1., 2. patra HB NM a interaktivních expozic v NB NM; na dětskou linku bude nastaven speciální elektronický průvodce – ovladač interaktivních prvků určených dětem a mládeži;
- h) **Dětské muzeum** – samostatná návštěva programů v prostorách komplexu a v prostorách *Dětského muzea* v NB NM – nutnost rezervačního systému pro skupinové návštěvy;
- i) **Vítejte v České republice** (turisté) – prohlídka expozic *Příroda kolem nás* a *Dějiny kolem nás* s informačními přesahy do expozice *příběhy* ve 2. patře HB NM se speciálním elektronickým průvodcem;
- j) **Highlights** ze sbírek v expozicích – prohlídka expozic *Příroda kolem nás* a *Dějiny kolem nás* s informačními přesahy do expozice *příběhy* ve 2. patře HB NM se speciálním elektronickým průvodcem;
- k) **Aktuální výstavy** – vstupenka pouze do výstavních prostor s aktuálními výstavami.

Některé z těchto okruhů budou organizovány pomocí vstupenek, jiné prostřednictvím elektronického průvodce a informačního systému.

Zároveň byla definována průchozí bezplatná zóna muzea (společenská dvorana v HB – spojovací chodba – sociální zázemí v I. suterénu HB – restaurace a sociální zázemí v NB), do které budou situovány i restaurační a kavárenské provozy a hlavní muzejní obchody.

Akce mimo návštěvní dobu budou konány zejména v bezplatné zóně muzea a návazných přednáškových sálech, historické zasedací síni a historické ředitelně v HB NM, Pantheonu, multifunkčním sále a travertinovém sále v NB NM a na vyhlídce v kopuli HB NM. Za mimořádných opatření budou akce konány v expozičně-výstavních prostorách, zejména ve II. dvoraně HB NM.

Jako učebny a přednáškové síně budou využívány prostory přednáškových sálů, dětské ateliéry v přízemí a I. patře HB NM, multifunkční sál a přednáškový sál v patře „H“ v NB NM. Jeden z přednáškových sálů v HB NM bude koncipován jako 3D kino s možností průběžných tematických projekcí.

D. Závěr

Tento malý exkurz snad podal základní odpověď na otázku položenou v úvodu: „Jaké budou expozice Národního muzea?“ Rozhodně můžeme konstatovat, že dlouhé období hledání koncepce obsahové náplně se vyplatilo. Na jeho konci je jasně definovaná a ucelená vize, na které se shoduje vedení NM i odborní pracovníci. Následovat bude období tvůrčí, uspokojující a mravenčí práce. Jaké nové expozice doopravdy budou, totiž záleží jen na nás – generaci muzej-

ních pracovníků, které se dostalo té cti vytvořit nové Národní muzeum pro 3. tisíciletí.¹²

Literatura a zdroje

LUKEŠ, Michal, FIALOVÁ, Dagmar.

Investiční záměr akce Nové expozice Historické budovy a Nové budovy Národního muzea 2012–2018. Praha: Národní muzeum, 2012, 64 s., interní materiál NM.

SEJKORA, Jiří, BURDOVÁ, Petra,

STEHLÍKOVÁ, Dana, KOŠTA, Jiří, POLANSKÝ, Luboš. *Návrh expozice „Klenotnice NM v Nové budově NM“.* Praha: Národní muzeum, 2010. Interní materiál NM.

SKLENÁŘ, Karel. *Obraz vlasti. Příběh*

Národního muzea. Praha, Litomyšl: Nakladatelství Paseka, 2001, s. 281–283. (419 s.).

ZATLOUKAL, Pavel. *Architektura*

19. století. Průvodce výstavou 10 století architektury. Praha: Správa Pražského hradu a DaDa, a.s., 2001.

¹² Koncepce stálých expozic v HB a NB NM je ve virtuální podobě dostupná na adrese <http://muzeum3000.nm.cz/rekonstrukce/narodni-muzeum-nabidne-unikatni-expozice-i-prostory>.

Národní muzeum a návštěvník

Petra Belaňová

The National Museum and the visitors

This brief article covers the National Museum as an institution that presents a vested cultural heritage and has great educational potential for different target groups of visitors who come to see its buildings and exhibits. The concepts focused on the visitors and on the presentation of collections have been gaining importance over the recent decades. Visitor surveys, strategies for working with different target groups of visitors, and creating exhibitions and accompanying programs while taking into consideration the needs and wishes of these groups, are now an integral part of the work for the National Museum experts.

Keywords: museum, National Museum, visitor, target group, participation

Nahlížení muzeí na prezentaci sbírek, jejich edukační potenciál a v neposlední řadě na potřeby a přání návštěvníků se v posledních letech (desetiletích) značně změnilo. Můžeme říct, že v dnešní době pojmy návštěvník a prezentace sbírek nabírají na důležitosti a je na ně směřována velká část muzejního dění. Návštěvnické průzkumy, strategie práce s různými cílovými skupinami návštěvníků a vytváření výstav i doprovodných programů s přihlédnutím k potřebám a přáním těchto skupin jsou dnes nedílnou součástí muzejní práce a tvorby produktu muzejní instituce. Co všechno patří ke komplexnímu produktu muzea? Fiona McLean ve svém dělení uvádí pět jeho hlavních, vzájemně propojených, složek¹: uchovávání svěřeného kulturního dědictví, podpora výzkumu a vývoje, poskytování informací (vědecké i laické veřejnosti), vzdělávání a návštěvnický servis.

Směrem k návštěvníkovi je produktem všechno to, co spoluvytváří prožitek ze skutečné i virtuální návštěvy – expozice, výstavy, doprovodné programy a akce, webové stránky a databáze, sociální sítě,

ale i budovy, v nichž muzeum sídlí. Úkolem muzea je vytvářet a neustále obměňovat produkt, který přiláká návštěvníky, ať už je jejich motivací k návštěvě muzea poučení, zábava nebo touha po estetickém zážitku.

Důležitými pojmy při tvorbě expozic, výstav a doprovodných akcí a programů muzeí pro návštěvníky se staly **animace** (reanimace), **interaktivita** a **participace**. **Animace** (nebo reanimace – znovuoživení) v této souvislosti představuje ne-tradiční až překvapivé oživení tradičního prostoru muzea nebo jeho okolí, **interaktivita** počítá s aktivním zapojením návštěvníka do dění v muzeu a zapojením všech jeho smyslů do dění v muzeu. Interaktivní prvky podporující fyzickou nebo mentální aktivitu se stávají neoddělitelnou součástí nebo vhodným doplněním expozic a výstav.

Participace posouvá návštěvníka ještě dál – do postavení partnera, který může spolurozhodovat o aktivitách muzea, ať už se to týká hodnocení výstav, identifikací problémů, výběru námětů, pomoci při realizaci výstav nebo přispěním svým názorem do diskuze o důležitých

¹ McLEAN, Fiona. *Marketing the Museum*. 2. vyd. London and New York: Routledge 2006, str. 105.

tématech. Návštěvníci jsou dnes nejen diváky, ale i partnery, kteří mohou pomáhat při výběru i hodnocení s vědomím, že jejich názor pomůže muzeu v rozhodování a je pro ně důležitý.

Národní muzeum má vzhledem ke svým bohatým sbírkovým fondům z různých vědních oborů a kvalitním expozicím, kde svoje fondy vystavuje, širokou návštěvnickou základnu. Velká část budov Národního muzea je bezbariérová, proto přístupná skutečně všem návštěvníkům bez rozdílu. Široké spektrum doprovodných programů a akcí jednotlivých muzeí tvoří výukové programy pro školní a zájmové skupiny v průběhu pracovního týdne, víkendové akce pro malé i velké, přednášky, komentované prohlídky, koncerty, workshopy, výtvarné a taneční dílny, vernisáže a divadelní představení. Ojedinělým projektem Národního muzea je zpravodajský portál **Muzeum 3000**, který přináší všem zájemcům z řad veřejnosti přístupnou žurnalistickou formou novinky z bádání svých odborníků, ale i informace ze zákulisí muzea či aktuality z rekonstrukce momentálně uzavřené Historické budovy. Krátká shrnující sdělení doplňují videa a fotografie, návštěvníci stránek mohou vyjádřit svůj názor v diskuzích pod články nebo v pravidelných online rozhovorech. K online komunikaci jsou ve velké míře využívány sociální sítě. Národní muzeum společně s dalšími institucemi zpřístupňuje pro zájemce svoje sbírky i virtuálně v digitalizované podobě prostřednictvím portálu **eSbírky.cz**.

Historická budova Národního muzea na Václavském náměstí se pro návštěvníky kvůli plánované rekonstrukci zavřela 7. července 2011. Její uzavření doprovázely úspěšné akce, kterými se jeden

z nejoblíbenějších cílů domácích i zahraničních turistů na pár let rozloučil s návštěvníky – na den s Historickým muzeem, den s Přírodovědným muzeem a den uzavření budovy 7. července byl připraven přímo v expozicích zajímavý program – workshopy, výtvarné dílny, soutěže a rozlučkové komentované prohlídky starých expozic v Hlavní budově, kdy je mohli zájemci naposledy spatřit ve staré původní podobě.

Právě plánované uzavření Historické budovy bylo jedním z impulzů ke spuštění rozsáhlé kampaně „Národní muzeum není jen jedna budova“. S kampaní je spojený i Muzejní pas pro časté návštěvníky s výhodami. Kampaň představuje jednu z nadějných příležitostí, jak do povědomí veřejnosti dostat a hlavně trvale udržet i další pražské objekty Národního muzea, které rozhodně mají co návštěvníkům nabídnout. **Náprstko-**

Interiér Českého muzea hudby

*Národopisné muzeum –
Musaion v zahradě Kinských
na pražském Smíchově*

vo muzeum asijských, afrických a amerických kultur na pražském Betlémském náměstí se může pochlubit výjimečnými mimoevropskými sbírkami a expozicemi. I nabídka doprovodných aktivit pro návštěvníky je široká – přednášky o cizích krajích a workshopy, oblíbený chov bource morušového v přímém přenosu nebo exotické vánoční trhy.

České muzeum hudby s expozicí hudebních nástrojů a samostatnými objekty věnovanými velikánům české klasické hudby Bedřichu Smetanovi a Antonínu Dvořákovi je povinnou zastávkou pro všechny milovníky hudby a kultury. České muzeum hudby sídlící v působišních prostorách v bývalého kostela Máří Magdalény na Malé Straně pořádá pro návštěvníky pravidelné večerní koncerty, přednášky, hudebně-dramatická vystoupení, ale například i programy

*Národní památník na Vítězkově
nabízí kromě expozice
i moderní kavárnu s terasou.*

pro mladší generaci s remixy klasické a moderní hudby.

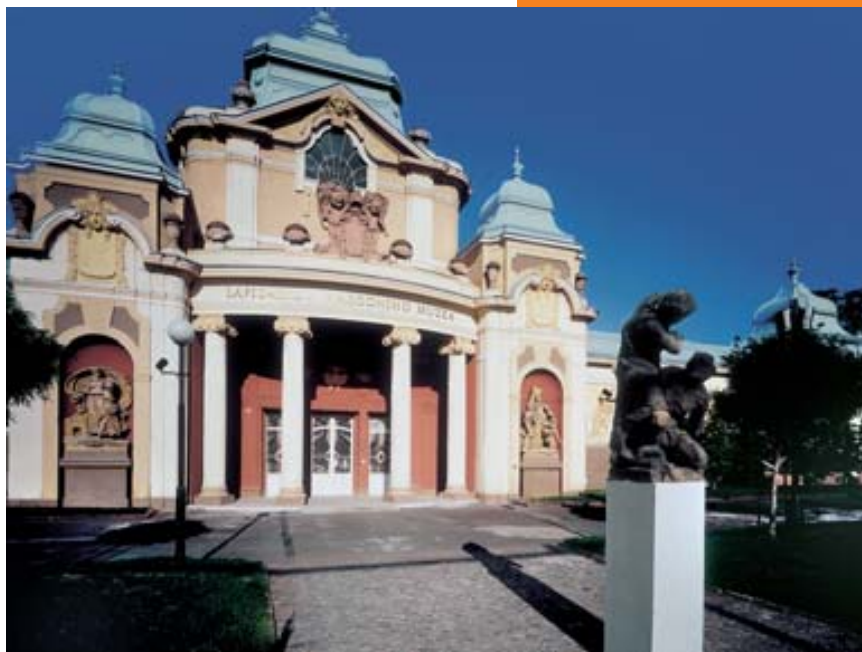
Národopisné muzeum – Musaion se nachází v zahradě Kinských na pražském Smíchově. Letohrádek plný tradice a českého folkloru využívá netradičně své prostory například k oblíbeným folklorním tanečním – výuce lidových tanců, pořádání kurzů dnes už téměř zapomenutých řemesel, oslavám tradičních svátků a pravidelným přednáškám a prezentacím lidové kultury jednotlivých regionů naší republiky. **Národní památník na Vítězkově** byl Národnímu muzeu svěřený do zprávy v roce 1991. To se rozhodlo pro zapojení památníku do kulturního života města, když v jeho prostorách zrealizovalo instalaci expozice věnované československým dějinám 20. století *Křížovatký české a československé státnosti*. Koncept zapojení návštěvníků je proveden formou uplatnění multimedialní techniky a interaktivních panelů. Památník láká návštěvníky také svým zajímavým architektonickým řešením, krásnou vyhlídkou na Prahu, divadelními, hudebními i filmovými představeními a okolním prostředím upraveného odpočinkového parku. **Lapidárium Národního muzea** na pražském Výstavišti se může pochlubit výjimečnou expozicí českého kamenosochařství 11.–19. století. **Nová budova Národního muzea** stojící vedle Historické budovy je v současné době místem rozsáhlých dočasných expozic. Výstava *Vynálezcí a vynálezy* získala první cenu kategorie expozic v soutěžní přehlídce popularizace vědy SCIAP 2011 organizované Akademii věd České republiky.

Dalším významným krokem k propojení jednotlivých objektů Národního muzea je idea tematických výstavních cyklů, spočívající ve vytvoření několika výstav

vzájemně provázaných vedoucí linkou. Pro roky 2012–2013 je tímto pojmím prvkem období vlády císaře Františka Josefa I. a cyklus nese název Monarchie. Návštěvníky bude seznamovat s různými aspekty politického, společenského, kulturního i soukromého života různých vrstev společnosti. Celkem sedm výstav bude ideově spájet čtyři objekty Národního muzea. V dalších letech se připravují další podobně koncipované výstavní cykly, navazující na aktuální témata nebo významná výročí, které umožní návštěvníkům vytvořit si ucelený obraz o vybrané problematice.

Výstavní cykly mají vzhledem k prezentaci vybraného tématu určitě edukační potenciál pro **školní skupiny různých věkových kategorií**, které tvoří velkou skupinu návštěvníků všech objektů Národního muzea. Výběr témat workshopů, interaktivních a komentovaných prohlídek pro školy je široký, programy jsou zaměřeny na stálé expozice i dočasné výstavy a zpravidla jsou doplněny pracovními listy. Edukační a prezentační potenciál Národního muzea v duchu objektového učení nejen pro školy bude dále rozvíjen v rámci řešení několika projektů.²

Zajímavým a dlouhodobě fungujícím projektem pro žáky škol je i **řetězové provádění**³ v dalším z objektů Národního muzea – na **zámku ve Vrchotových Janovicích**. Již 17 let mají žáci vybraných okolních škol možnost zjistit, jaké to je být průvodcem v muzeu. Podstata akce je jednoduchá – skupina žáků si mezi sebou rozdělí jednotlivé části prohlídkové trasy zámku, naučí se k nim patřící texty a vytvoří tak řetěz mladých průvodců, kteří vedou návštěvníky zámkem a jeho parkem. Nevýčísitelným přínosem pro žáky je samotná zku-

šenost s mluvením před větším počtem lidí, obeznámení se s částí historie místní památky, práce v kolektivu či podpora lokálního kulturního povědomí. Na základě zkušenosti tak mladí lidé získávají možnost vytvořit si pozitivní vztah k muzeu – místu v okolí svého domova.

Pro malé návštěvníky, jejich sourozence, rodiče i prarodiče jsou primárně určeny akce Hravého muzea. I v roce 2012 v jeho rámci probíhá cyklus aktivních sobot a nedělí pod společným názvem **Aspoň na víkend...** střídavě v různých budovách Národního muzea. Akce představí každý měsíc celé rodině zábavnou formou tradiční svátky, řemesla, vědu, hudbu, historii nebo kulturu jiných zemí.

Národní muzeum bylo již podeváté hlavním organizátorem populární a každý rok netrpělivě očekávané akce pro veřejnost – **Pražské muzejní noci**. Zpřístupnění muzejních expozic v netradičním čase, mnohdy se speciálním programem, láká do ulic každoročně desetitisíce místních i zahraničních příznivců kultury a muzeí bez rozdílu věku.

Národní muzeum je otevřeno **pro všechny návštěvníky** bez rozdílu – většina objektů má bezbariérový nebo částečně bezbariérový přístup. V minulém roce se z iniciativy Centra pro prezentaci kul-

Lapidárium Národního muzea na pražském Výstavišti

2 Projekty Národního muzea *Dotkni se dvacátého století* (www.dvacatestoleti.cz) nebo *Archeologie na dosah. Edukace a prezentace archeologického kulturního dědictví* (www.archeologienadosah.cz).

3 Podrobněji in: FIEDLEROVÁ, Ludmila. *Zážitek v muzeu v hlavní roli. Řetězové provádění ve Vrchotových Janovicích (1994–2011)*. Muzeum 49/2/2011, Praha, str. 12–23.

*Již navečer se během
Pražské muzejní noci 2012
vytvořila před Náprstkovým
muzeem dlouhá fronta
zájemců o prohlídku.*

turního dědictví povedla realizace několika prohlídek v Nové budově Národního muzea ve znakové řeči. Akce nadchla pro tento projekt i jiná pražská muzea.⁴ Na konec roku 2012 se chystá i haptická výstava, která navazuje na podobné projekty Národního muzea z minulosti.

Národní muzeum strategií práce s návštěvníky ve svých objektech usiluje o maximální propojení všech klíčových aktivit, ke kterým je zřízeno – uchovávání sbírek, péče o ně, jejich odborné zpracování, edukaci a samozřejmě prezentaci těchto sbírek. Edukační a prezentační aktivity jsou zaměřeny na různé cílové skupiny návštěvníků – školní skupiny, rodiny s dětmi, studenty a mladé, seniory, cizince i návštěvníky se speciálními potřebami. Uzavření Historické budovy představuje velkou výzvu – více zviditelnit i ostatní objekty, u nichž se mohlo

zdát, že stojí ve stínu dominanty Václavského náměstí. Další výzva čeká Národní muzeum i při tvorbě nových moderních expozic v Historické budově – expozic na světové úrovni, které budou všem návštěvníkům důstojně prezentovat naše sbírky poučnou i zábavnou formou.

Literatura

FIEDLEROVÁ, Ludmila. *Zážitek v muzeu v hlavní roli. Řetězové provádění ve Vrchotových Janovicích (1994–2011)*. Muzeum 49/2/2011, Praha, str. 12–23.

HAVLÍKOVÁ, Ivana. *Neslyšící návštěvníci v (Národním) muzeu*. Věstník AMG 2/2012, Praha, str. 15–16.

McLEAN, Fiona. *Marketing the Museum*. 2. vyd. London and New York: Routledge 2006.

⁴ Více informací k akci in: HAVLÍKOVÁ, Ivana. *Neslyšící návštěvníci v (Národním) muzeu*. Věstník AMG 2/2012, Praha, str. 15–16.

Národní muzeum není jen jedna budova!

Magdaléna Kroupová

The National Museum is not just One Building!

The “National Museum is not just One Building” campaign is the most important tool for the National Museum marketing department to be used towards the general public during the reconstruction of the historical building at the top of Wenceslas Square. What is the idea of this campaign? How could the National museum keep attracting the interest of the potential visitors? The most important thing is to remain steady or improve – improving the elementary promotional tools, raising the general public awareness of the campaign catchword, and enhance the performance of the other National Museum buildings.

Keywords: National Museum is not just One Building, campaign, communication tool

Historická budova Národního muzea uzavře své brány

Tak zněl titulek tiskové zprávy, která lákala veřejnost k poslední návštěvě výjimečných prostor Historické budovy před jejím dlouhým uzavřením. Stalo se tak 7. 7. 2011 a reakce návštěvníků byly velké – návštěvnost 20 000 lidí za jediný den.

Nyní už je budova téměř vyklizená a atmosféra v ní je velice zvláštní až magická. V potměných místnostech, kde se dříve ozýval čilý ruch, jsou nyní slyšet pouze vaše kroky a expozici připomínají jen prázdné vitríny a staré emailové štítky. I přes snahy co nejvíce upozornit širokou veřejnost na to, že Historická budova je uzavřena, zde stále postávají hloučky turistů, kteří se snaží prosklenými dveřmi zahlédnout alespoň vstupní prostor této novorenesanční stavby.

Jak se podaří udržet zájem návštěvníků o Národní muzeum (dále jen NM) i po dobu rekonstrukce Historické budovy (dále jen HB), která kromě velkých vý-

stavních projektů nabízela i architektonický zážitek? Budeme schopni nabourat stereotypní chování lidí, zvyklých navštěvovat tuto budovu, jež pro ně ztělesňuje NM jako takové? Jak se s touto situací vypořádáme strategicky? To je pouze několik z mnoha otázek, které si NM kladlo už dlouhou dobu před samotným uzavřením.

Představení kampaně „Národní muzeum není jen jedna budova“

Kampaň „Národní muzeum není jen jedna budova“ (dále jen kampaň) byla příznačně spuštěna na tiskové konferenci právě v den uzavření HB. Představen byl systém grafických motivů, které měly nadále prezentovat kampaň a stěžejní objekty NM (dále jen stěžejní objekty NM): Nová budova NM (dále jen NB), Náprstkovo muzeum, České muzeum hudby, Národopisné muzeum a Národní památník na Vítkově.¹

Cílová skupina kampaně se víceméně shoduje s cílovou skupinou NM. Objevují se zde všechny věkové skupiny, protože NM je institucí, která by měla

Slogan a logo kampaně
„Národní muzeum není jen jedna budova“

¹ V rámci zmíněné tiskové konference byly představeny reprezentující piktogramy pro hlavních pět pražských objektů. Tyto byly základem pro seznámení veřejnosti s kampaní, aby mohly být zhruba po půl roce rozšířeny o další piktogramy prezentující i menší pražské a mimopražské objekty NM. Objekty, které patří pod České muzeum hudby, převzaly i jeho symbol – houslový klíč (více informací o těchto objektech naleznete na <http://www.nm.cz/Navstivte-nas/>).

**Magdaléna Kroupová,
Bbus.**

Národní muzeum
magdalena_kroupova@nm.cz

Hlavních 5 pražských objektů NM a jejich symboly v rámci kampaně

Podoba muzejního pasu v rámci myšlenky „Objevujte a bavte se“

2 JOHNŮVÁ, Radka. Arts Marketing: Marketing umění a kulturního dědictví. Praha: Nakladatelství Oeconomica 2007. 243 s. ISBN 978-80-245-1276-1.

3 Zejména možnost získání volného vstupu.

sloužit všem. Konkrétní nástroje kampaně jsou pak koncipovány tak, aby společně pokrývaly všechny generace. Například mobilní interaktivní hry jsou určeny zejména mladší věkové skupině, v rámci plánovaných „muzejních karet“ (viz níže) je pak připravováno větší zaměření na rodiny s dětmi, jednotlivce, školy, odbornou veřejnost apod.

Stěžejní práce marketingového oddělení NM po dobu uzavření HB tedy spočívá ve zdánlivě jednoduché myšlence: seznámit veřejnost

s informací, že Národní muzeum spravuje řadu dalších objektů, a to nejen pražských, ale i mimopražských.

Propagační nástroje kampaně

Základem každého marketingového projektu jsou propagační nástroje, které jsou jeho nosným a obsahovým prvkem. Mají za úkol seznámit veřejnost s kampaní a informovat o jejích možnostech. Proto byly naplánovány a postupně realizovány následující prvky:

- **Slogan a logo „Národní muzeum není jen jedna budova“:** při výběru grafického symbolu (vizuálu) a jeho slovního doplnění k rozsáhlému projektu, jako je tato kampaň, je nejdůležitější posoudit zejména údernost,

výstižnost, rozpoznatelnost, zapamatovatelnost, ale zároveň i jednoduchost. Reklamní heslo a jeho grafické ztvárnění musí splnit hned několik pravidel správného fungování značky. A to především pravidlo publicity (spočívá v tom, že značka musí být vidět a lidé si jí musí všimnout), pravidlo slova (je nejvyšší formou známosti značky, kdy se automaticky vybaví její slogan), pravidlo barvy (spojení značky a barvy) a pravidlo reklamy (známost).² Funkčnost a efektivitu těchto pravidel bude možné vyhodnotit až s větším časovým odstupem od začátku fungování projektu.

- **Myšlenka kampaně „Objevujte a bavte se“:** účelem této části projektu je rozvíjet kampaň konkrétními návštěvnickými atraktivními nástroji, zejména pomocí her a interaktivních průvodců a jejich propagace. Cílem je kromě zábavné funkce také zvyšování návštěvnosti. Hlavním prvkem je v současné době Muzejní pas (plánovaná jsou další rozšíření – viz níže):
 - **Muzejní pas:** jako nástroj pro zvýšení návštěvnosti jednotlivých objektů NM byl vydán tzv. muzejní pas, který návštěvníkům umožňuje čerpat různé benefity.³ Zároveň má návštěvník možnost se zaregistrovat pomocí registračního formuláře a dostávat informace o novinkách a akcích NM.⁴
- **Sledování marketingových aktivit:** k řadě nástrojů (zejména venkovní reklama, muzejní pasy apod.) byl spuštěn systém sledování těchto marketingových aktivit prostřednictvím online webového rozhraní přístupného pracovníkům marketingu NM. Díky tomu je možné pomocí QR

kódů umístěných na plakátech sledovat zpětnou vazbu počtem jejich načtení na mobilních zařízeních potenciálních návštěvníků, kteří se v rámci venkovní výleповé kampaně s plakátem setkali. Pomocí tohoto systému je tak k dispozici průběžná statistika použití QR kódů.⁵

Distribuční kanály kampaně

Aby nástroje propagace efektivně fungovaly, musí se dostat k určeným osobám, tj. k široké veřejnosti. Bez této propagace by se potenciální návštěvníci neměli jak dozvědět, co pro ně muzeum připravilo. Aby mohly nástroje účelně působit, je zapotřebí je vhodně kombinovat:

- **Označení budov:** stěžejní objekty NM byly vybaveny informačními bannery umístěnými ve vstupních prostorech. NB byla navíc opatřena i bannerem venkovním (který je vidět z pražské magistrály a z vrchní části Václavského náměstí), polepem skel vstupních dveří, informačními plakáty u pokladny a dalšími prvky. Informační banner byl umístěn také na HB, aby odkazoval návštěvníky k výstavám v NB a přesměroval tak pomocí šipky (a polepů vstupních dveří HB) pozornost od uzavřené budovy k NB.
- **Tiskové propagační materiály:** bylo vydáno 8 jazykových mutací propagačních letáků, které obsahovaly základní informace o stěžejních objektech NM, dále plakáty, velkoplošné mapy, video promítané na obrazovce u pokladny NB a další. Tyto materiály byly distribuovány nejen po všech objektech NM, ale také v rámci smluvní distribuční sítě informačních center po celé ČR.
- **Venkovní reklama:** na počátku roku 2012 proběhla díky velice výhodným finančním podmínkám velká reklamní kampaň, prezentovaná na téměř 500 CLV plochách⁶ v centru Prahy.
- **Televizní reklama:** v rámci spolupráce s televizí Prima byl v únoru 2012 odvysílán televizní spot,⁷ který podpořil právě probíhající venkovní reklamní kampaň.
- **Webové stránky NM:** jsou jedním z komunikačních kanálů nejen kampaně, ale i NM. Umožňují jednoduchou, levnou a efektivní komunikaci potřebných informací směrem k veřejnosti. (Z hlavní stránky www.nm.cz se na informace o kampani dostanete kliknutím na banner s logem kampaně v pravém sloupci.)
- **Tiskové zpravodajství novinářům:** v rámci tiskového zpravodajství jsou novináři průběžně informováni o novinkách kampaně, ale také zůstává u průběžného připomínání existence kampaně jako takové (zejména používání hlavního sloganu „Národní muzeum není jen jedna budova“).

Výhledové rozšíření kampaně

Kampaň je koncipována zejména na období při zavření HB NM. Vzhledem k omezeným finančním prostředkům byly jednotlivé kroky (viz výše propa-

Výběr mimopražských objektů NM, které mají svůj symbol v rámci kampaně.

⁴ Více o funkci muzejních pasů lze nalézt zde <http://www.nm.cz/Stranky/muzejni-pas/>.

⁵ Načtení QR kódu si můžete vyzkoušet přímo na přiloženém obrázku.

⁶ Tzv. Citylight vitríny – velké prosvětlené reklamní plochy rozmístěné na zastávkách a v ulicích s vysokou koncentrací osob.

⁷ Spot ke zhlédnutí zde: <http://www.youtube.com/watch?v=U6cTlx0dkAc>.

Ukázka QR kódu, který využívá NM na svých plakátech.

gační nástroje kampaně) spouštěny postupně. Stejně tak další plánovaná rozšíření budou začleňována dle možností rozpočtu. Do jisté míry ale tento fakt může být i pozitivem – postupné rozšiřování komunikačních prvků totiž znamená oživení celého projektu pro návštěvníky – každý nový krok je podpořen i PR⁸ oddělením NM směrem k novinářům.

- **Rozšíření myšlenky kampaně „Objevte a bavte se“**

- **Koncept muzejní karty** (oživení a rozšíření muzejního pasu): jedná se o rozšíření projektu muzejních pasů spojený s možností registrace návštěvníků do jakéhosi „klubu“ s velkým marketingovým potenciálem. Muzejní karta bude mít nejen větší prostor na práci s jednotlivými kategoriemi návštěvníků (viz výše – cílová skupina kampaně), ale i možnost rozšíření systému benefitů⁹, které motivují k dalším návštěvám.

- **Muzejní klub:** cílem tohoto klubu je vytvoření zastřešujícího projektu pro již fungující aktivity kampaně (muzejní pas/případně plánovaná muzejní karta a registrační formulář). V rámci tohoto klubu by byly návštěvníkům nabízeny speciální akce v rámci exkluzivity členství v klubu (viz benefity výše). Umožňuje také přímou komunikaci směrem k zainteresovaným návštěvníkům.

- **Interaktivní multimediální hra:** pomocí moderních technologií se NM snaží oslovit nejen mladší věkovou skupinu, a to konkrétně pomocí mobilních aplikací, navázáním na multimediální průvodce

k výstavnímu projektu Monarchie (v NB NM od 14. 12. 2012)¹⁰ interaktivní mobilní hrou připravenou přímo pro kampaň. Princip fungování hry je založen na propojení stěžejních objektů NM a využití atraktivní formy průvodce doplněné o herní část. Aplikace tak návštěvníka provede historií a zajímavostmi objektů, upozorní na místa, kterých by si návštěvník jinak nevšiml, vtáhne do hry pomocí příběhů, řešení úkolů a bonusu na konci hry.

- **Hra s QR kódy:** Princip hry je založen na výběru nejzajímavějších exponátů z konkrétní výstavy a jejich opatření tabulkami s QR kódy tak, aby nebyly na první pohled vidět. Návštěvník bude dle itineráře jednotlivé kódy hledat a sbírat pomocí jednoduché webové aplikace s vyhodnocením a benefitem na konci hry. Tento typ hry je vhodný pro stálé expozice, ale i dočasné výstavy.

Kampaň jako součást marketingové strategie NM

V rámci plánování komplexní marketingové strategie NM je vynakládána snaha o postupné sjednocení grafické podoby všech vydávaných propagačních materiálů NM. Jedná se nejen o informační materiály přímo ke kampani, ale také o tištěnou inzerci, propagační materiály jednotlivých objektů a postupnou aplikaci grafických prvků k prezentaci výstavních projektů. Cílem je tedy komunikovat vizuální styl kampaně jednotně, co nejvíce možnými prostředky a dostat jej tak do povědomí lidí.

Kampaň „Národní muzeum není jen jedna budova“ se tedy stala stěžejní částí

⁸ PR (Public Relation), česky Oddělení vnějších vztahů

⁹ Stávající možnosti čerpání výhod muzejních pasů (pozvánky na akce NM, informování o novinkách, možnost získání volného vstupu do zvoleného objektu NM) budou rozšířeny a uspořádány do kategorií (rozšíření například o slevy do muzejního obchodu, kavárny, speciální komentované prohlídky, soutěže apod.)

¹⁰ Více o výstavním projektu Monarchie na www.nm.cz

celé marketingové strategie. Jejím hlavním poselstvím je informovat veřejnost o faktu uzavření HB a možnosti návštěvy dalších objektů instituce. Právě v tomto období, kdy NM přišlo o nejatraktivnější část výstavních prostor, ještě vzrůstá význam propagace Národního muzea jako takového.

Kromě zaměření na propagaci kampaně by se NM mělo i nadále soustředit na zlepšení nebo alespoň na udržení celkového pozitivního marketingového potenciálu instituce. A to zejména pomocí:

- fungování návštěvnické statistiky za využití vstupenkového systému¹¹ – nejjednodušší forma získávání statistických dat a zpětné vazby z realizování jednotlivých prvků kampaně. Výrazně také pomůže v cílení jednotlivých projektů.
- jednotného orientačního systému ve všech budovách NM a jejich okolí – výrazně pomůže v orientaci jak tuzemských, tak hlavně zahraničních návštěvníků.
- prodeje atraktivních propagačních materiálů – potenciál zisku tak potřebných finančních prostředků.
- každodenní práce s návštěvníky – ochotný a informovaný personál, který je důležitým článkem pro přímou komunikaci s návštěvníky.
- atraktivitu pro potenciální sponzory i v této době velkého handicapu uzavřené HB.

Zhodnocení kampaně

Samozřejmostí každého projektu je i jeho zpětná vazba. Je ale v tomto případě vůbec měřitelné, zda nárůst návštěvnosti v ostatních objektech vychází z úspěš-

nosti kampaně, nebo je způsoben prostým faktem, že je uzavřena HB, a návštěvníci se tak přirozeně rozptýlí do dalších expozic?¹²

S jistotou můžeme říci jedině, že dosažitelnost cílů kampaně je přímo závislá na míře propagace, která bude kampani poskytnuta, potažmo na zdrojích dostupných pro její realizaci. Tyto zdroje jsou v tomto případě naprosto zásadní po celou dobu trvání projektu.

Životnost kampaně není ale přímo závislá na době uzavření HB, její potenciál sahá i do budoucnosti – po otevření Historické budovy. Postavení ostatních objektů NM totiž bude v budoucnu díky probíhající kampani mnohem lepší – veřejnost bude lépe informována o všech expozicích NM, než tomu bylo před samotným uzavřením HB.

Literatura a zdroje

Čárový kód. *Wikipedie* [online]. 2012 [cit. 2012-11-02]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org>.

FORET, Miroslav. *Marketingová komunikace*. Brno: Computer Press a. s. 2011.

JOHNOVÁ, Radka. *Arts Marketing: Marketing umění a kulturního dědictví*. Praha: Nakladatelství Oeconomica 2007.

Národní muzeum. *Cross promo – Návrh koncepce pro Národní muzeum*. Brno: Artax a.s., 2011.

Národní muzeum. *Marketingová strategie po dobu uzavření Historické budovy*. Praha. 2012.

Tisková zpráva k uzavření Historické budovy Národního muzea ze dne 7. 7. 2011.

11 Způsob získávání statistických dat pomocí vstupenkového systému je jeden z nejjednodušších. Používaný systém pokladních služeb v NM umožňuje specifikovat návštěvnické skupiny a dle potřeb marketingu tak získávat potřebná data pro další plánování kampaní.

12 V současné době probíhá menší průzkum zaměřený na povědomí návštěvníků o kampani. Koná se v hlavních pražských objektech NM formou dotazníků až do konce roku 2012 a poté bude po novém roce vyhodnocen. Navazovat bude průzkum pomocí vstupenkového systému (viz výše).

Značka Národní muzeum

Ivana Havlíková

National Museum as a brand

A brand: is it just a trademark, or is it an important communication tool? How do visitors perceive it? Since the nineties, the concept of branding has been topical in the museum industry as well. A brand is not just a logotype. It is a compound of various aspects and a tool that personifies the overall image of the institution. The National Museum, the biggest museum institution in Czech Republic, is in a specific situation, and not just because of the adjective "National". Situation is not easy for branch museums, either.

Keywords: Branding, National Museum, communication, logo, corporate identity

1 Branding aneb budování značky je možné označit za proces vytváření dlouhodobého vztahu s cílovou skupinou. V muzejnictví považujeme za jeho cíle vytvoření odpovídající image instituce s cílem získat publikum, motivované k opakované návštěvě. Značku je však nutno budovat i s ohledem na potenciální partnery a sponzory. Za světové lídry v oblasti branding muzeí je označováno Guggenheim Museum, jemuž se důsledným využitím marketingových nástrojů podařilo vytvořit v podstatě globální muzejní značku.

2 Americká marketingová asociace definuje značku jako „jméno, výraz, znak, symbol nebo design či jejich kombinaci, které mají identifikovat zboží nebo služby jednoho prodávajícího nebo skupiny prodávajících a odlišit je od zboží a služeb konkurentů“. David Ogilvy definoval značku jako „komplexní symbol. Je to nedefinovatelný soubor atributů produktu, jeho jména, obalu, ceny, jeho historie, reputace a způsobu propagace. Značka je rovněž definována zákaznickými dojmy lidí, kteří ji užívají, jakož i jejich...

Marketing jako proces řízení se v posledních desetiletích uplatňuje i v neziskovém sektoru včetně kulturních institucí, přičemž v mnoha jde o nástup doslova masivní. Důraz na branding jako jeden z marketingových nástrojů je i u muzeí a galerií důsledkem nejen celosvětového trendu, který zdůrazňuje značku, ale samozřejmě také vzrůstajícího soutěžního prostředí v oblasti trávení volného času a muzejnictví obecně.¹ Konkurence v nabídce expozic a výstav a důsledná orientace na návštěvníka nabývá na významu s tím, jak klesá podpora ze strany veřejných rozpočtů, a je tak kladen větší důraz na částečnou finanční samostatnost kulturních institucí. Ke slovu tak nutně přichází diferenciace. Národní muzeum přistupuje zejména v posledních letech k budování značky velmi aktivně a snaží se postupnými kroky překonat určité předsudky a zakořeněné představy veřejnosti ve vnímání instituce jako takové.²

Národní muzeum je firemní značka, která identifikuje největší instituci muzejního typu v České republice. Národní muzeum je značkou zastřešující. Vedle Historické budovy, kterou si s názvem Národní muzeum většina

veřejnosti asociuje, mohou návštěvníci navštívit také řadu dalších pražských i mimopražských objektů spravovaných odbornými ústavy Národního muzea.³ Značka Národní muzeum je stejně jako ostatní značky tvořena širokým spektrem hmotných i nehmotných faktorů, jejichž nedílnou součástí je vedle vizuálního vyjádření značky a corporate identity také poslání instituce, zaměření a kvalita sbírek, kvalita a styl expozic a výstav, firemní kultura, tištěné propagační, odborné publikace i elektronické publikace, kvalita přímého kontaktu s návštěvníky, image instituce a její reputace, ale také architektura objektů Národního muzea. Jak upozorňuje Wallace, značka je více než logo nebo reklamní kampaň. Značka je celková interakce instituce s veřejností. Definuje a prostupuje všechny aspekty činnosti muzea.⁴ Značku by tak byla chyba vnímat pouze jako grafické vyjádření v podobě loga a uplatňování corporate identity. Značka ztělesňuje celou instituci a její nabídku a postavení v „konkurenčním“ prostředí dalších volnočasových institucí.

Národní muzeum je muzejní institucí celonárodního významu. Základní účel (poslání), jakož i předmět hlavní činnosti definuje Zřizovací listina Národního

Ing. Mgr. Ivana Havlíková
Národní muzeum
ivana_havlikova@nm.cz

muzea.⁵ Posláním Národního muzea je mimo jiné přispívat k rozvíjení národní identity, pomáhat utvářet vztah k národnímu kulturnímu dědictví a jeho hodnotám, stejně jako vědomí příslušnosti k širšímu celku evropského a světového společenství a kultury. Národní muzeum je tzv. všeobecným muzeem – zahrnuje řadu vědních oborů a sběrných oblastí od přírodních věd až po specializované obory věd společenských. Národní muzeum deklaruje cíl být institucí celonárodní a otevřenou všem vrstvám společnosti, institucí, která pěstuje vědu, ale zároveň dokáže výsledky práce srozumitelně prezentovat široké veřejnosti, a šířit tak vzdělání a kulturu na té nejvyšší úrovni. Zároveň chce být muzejní autoritou České republiky, ať v oblasti kontaktů se zahraničím, muzeologie, metodiky a metodologie muzejní práce, rozvoje nových technologií v oboru či mnoha dalších oblastech. Základním přístupem ve vztahu k veřejnosti je otevřenost.⁶

Grafickým vyjádřením značky Národního muzea je logo v podobě otisku kovového razítka z roku 1818, které je uloženo v Archivu Národního muzea, a nápis Národní muzeum. Po okraji razítka se nese latinský opis Musaeum Nationale 1818, ve středu je detailně vyveden český lev. Logo – otisk kovového razítka – tak evokuje základní obecné pilíře značky, tradici nejstarší muzejní instituce v Čechách a celonárodní význam instituce. Otisk kovového razítka je v různých obměnách logem Národního muzea od devadesátých let minulého století. Logo Národního muzea v průběhu minulého století procházelo proměnami a jeho užití bylo nesystematické. Několikrát v historii Národního muzea bylo logem také kresebné ztvárnění Historické budovy Národního muzea.

Národní muzeum je příklad instituce, kterou Kotler označuje za příklad „branch museum“, ve volném překladu muzeum s více pobočkami.⁷ Až do začátku 21. století se potřeba identifikace dílčích částí se značkou Národní muzeum nejevila tak aktuální. Po celé 20. století jednotlivé objekty vystupovaly částečně samostatně, a pod pojmem Národní muzeum veřejnost vnímala zejména stejnojmennou budovu stojící v horní části Václavského náměstí.

S blížící se rekonstrukcí Historické budovy však potřeba informovat o šíři, zaměření a poslání Národního muzea nabrala na významu. Na obzvláště složitou situaci Národní muzeum reagovalo snahou o zvýšení povědomí veřejnosti o dalších objektech Národního muzea jako destinacích k návštěvě, a to s důrazem na corporate identity, s využitím nástrojů public relations a marketingu. Jde o úkol velmi obtížný, neboť v mnoha případech jde o objekty s historií samostatné instituce a veřejností silně vnímanými individuálními značkami (zejména Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur a České muzeum hudby).⁸ Uvedené snahy mají za cíl nejen překonat zakořeněné vnímání značky, často asociované pouze s Historickou budovou Národního muzea, ale také podpořit znalost značky Národní muzeum zesílením vizuálního dopadu posílením užívání loga napříč organizací na všech tištěných i elektronických materiálech. Komunikace Národního muzea samozřejmě pracuje i s individuálními značkami objektů, hlavní důraz v komunikaci je však kladen právě na firemní značku.⁹

„Síla značky spočívá v myslích existujících nebo potenciálních zákazníků a v tom, jaké mají se značkou přímé či nepřímé zkušenosti.“¹⁰

**NÁRODNÍ
MUZEUM**

Stávající logo Národního muzea

...vlastními zkušenostmi.“ Ačkoli se definice různí, názor odborníků je stejný – značka není jen logo, je tvořena celou řadou faktorů a je nástrojem, který formuje obraz instituce na veřejnosti.

3 Národní muzeum je tvořeno pěti odbornými ústavy (Historické muzeum, Přírodovědecké muzeum, Knihovna Národního muzea, Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur, České muzeum hudby) a dvěma útvary provozně-technickými (Ekonomicko-provozní útvar, Odbor pro centrální sbírkotvornou a výstavní činnost). V rámci tohoto článku je větší pozornost věnována objektům Národního muzea jakožto dílčím částem, které v očích návštěvníka formují představu o instituci, než členění na odborné útvary, které tyto objekty spravují.

4 WALLACE, Margot. *Museum Branding: How to Create And Maintain Image, Loyalty, And Support*. Altamira Press 2006, předmluva.

5 Dostupné na <http://www.nm.cz/Organizacni-struktura/Dokumenty/>. Staženo dne 26. června 2012.

6 *Koncepce dlouhodobého rozvoje Národního muzea. Dostupné na <http://www.nm.cz/Organizacni-strukturalDokumenty/>.*

7 KOTLER, Neil – KOTLER, Philip. *Museum Strategy and Marketing*. San Francisco 1998, s. 202–203.

8 *Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur se stalo součástí Národního muzea v roce 1932, České muzeum hudby pak v roce 1984.*

9 *Odlišný přístup s důrazem na individuální značky zvolili v obdobné situaci např. představitelé Norfolk Museums & Archaeology Service. <http://www.museums.norfolk.gov.uk/index.htm>.*

10 KOTLER, Philip – KELLER, Kevin Lane. *Marketing management*. 12. vydání. Praha 2007, s. 314–315.

11 AAKER, David A. *Brand building: budování značky*. Brno 2003, s. 8.

12 *Architektura světových muzeí je často jedním z faktorů ovlivňujících hodnotu značky. Historická budova je bezpochyby nedílnou součástí identity značky Národního muzea a spoluvytváří její hodnotu. Guggenheim Museum využívá architekturu k budování značky a posilování její identity – New York (Frank Lloyd Wright), Bilbao a Abú Dhabí (Frank Gehry), přičemž důležitost architektonických řešení pro identitu značky otevřeně přiznává, viz <http://www.guggenheim.org/guggenheim-foundation/architecture/>.*

13 *Existence stejnojmenné přestupní stanice pražského metra je do budoucna potenciálním komunikačním nástrojem. Možné pojetí ukazují např. v pařížském systému podzemní dráhy stanice Louvre-Rivoli či Arts et Métiers (upravená při příležitosti 200. výročí existence stejnojmenného muzea) nebo např. Museum Station v Torontu.*

V komerčním prostředí má značka za hlavní cíl identifikovat instituci a odlišit ji a její produkt od konkurence. Role značky v oblasti volnočasových aktivit a kultury je v podstatě obdobná. Sdělujeme, co je skutečně typické a unikátní například ve sbírkách nebo v koncepci výstavní činnosti, ale také, pokud jde o návštěvnícký prožitek. Jde o důležitý komunikační kanál, který veřejnosti předává poselství instituce, pomáhá zjednodušit rozhodování, označuje přístup typický pro instituci i garantuje kvalitu jednotlivých produktů.

Národní muzeum je všeobecně známým názvem. Historická budova Národního muzea vytváří jednu z dominant Prahy, je významným orientačním bodem i přestupní stanicí metra. Znalost jména značky Národního muzea ve společnosti je i vzhledem ke všeobecné srozumitelnosti velká, což jistě pozitivně přispívá k návštěvnosti instituce. Znalost jména značky ale pouze zvyšuje pravděpodobnost návštěvy. Hodnotu značky spoluvytváří i další kategorie – vnímaná kvalita, asociace spojené se značkou a také věrnost značce.¹¹

Historická budova a její architektura patří k nejznámějším symbolům Národního muzea.¹² Budova, která byla veřejnosti zpřístupněna v roce 1891, nesla od počátku označení Národního muzea a stala se několikrát v historii instituce i součástí vizuálního vyjádření značky Národního muzea. Historická budova jako dominanta Václavského náměstí i Prahy je zároveň vzhledem ke svému neformálnímu pojmenování „Muzeum“, jehož znalost je podpořena i názvem přestupní stanice metra, umístěné v bezprostřední blízkosti, všeobecně srozumitelným symbolem pro české muzejnictví.¹³

Adjektivum „Národní – National“ obsažené v názvu instituce činí z Národního muzea v kombinaci s umístěním objektů v atraktivních lokalitách Prahy oblíbenou destinaci zahraničních turistů. Ti nejsou se značkou Národního muzea a jejím sdělením přímo obeznámeni, nicméně všeobecně srozumitelný název značky dobře definuje instituci i její produkt, zároveň však vytváří očekávání a asociace. Ty jsou formovány ne tuzemskými zkušenostmi se značkou, jako v případě domácích návštěvníků, ale zahraničními zkušenostmi s „konkurenčními“ národními institucemi. Adjektivum „Národní“ není tedy pouhým názvem či benefitem zvyšujícím návštěvnost instituce. Je zároveň závazkem. Národní muzeum si klade za cíl pomáhat utvářet vztah veřejnosti k národnímu kulturnímu dědictví a jeho hodnotám. Stejně tak je tomu i v případě zahraničního návštěvníka, kdy instituce doslova pomáhá formovat obraz národní kultury a historie České republiky a její společnosti v myslích zahraničních návštěvníků. Nejen v případě návštěvníků zahraničních, ale i tuzemských mohou být nenaplněná vysoká očekávání významnou bariérou opakované návštěvy. Zatímco povědomí o značce může být získáno masivní reklamní kampaní, hodnotu značky pro návštěvníka je nutné budovat postupně.

Národní muzeum je veřejností vnímáno jako instituce pečující o kulturní dědictví sídlící v Historické budově na Václavském náměstí. Pojí v sobě tradici a tradiční společenskovední i přírodovědecké obory, které dosahují vysoké úrovně. Svě poslání naplňuje prostřednictvím expozic, výstav, kulturních akcí a vědeckovýzkumnou činností. „Na začátku 21. století bylo Národní muzeum veřejností vnímáno jako instituce sice ctihodná, ale

poněkud šedivá a uzavřená sama do sebe. Základními cíli, které byly při nástupu nového vedení vytknuty, bylo otevřít dveře Národního muzea dokožán, vyvětrat poněkud zatuchlou atmosféru a získat mu zpět společenskou roli, která mu právem i dle tradice náleží.“¹⁴

Národní muzeum svými aktivitami (expozičně výstavní činnost, vzdělávací aktivity, vědeckovýzkumné projekty, popularizace vědy...) intenzivně buduje vztah s cílovými skupinami a snaží se posilovat hodnotu své značky prostřednictvím pozitivní přímé zkušenosti. Cílem Národního muzea v této oblasti je posilovat pozitivní image, podněcovat k opakované návštěvě, být místem první volby, pokud jde o volnočasové kulturní aktivity. Národní muzeum k tomu má ty nejlepší předpoklady. Lze toho však dosáhnout jen s přístupem maximální otevřenosti instituce vůči návštěvníkům, komunikací s návštěvníky v atmosféře dialogu, zkvalitňováním nabídky pro jednotlivé segmenty návštěvníků a neustálým zvyšováním kvality v závislosti na vzrůstajících nárocích současné informačně vyspělé společnosti.

Probíhající rekonstrukce Historické budovy je pro Národní muzeum a jeho aktivní orientaci na návštěvníka a veřejnost bezpochyby obtížnou situací. Jeden z jeho hlavních symbolů je dlouhodobě uzavřen a Národní muzeum tak ztratilo výsadní postavení plynoucí z rozměrných expozičně-výstavních prostor umístěných v centru Prahy; zároveň bojuje s absencí povědomí o šíři značky Národní muzeum a v obtížných prostorových a finančních podmínkách se snaží posilovat značku kvality a moderního přístupu. Rekonstrukce Historické budovy však zároveň poskytuje čas a prostor pro změnu a náročnou přípravu

návštěvnický orientovaných strategií, tak aby Národní muzeum ukončením rekonstrukce Historické budovy a zpřístupněním nových expozičně-výstavních prostor dovršilo přechod k moderní značce nejen s českým, ale i celosvětovým renomé.

Literatura a zdroje

AAKER, David A. *Brand building: budování značky*. Brno 2003, s. 8.

Koncepce dlouhodobého rozvoje Národního muzea. Dostupné na <http://www.nm.cz/Organizacni-struktura/Dokumenty/>.

KOTLER, Neil, KOTLER, Philip. *Museum Strategy and Marketing*. San Francisco 1998, s. 202–203.

KOTLER, Philip, KELLER, Kevin Lane. *Marketing management*. 12. vydání. Praha 2007, s. 314–315.

WALLACE, Margot. *Museum Branding: How to Create And Maintain Image, Loyalty, And Support*. Altamira Press 2006, předmluva.

Zřizovací listina Národního muzea. Dostupné na [http://www.nm.cz/Organizacni-struktura/Dokumenty/...](http://www.nm.cz/Organizacni-struktura/Dokumenty/)

14 Koncepce dlouhodobého rozvoje Národního muzea. Dostupné na [http://www.nm.cz/Organizacni-struktura/Dokumenty/...](http://www.nm.cz/Organizacni-struktura/Dokumenty/)

eSbírky.cz – platforma pro prezentaci sbírek českých muzeí

Kateřina Musílková

eSbírky.cz – the platform for Czech museums collections

The eSbírky.cz (eCollections) website presents a selection from Czech museums and galleries. It is the first portal in the Czech Republic that allows for viewing the digitised collections of several institutions on one virtual platform, which can be accessed without any limitations in terms of time, money, or geographical distance. All that visitors need is Internet connection. The portal currently presents photography, audio recordings, and audiovisual recordings.

Keywords: eSbírky.cz, internet, digitized collections, Czech museums

1 Projekt ATHENA sdružoval v letech 2009–2011 evropská muzea a jeho cílem bylo usnadnit zapojeným institucím předání digitalizovaných sbírkových předmětů do Europeany.

2 Europeana, Evropská digitální knihovna, je vícejazyčné přístupové místo ke kulturnímu dědictví v digitální formě. Europeana byla spuštěna v listopadu 2008.

3 Agregátor shromažďuje digitalizovaný obsah a metadata jednotlivých organizací, ty pak předává Europeaně.

Po uzavření Historické budovy Národního muzea na Václavském náměstí a přestěhování veškerých sbírek do mimopražských depozitářů se odborní pracovníci největší muzejní instituce u nás soustředí nejen na uložení předmětů do nových depozitářů, ale také na způsob prezentace sbírkových předmětů široké veřejnosti v nových expozicích. Vzhledem k tomu, že Národní muzeum nebude nikdy disponovat takovými prostory, aby mohlo představit větší část svých sbírek, vidí velký potenciál v jejich zpřístupňování prostřednictvím on-line prezentací.

Ideálním místem pro prezentaci sbírkových předmětů se ukázal být portál eSbírky, který vznikl pro účely projektu ATHENA (Access to cultural heritage network accross Europe).¹ Jeho vznik se bohužel brzy začal potýkat s „dětskými nemocemi“. Portál totiž nezvládal uspokojovat na něj kladené požadavky. Problematická byla nejen administrace a import dat, nepříjemné bylo i pomalé fungování veřejné části. Když koncem roku 2011 Europeana² potvrdila projekt eSbírky.cz za oborového agregátora³ z oblasti muzeí pro Českou republiku, připravilo Národní muzeum kompletní rekonstrukci portálu. V listopadu 2011 Národní muzeum uzavřelo smlouvu s firmou

specializovanou na programování muzejních informačních systémů s cílem eSbírky.cz kompletně modernizovat. Zadání ze strany Národního muzea bylo připravit nový systém, který bude uživatelsky příjemný jak pro jeho návštěvníky, tak i pro administrátory zapojených institucí. Systém převzal veškerou funkcionalitu, na kterou byli návštěvníci doposud zvyklí. Nadále tedy počítá s osvědčenými funkcemi, jako je eCard, tedy elektronická pohlednice. Zachována zůstává i možnost sdílet sbírkové předměty prostřednictvím sociálních sítí Facebook nebo Twitter.

Rekonstrukce webové aplikace byla rozdělena do dvou částí. V první etapě úpravy eSbírek.cz došlo k zajištění vysoké dostupnosti a robustnosti systému a mimo publikace sbírkových předmětů byla umožněna i jejich pokročilá administrace a evidence. Nově byl zařazen i automatický překladač do mnoha světových jazyků. Později byly vytvořeny webové služby pro zajištění on-line importu dat z lokálních muzejních informačních systémů. Tyto služby umožňují automatické přebírání informací ze stávajících webových portálů či databázových systémů. Do budoucna připravujeme prezentace virtuálních výstav, které umožní propojení sbírkových předmětů z různých českých institucí.

Mgr. Kateřina Musílková
Národní muzeum
katerina_musilkova@nm.cz

Na změnu systému reagovala samozřejmě i grafická tvář portálu, která je nyní jemná, nenásilná a obsahuje i nové multifunkční logo. Partnerské instituce mají možnost volby, jakým bannerem odkazovat ze své domovské stránky na eSbírky.cz. Bannery jsou připraveny pro instituce s přírodovědeckým i historickým předmětem zájmu.

Administrace portálu eSbírky.cz využívá sbírkový evidenční systém Museon public, který umožňuje mimo import dat a jejich publikaci i kvalitní evidenci sbírkových předmětů. Samozřejmostí je rozsáhlý systém vyhledávání, třídění, hromadných změn i uživatelských nastavení a podpora multimédií.

Mimo prezentaci sbírkových předmětů umožňují nové eSbírky.cz i jejich plnou evidenci ve sbírkovém evidenčním systému MUSEION LITE. Jediným omezením je počet 3 000 evidovaných sbírkových předmětů zdarma. Celý systém je plně hostovaný v datovém centru a využívá moderní technologie. Pro paměťové instituce je prezentace prostřednictvím eSbírek.cz zdarma, a to včetně licencí, pronájmu HW a SW a garancí uchování a zabezpečení dat.

Jak již bylo zmíněno, eSbírky.cz působí jako oborový agregátor oblasti muzeí do Europeany. Export dat z eSbírek.cz je možné provést ve formátu XML, přičemž odpovídá specifikaci Europeana Semantic Elements verze 3.4.⁴ Fakticky se ale jedná pouze o standard Dublin Core, upravený pro účely publikování do prostředí Europeany.⁵ Nové eSbírky.cz jsou napsány v moderních technologiích (Java J2EE, ORACLE databáze, ORACLE application server), využívají třívrstvou architekturu (datová, aplikační, prezentační). Celý portál je dostatečně dimenzován k uložení údajů o milionech sbír-

kových předmětů, a to včetně obrázků, zvuků a dalších souvisejících dat. Jako systémové zázemí eSbírky.cz využívají servery PowerEdge DELL v high availability clusteru a k uložení dat diskové pole DELL Equallogic. O bezpečnost dat a autorizaci přístupů se starají důvěryhodné certifikáty a firewall FortiGate.

eSbírky.cz myslí také na děti. Součástí portálu jsou tzv. Rébusy. Jedná se o edukativní on-line hry, které zábavnou formou simulují odborné práce v muzeu a využívají informace uložené na portálu eSbírky. Hry nejsou samoúčelné, děti se například naučí zařadit sbírkový předmět do chronologické linky nebo přemýšlet nad tím, které předměty logicky patří do dané skupiny. Fotografie sbírkových předmětů, které tvoří základ her, je možné měnit, aby bylo možné reagovat například na hlavní výstavu Národního muzea pro daný rok nebo na jiné aktuální téma, na kterém se bude instituce spolupodílet.

Potenciál eSbírek.cz chce Národní muzeum využívat i v prostorách nových expozic Historické budovy Národního muzea na Václavském náměstí. Návštěvníci budou mít možnost vyhledávat v eSbírkách.cz prostřednictvím elektronických kiosků, které budou v expozicích umístěny. On-line prezentace umožňuje vhodně doplnit expozici o digitální kopie sbírkových předmětů, které není možné v originále vystavit s ohledem na klima, světelné podmínky, zabezpečení apod.

eSbírky.cz – design

Design on-line her – Rébusy

Příklad nového logo projektu eSbírky.cz

4 Europeana Semantic Elements je normativní specifikace o metadatach. <http://version1.europeana.eu/web/guest/technical-requirements/>, 2. 3. 2012.

5 Dublin Core je soubor metadataových prvků, jehož záměrem je usnadnit vyhledávání elektronických zdrojů. Dublin Core přeložený do češtiny je možné najít na http://www.ics.muni.cz/dublin_core/, 2. 3. 2012.

Národní muzeum na sociálních sítích

Kateřina Perglová

The National Museum on social networks

The National Museum uses two of the biggest social networks on the Internet for its presentation. The National Museum offers its fans news from the Museum and information about interesting events on Facebook and Twitter. The Museum also uses Internet services that are associated with social networks such as YouTube and FourSquare. This helps it to create a user community, which is actively interested in the National Museum activities.

Keywords: Social Networks, Facebook, YouTube, Twitter, FourSquare, Community, Internet, National Museum

1 Počet uživatelů sociálních sítí (celosvětově)

Facebook: přes 830 000 000 uživatelů (Zdroj: CHECKFACEBOOK.COM [online]. [cit. 2012-03-07]. Dostupné z: <http://www.checkfacebook.com/>)

Twitter: přes 500 000 000 uživatelů (Zdroj: MORPHY, Erika. FORBES. Twitter to Reach 500M Registered Users on Wednesday [online]. 2/21/2012 [cit. 2012-03-07]. Dostupné z: <http://www.forbes.com/sites/erikamorphyl/2012/02/21/twitter-to-reach-500m-registered-users-on-wednesday-just-another-day-in-the-life-of-the-social-media-fun-house/>)

YouTube: denně si uživatelé přehrají více než 3 miliardy videí (Zdroj: YOUTUBE. Statistika [online]. 2012 [cit. 2012-03-07]. Dostupné z: http://www.youtube.com/t/press_statistics)

FourSquare: přes 10 000 000 uživatelů (Zdroj: FOURSQUARE. Wow! The foursquare community has over 10,000,000 members! [online]. 2011 [cit. 2012-03-07]. Dostupné z: <http://blog.foursquare.com/2011/06/20/holy-smokes10millionpeople/>)

2 Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Využívání informačních

S rozvojem internetu se nabízí i nové formy prezentace muzeí. Kromě webových stránek se do popředí zájmu dostávají i tzv. sociální sítě. Jejich základním znakem jsou uživatelské profily a možnost snadné komunikace a sdílení obsahu.

Charakteristika internetových sociálních sítí

Vedle osobních profilů, sloužících k interakci s přáteli, se na sociální sítě připojuje stále více institucí pod tzv. firemními profily, které umožňují vznik malých komunit kolem určité značky.

Výhodou tohoto druhu propagace je, že dobře cílený a formulovaný obsah se komunitou členů může šířit sám, a nevyžaduje tak žádné finanční náklady. V ideálním případě se na tvorbě obsahu podílí sami uživatelé.

Většina služeb na internetu se dnes snaží více či méně socializovat a vzájemně propojovat. Hranice, kde končí sociální síť, tedy není snadné určit. Mezi ty světově nejznámější a nejvyužívanější patří například Facebook, Twitter, Myspace a LinkedIn. Každá má svá specifika a není tak výjimkou, že jeden uživatel má profil na více sociálních sítích.¹

Ačkoli tyto komunitní sítě vznikaly v zahraničí a k českým uživatelům si nějakou dobu cestu hledaly, s nárůstem dostupnosti internetu se i u nás vytváří početná uživatelská základna.

Podle údajů Českého statistického úřadu z roku 2011, využívalo v České republice internet 65 % jednotlivců nad 16 let. 38 % z tohoto počtu se pak aktivně zapojovalo do dění na sociálních sítích. Jedná se tak zhruba o 2 180 000 uživatelů.²

Národní muzeum se připojilo ke dvěma nejznámějším sítím – Facebooku a Twitteru. Kromě toho využívá i služby YouTube a FourSquare, které se sociálními sítěmi postupně stávají. Jejich pomocí tak buduje komunitu, která se o dění v muzeu aktivně zajímá.

Facebook

Facebook je nejrozšířenější sociální síť na světě. Nabízí také jedno z neefektivnějších zapojení firem. Národní muzeum se k němu připojilo v roce 2009 a v současné době má přes 4400 fanoušků, tedy osob, které si facebookovou stránku Národního muzea přidaly do oblíbených. Toto číslo však není ve své podstatě nejdůležitějším ukazatelem úspěšnosti stránky. Zásadnější je, jak uživatelé interagují, zda stránku pravidelně navštěvují či si zobrazují její příspěvky.

Mgr. Kateřina Perglová
Národní muzeum
katerina_perglova@nm.cz

Společnosti mají možnost vytvořit si speciální profil, který je odlišný od profilu osobního. Správce stránky tak má k dispozici různé nástroje, mezi nimiž jsou i statistiky. Ty dávají potřebnou zpětnou vazbu a umožňují například určit, jaká skupina lidí stránku nejčastěji navštěvuje, a tomu přizpůsobovat obsah. Mezi fanoušky Národního muzea dominují muži a ženy ve věku 25–34 let (39 %).

Prezentace na Facebooku nemá suplovat oficiální webové stránky Národního muzea. Je určena spíše pro aktivní práci s komunitou, a proto je nutné odhadnout, jaký obsah jí nabídnout. Atraktivní obsah uživatele vybízí ke sdílení, díky kterému se informace dostane i mimo okruh přihlášených fanoušků. Vágní samoučelné příspěvky či spamování mohou uživatele odradit. Národní muzeum se proto také snaží vybízet fanoušky k přímé spoluúčasti na tvorbě stránky – zveřejňování názorů a hodnocení, odpovědi na otázky, sdílení fotografií.

Na facebookové stránce Národního muzea fanoušci nejvíce reagují na fotografie a pozvánky na zajímavé akce a výstavy. Oblíbené jsou však i zdánlivě nedůležité novinky a postřehy ze života muzea, které na klasických webových stránkách nemají místo.

Twitter

Služba Twitter nabízí filozofii odlišnou od Facebooku, a vhodně jej proto dopl-

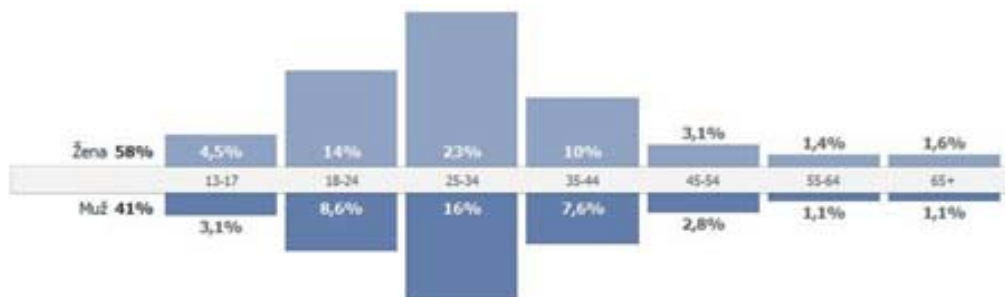
ňuje. Uživatelé spolu komunikují pomocí krátkých zpráv, jejichž rozsah je omezen na 140 znaků. Tyto zprávy, tzv. tweety, lze využít k vložení odkazu na podrobnější informace na webových stránkách, lze k nim připojit i fotografii. Národní muzeum vlastní na Twitteru profil od června 2011. Využívá jej převážně k propagaci připravovaných akcí a zjišťování zpětné vazby od uživatelů.

Twitteru je často prisuzována role komunikačního kanálu, který přináší exkluzivní informace dříve než všichni ostatní. Zprávy na něm sdílí mnoho slavných osobností i médií. Jeho výhodou je tedy zejména v šíření informací napříč komunitou.³

Skutečný propagační efekt nelze uspokojivě měřit. Národní muzeum nicméně věří, že přítomnost na Twitteru je vstřícný krok k této skupině uživatelů internetu, byť není (v České republice) příliš početná.

YouTube

Tento server určený ke sdílení videí se čím dál tím více prezentuje jako sociální síť provázaná s ostatními službami na internetu. Umožňuje tvorbu tzv. kanálů, které lze připodobnit k relativně samostatným stránkám s videi daného subjektu. Národní muzeum svůj profil rozvíjí od roku 2009. Umisťuje na něj pozvánky na výstavy, záznamy z proběhlých akcí a další videa. Od roku 2012

Náhled grafu – statistika fanoušků facebookové stránky Národního muzea

a komunikačních technologií v domácnostech a mezi jednotlivci v roce 2011 [online]. 2011 [cit. 2012-03-07]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/p/9701-11>

³ Více o problematice využití sítě Twitter v muzejní praxi viz např. publikace *Twitter for Museums: Strategies and Tactics for Success*, Museum ETC, 2010. 412 s. ISBN 978-0-9561943-6-7.

Národní muzeum na Twitteru

počítá také s tvorbou videoreportáží. Možnost sdílení videí z YouTube na Facebook, nebo i oficiální webové stránky nabízí napojení na ostatní internetové aktivity muzea.

FourSquare

Jednou z mnoha služeb založených na zjištění polohy uživatele je i tzv. FourSquare. Využití logicky nachází téměř výhradně v mobilních telefonech. Po zjištění polohy má uživatel možnost přihlásit se k návštěvě blízkých lokací, které mu služba nabídne. Za takový zápis pak dostává body.

Tato služba je samozřejmě úzce spojena se sociálními sítěmi, přes které může každý svou polohu a navštívená místa sdílet i s přáteli mimo FourSquare. Silnou stránkou FourSquare je tak osobní hodnocení a případné doporučení návštěvy určité aktivity. To Národní muzeum přimělo připojit se i k této geolokační aktivitě, ve které spatřuje velký propagační potenciál, v první řadě pro šíření povědomí o svých budovách. Do budoucna je uvažováno o aktivnější práci s komunitou, jejíž členy lze odměňovat či pro ně připravovat speciální akce.

Nebezpečí sociálních sítí

Otevřená komunikace s sebou samozřejmě nese i jistá rizika. S vulgárními příspěvky či lživými útoky s cílem nějakým způsobem poškodit instituci se Národní muzeum na svém facebooku zatím nasetkalo. Je však samozřejmě nutno počítat

s tím, že ne všechny příspěvky uveřejněné na sociálních sítích budou kladné. I s takovými komentáři je potřeba umět pracovat a považovat je za zdravou zpětnou vazbu. V zásadě si mohou uživatelé stěžovat na nějakou objektivní chybu (nepříjemné chování zaměstnance, změna otevíracích hodin atd.), nebo mohou být nespokojeni s těžko měřitelnými faktory (nelíbila se výstava, „něco“ by mělo být jinak atd.).

Národní muzeum se s případnými kritizujícími fanoušky nepouští do polemik ani se nesnaží za každou cenu obhajovat. Z důvodu zachování kladného obrazu instituce je dobré poskytnout objektivní vysvětlení a v každém případě omluvu či vyjádření lítosti. Diskuze na sociálních sítích lze většinou cenzurovat jen velmi těžko, a pokud se nejedná o vyložení vulgární příspěvky, není to ani vhodné. Na facebookové stránce Národního muzea se kritika objevuje jen velmi zřídka a zatím nebyl zaznamenán případ takového chování, které by si vyžádalo zablokování přístupu danému uživateli.

Připojit se, či ne?

Využívání sociálních sítí k propagaci muzeí se není třeba obávat. Pokud je věnována náležitá péče jejich správě, poskytují užitečný nástroj k šíření obsahu a získávání aktivních zainteresovaných návštěvníků a fanoušků. Slouží tak jako ideální platforma pro diskuzi a zjišťování zpětné vazby napříč věkovými skupinami a pomáhají vytvářet pozitivní obraz moderní, otevřené instituce.

Literatura a zdroje

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Využívání informačních a komunikačních technologií v domácnostech a mezi jednotlivci*

v roce 2011 [online]. 2011 [cit. 2012-03-07].
Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/p/9701-11>
<http://blog.foursquare.com/2011/06/20/holysmokes10millionpeople/>
<http://www.checkfacebook.com/>
<http://www.forbes.com/sites/erika-morphy/2012/02/21/twitter-to->

reach-500m-registered-users-on-wednesday-just-another-day-in-the-life-of-the-social-media-fun-house/)

http://www.youtube.com/t/press_statistics)

Twitter for Museums: Strategies and Tactics for Success. Museum ETC, 2010. 412 s. ISBN 978-0-9561943-6-7.

MUZEUM

Muzejní a vlastivědná práce

Pokyny pro autory:

Časopis přijímá původní a dosud nepublikované odborné studie, eseje, materiály, odborná sdělení, zprávy, recenze a anotace z širokého spektra muzejní problematiky a problematiky kulturního dědictví obecně, a to včetně obrazových a fotografických příloh.

Redakce přijímá rukopisy pouze v elektronické podobě (formáty .doc, .docx, RTF) zaslané jako příloha e-mailu na adresu redakce nebo zaslané poštou v elektronické podobě na disketě, CD nebo DVD, s průvodním dopisem obsahujícím kontaktní adresu autora včetně e-mailového, popřípadě telefonického spojení.

Rozsah studií, esejů a materiálů je omezen na max. 20 stran (36 000 znaků včetně mezer a poznámkového aparátu), rozsah odborných sdělení, zpráv, recenzí a anotací na max. 10 stran (18 000 znaků). Rukopis by měl splňovat ČSN 880220, tj. řádkování 2, 60 úhozů na řádku, 30 řádek na stránce, nebo používat velikost písma 12 pt. a řádkování 1,5, v poznámkách pak písmo 10 pt. a řádkování 1. Stránky nesmí využívat formátování a musí být číslovány. Studie, eseje a materiály by měly být doplněny anglickým nebo německým abstraktem v rozsahu 15-20 řádek a 3-7 klíčovými slovy. Na konci textu následuje seznam použité literatury.

Citační úzus je formou autor – rok vydání – další bibliografické údaje odpovídající příslušným standardům časopisu dostupným na jeho internetových stránkách.

Obrazové nebo fotografické přílohy, tabulky, grafy či další grafický materiál je třeba dodat jako samostatné soubory, obrázky ideálně ve formátu TIF, grafy ve formátu MS Excel. Redakce si vyhrazuje právo k publikování obrazových příloh a k formálnímu a jazykovému úpravám textu. Odborné studie, eseje a materiály procházejí oboustranně anonymním recenzním řízením, které může mít maximálně dvě kola, a následným schválením redakční radou. Každý text posuzuje minimálně jeden recenzent a na základě recenzního řízení redakční rada text přijme, vrátí k přepracování nebo zcela zamítne. O publikování odborných sdělení, zpráv, recenzí a anotací rozhoduje redakční rada. O výsledku přijímacího řízení je autor textu informován písemně, a to nejpozději do dvou měsíců po obdržení rukopisu. Respektování požadavků recenzentů a formálních standardů časopisu je podmínkou publikace jakéhokoli textu.

MUSEUM

Museum and Regional Studies

Instructions for contributors:

The journal accepts original and previously unpublished scientific articles, essays, review articles, reports, reviews and annotations related to the field of museology, museum studies or cultural heritage in general, which can be complemented by pictorial and photographic attachments.

The editors require manuscripts strictly in electronic form (on .doc, .docx or RTF format) send as e-mail attachments to the address of the editorial office or send by post on a diskette, CD or DVD. The accompanying letter should contain complete postal and e-mail address and telephone number of the author.

The maximum length of the articles, essays and review articles is 20 pages (36 000 characters, footnotes and spaces including), the maximum length of reports, reviews and annotations is 10 pages (18 000 characters). Manuscripts should fulfill the requirements of ČSN 880220, i.e. double spacing, 60 characters per line, 30 lines per page, A4 format, or 12 pt. size type and 1,5 line spacing with 10 pt. footnotes single spaced, the pages must not be formatted and must be numbered. Articles, essays and review articles must be accompanied by an 10-15 lines long English or German abstract and 3-7 keywords. The text should be followed by a bibliography.

Use of quotations is as follows: author – year of the publication – other bibliographical references according to corresponding journal standards published on the Web page of the journal.

Pictorial and photographic attachments, tables, graphs and other graphical material must be send as separate files, pictu-res best in TIF format, graphs in MS Excel format. The editors reserve the right to make linguistic editing and editing of the form of the text. Articles, essays and review articles are submitted to anonymous reviewing process that can have a maximum two rounds. At least one reviewer judge every text and on the basis of the reviewing process the editorial board accepts the text, returns it for correcting or rejects it. Reports, reviews and annotations are not part of the reviewed section of the journal. The author of the text is informed on the result of the reviewing process usually within two months after sending the text to the editors. Respects for the requests of the reviewers and formal standards requested by the editors are conditions for publications of any text.

m

muzeum
muzejní a vlastivědná práce

